 Національний
банк України

2023
РІЧНИЙ ЗВІТ

ФІНАНСОВА
ФОРТЕЦЯ УКРАЇНИ

ЗМІСТ

Звернення Голови Національного банку
Ключові показники розвитку економіки та фінансового сектору України за 2023 рік
Правління Національного банку
Організаційна структура Національного банку України
Система колегіальних органів Національного банку України
Стратегічні цілі розвитку

Ціль 1. Стілка гривня

Монетарна політика як запорука цінової та фінансової стабільності, а також стійкого економічного зростання
Пом'якшення валютних обмежень та перехід до керованої гнучкості обмінного курсу – чергові кроки на шляху поступового повернення до інфляційного таргетування
Регулювання грошово-кредитного та валютного ринків в умовах військової агресії
Кон'юнктурні опитування Національного банку України
Накопичення міжнародних (золотовалютних) резервів України

Ціль 2. Фінансова стабільність

Стан фінансового сектору в умовах війни
Оцінка стійкості та поетапне згортання надзвичайних заходів з підтримки фінансового сектору
Впровадження європейських пруденційних вимог до банків та банківських груп
Регулювання у сфері фінансового моніторингу
Удосконалення підходів до ризик-орієнтованого нагляду за банками
Перезавантаження регулювання ринку небанківських фінансових послуг та платіжного ринку
Національна платіжна система “Український платіжний простір”
Створення інтегрованої платформи нагляду за учасниками фінансового ринку

Ціль 3. Фінансова система працює на відновлення країни

Роль фінансового сектору у відновленні країни
Безбар'єрні фінансові послуги, відповідальне кредитування та захист прав споживачів фінансових послуг
Відновлення кредитування та врегулювання “воєнних” NPL
Організація технологічного доступу учасників фінансового ринку до інформації з державних реєстрів
Розвиток сталого (зеленого) фінансування
Посилення санкційної політики та розкриття інформації щодо зв'язків клієнтів із державою-агресором

Розвиток інфраструктури ринків капіталу в умовах дії воєнного стану
Підвищення рівня фінансової грамотності українців

Ціль 4. Сучасні фінансові послуги

Стійкість, ефективність та клієнтоорієнтованість готівкового обігу
Регулювання платіжного ринку
Розвиток грошової та платіжної інфраструктури
Система електронних платежів Національного банку України
Розвиток СЕП, упровадження ISO20022
Інтеграція з SEPA
Миттєві платежі в Україні
Система BankID Національного банку України
Упровадження стандартів відкритого банкінгу
Проект “Е-гривня” – цифрові гроші Національного банку України
Нульова толерантність до російського й білоруського програмного забезпечення
Посилення співпраці з учасниками ринку в напрямі розвитку регтеху в Україні
Розширення електронного документообігу (Paperless) фінансового сектору 2.0
Кіберзахист фінансового сектору
Розвиток Платформи інноваційних фінансових рішень (регуляторна платформа)
Розвиток системи збирання звітності в умовах особливого періоду

Ціль 5. Ефективний центральний банк

Розвиток інституційних відносин зі стейкхолдерами
Голос Національного банку України: Стратегічні комунікації під час війни
Проектне управління
Європейська інтеграція та міжнародне співробітництво Національного банку України
Система управління процесами Національного банку України
Імплементація методик та вимог Європейського центрального банку щодо бухгалтерського обліку та складання звітності в Національному банку України
Внутрішній аудит
Використання новітніх технологій для автоматизації визначених функцій Національного банку України
Підвищення мобільності робочих місць працівників
Людський капітал – основний актив
Розвиток досліджень

ЗВЕРНЕННЯ

Андрій Пишний – Голова Національного банку

2023 рік продемонстрував неймовірну стійкість та адаптивність української економіки і фінансового сектору. Попри війну, Україна змогла перейти від стратегії виживання до стратегії відновлення, перевершивши будь-які очікування.

Цей рік Національний банк України як регулятор та фінансова система загалом, учасники банківського та небанківського секторів, платіжного ринку пройшли з усвідомленням відповідальності перед державою та громадянами. Війна – це завжди битва економік та ресурсів. Економічна міць України прямо впливає на здатність нашої країни до спротиву, тож ми спрямовуємо всі зусилля на її підживлення.

Підсумовуючи рік, хочу відзначити найважливіші результати Національного банку та фінансового сектору.

По-перше, ми забезпечили цінову та фінансову стабільність в умовах високої невизначеності та ризиків.

Інфляція у 2023 році суттєво знизилася – з 26,6% до 5,1%. Національний банк застосував цілий комплекс заходів, щоб приборкати інфляцію та ефективніше контролювати інфляційні очікування в часи надзвичайної невизначеності.

Крім того, вдалося відчутно посилити монетарну трансмісію за допомогою прискіпливого калібрування інструментарію. Ми підвищили та диференціювали обов'язкові резерви, запровадили тримісячні депозитні сертифікати для банків з прив'язкою до обсягів залучених ними строкових гривневих депозитів населення, модернізували операційний дизайн монетарної політики.

У липні ми розпочали цикл пом'якшення процентної політики й до кінця року знизили облікову ставку на 10 відсоткових пунктів:

з 25% до 15%. Кожний крок ретельно аналізувався та, з одного боку, ураховував завдання зберегти привабливість заощаджень у національній валюті, з іншого, – підтримати відновлення економіки.

За ініціативи Національного банку розпочалася активна робота над Стратегією розвитку кредитування, вирішенням проблеми “воєнних” NPL, запровадженням повнофункціональної системи страхування воєнних ризиків. Їх реалізація стимулюватиме подальше нарощування кредитування, що стабільно зростає з червня 2023 року, та інвестицій і в такий спосіб підживить економіку.

По-друге, довіра українців до національної валюти зміцнилася.

Навіть попри війну, вдалося переломити тренд на скорочення обсягів строкових депозитів населення. За 2023 рік приріст – понад 37%. Упродовж минулого року частка таких депозитів зросла до 35% з 30%, близько 90% з них – депозити на строк понад три місяці.

Ми поставили собі за мету забезпечити привабливість гривневих інструментів для заощаджень, щоб українці отримали реальну альтернативу купівлі іноземної валюти. Дохідність гривневих депозитів та ОДВП перевищує як поточну, так й очікувану інфляцію, тому забезпечує захист від інфляційного знецінення.

По-третє, ми зберегли стійкість валютного ринку, здійснили успішний перехід до режиму керованої гнучкості курсу та почали пом'якшувати валютні обмеження.

У червні 2023 року Національний банк затвердив Стратегію пом'якшення валютних обмежень, переходу до більшої гнучкості обмінного курсу та повернення до інфляційного таргетування. Одним із ключових рішень в її реалізації стала відмова від фіксації курсу.

Ми доклали зусиль для формування необхідних передумов, щоб здійснити перехід до керованої гнучкості курсу без ризиків для макроекономічної стабільності. Це був критично необхідний крок, який дав змогу запобігти накопиченню загрозливих мікро- та макроекономічних дисбалансів та уникнути валютної кризи.

Це також підвищило адаптивність української економіки до зміни внутрішніх і зовнішніх умов.

З початку жовтня, коли валютний ринок почав працювати у режимі керованої гнучкості обмінного курсу, його глибина відчутно зросла. Станом на кінець року обсяг операцій на валютному ринку без участі Національного банку вже був втричі більшим, ніж у вересні. Різницю між готівковим та офіційним курсом вдалося звести до мінімуму – 1–2% проти 10% ще на початку 2023 року. Обидва чинники збільшили стійкість валютного ринку до ситуативних факторів.

Професійність, з якою було здійснено перехід, неодноразово відзначали міжнародні експерти. Зокрема, директор-розпорядник МВФ Крісталіна Георгієва наголосила на цьому під час Щорічних зборів Міжнародного валютного фонду та групи Світового банку восени в Марракеші.

Інший трек роботи за стратегією стосувався валютної лібералізації. Ми поступово пом'якшували запроваджені на початку повномасштабної війни валютні обмеження, поетапно повертаючи елементи ринкової нормальності, щоб підтримати відновлення економіки та посилити її стійкість.

Валютна лібералізація залишається одним із наших пріоритетів. Незмінним є і принцип її втілення – тільки тоді, коли для цього сформується необхідні передумови, адже ще один наш пріоритет – збереження стійкості валютного ринку та макроекономічної стабільності.

По-четверте, завдяки спільній роботі з Урядом України нам вдалося відмовитися від монетизації бюджету.

З одного боку, Україна минулого року отримала масштабну фінансову підтримку від міжнародних партнерів – 43 млрд дол. США. Крім фінансування бюджетного дефіциту, це разом зі зваженою процентною політикою дало змогу Національному банку наростити міжнародні резерви на 42% – до 40,5 млрд дол. США за підсумками 2023 року.

Провідна роль у консолідації донорської підтримки належить співпраці з Міжнародним валютним фондом. Успішне завершення

Моніторингової програми відкрило для України можливість започаткування програми в межах Механізму розширеного фінансування.

Фонд продемонстрував неймовірну інституційну зрілість та лідерство і сформував програму таким чином, що вона стала платформою для потужного пакета допомоги від країн-партнерів обсягом 115 млрд дол. США за базовим сценарієм (наразі він зріс до 122 млрд дол. США) та 140 млрд дол. США – за негативним. У 2023 році ми успішно пройшли два перегляди програми та отримали схвальні відгуки від керівництва МВФ та інших партнерів щодо реалізації нашої політики.

З іншого боку, нам також вдалося активізувати внутрішній борговий ринок. Значний внесок мала нова якість взаємодії між Національним банком та Міністерством фінансів України. В її основі – діалог, повага до мандата кожної з інституцій та спільне розуміння цінностей.

У результаті за 2023 рік уряд залучив завдяки розміщенню ОВДП на аукціонах 566 млрд грн. Для порівняння – у 2022 році обсяги залучення становили 252 млрд грн. Спільними зусиллями з Міністерством фінансів України ми також змогли довести міжнародним партнерам свою спроможність, яка не в останню чергу визначала готовність до надання фінансової допомоги.

У межах свого мандата Національний банк також зміг знайти немонетарні канали збільшення надходжень до державного бюджету. Ми продемонстрували жорстку позицію щодо участі фінансових установ у підозрілих операціях і схемах та продовжуємо її відстоювати. Посилено фінансовий моніторинг банків та вимоги до порядку проведення платіжних операцій через термінали самообслуговування, а також здійснено авторизацію діяльності надавачів фінансових платіжних послуг. Завдяки спільним заходам вдалося, зокрема, суттєво збільшити податкові надходження від грального бізнесу. За 12 місяців 2023 року вони зросли до 10,4 млрд грн, що в 14 разів більше, ніж за весь 2022 рік, та в 51 раз – ніж за 2021 рік.

По-п'яте, забезпечили захист українського фінансового сектору та послабили можливості росії.

Для збереження стабільності банківської системи в липні 2023 року Сенс Банк перейшов у власність держави. Команда Національного банку та Уряду України діяла професійно та злагоджено. Перехід відбувся “безшовно”, клієнти не відчували змін. Участь держави у виведенні з ринку системно важливого банку стала ефективним методом захисту вкладників та кредиторів, ураховуючи санкції, що були застосовані до власників банку.

Зазначу, що у 2023 році міжнародний трек Національного банку також отримав нову місію – усіма доступними способами “знекровлювати” фінансовий сектор ворога, щоб підірвати його спроможність вести війну. Національний банк є активним учасником санкційної політики держави. Далі ми тільки нарощуватимемо наші зусилля.

По-шосте, ми забезпечили безперебійну роботу банківської системи та продовжили розбудову ефективного фінансового сектору.

Банківська система повинна працювати за будь-яких умов, незалежно від того, до яких ударів вдається ворог – чи то нищення енергетичної інфраструктури, чи то провокування екологічних і техногенних катастроф, як це сталося після підриву Каховської ГЕС росіянами.

У 2023 році ми повністю реалізували проєкт POWER BANKING, який забезпечує безперебійну роботу банків навіть у критичних ситуаціях – у разі блекаутів, кібератак чи відсутності зв'язку. Екстрені протоколи ретельно опрацьовано. У їх ефективності ми повною мірою пересвідчилися вже в березні 2024 року під час інтенсивних ракетних атак росіян на об'єкти критичної інфраструктури України.

Реформування та розбудова банківського та небанківського секторів були і залишаються серед наших пріоритетів. Повномасштабна війна цій роботі не завадила.

Євроінтеграція є магістральною лінією реформування фінансового сектору, передбаченого двома важливими оновленими документами – Стратегією Національного банку України та Стратегією розвитку фінансового сектору України, угодами з ключовими міжнародними партнерами. Вона визначає порядок денний розвитку для всіх

сегментів банківського та небанківського ринків. Ми рухатимемося у провадженні змін так швидко, як це тільки можливо задля успішної імплементації стандартів ЄС українським фінансовим сектором та посилення його спроможності підтримувати відновлення економіки.

Значну увагу приділяємо подальшому зміцненню банківської системи для запобігання накопиченню системних ризиків. З огляду на добрий стан банківської системи, що підтвердила оцінка стійкості банків у 2023 році, Національний банк поступово повертатиме “довоєнні” та впроваджуватиме нові вимоги до банків.

Продовжуємо системну роботу з оздоровлення та забезпечення прозорості ринку небанківських фінансових послуг. І хоча кількість учасників ринку небанківських фінансових послуг зменшилася, їхня якість помітно поліпшилася, що засвідчує зростання обсягів активів. Суттєвому підвищенню прозорості ринку сприяли нова якість подання регуляторної звітності, дотримання пруденційних нормативів небанківськими фінансовими установами, а також розкриття структури власності. Чи не найбільшою трансформації зазнав страховий ринок. У 2023 році ми фактично завершили його опрозорення, перевіривши 80% структур власності. Ринок отримав новий профільний закон та підготувався до нових можливостей розвитку, ураховуючи впровадження норм європейських директив та кращої європейської практики.

Важливе зрушення минулого року – поступ у напрямі відповідального кредитування. Робота тривала майже рік – від моменту оголошення законодавчої ініціативи і до ухвалення в залі парламенту. Зусилля були варті того. Вперше маємо закон, дотримання якого забезпечить якісне цивілізоване кредитування в небанківському секторі. Насамперед це стосується мікrokредитування, яке довгі роки втягувало українців у боргові ями, надаючи позики під захмарні 1 500–1 800% річних. Упроваджено комплекс змін: поступове зниження до 1% денної ставки за кредитом, правдиве рекламування, оцінка кредитоспроможності клієнта, формування такої бізнес-моделі компанії, яка не викривлюватиме суті послуги. Завдяки цьому відновлюється ключова функція мікrokредитування як ефективного фінансового інструменту для населення.

Ще одним важливим досягненням був перехід на нове покоління Системи електронних платежів Національного банку (СЕП) з 01 квітня 2023 року. Система почала функціонувати на базі міжнародного стандарту ISO 20022 та доступна для проведення міжбанківських платежів 24 години на добу сім днів на тиждень. Нове покоління СЕП побудоване з використанням сучасних програмних та технічних засобів, що дає змогу здійснювати електронні платежі ще швидше, зручніше та безпечніше. Ураховуючи майбутню інтеграцію українського фінансового ринку з європейським, це, зокрема, створило підґрунтя для приєднання нашої країни до Єдиної зони платежів у євро (SEPA).

По-сьоме, нам вдалося вдосконалити внутрішні процеси та підвищити ефективність роботи Національного банку.

Ми провели внутрішню трансформацію, щоб бути ефективнішими. Перед обличчям усіх неймовірно складних завдань ми як команда, як організація не могли залишатися такими самими, якими були до 24 лютого 2022 року. Було сформовано нову вертикаль “Фінансова стабільність” та проведено розбудову окремих департаментів за напрямками, які критично потребували посилення.

Після ґрунтовного внутрішнього аналізу та консультацій з експертами МВФ, ми вирішили вибудувати Департамент інтегрованого нагляду, який об’єднує експертизу багатьох підрозділів: банківського нагляду, платіжної інфраструктури, фінансового моніторингу, юридичного департаменту та безпеки. Така експертна консолідація дає змогу значно поглибити аналітичну складову нагляду та реалізовувати ризик-орієнтований підхід максимально ефективно.

Також створено Департамент міжнародного співробітництва. Це було вкрай необхідно, ураховуючи статус України як країни-кандидата на членство в ЄС та загалом рівень нашого представлення на міжнародній арені. Рішення щодо початку перемовин про вступ України в ЄС ще більше активізувало роботу в цьому напрямі.

Для посилення санкційного треку в структурі Департаменту фінансового моніторингу ми створили управління санкційної політики.

Наші дискусії з міжнародними партнерами про санкції вийшли на новий рівень. Нас чують та користуються нашою експертизою.

У 2024 році ми не збавлятимемо темпів. Перелік стратегічних завдань є таким:

- збереження контролю за інфляційними процесами завдяки виваженій і послідовній монетарній політиці, забезпеченню привабливості гривневих активів та захисту курсової стійкості;
- мобілізація зовнішніх і внутрішніх ресурсів для підтримки спроможності країни. Це передбачає як сприяння податковим надходженням до бюджету та залученню необхідної міжнародної допомоги, так і подальший розвиток внутрішнього боргового ринку;
- подальше реформування фінансового сектору відповідно до євроінтеграційного вектора країни;
- ретельна реалізація взятих на себе зобов'язань, зокрема перед МВФ і ЄС. Результативна робота, яка дасть змогу посилити стійкість нашої економіки та фінансового сектору, є найкращим аргументом для виконання зобов'язань з боку міжнародних партнерів;
- пом'якшення валютних обмежень та розвиток кредитування;
- посилення санкційного тиску проти росії, подальший прогрес у питаннях використання заморожених російських активів на користь України та виходу міжнародних банків і корпорацій з російського ринку.

Окремо зверну увагу на завдання з розбудови інклюзивної фінансової системи.

Боронячи незалежність, Україна стає країною героїв та одночасно і країною ветеранів. Якщо ще кілька років тому філософія безбар'єрності була лише нашим особистим вибором, одним із кроків, який наближає нас до європейських цінностей, то сьогодні ситуація кардинально змінилася. Підтримка ветеранів та людей з інвалідністю – масштабне національне завдання, а політика героїв є частиною нової державної доктрини, проголошеної Президентом України Володимиром Зеленським.

Саме тому ми як команда Національного банку та як регулятор фінансового ринку взяли на себе зобов'язання побудувати найінклюзивнішу фінансову систему в світі. Безбар'єрність була «защита» в нову Стратегію розвитку фінансового сектору. Учасники фінансового ринку вже розпочали активну роботу в цьому напрямі.

Війна триває, тому завдання стають лише складнішими. Але ми усвідомлюємо, що Перемога потребує зусиль – скоординованих та потужних. Нам випало жити саме в таку історичну епоху. І прийняти цей факт – це вже стати сильнішими. Ми беремо відповідальність перед державою та громадянами і працюємо далі.

Слава Україні!

КЛЮЧОВІ

розвитку економіки та фінансового сектору України за 2023 рік

+5,3%

Зміна
реального ВВП

5,1%

ціль 5% +1 в.п.

Інфляція

40,5 млрд
дол. США **+42%**

Міжнародні резерви

15%

-10 в.п.

Облікова ставка НБУ

727 млрд
грн **+1,3%**

Банківські кредити
у гривні

37,4% **-0,8 в.п.**

Частка NPL

110,5 млрд
грн **+80,9%**

Кредити,
надані фінкомпаніями

258,3 млрд
грн **+22,4%**

Регулятивний капітал
банківського сектору

1 647 млрд
грн **+35,1%**

Кошти клієнтів
в банках у гривні

185,1 млн
шт. **+15,5%**

Загальна кількість
рахунків

ПОКАЗНИКИ

АНДРІЙ ПИШНИЙ

Андрій Пишний вступив на посаду Голови Національного банку України 7 жовтня 2022 року.

Голова керує діяльністю Національного банку у межах компетенції, визначеної Законом України про Національний банк, діє від імені Національного банку і представляє його інтереси без доручення у відносинах зі стейкхолдерами. У його безпосередньому підпорядкуванні перебуває також діяльність самостійних підрозділів за такими напрямками як: управління персоналом, юридичне супроводження, система управління ризиками, сфера комунікацій, захист прав споживачів фінансових послуг, безпека, збереження державної таємниці, протидія та запобігання корупції.

За підсумками діяльності у 2023 році Андрій Пишний отримав дві престижні міжнародні нагороди у сфері центробанкінгу:

- “Голова центрального банку 2024 року в Європі та світі” за версією британського фінансового видання The Banker;
- “Голова центрального банку” за підсумками премії Central Banking Awards 2024, яку щороку вручає профільний британський журнал Central Banking.

У фінансовому секторі Андрій Пишний працює з 2000 року.

Із березня 2014 року до листопада 2020 року він обіймав посаду голови правління АТ “Ощадбанк”.

У 2012 році Андрій Пишний був обраний народним депутатом України та першим заступником голови комітету Верховної Ради України з питань регламенту, депутатської етики та забезпечення діяльності Верховної Ради України. У 2009–2012 роках працював директором ТОВ “Фонд соціальної стратегії”. Із серпня 2007 року до червня 2009 року був заступником секретаря Ради національної безпеки і оборони України. З квітня 2007 року – першим заступником голови правління ВАТ “Укресімбанк”, згодом – членом наглядової ради ВАТ “Укресімбанк” та ВАТ “Ощадбанк”. З 2003 року до 2007 обіймав посади члена правління, першого заступника голови правління та виконував обов’язки голови правління ВАТ “Ощадбанк”. Розпочав кар’єру банкіра у 2000 році з посади керівника департаменту правового забезпечення ВАТ “Ощадбанк”.

У 1996 році Андрій Пишний почав працювати викладачем, асистентом кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права Чернівецького державного університету ім. Ю. Федьковича.

Андрій Пишний закінчив Чернівецький державний університет за спеціальністю “Правознавство” та Українську академію банківської справи НБУ за спеціальністю “Банківська справа”. Має ступінь кандидата юридичних наук.

КАТЕРИНА РОЖКОВА

Перший заступник Голови Національного банку з червня 2018 року, у складі Правління Національного банку – із січня 2016 року.

До сфери повноважень Катерини Рожкової належить керівництво напрямами фінансової стабільності та макропруденційної політики, методології регулювання діяльності банків та небанківських фінансових установ. Входить до складу Ради з фінансової стабільності за участю представників Національного банку, Уряду та регуляторів фінансового ринку. Залучена до низки стратегічних проектів з імплементації в українському фінансовому законодавстві правил Євросоюзу.

Понад п'ять років у Національному банку Катерина Рожкова відповідала за банківський нагляд спочатку як керівник департаменту, а згодом – як заступник Голови – куратор напряму. Разом із командою вона відіграла ключову роль у глобальному оздоровленні банківської системи, під час якого з ринку виведено 97 банків, а найбільший банк країни АТ КБ “ПриватБанк” націоналізовано. Під керівництвом Катерини Рожкової пруденційним блоком проведено низку реформ, у тому числі розпочато імплементацію ризик-орієнтованого нагляду за методологією SREP (Supervisory Review and Evaluation Process) та Закону про “спліт”, внаслідок якого Національний банк став регулятором страхових, лізингових, фінансових компаній, кредитних спілок, ломбардів та бюро кредитних історій.

Крім Національного банку, Катерина Рожкова 20 років працювала в банківській системі України, у тому числі понад 12 років – на керівних посадах. Розпочинала кар'єру в одному з найбільших українських банків – АППБ “Аваль”.

Катерина Рожкова має диплом магістра Київського національного економічного університету та здобула ступінь MBA в Міжнародному інституті менеджменту.

ЮРІЙ ГЕЛЕТІЙ

Заступник Голови Національного банку з 27 липня 2020 року. До сфери повноважень Юрія Гелетія належить управління такими напрямками, як регулювання грошово-кредитного та валютного ринків, проведення операцій з регулювання ліквідності банківської системи, надання кредитів банкам для підтримки ліквідності та Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, управління діяльністю депозитарію Національного банку та реалізацією прав Національного банку як акціонера в процесі корпоративного управління в компаніях.

Працює у сфері фінансів із 2003 року.

До призначення заступником Голови Національного банку працював у Міністерстві фінансів України: з 2018 до липня 2020 року – на посаді заступника Міністра фінансів України, у 2015–2018 роках – на посаді директора Департаменту фінансової політики. У Міністерстві фінансів України він, зокрема, опікувався питаннями стратегічного реформування державного банківського сектору, розвитку ринку фінансових послуг, ринку цінних паперів. Розпочав професійну кар’єру в 2003 році в Національному банку, де впродовж 2003–2015 років пройшов шлях від економіста I категорії до керівника підрозділу в структурі Департаменту нормативно-методологічного забезпечення банківського регулювання та нагляду та Департаменту методології.

Юрій Гелетій закінчив Львівський національний університет ім. І. Франка за двома спеціальностями: “Міжнародні економічні відносини”, кваліфікація – спеціаліст із міжнародних економічних відносин, перекладач та “Правознавство”. Має ступінь кандидата економічних наук.

ЯРОСЛАВ МАТУЗКА

Заступник Голови Національного банку з 17 вересня 2020 року.

До сфери повноважень Ярослава Матузки належить управління такими напрямками, як бухгалтерський облік, фінансовий контролінг, забезпечення діяльності Національного банку, закупівлі, операційна діяльність, робота з проблемними активами, управління діяльністю Корпоративного недержавного пенсійного фонду Національного банку, організація охорони праці, пожежної та екологічної безпеки.

До призначення заступником Голови Національного банку із 2016 року працював в АТ КБ “ПриватБанк”, де у 2018 році став керівником напрямку з юридичної координації діяльності головного офісу.

У 2010–2017 роках був членом наглядової ради АБ “УКРГАЗБАНК” та в 2011–2014 роках – членом ревізійної комісії АТ “Ощадбанк”.

Розпочинав кар’єру в Міністерстві фінансів України, пройшовши шлях від юриста I категорії до директора Юридичного департаменту (2001–2008, 2009–2016 роки). У 2008–2009 роках Ярослав Матузка працював у приватному секторі, очолюючи напрям юридичної діяльності кількох інвестиційних компаній.

Ярослав Матузка в 2001 році закінчив Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана за спеціальністю “Правознавство” та отримав ступінь магістра з правового регулювання економіки.

СЕРГІЙ НІКОЛАЙЧУК

Заступник Голови Національного банку з 23 липня 2021 року. До сфери повноважень Сергія Ніколайчука належать питання монетарної політики та економічного аналізу, статистики та звітності, міжнародного співробітництва.

З 2004 до 2019 року Сергій Ніколайчук працював у Національному банку, де пройшов шлях від економіста до директора Департаменту монетарної політики та економічного аналізу. Із вересня 2019 до квітня 2020 року він обіймав посаду заступника Міністра розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, а з квітня 2020 року до липня 2021 року працював начальником відділу макроекономічних досліджень ІСУ.

Сергій Ніколайчук – науковий співробітник Київської школи економіки, а також викладач Київського національного університету імені Тараса Шевченка. У 2004 році з відзнакою закінчив Київський національний університет імені Тараса Шевченка зі ступенем магістра економіки, а у 2008 році в цьому самому закладі освіти захистив дисертацію на тему “Моделювання трансмісійного механізму монетарної політики в Україні” та отримав ступінь кандидата економічних наук.

ДМИТРО ОЛІЙНИК

Заступник Голови Національного банку з 25 жовтня 2022 року. До сфери повноважень Дмитра Олійника належить управління такими напрямками, як банківський нагляд, нагляд за ринком небанківських фінансових послуг, інспектування, ліцензування та фінансовий моніторинг.

Дмитро Олійник працює у фінансовій системі України з 2005 року.

Розпочав трудовий шлях із посади фахівця відділення АТ “УКРСИББАНК”. Упродовж 2007–2013 років працював в українських та міжнародних банках. У 2013 році розпочав роботу в міжнародній компанії ПАТ “Прайсуотерхаускуперс” (PwC), надаючи консалтингові послуги банкам у регіоні Центральної і Східної Європи та державним установам України. Із 2017 року працював директором департаменту кредитних ризиків та оцінки активів АТ “Ощадбанк”, згодом – директором генерального департаменту з управління ризиками цього державного банку. Із січня 2020 року працював директором Департаменту фінансової політики Міністерства фінансів України. Із квітня 2021 року і до призначення в Національний банк був генеральним директором директорату з питань економічної політики Офісу Президента України.

У 2007 році закінчив Хмельницький національний університет за спеціальністю “Економічна кібернетика”, у 2011 році – аспірантуру цього самого університету. З 2020 року навчається в аспірантурі ДННУ “Академія фінансового управління”.

ОЛЕКСІЙ ШАБАНА

Заступник Голови Національного банку з 07 серпня 2020 року.

До сфери повноважень Олексія Шабана належить управління такими напрямками, як розвиток і регулювання діяльності платіжних та розрахункових систем, управління системою готівкового обігу та виготовлення грошових знаків, інформаційних технологій та захист критичної інфраструктури тощо.

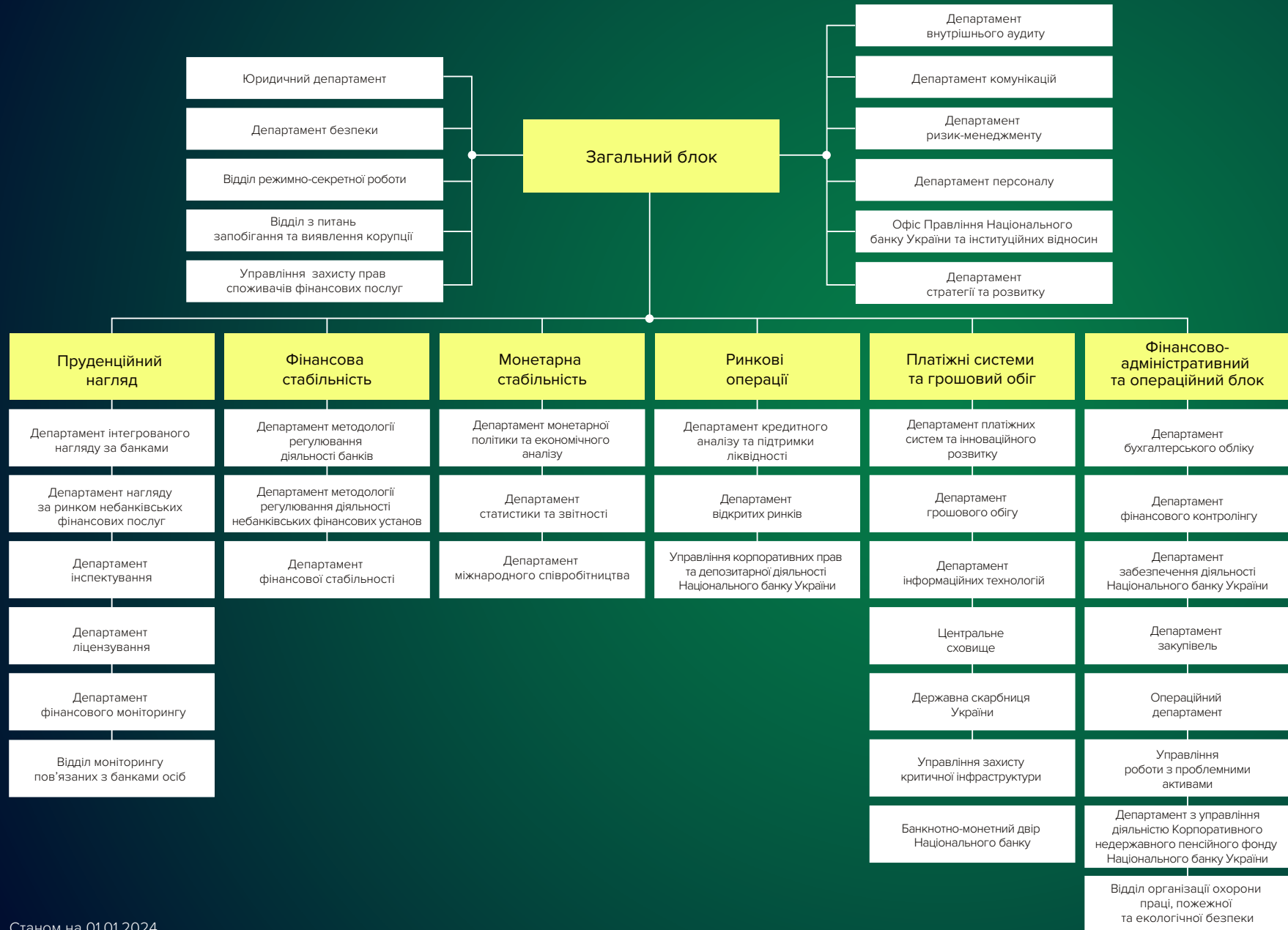
У банківській системі України Олексій Шабан працює понад 28 років.

До призначення заступником Голови Національного банку із лютого 2020 року обіймав посаду директора Департаменту платіжних систем та інноваційного розвитку Національного банку.

До роботи в Національному банку Олексій Шабан пропрацював понад 24 роки в АТ КБ “ПриватБанк”, де очолював напрям роздрібного бізнесу та активно займався впровадженням нових карткових та платіжних продуктів, зокрема й через дистанційні канали. З 2018 року був членом правління АТ КБ “ПриватБанк”.

Олексій Шабан у 1995 році закінчив Державну металургійну академію України за спеціальністю “Менеджмент у виробничій сфері”.

Організаційна структура Національного банку України

СИСТЕМА КОЛЕГІАЛЬНИХ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ

Станом на кінець 2023 року в Національному банку функціонує дев'ять спеціалізованих комітетів Правління Національного банку. Наявна структура системи комітетів охоплює всі основні функціональні напрями Національного банку, які потребують колегіальних рішень. Комітети поділяються на три основні групи:

1. Розроблення політики:

- Комітет з монетарної політики;
- Комітет з фінансової стабільності.

2. Упровадження політики:

- Кредитний комітет;
- Комітет з управління активами та пасивами;
- Комітет з питань нагляду та регулювання діяльності банків, оверсайту платіжної інфраструктури;
- Комітет з питань нагляду та регулювання діяльності ринків небанківських фінансових послуг.

3. Підтримка політики:

- Комітет з управління змінами;
- Комітет з управління операційними ризиками та безперервною діяльністю;
- Бюджетний комітет.

Мандат комітетів Правління Національного банку:

Комітет з монетарної політики

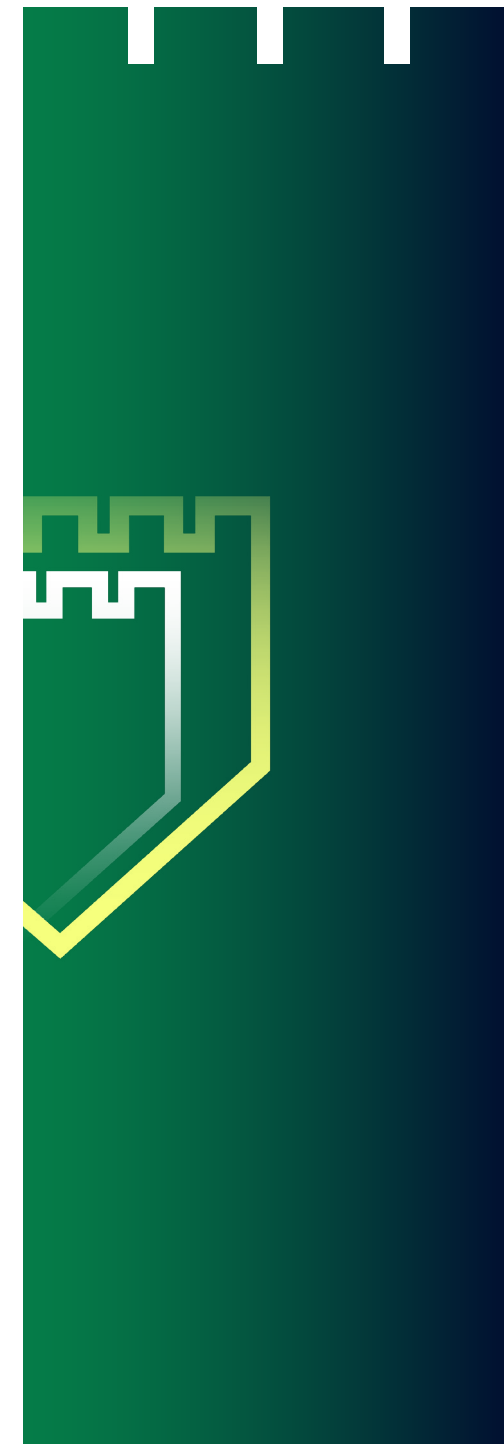
Консультативний колегіальний орган створений з метою обміну інформацією та поглядами, якісного і детального обговорення та опрацювання питань стосовно розроблення та впровадження грошово-кредитної (монетарної) політики для виконання цілей, визначених у статті 6 Закону України “Про Національний банк України”, насамперед щодо цінової стабільності.

Основними завданнями комітету є:

- 1) формулювання принципів та реалізація монетарної політики для виконання цілей і завдань, визначених законодавством України, Стратегією монетарної політики та Основними засадами грошово-кредитної політики;
- 2) формування проекту пропозицій щодо цілей та орієнтирів монетарної політики;
- 3) застосування інструментів монетарної політики.

Комітет з фінансової стабільності

Консультативно-дорадчий колегіальний орган, який розробляє пропозиції і рекомендації щодо формулювання принципів та реалізації макропруденційної політики з метою забезпечення фінансової стабільності. Основними завданнями комітету є:

1) ідентифікація можливих системних ризиків, що загрожують фінансовій стабільності, та підготовка пропозицій з питань мінімізації їх негативного впливу;

2) розроблення рекомендацій щодо застосування інструментів макропруденційної політики, їх узгодження із заходами монетарної та мікропруденційної політики, а також моніторинг результатів їх застосування;

3) забезпечення взаємодії підрозділів Національного банку під час розроблення рекомендацій з питань фінансової стабільності.

Кредитний комітет

Консультативно-дорадчий колегіальний орган створений для розгляду/опрацювання питань та надання рекомендацій Правлінню Національного банку.

Основними завданнями комітету є:

1) формування та подання Правлінню Національного банку рекомендацій щодо надання кредитів банкам для підтримки ліквідності, крім операцій із застосуванням стандартних інструментів регулювання ліквідності банківської системи, та Фонду гарантування вкладів фізичних осіб;

2) формування та подання Правлінню Національного банку рекомендацій щодо формування (вивільнення) та використання резервів на покриття фінансових ризиків, пов'язаних зі зменшенням корисності (знеціненням) активів Національного банку (уключаючи кредити, цінні папери), за винятком дебіторської заборгованості;

3) формування та подання Правлінню Національного банку рекомендацій щодо роботи з повернення заборгованості банків, віднесених до категорії неплатоспроможних, за кредитами, отриманими ними від Національного банку;

4) формування та подання Правлінню Національного банку рекомендацій щодо методології оцінки кредитного ризику (оцінки застави) за операціями Національного банку та управління ним.

Комітет з управління активами та пасивами

Колегіальний орган, якому Правління Національного банку делегувало повноваження щодо прийняття рішень із питань управління активами та пасивами, у тому числі золотовалютними (міжнародними) резервами України, забезпечення моніторингу ризиків і фінансових результатів за операціями з активами і пасивами Національного банку.

Основними завданнями комітету є:

1) формування і реалізація політики ефективного управління активами та пасивами, у тому числі міжнародними резервами;

2) визначення та реалізація інвестиційної стратегії Національного банку за операціями з розміщення міжнародних резервів;

3) визначення дій на відкритих ринках;

4) визначення та реалізація політики управління фінансовими ризиками міжнародних резервів і ринковими ризиками Національного банку;

5) забезпечення моніторингу ринкових ризиків і фінансових результатів за операціями з активами та пасивами Національного банку.

Комітет з питань нагляду та регулювання діяльності банків, оверсайту платіжної інфраструктури

Колегіальний орган, якому Правління Національного банку делегувало окремі повноваження щодо здійснення банківського регулювання та нагляду, валютного нагляду, державного регулювання та нагляду у сфері фінансового моніторингу, оверсайту платіжної інфраструктури.

Основними завданнями комітету є:

1) забезпечення стабільності та надійності банківської системи України, захист інтересів вкладників та інших кредиторів банків;

2) вирішення пріоритетних питань нагляду за банками, їх відокремленими підрозділами та філіями іноземних банків і діяльності банківського сектору економіки України;

3) визначення тенденцій розвитку банківської системи та за потреби надання відповідних пропозицій Правлінню Національного банку;

4) забезпечення координації роботи структурних підрозділів Національного банку, що здійснюють нагляд за банками, уключаючи питання вдосконалення потоків інформації, подальшого розвитку процедур своєчасного й ефективного прийняття рішень і реагування щодо діяльності банків;

5) застосування заходів впливу/санкцій за порушення банківського, валютного законодавства України, законодавства України з питань фінансового моніторингу, нормативно-правових актів Національного банку, уключаючи нормативно-правові акти Національного банку, якими запроваджені обмеження щодо проведення операцій, які мають на меті/порушують, сприяють або можуть сприяти уникненню/порушенню обмежень, установлених персональними спеціальними економічними та іншими обмежувальними заходами (санкціями) (далі – санкційне законодавство), вимог Національного банку, установлених відповідно до статей 66, 67 Закону про банки, законодавства України з питань захисту критичної інфраструктури, кіберзахисту та інформаційної безпеки, про захист прав споживачів фінансових послуг, у тому числі вимог щодо взаємодії зі споживачами при врегулюванні простроченої заборгованості (вимог щодо етичної поведінки), законодавства, що регулює діяльність на платіжному ринку, та в разі недостатності заходів з управління ризиками, що вживаються для захисту інтересів споживачів платіжних послуг, або в разі здійснення банками ризикової діяльності, що загрожує інтересам вкладників чи інших кредиторів банку, а також у разі застосування іноземними державами або міждержавними об'єднаннями, або міжнародними організаціями санкцій до банків чи власників істотної участі в банках, що становлять загрозу інтересам вкладників чи інших кредиторів банку та/або стабільності банківської системи;

б) ужиття заходів щодо запобігання злочинності та правопорушенням у банківській системі;

7) сприяння вдосконаленню законодавчого забезпечення здійснення банківського регулювання та нагляду, валютного нагляду, державного регулювання та нагляду у сфері фінансового моніторингу, нагляду за дотриманням санкційного законодавства, оверсайту платіжної інфраструктури шляхом ініціювання розроблення нових і внесення змін до чинних законів України, нормативно-правових актів Національного банку;

8) погодження, відмова в погодженні на посаду керівника (крім голови правління) банку, філії іноземного банку, головного ризик-менеджера, головного комплаєнс-менеджера, керівника підрозділу внутрішнього аудиту (кандидатів на ці посади) банку, філії іноземного банку, відповідального за проведення фінансового моніторингу працівника банку, філії іноземного банку, прийняття рішень про відповідність або невідповідність керівника (крім голови правління), головного ризик-менеджера, головного комплаєнс-менеджера, керівника підрозділу внутрішнього аудиту банку, філії іноземного банку, відповідального за проведення фінансового моніторингу працівника банку, який є членом правління банку, філії іноземного банку, кваліфікаційним вимогам, установленим законодавством України, нормативно-правовими актами Національного банку, щодо незалежного директора – та/або вимогам щодо незалежності, щодо члена наглядової ради державного банку – та/або вимогам статті 7 Закону України “Про банки і банківську діяльність”;

9) забезпечення реалізації функцій Національного банку у сфері реєстрації та ліцензування банків, акредитації філій, представництва іноземних банків на території України, реєстрації платіжних систем.

Комітет з питань нагляду та регулювання діяльності ринків небанківських фінансових послуг

Колегіальний орган, якому Правління Національного банку делегувало окремі повноваження щодо здійснення в межах компетенції державного регулювання та нагляду на ринках небанківських фінансових послуг, уключаючи застосування до учасників ринків небанківських фінансових послуг та колекторських компаній, заходів впливу, у тому числі накладення штрафних санкцій (штрафів), передбачених законами України, у сфері захисту прав споживачів фінансових послуг, валютного нагляду, державного регулювання і нагляду у сфері фінансового моніторингу.

Основними завданнями комітету є:

- 1) забезпечення стабільності та надійності ринків небанківських фінансових послуг України;
- 2) забезпечення захисту прав споживачів небанківських фінансових послуг;
- 3) вирішення питань нагляду та регулювання ринків небанківських фінансових послуг України, уключаючи у сфері споживчого кредитування щодо колекторських компаній;
- 4) визначення тенденцій розвитку ринків небанківських фінансових послуг і надання (за потреби) відповідних пропозицій Правлінню Національного банку;
- 5) забезпечення координації роботи підрозділів нагляду за ринками небанківських

фінансових послуг, удосконалення обміну інформацією між ними, подальшого розвитку процедур своєчасного й ефективного прийняття рішень і реагування щодо діяльності на ринках небанківських фінансових послуг, включаючи у сфері споживчого кредитування щодо колекторських компаній;

б) застосування заходів впливу/штрафних санкцій за порушення законодавства у сфері небанківських фінансових послуг, захисту прав споживачів небанківських фінансових послуг, валютного законодавства, законодавства з питань фінансового моніторингу, законодавства щодо забезпечення реалізації і моніторингу ефективності застосованих персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій), включаючи нормативно-правові акти Національного банку, такими об'єктами нагляду:

- юридичними/фізичними особами, які надають одну чи кілька фінансових послуг, а також інші послуги (операції), пов'язані з наданням фінансових послуг, крім банків та об'єктів нагляду (оверсайту) платіжних систем;
- колекторськими компаніями, небанківськими фінансовими установами, які є кредитодавцями, новими кредиторами;
- небанківськими фінансовими групами та установами, визначеними нормативно-правовими актами Національного банку з питань організації та здійснення нагляду у сфері фінансового моніторингу, валютного нагляду, нагляду з питань реалізації і моніторингу ефективності

персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій);

7) сприяння вдосконаленню законодавчого забезпечення для здійснення нагляду та регулювання діяльності ринків небанківських фінансових послуг, валютного нагляду, державного регулювання та нагляду в сфері фінансового моніторингу, захисту прав споживачів небанківських фінансових послуг, надання рекомендацій щодо внесення змін до нормативно-правових та розпорядчих актів Національного банку;

8) забезпечення реалізації функцій Національного банку в сфері реєстрації та ліцензування учасників ринків небанківських фінансових послуг;

9) забезпечення реалізації функцій Національного банку в сфері захисту прав споживачів небанківських фінансових послуг.

Комітет з управління змінами

Колегіальний консультативно-дорадчий орган Правління Національного банку створений для управління проектною діяльністю Національного банку з метою забезпечення змін у напрямі розбудови сучасного, інституційно спроможного центрального банку та фінансового сектору, уключаючи банківську систему України.

Основними завданнями комітету є:

1) управління реалізацією стратегічних ініціатив у межах стратегії Національного

банку, стратегії фінансового сектору та функціональних стратегій, що відповідають критеріям та ознакам проектної діяльності, або таких, що реалізуються в межах змін до процесів Національного банку без відкриття відповідних проектів;

2) погодження впровадження нових інформаційних систем і технологій, програмних комплексів, що реалізуються в межах проектної діяльності;

3) розгляд питань щодо впровадження інноваційних фінансових продуктів/послуг у Національному банку.

Комітет з управління операційними ризиками та безперервною діяльністю

Колегіальний консультативно-дорадчий орган створений з метою координації питань щодо управління операційними ризиками, організації системи керування неперервністю діяльності Національного банку, а також організації системи внутрішнього контролю та розвитку культури управління операційними ризиками в Національному банку.

Основними завданнями комітету є розгляд і надання Правлінню Національного банку рекомендацій/пропозицій щодо управління операційними ризиками, керування неперервністю діяльності, організації системи внутрішнього контролю Національного банку.

Бюджетний комітет

Колегіальний консультативно-дорадчий орган створений з метою забезпечення умов для професійного обговорення питань, пов'язаних із забезпеченням діяльності Національного

банку, що сприятиме підвищенню якості прийняття управлінських рішень.

Основними завданнями комітету є:

1) сприяння формуванню та реалізації політики Національного банку, спрямованої на підвищення ефективності управління його фінансовими ресурсами;

2) забезпечення процесу управління витратами, уключаючи кошторисний процес, та його інтеграції з процесом стратегічного планування для побудови цілісної системи управління діяльністю Національного банку;

3) сприяння реалізації процесу управління витратами Національного банку для підвищення економічної обґрунтованості прийняття управлінських рішень у сфері фінансово-господарської діяльності Національного банку.

Водночас у 2023 році Комітет оверсайта індикаторів грошового та валютного ринків України реорганізовано в Раду оверсайту індикаторів грошового та валютного ринків України.

Стратегія розвитку фінансового сектору України

Навесні 2023 року з ініціативи Національного банку оновлено формат роботи та склад Комітету з фінансового розвитку при Раді з фінансової стабільності. Це – майданчик міжвідомчої координації, на базі якого здійснюється розроблення та контроль реалізації Стратегії розвитку фінансового сектору України. Зокрема, до команди Комітету, що включала представників

Національного банку, Міністерства фінансів України, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку і Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, приєдналися експерти Міністерства економіки України. Упродовж 2023 року проведено два засідання Комітету, за результатами роботи розроблено нову Стратегію розвитку фінансового сектору України, сфокусовану на спротив російській агресії та післявоєнне відновлення економіки України, яку схвалила Рада з фінансової стабільності на засіданні 19 липня 2023 року.

Проаналізувавши розвиток та зміни (політичні, економічні, соціальні, технологічні, юридичні та екологічні), що відбулися з початку повномасштабного вторгнення РФ до України, а також результати напрацювань наших експертів та інших стейкхолдерів, 29 серпня 2023 року затверджена та оприлюднена нова Стратегія розвитку фінансового сектору України (далі – Стратегія).

Стратегія включає п'ять цілей: макроекономічна стабільність, фінансова стабільність, фінансова система працює на відновлення країни, сучасні фінансові послуги, інституційна спроможність регуляторів та ФГВФО.

Зокрема, ця Стратегія:

- визначає майбутні пріоритети фінансової системи;
- забезпечує скоординовані кроки регуляторів фінансового сектору України для відновлення та розвитку фінансової системи та збереження безперервності її роботи;
- передбачає поступове згортання надзвичайних пруденційних заходів,

плани з діагностики банківських активів, моніторингу та вирішення проблеми непрацюючих кредитів.

Крім того, Стратегією розвитку фінансового сектору України передбачено розроблення та забезпечення реалізації:

- Стратегії пом'якшення валютних обмежень, переходу до більшої гнучкості обмінного курсу та повернення до інфляційного таргетування;
- Середньострокової стратегії управління державним боргом;
- Національної стратегії доходів на 2024–2030 роки.

Особливу увагу цей стратегічний документ приділяє імплементації європейського законодавства та кращої світової практики у сфері регулювання та нагляду за фінансовим сектором.

Також Стратегія розвитку фінансового сектору України передбачає врегулювання питання щодо державних банків, зокрема, оновлення стратегії розвитку державного банківського сектору та Фонду розвитку підприємництва з метою забезпечення макрофінансової стабільності та скорочення частки держави, а також оновлення індивідуальних стратегій державних банків та збереження фінансової стійкості державних банків.

Стратегія Національного банку України

У 2023 році ми оновили Стратегію Національного банку України (далі – Стратегія НБУ).

Потреба зміни Стратегії НБУ до 2025 року після дворічного впровадження зумовлена повномасштабним військовим вторгненням росії проти України.

Саме тому Національний банк першим серед державних установ розробив нову інституційну Стратегію, спрямовану на спротив російській агресії та відновлення країни.

У новій Стратегії НБУ ми враховали чинники впливу вторгнення росії на умови функціонування фінансової системи.

Візія та Місія Національного банку уточнені, щоб відповідати викликам військової агресії.

Візія: Національний банк – це сучасний, інноваційний, відкритий, незалежний центральний банк, спроможний реалізовувати свій мандат за будь-яких умов, який є лідером розвитку фінансової екосистеми, дбає про користувачів фінансових послуг, інтегрований до європейської спільноти центробанків, має довіру суспільства та міжнародних партнерів.

Місія: Забезпечення цінової та фінансової стабільності, сприяння сталому економічному розвитку для зміцнення потенціалу України як на її шляху до Перемоги, так і під час повоєнного відновлення.

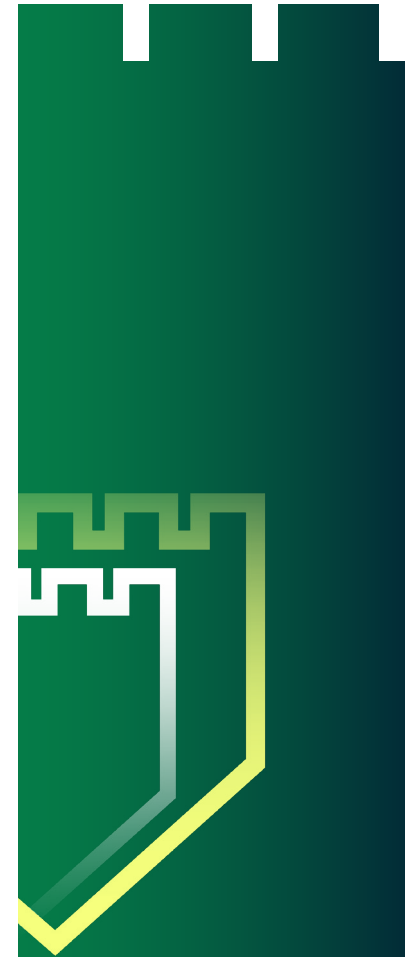
Для найкращої реалізації в існуючих умовах Візії та Місії Національного банку, а також задоволення очікувань клієнтів, стратегічні завдання Національного банку враховують виклики, що постають, у двох векторах: спротив російській агресії та відновлення країни.

Значна невизначеність та волатильність середовища, які ми спостерігаємо сьогодні, вимагають гнучкості в плануванні та використанні інструментів реалізації для швидшого та ефективнішого реагування на зміни. У цій невизначеності ми запланували зону визначеності та заздалегідь формує альтернативні плани дій за будь-якого розвитку подій.

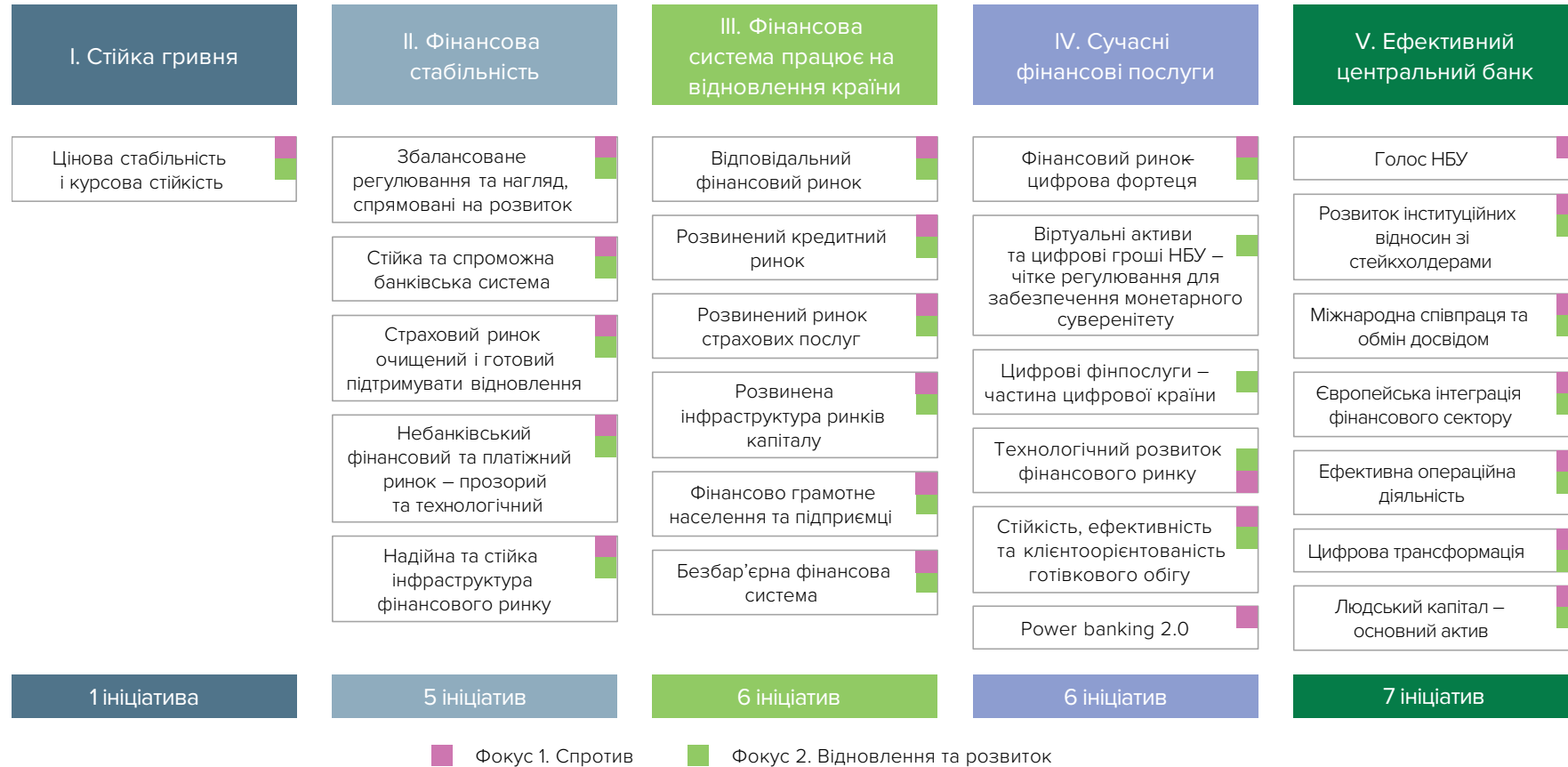
Стратегічні цілі зосереджені на основних функціях – забезпеченні цінової та фінансової стабільності та підтримці країни на шляху до Перемоги.

У Стратегії НБУ визначені п'ять стратегічних цілей розвитку, за якими вона реалізовується. Перші чотири спрямовані на задоволення потреб учасників фінансової екосистеми. П'ята ціль – “Ефективний центральний банк” – покликана поліпшити реалізацію Місії та Візії Національного банку через внутрішню трансформацію.

Стратегічні цілі деталізуються у 25 стратегічних ініціативах, на досягненні яких центральний банк зосереджує свої зусилля.

Стратегічні цілі розвитку

Нова Стратегія НБУ має такі фокуси:

“Фокус спротиву” – короткострокові заходи, спрямовані на забезпечення стабільності та недопущення погіршення ситуації у фінансовій системі та економіці загалом, включаючи застосування інструментів для контролю над інфляцією та курсом національної валюти, підтримання банківської системи тощо.

“Фокус відновлення” – середньострокові заходи для початку перетворень, що стануть основою майбутньої відбудови та зростання економіки, наприклад: зниження бюрократичних бар’єрів, підвищення прозорості та конкурентності середовища, залучення інвестицій тощо.

Обидва фокуси передбачають середньострокові комплексні заходи, спрямовані на забезпечення стабільності та подальшого відновлення і розвитку, частина ключових результатів за якими впроваджуватиметься в короткостроковій перспективі.

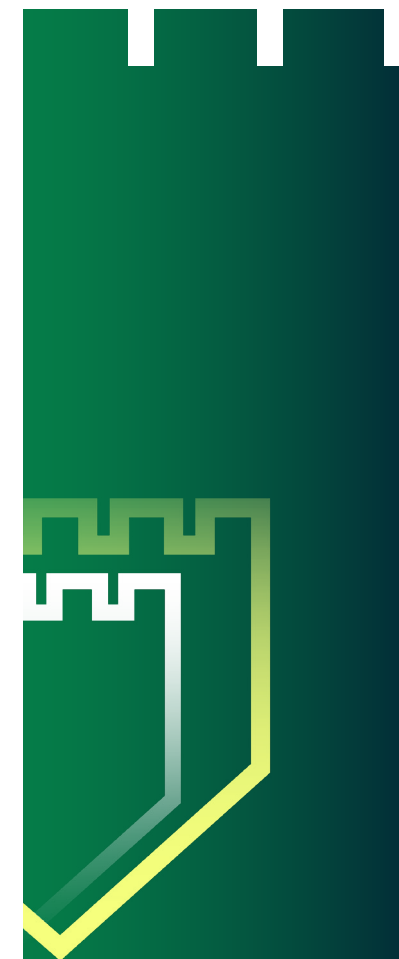
Свою діяльністю Національний банк вкотре доводить, що здатний працювати за будь-яких умов, об’єднує учасників фінансової екосистеми для забезпечення фінансової оборони країни, зміцнює потенціал України на шляху до Перемоги, забезпечує цінову та фінансову стабільність під час війни та всебічно сприяє відновленню країни.

Моніторинг статусу реалізації Стратегії НБУ показує прогрес виконання стратегічних заходів відносно всього періоду їх існування, зазвичай це декілька років. Так, за неповний рік із моменту затвердження Стратегії НБУ у травні 2023 року вдалося повністю

реалізувати 8% найбільш короткострокових заходів (8 із 105 стратегічних заходів), що складає 16% від запланованих заходів Фокусу спротиву, 5% Фокусу відновлення та 3% від заходів, що включені до обох Фокусів. Найбільший показник виконання зафіксовано за ціллю 4 “Сучасні фінансові послуги” – 13% (повністю реалізовано 3 заходи з 23) та ціллю 2 “Фінансова стабільність” – 11% (повністю реалізовано 3 заходи з 27). Інші заходи, закладені у Стратегії НБУ, мають довший термін реалізації, більшість із них реалізовувалася відповідно до плану. Так цілі Національного банку на 2023 рік, які деталізують та забезпечують поетапну реалізацію стратегічних заходів, виконано на 99%.

В умовах невизначеності та підвищених ризиків у Стратегії НБУ включені індикатори стратегічних цілей на кінець “фокусу спротиву”, оскільки досягнення стратегічних цілей залежить від настання відповідних макроекономічних та інших передумов, строки яких не можуть бути надійно прогнозовані. 46% цільових значень даних індикаторів досягнуто (12 з 26 індикаторів). За більшістю інших значень спостерігається позитивна динаміка.

Реалізація Стратегії Національного банку та Стратегії розвитку фінансового сектору України закладе основи для подальшого розвитку фінансового сектору України, його конкурентоспроможності в умовах європейської інтеграції та інтеграції у світовий фінансовий простір, створить умови для зміцнення потенціалу України на її шляху до перемоги, сприятиме початку перетворень для відбудови та зростання національної економіки як під час, так і після повномасштабної війни.

1. СТІЙКА ГРИВНЯ

СТІЙКА ГРИВНЯ

Монетарна політика як запорука цінової та фінансової стабільності, а також стійкого економічного зростання

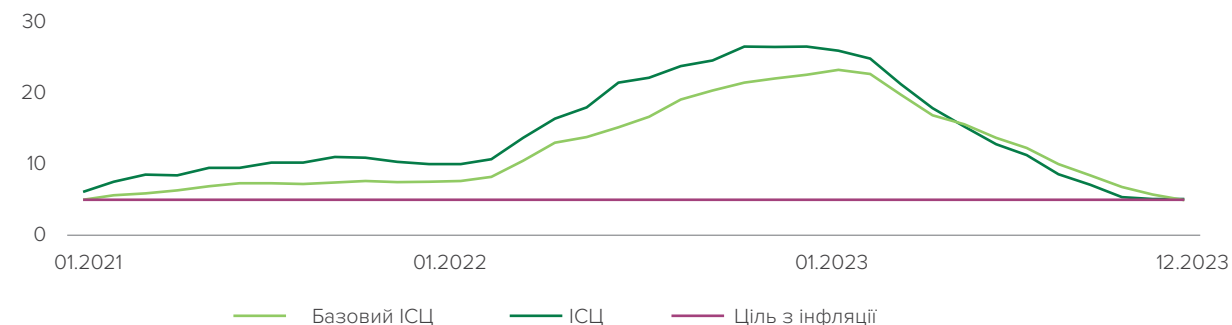
Незважаючи на широкомасштабну війну, Національний банк залишається відданим своєму мандату із забезпечення цінової та фінансової стабільності як запоруки стійкого економічного зростання. Підходи до виконання пріоритетних функцій НБУ, завдання та принципи реалізації монетарної політики ще в квітні 2022 року було закріплено [Основними засадами грошово-кредитної політики на період воєнного стану](#), а згодом у червні 2023 року деталізовано в [Стратегії пом'якшення валютних обмежень, переходу до більшої гнучкості обмінного курсу та повернення до інфляційного таргетування](#) (далі – Стратегія).

Протягом 2023 року відбулося суттєве послаблення інфляційного тиску, чому значною мірою сприяли високі врожаї, зниження світових цін на енергоносії, мораторій на підвищення тарифів на окремі житлово-комунальні послуги.

Водночас вагому роль у сповільненні інфляції відіграла й послідовна монетарна політика Національного банку, спрямована передусім на збереження курсової стійкості. Її підтримання дає змогу не лише безпосередньо стримувати зростання собівартості товарів і послуг, але й пом'якшувати фундаментальний ціновий

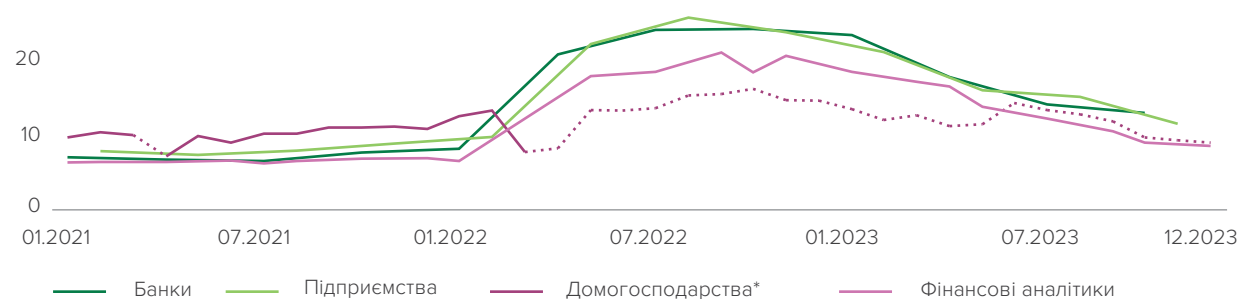
тиск, сприяючи зниженню невизначеності та поліпшенню очікувань економічних агентів. У результаті базова інфляція в річному вимірі за підсумками року знизилася до 4,9%. Споживча інфляція сповільнилася до 5,1% та впритул наблизилася до рівня довоєнної інфляційної цілі (5% із допустимим діапазоном відхилень ± 1 в. п.).

Споживча інфляція та інфляційна ціль, % р/р

Джерело: НБУ.

Інфляційні очікування на наступні 12 місяців*, %

*Пунктирні лінії – зміна методу опитування з віч-на-віч на телефонній інтерв'ю.

Джерело: НБУ, Info Sapiens.

Стойка ситуація на валютному ринку забезпечувалася активними валютними інтервенціями Національного банку, збереженням та калібруванням низки адміністративних обмежень на валютні операції, а також припиненням емісійного фінансування з початку 2023 року.

Крім того, важливим елементом забезпечення курсової стійкості як за режиму фіксації обмінного курсу (до жовтня 2023 року), так і особливо за переходу до керованої курсової гнучкості було підтримання достатньої привабливості гривневих інструментів. Цьому, зокрема, сприяла послідовна та виважена процентна політика – облікова ставка після її підвищення у червні 2022 року одразу на 15 в. п. до 25% залишалася незмінною до липня 2023 року.

Зростання банківських гривневих ставок у відповідь на підвищення облікової ставки було близьким до очікуваної траєкторії. Однак наприкінці 2022 року – на початку 2023 року сила трансмісії почала передчасно слабшати. Даліся ознаки пришвидшене розширення профіциту ліквідності та його концентрація в кількох банках-маркетмейкерах через вплив значних соціальних виплат та зарплат військовим. У результаті очікувано почала слабшати конкуренція на депозитному ринку, сповільнилося зростання ставок за довгостроковими гривневими інструментами. Розуміючи важливість забезпечення належної привабливості гривні для подальшого поліпшення строкової структури гривневих заощаджень та відповідного підтримання стійкості валютного

ринку, Національний банк напруцював та запровадив низку заходів щодо поживлення конкуренції банків за вкладників.

Так, у січні – березні 2023 року було [суттєво підвищено](#) нормативи обов'язкового резервування закладами на вимогу та на поточних рахунках у національній та іноземній валютах. Водночас банки отримали змогу покривати частину обов'язкових резервів за рахунок бенчмарк-ОВДП, перелік яких НБУ поступово [розширював](#). З одного боку, таке підвищення обов'язкових резервів стимулювало банки залучати кошти на строкові вклади, а з іншого, – надання можливості банкам покривати частину обов'язкових резервів за рахунок бенчмарк-ОВДП сприяло активізації внутрішнього боргового ринку та знизило ризик відновлення емісійного фінансування дефіциту Державного бюджету. Відповідно зменшилися ризики для валютного ринку та цінової динаміки, що підтримало макрофінансову стійкість.

У травні Національний банк запровадив додаткові зміни до механізму розрахунку обов'язкових резервів для стимулювання банків до активнішого залучення гривневих вкладів (депозитів) фізичних осіб на строк від трьох місяців. Крім того, з цією метою НБУ із [07 квітня 2023 року](#) вніс зміни до операційного дизайну процентної політики шляхом переходу до асиметричного коридору процентних ставок за інструментами постійного доступу (ставку за депозитними сертифікатами овернайт було знижено і встановлено на рівні, нижчому на 5 в. п. за облікову

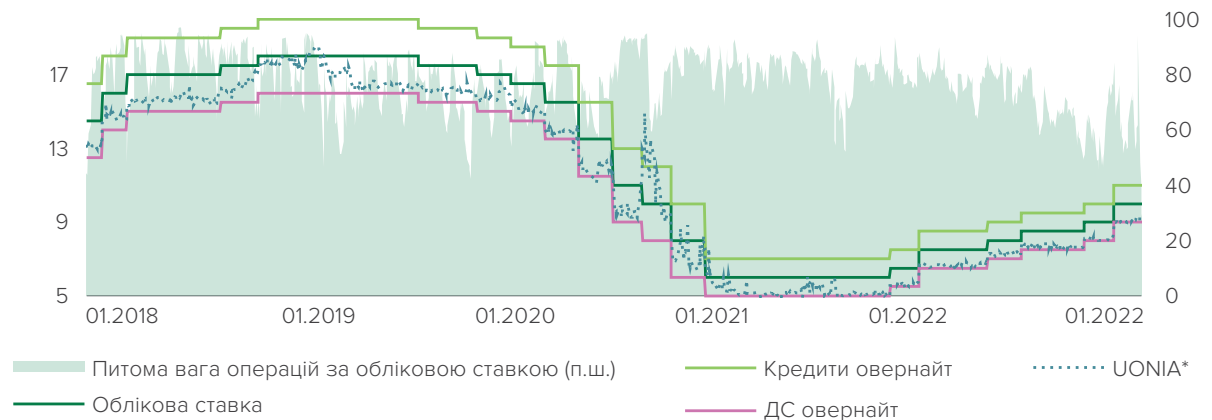
ставку) та запровадження тендерів із розміщення тримісячних депозитних сертифікатів під фіксовану ставку на рівні облікової. Можливості банків розміщувати кошти в таких депозитних сертифікатах залежали від обсягів сформованих ними портфелів гривневих вкладів (депозитів) населення на строк від трьох місяців, а також від успішності нарощення таких портфелів. Такі зміни сприяли активізації конкуренції банків за строкові кошти населення та відновленню дієвості каналів монетарної трансмісії.

Наприкінці жовтня 2023 року з метою посилення ролі облікової ставки як монетарного інструменту в умовах очікуваного збереження профіциту ліквідності Національний банк [перейшов](#) від традиційної побудови операційного дизайну процентної політики за системою “середини коридору” до модифікованої системи “нижньої межі”. У результаті такого переходу Український індекс міжбанківських ставок овернайт (UONIA) та облікова ставка фактично перебувають на одному рівні, а частка операцій, які НБУ проводить із банками за обліковою ставкою, збільшилася з близько 40% до понад 70%. Це спростило для учасників ринку розуміння стану монетарних умов та змін у монетарній політиці, а також підвищило ефективність процесу ухвалення рішень з монетарної політики.

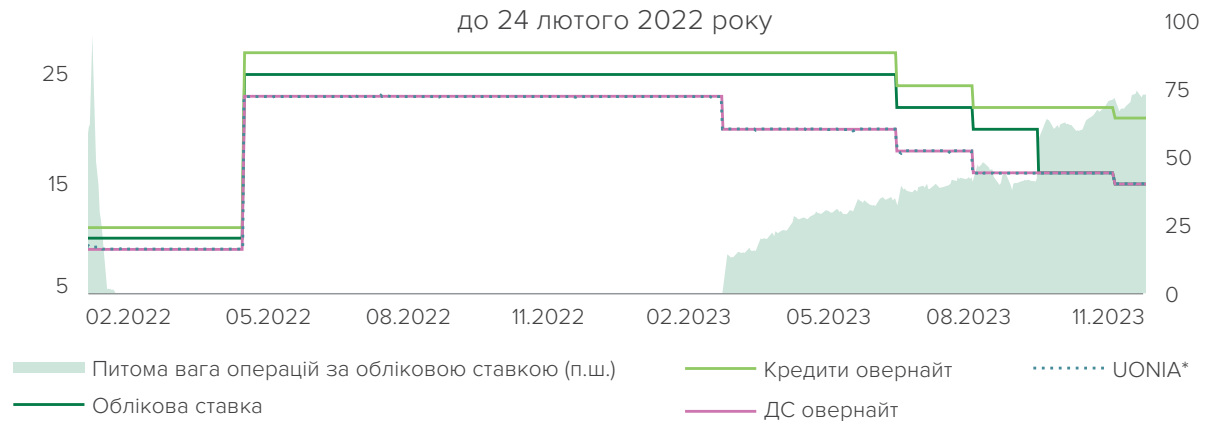
Водночас у новому операційному дизайні збережено стимули для підтримання конкуренції банків за строкові кошти населення, розвитку культури гривневих заощаджень, пожвавлення міжбанківського

Коридор процентних ставок НБУ, UONIA* та питома вага операції за обліковою ставкою НБУ, %

до 24 лютого 2022 року

до 24 лютого 2022 року

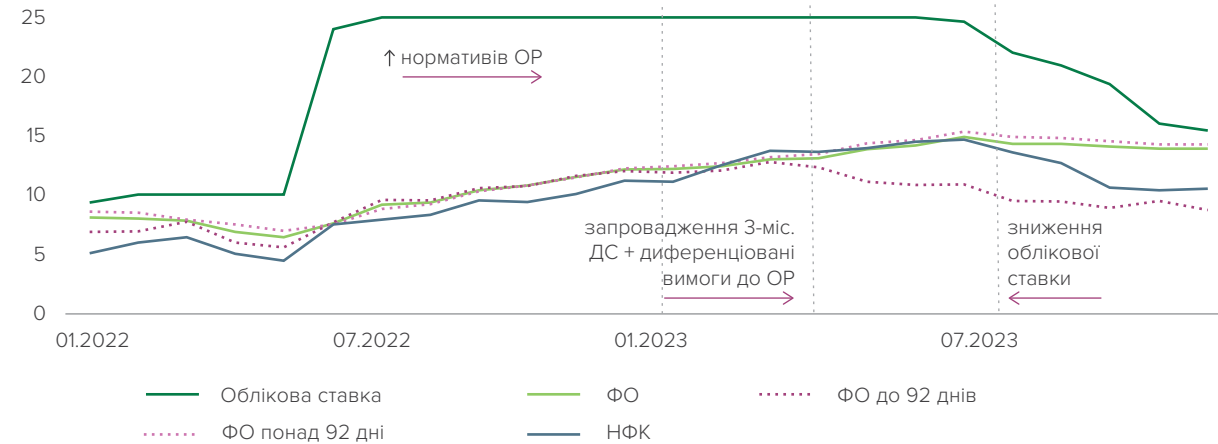
*UOIR – до 22 червня 2020 року

Джерело: НБУ.

ринку, вдосконалення бізнес-процесів банків, зокрема процентної та маркетингової політики, систем ризик-менеджменту.

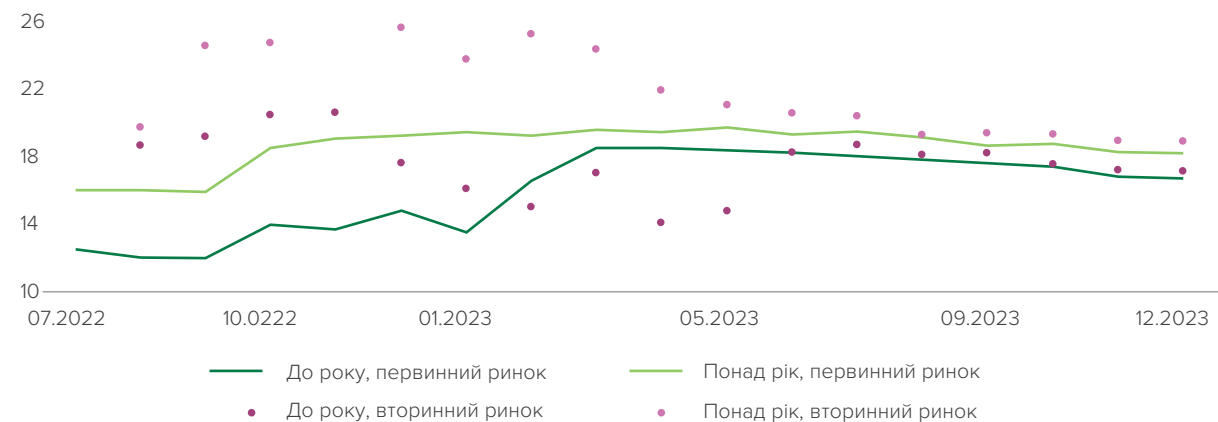
Завдяки застосуванню комбінації монетарних інструментів та вербальним інтервенціям Національного банку зростання ставок за строковими гривневими вкладками (депозитами) відчутно пришвидшилося впродовж першого півріччя 2023 року. Крива дохідності ОВДП на первинному ринку поступово зрівнялася з вторинним ринком. Зазначені заходи дали змогу стримувати зниження ставок за довгостроковими гривневими інструментами навіть після переходу до циклу пом'якшення процентної політики в липні 2023 року.

Середньозважені процентні ставки за гривневими строковими депозитами та середньомісячна облікова ставка, %

Джерело: НБУ.

Дохідність гривневих ОВДП, %

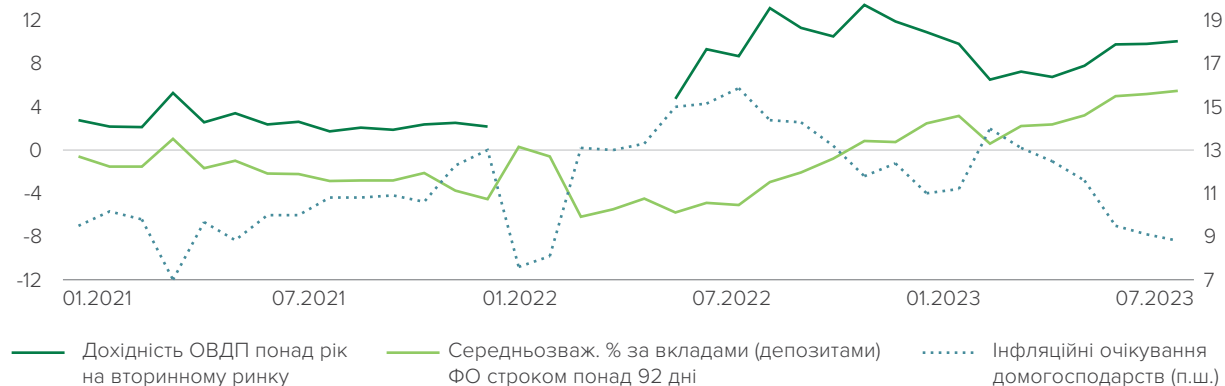

Джерело: НБУ.

У результаті протягом 2023 року Національному банку вдалося підтримати достатньо високий рівень дохідності гривневих інструментів у реальному вимірі: навіть за номінального зниження з липня 2023 року рівень ставок за депозитами більшості банків та ОВДП дав змогу покривати як поточну, так і очікувану інфляцію.

Захист строкових заощаджень від інфляційного знецінення посилив довіру населення до гривні та підживлював інтерес до гривневих вкладів (депозитів). Це сприяло зростанню обсягів строкових вкладів у гривні протягом 2023 року на 34,2%. Натомість темпи приросту депозитів на вимогу були значно нижчими (13,6%), тож вдалося розвернути тенденцію до зниження частки строкових вкладів фізичних осіб та збільшити її за рік на 3,7 в. п. Незважаючи на широкомасштабну війну, рівень доларизації депозитів населення знизився на 2,0 в. п. Навіть незважаючи на посилення девальваційного тиску на валютному ринку наприкінці року, доларизація вкладів (депозитів) населення залишилася на рівні 34%, тоді як у січні – березні 2023 року цей показник перевищував 37%.

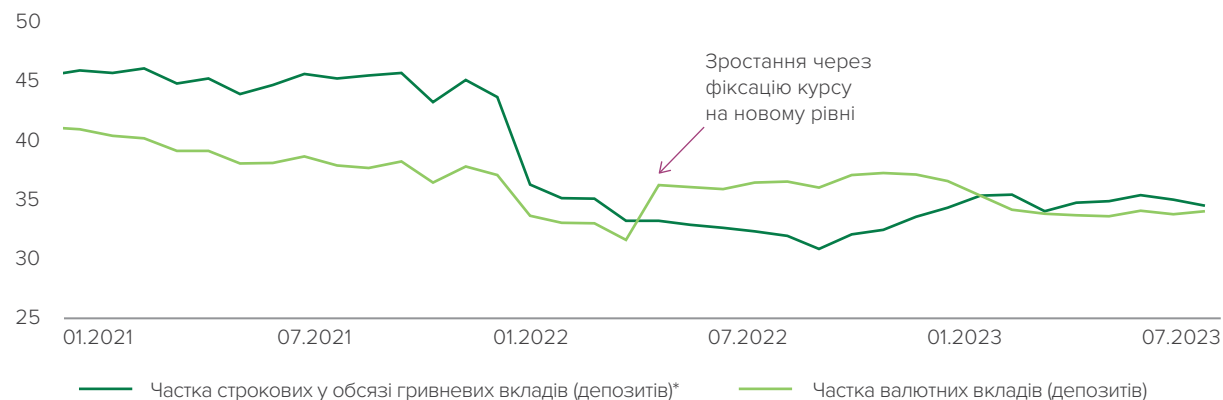
Реальні процентні ставки* за гривневими ОВДП, вкладами (депозитами) ФО та інфляційні очікування, %

*Дефльовані на інфляційні очікування ДГ на наступні 12 місяців.

Джерело: НБУ, Info Sapiens.

Частки окремих видів вкладів (депозитів) фізичних осіб, %

*Залишки за липень – грудень скориговано на орієнтовну величину вкладів (депозитів) із правом дострокового розірвання, які обліковуються як строкові.

Джерело: НБУ.

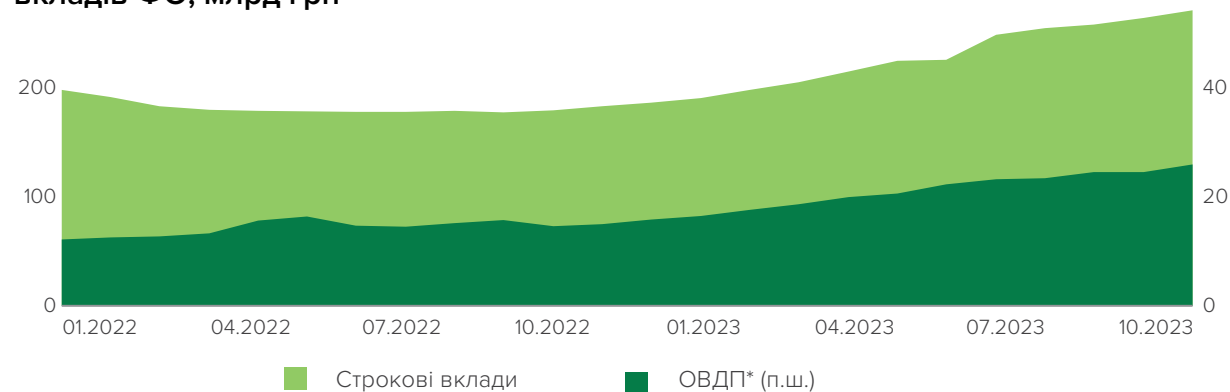
На тлі сповільнення інфляції, поліпшення макроекономічних перспектив, курсових та інфляційних очікувань дедалі привабливішою ставала й дохідність гривневих ОВДП. Якщо на початку 2023 року визначальним чинником нарощування запозичень на внутрішньому ринку було запровадження бенчмарк-ОВДП, вкладення в які враховувалися банкам у покриття обов'язкових резервів, то в другому півріччі 2023 року визначальною була саме приваблива дохідність. Роловер вкладень в ОВДП [за підсумками року](#) становив 150% за номіналом у всіх валютах за поточним офіційним курсом.

Зазначені тенденції, забезпечені, зокрема, й послідовною та виваженою монетарною політикою, узгоджувалися з виконанням завдань Національного банку щодо підтримання привабливості гривневих інструментів та збільшення строковості гривневих заощаджень. Це стримало попит на іноземну валюту, зменшило тиск на обмінний курс, ціни та міжнародні резерви.

Посилення спроможності НБУ забезпечувати курсову стійкість та стійкий прогрес у зниженні інфляції уможливили перехід у липні до циклу пом'якшення монетарної політики – облікову ставку кількома кроками було знижено з 25% до 15% станом на кінець року.

Збереження макрофінансової стабільності на тлі поступового пом'якшення монетарної політики сприяло поживленню економічної активності та нарощуванню гривневого кредитування.

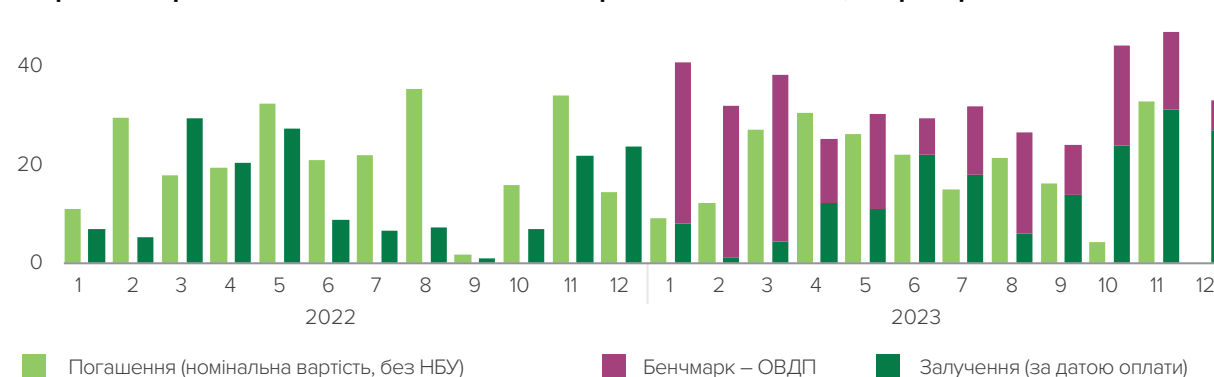
Залишки гривневих ОВДП у портфелі ФО та гривневих строкових вкладів ФО, млрд грн

*За номінально-амортизаційною вартістю

Джерело: НБУ.

Первинне розміщення* та погашення гривневих ОВДП, млрд грн

*За результатами проведення аукціонів із розміщення ОВДП до відображення цінових ефектів унаслідок дорозміщення цінних паперів. Не включають ОВДП, випущені у 2022 році для докапіталізації Укрфінжитла, та військові ОВДП, викуплені НБУ.

Джерело: розрахунки НБУ.

Так, зростання реального ВВП у 2023 році становило 5,3%, значно перевершивши очікування та більшість прогнозів. Економіка відновлювалася завдяки високій адаптивності бізнесу та населення до умов воєнного стану, поліпшенню ділових очікувань підприємств та споживчих настроїв домогосподарств, вищим урожаю основних культур за надсприятливих погодних умов, стабілізації ситуації в енергетичному секторі, розбудові експортних шляхів і логістичних потужностей. Значний внесок в економічне відновлення мала і м'яка фіскальна політика, що підживлювала внутрішній споживчий та інвестиційний попит.

В умовах відновлення активності бізнесу та поліпшення фінансового стану компаній в другому півріччі 2023 року після тривалої паузи поживалося й гривневе кредитування. Із червня до грудня обсяги чистих гривневих корпоративних кредитів збільшилися на 7,7% передусім завдяки державній підтримці за програмою “Доступні кредити 5-7-9%”. Водночас кредитні портфелі нарощували й банки, які не брали участі в державних програмах. Цьому сприяло зниження ставок за несубсидійованими кредитами у відповідь на пом'якшення процентної політики Національного банку. У цілому середньозважені ставки за гривневими кредитами для бізнесу (НФК) у другому півріччі знизилися на 2,1 в. п. – до 17,7%. Передусім поживалося кредитування підприємств торгівлі та сільського господарства, фінансових компаній. Збільшувалися також і обсяги роздрібних споживчих та іпотечних позик. Загалом упродовж року обсяги чистих гривневих роздрібних кредитів збільшилися на 20,3%.

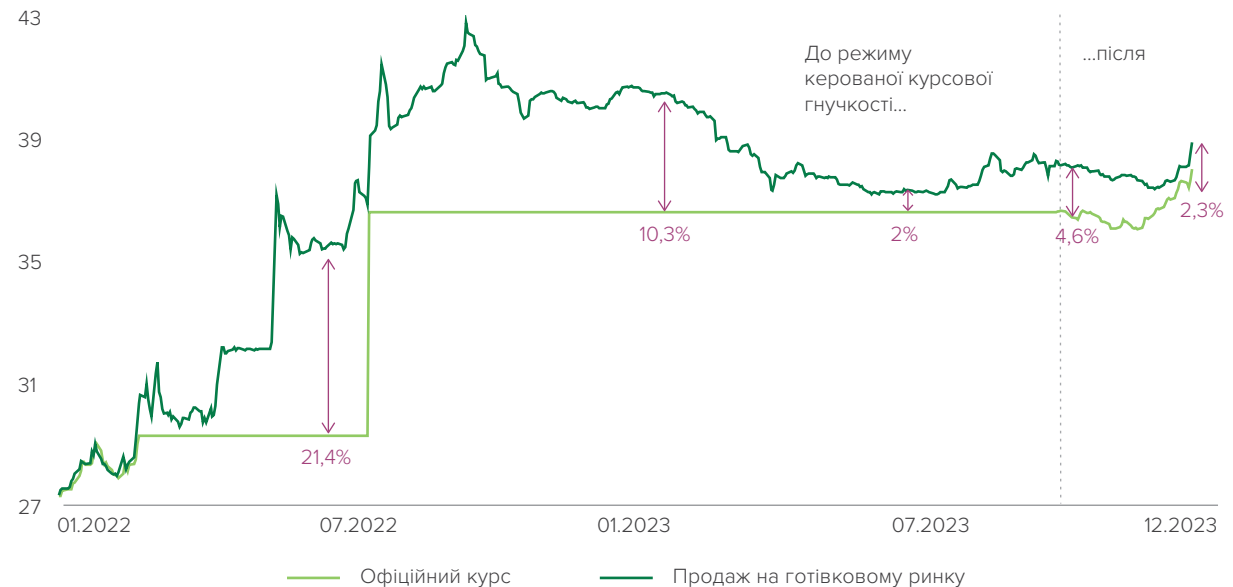
Пом'якшення валютних обмежень та перехід до керованої гнучкості обмінного курсу – чергові кроки на шляху поступового повернення до інфляційного таргетування

Послідовна та виважена політика Національного банку, спрямована на збереження достатньої привабливості

гривневих активів, а також міжнародна фінансова допомога дали змогу поступового пом'якшувати валютні обмеження та водночас забезпечити курсову стійкість.

Так, упродовж першого півріччя 2023 року тиск на валютному ринку відчутно знизився. У готівковому сегменті курс гривні до дол. США укріпився на 8%, що сприяло зниженню спреду до офіційного курсу з 10% у січні до 2% у червні 2023 року (водночас у червні 2022 року спред тримався на рівні понад 21%).

Курси гривні до дол. США

Джерело: НБУ.

Поліпшення ситуації на валютному ринку позитивно позначилося на курсових очікуваннях: після суттєвого погіршення упродовж 2022 року вони поступово стабілізувалися на рівні 40–41 грн за дол. США.

Достатній обсяг міжнародних резервів, керована ситуація на валютному ринку, стійке зниження інфляції та інші сприятливі макроекономічні тенденції свідчили про формування належних передумов для поступової валютної лібералізації. Керуючись принципами, передбаченими [Стратегією](#), Національний банк упродовж 2023 року пом'якшував валютні обмеження, спрямовуючи зусилля передусім на:

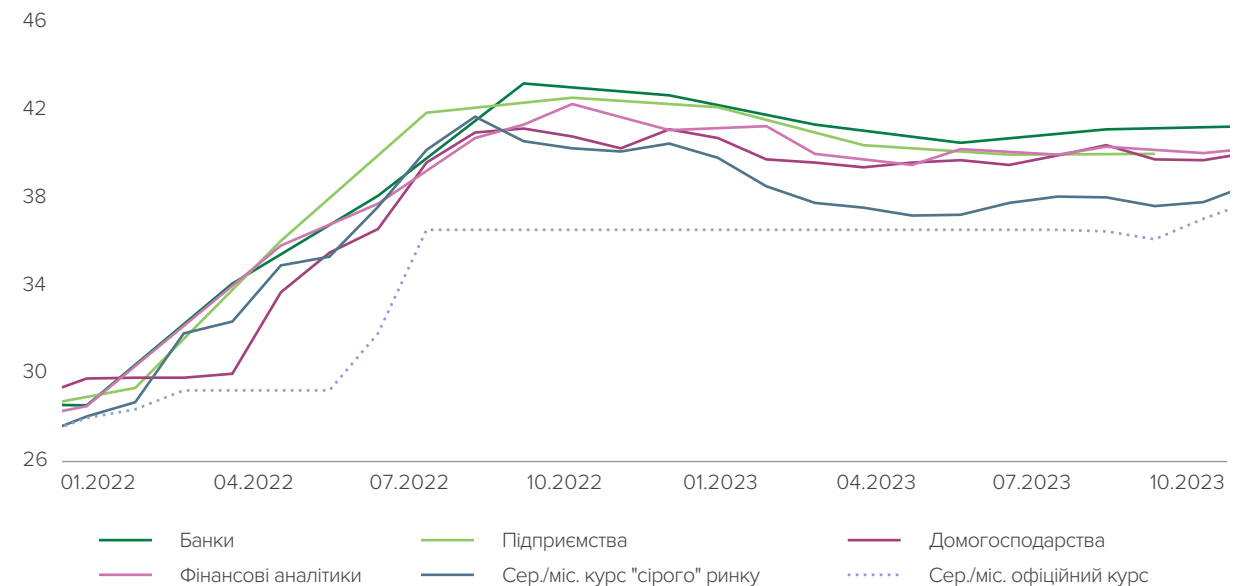
- лібералізацію торгових операцій;
- надання можливості погашення нових кредитів та кредитів, наданих за участю міжнародних фінансових організацій, іноземних держав та експортно-кредитних агентств, а також репатріацію виплат за основною сумою та за відсотками для нових зовнішніх кредитів;
- мінімізацію множинності обмінних курсів шляхом збільшення пропозиції на готівковому валютному ринку.

Поступове та виважене пом'якшення валютних обмежень не чинило значного тиску на міжнародні резерви. Водночас завдяки цим заходам створювалося підґрунтя для надходження нових інвестицій та позикового капіталу для відновлення економіки України. Це також було важливою передумовою для відмови від фіксації обмінного курсу гривні без створення загроз для макрофінансової стійкості.

Так, стійкий прогрес у зниженні інфляції, накопичення значного рівня міжнародних резервів, збільшення привабливості гривневих інструментів, а також ґрунтовна підготовка дали змогу Національному банку з метою виконання [власних стратегічних пріоритетів](#) успішно перейти до режиму керованої гнучкості обмінного курсу.

Підвищений попит на валюту очікувано спостерігався у перші два дні дії нового режиму. Проте валютні та вербальні інтервенції НБУ заспокоїли очікування та мінімізували курсові коливання. У результаті баланс попиту та пропозиції валюти поліпшився, а курс дещо укріпився.

Курсові очікування на наступні 12 місяців, грн/дол. США

Джерело: НБУ, Info Sapiens, відкриті джерела.

У перші місяці після переходу до керованої гнучкості Національний банк сконцентрувався на мінімізації початкового шоку для очікувань з огляду на відхід від фіксації курсу. Для цього НБУ зберіг активну присутність на валютному ринку, компенсуючи структурний дефіцит іноземної валюти та суттєво обмежуючи курсові коливання як у бік послаблення, так і в бік зміцнення гривні. Одночасно завдяки достатньо жорстким монетарним умовам Національний банк підтримував привабливість гривневих активів.

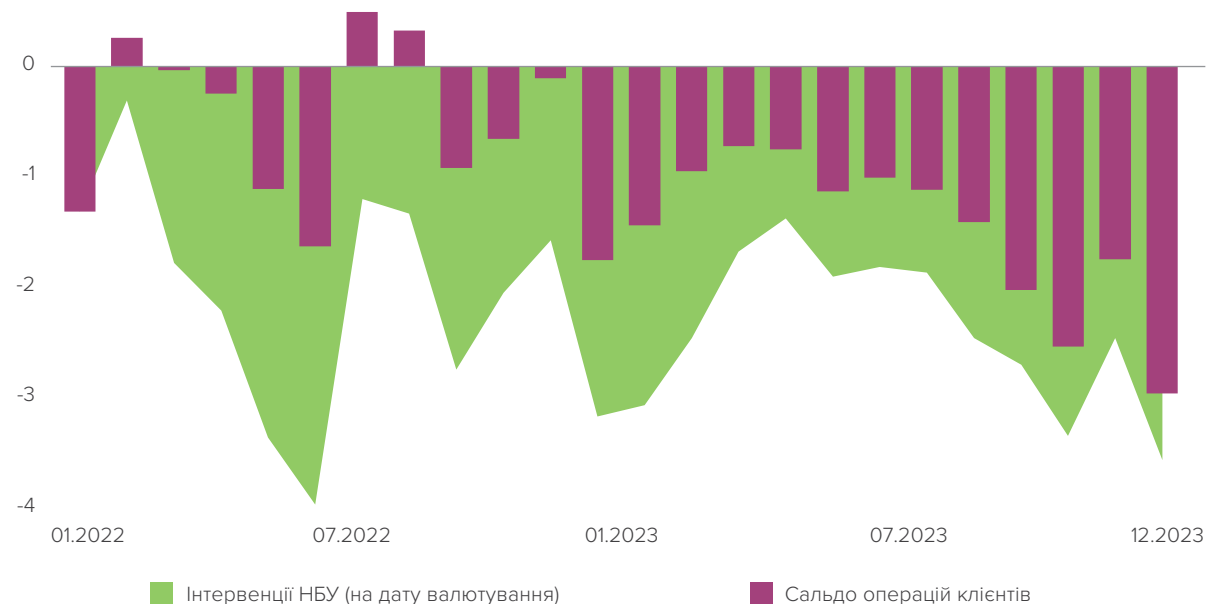
Завдяки цьому курс помірно коливався в обидва боки, реагуючи на зміни ринкової кон'юнктури, посилилася конструктивна невизначеність щодо курсової динаміки та послабився тиск на гривню та міжнародні резерви порівняно з попередніми місяцями. Чистий продаж валюти Національним банком у листопаді становив 2,5 млрд дол. США, зменшившись у 1,4 раза порівняно з жовтнем та на 10% порівняно з вереснем.

Починаючи з другої половини листопада чистий попит на іноземну валюту посилювався під впливом як сезонних чинників, так і об'єктивних наслідків повномасштабної війни. Це змусило НБУ у грудні наростити продаж іноземної валюти до 3,6 млрд дол. США, що, однак, лише на 0,4 млрд дол. США перевищило відповідний показник 2022 року.

У цілому протягом 2023 року надходження від міжнародних партнерів помітно перевищували обсяги інтервенцій Національного банку з продажу валюти для покриття розриву між попитом і пропозицією на валютному ринку. Тож міжнародні резерви¹ збільшилися на 42% – до 40,5 млрд дол. США.

Достатні обсяги інтервенцій та заходи Національного банку щодо підтримання привабливості гривневих інструментів забезпечили контрольованість ситуації на валютному ринку. У результаті після переходу до керованої гнучкості в IV кварталі 2023 року обмінний курс гривні в середньому майже не змінився порівняно з попереднім кварталом.

Сальдо операцій з іноземною валютою клієнтів банків* та інтервенції НБУ, млрд дол. США

*Сальдо операцій з купівлі та продажу безготівкової та готівкової іноземної валюти клієнтами банків на умовах "тод", "том", "спот".

Джерело: НБУ.

¹ Станом на 01 січня 2024 року.

З моменту переходу до керованої гнучкості курсу на валютному ринку відбулися позитивні зрушення, зокрема:

- посилюється зв'язок курсу з кон'юнктурою валютного ринку;
- помітно поживалася робота міжбанківського ринку – утричі збільшився середньоденний обсяг операцій між банками без участі Національного банку, а частка цих операцій на міжбанківському ринку подвоїлася;
- зменшилася проблема множинності курсів – спред між готівковим та офіційним курсом перебуває в прийнятних межах.

Поступове зростання гнучкості обмінного курсу в його взаємозв'язку з балансом попиту та пропозиції валюти посилить стійкість української економіки та валютного ринку, сприятиме їх кращій адаптації до внутрішніх і зовнішніх шоків та зменшуватиме ризики накопичення валютних дисбалансів, які натомість генерує тривала фіксація курсу. Мінімізація множинності курсів та краща “синхронізація” сегментів валютного ринку дадуть змогу Національному банку зберегти керованість курсової динаміки. Водночас завдяки збільшенню глибини міжбанківського валютного ринку підвищиться його спроможність до самобалансування.

Очікувані переваги від більшої гнучкості обмінного курсу накопичуватимуться в міру поступового її посилення за формування належних передумов.

Водночас за збільшення курсової гнучкості роль номінального якоря для очікувань поступово переходитиме від обмінного курсу до інфляції. Монетарна політика НБУ й надалі

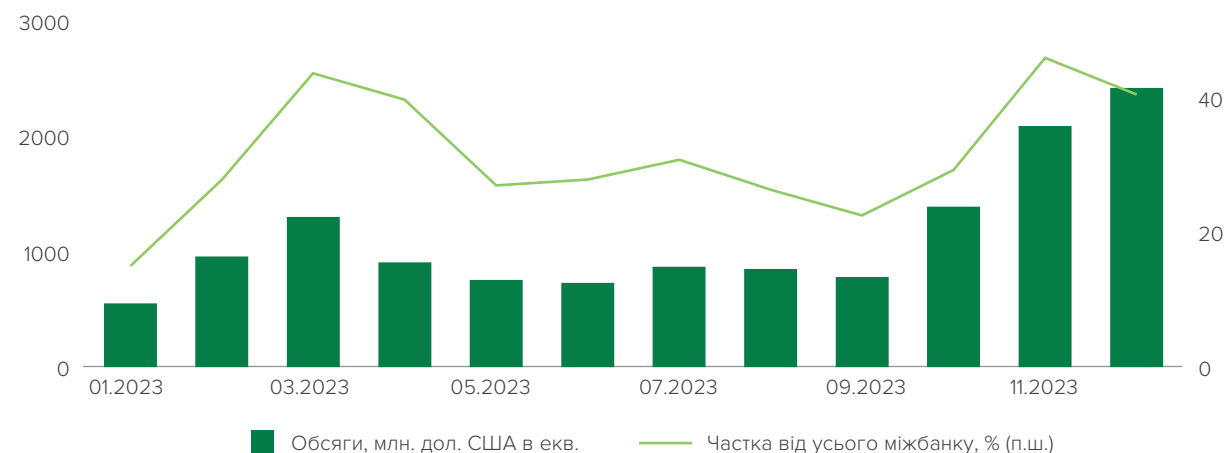
спрямовуватиметься на підтримання курсової стійкості, збереження помірної інфляції у 2024 році та її приведення до цільового діапазону $5\% \pm 1$ в. п. на горизонті монетарної політики.

Прагнення Національного банку в міру формування належних передумов повернутися до традиційного інфляційного таргетування з плаваючим обмінним курсом закріплено [Основними засадами грошово-кредитної політики на період воєнного стану](#) та [Стратегією](#). Поступове пом'якшення валютних обмежень, [перехід](#) від фіксації до керованої гнучкості обмінного курсу разом із [модернізацією операційного](#)

[дизайну](#) процентної політики та іншими заходами, спрямованими на відновлення функціонування каналів монетарної трансмісії та посилення дієвості облікової ставки, – чергові послідовні кроки на цьому шляху.

У міру формування належних передумов НБУ здійснюватиме наступні кроки в напрямі повернення до традиційного формату інфляційного таргетування як до режиму, що дає змогу одночасно забезпечувати в тривалій перспективі досягнення цілей центрального банку з цінової та фінансової стабільності, а також із підтримки стійкого економічного зростання.

Обсяги операцій між банками (без НБУ) на валютному ринку

Джерело: НБУ.

Регулювання грошово-кредитного та валютного ринків в умовах військової агресії

Важливим завданням Національного банку в умовах повномасштабної війни є запобігання непродуктивному відпливу капіталу з країни та збереження міжнародних резервів на достатньому рівні для утримання курсової стійкості.

З цією метою НБУ у перші години повномасштабної війни запровадив валютні обмеження, прийнявши постанову Правління Національного банку України від 24 лютого 2022 року № 18 “Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану” (далі – Постанова № 18). Надалі, зокрема впродовж 2023 року, вони коригувалися відповідно до зміни ситуації на фінансових ринках. Станом на 01 січня 2024 року зберігаються обмеження на:

- операції з торгівлі валютними цінностями та перекази валютних цінностей з України за кордон, а також перекази коштів на кореспондентські рахунки банків-нерезидентів у гривні та іноземній валюті, відкриті в банках-резидентах;
- зняття коштів з рахунків в іноземній інвалюті, а також із гривневих рахунків як на території України, так і за кордоном;
- суму переказу коштів на рахунки фізичних осіб за кордоном із використанням реквізитів платіжних карток платника

в іноземній валюті за умови повної заборони на проведення таких операцій у гривні;

- операції, пов’язані з рухом капіталу з України. Водночас є обмежений перелік винятків, що включає транскордонні перекази для виконання гарантованих державою зобов’язань, операцій з окремими міжнародними фінансовими організаціями, операцій за визначеними категоріями кредитних договорів/договорів позики, укладених резидентами-позичальниками з нерезидентами-кредиторами;
- операції з російськими та білоруськими рублями, а також видаткові операції за рахунками резидентів росії та білорусі;
- розрахунки за операціями з експорту та імпорту товарів (граничні строки для таких операцій становлять 180 днів);
- строк використання купленої валюти (до двох днів);
- випуск електронних грошей, поповнення електронних гаманців електронними грошима та розповсюдження електронних грошей;
- операції з використанням платіжних карток для придбання активів, які безпосередньо конвертуються (обмінюються) на грошові кошти та належать до операцій quasi cash;
- видачу банками ощадних сертифікатів, номінованих в іноземній валюті;
- укладання банками деривативних контрактів грошового ринку (крім свопів).

Водночас важливу увагу впродовж звітнього періоду Національний банк приділяв пом’якшенню валютних обмежень, щоб підтримати відновлення економіки та забезпечити приплив позикового капіталу в країну за одночасного збереження макрофінансової стійкості.

Так, у 2023 році НБУ дав змогу резидентам-позичальникам переказувати за кордон кошти для виконання зобов’язань за зовнішніми кредитами та позиками, які:

- забезпечені гарантією чи порукою міжнародної фінансової організації²;
- надані за участю іноземного експортно-кредитного агентства чи іноземної держави через уповноважену нею установу або через іноземну юридичну особу, серед акціонерів якої є іноземна держава чи іноземний державний банк;
- залучені державними підприємствами або господарськими товариствами, 100% акцій яких належить державі, якщо зобов’язання за цими кредитами/позиками реструктуризовані на умовах, погоджених Урядом України.

Інша важлива зміна для залучення капіталу в країну – забезпечення можливості резидентів переказувати кошти за кордон для обслуговування й повернення нових зовнішніх кредитів (отриманих після 20 червня 2023 року), якщо максимальний розмір витрат на їх обслуговування не перевищує 12% річних.

² Йдеться про міжнародні фінансові організації (МФО), членом яких є Україна, та МФО, за договорами з якими Україна зобов’язалася забезпечувати правовий режим, що надається іншим МФО.

Крім того, упродовж 2023 року Національний банк:

- скасував усі обмеження для уповноважених установ з продажу готівкової іноземної валюти фізичним особам;
- вперше з початку повномасштабної війни дав змогу банкам продавати безготівкову іноземну валюту населенню без підтвердження підстав чи зобов'язань для проведення відповідної операції. Щомісячний ліміт для таких операцій – 50 тис. грн в еквіваленті в одному банку за курсом, установленим банком;
- збільшив зі 100 тис. грн до 200 тис. грн в еквіваленті щомісячний ліміт на купівлю населенням безготівкової іноземної валюти з подальшим розміщенням на вклад (депозит) строком від трьох місяців;
- дав змогу е-резидентам здійснювати перекази в іноземній валюті на власні рахунки, відкриті за межами України. Такі перекази здійснюються за рахунок коштів, отриманих із-за кордону від нерезидентів, після сплати податків, передбачених законодавством України, та без використання електронного платіжного засобу;
- дав змогу призначеному оператору послуг поштового зв'язку переказувати кошти за кордон для виплати пенсій та грошових допомог на користь громадян України, які тимчасово перебувають за кордоном;
- дав змогу іноземним інвесторам/нерезидентам переказувати за кордон кошти, отримані завдяки проведеній після 01 квітня 2023 року сплаті відсоткового доходу (купонного платежу) за облігаціями

внутрішньої державної позики України. Умова для проведення таких операцій – відповідні цінні папери повинні не менше ніж 90 календарних днів поспіль до моменту сплати відсоткового доходу (купонного платежу) обліковуватися на рахунку в цінних паперах іноземного інвестора/нерезидента або номінального утримувача/іноземного банку-депозитарію, що має рахунок у цінних паперах у Національному банку.

Ще один блок валютної лібералізації стосувався роботи страхового ринку. Так, для проведення транскордонних переказів за операціями перестраховування Національний банк створив перелік страховиків, які мають право здійснювати операції з перестраховування з перестраховиками-нерезидентами, і встановив порядок щодо включення та перебування страховика в такому переліку, а також підстави для виключення з нього. Крім того, НБУ розширив можливості для страхових компаній і страхових та/або перестрахових брокерів щодо здійснення операцій з:

- оплати страхових виплат (страхових відшкодувань) на користь нерезидентів за договорами страхування (перестраховування);
- повернення на користь нерезидентів страхових платежів (їх частин) за достроково припиненими договорами страхування (перестраховування), отриманих після 24 лютого 2022 року;
- виконання судових рішень за зазначеними вище випадками та з оплати витрат, пов'язаних із виконанням таких судових рішень.

Також Національний банк у 2023 році зняв обмеження на сплату страховиками, Моторним (транспортним) страховим бюро України членських внесків до міжнародних організацій та міжнародних об'єднань страховиків.

Упродовж звітнього періоду Національний банк оновлював підходи в частині валютного нагляду за дотриманням резидентами граничних строків розрахунків за операціями з експорту/імпорту товарів. НБУ визначив, що банки не мають права завершити здійснення валютного нагляду за дотриманням резидентами граничних строків розрахунків за операціями:

- з експорту товарів, якщо грошові кошти, що надійшли від нерезидента за товар, не переказувалися з-за кордону в Україну;
- з імпорту товарів, якщо відбувається повне або часткове повернення імпортеру коштів з рахунку нерезидента, відкритого в банку в Україні;
- з експорту та імпорту товарів за наявності факту закриття всіх рахунків клієнта-резидента в банку.

Крім того, Національний банк вживав заходів, щоб запобігти виведенню коштів за кордон через операції з іноземними цінними паперами. З цією метою посилено вимоги щодо розрахунків банків з нерезидентами за правочинами щодо цінних паперів іноземних емітентів.

Окрема частина діяльності Національного банку щодо грошово-кредитної політики стосувалася посилення ринкових стимулів для банків залучати вклади (депозити) населення в національній валюті на строк від трьох

місяців та активізації внутрішнього боргового ринку. Як вже зазначалося, з цією метою НБУ посилив стимулюючу складову обов'язкових резервів. Завдяки підвищенню та диференціації нормативів обов'язкового резервування загальний обсяг обов'язкових резервів упродовж 2023 року збільшився в п'ять разів – із 70 млрд грн до 354 млрд грн. Також Національний банк використовував тримісячні депозитні сертифікати як інструмент для посилення конкуренції банків за вкладника.

Залучення коштів населення на строкові вклади зі свого боку знижувало попит на готівкову валюту та сприяло стабілізації валютного ринку в цілому.

Кон'юнктурні опитування Національного банку України

З метою інформаційного забезпечення монетарної та макропруденційної політики, а також для зміцнення зв'язку Національного банку з економічними агентами та суспільством і забезпечення його відкритості в 2023 році й надалі тривала системна робота з кон'юнктурних опитувань:

- підприємств – щодо їхньої ділової активності (щомісяця та щокварталу);
- банків – щодо зміни умов кредитування клієнтів і джерел фінансування (банківське фондування);
- фінансових аналітиків (професійних прогнозистів) – щодо макроекономічних очікувань;

- керівників ключових фінансових установ та компаній України – щодо системних ризиків фінансового сектору.

Національний банк забезпечив збереження активної двосторонньої комунікації з учасниками ринків. З метою підтримання ефективного двостороннього зв'язку з бізнес-середовищем і надалі триває практика регулярних зустрічей з керівниками підприємств, які беруть участь в опитуваннях щодо ділових очікувань. Незважаючи на військову агресію та терористичні атаки, у 2023 році було дві таких онлайн-зустрічі, в яких взяла участь значна кількість учасників: понад 90 та 120 відповідно представників підприємств майже всіх видів економічної діяльності та регіонів України. Метою зустрічей було поінформувати представників бізнесу про шляхи реалізації Національним банком поточних ключових завдань та отримати зворотний зв'язок, обговоривши в інтерактивному форматі питання, які цікавлять представників підприємств.

Програма зустрічей традиційно охопила багато питань, акцентуючи увагу на нещодавніх рішеннях і подальших планах НБУ банку, зокрема на:

- адаптації економіки та монетарної політики Національного банку до умов повномасштабної війни;
- поточній макроекономічній ситуації в Україні та співпраці з МВФ;
- стані банківського сектору та ризиках для фінансової стабільності;
- посиленні вимог щодо фінансового моніторингу та санкційної політиці під час війни;

- основних тенденціях валютного ринку та планах НБУ щодо подальшого пом'якшення валютних обмежень.

Також у межах поліпшення доступу користувачів до даних і підвищення якості їх представлення, для швидкого обміну інформацією між різними цільовими групами, полегшення аналізу та прогнозування дослідниками, підвищення прозорості даних та довіри до Національного банку розширено перелік показників за результатами квартальних опитувань підприємств, що доступні на сторінці “Відкриті дані” офіційного Інтернет-представництва НБУ.

Накопичення міжнародних (золотовалютних) резервів України

Міжнародні (золотовалютні) резерви України (далі – міжнародні резерви) станом на 01 січня 2024 року становили 40,5 млрд дол. США і збільшилися за рік на 12,0 млрд дол. США, або на 42,2%.

Основними джерелами поповнення міжнародних резервів у 2023 році були надходження на рахунки Уряду України на загальну суму, еквівалентну 38,2 млрд дол. США, надходження від МВФ – на загальну суму, еквівалентну 4,5 млрд дол. США, та надходження від розміщення Державних цінних паперів України – на загальну суму, еквівалентну 4,5 млрд дол. США.

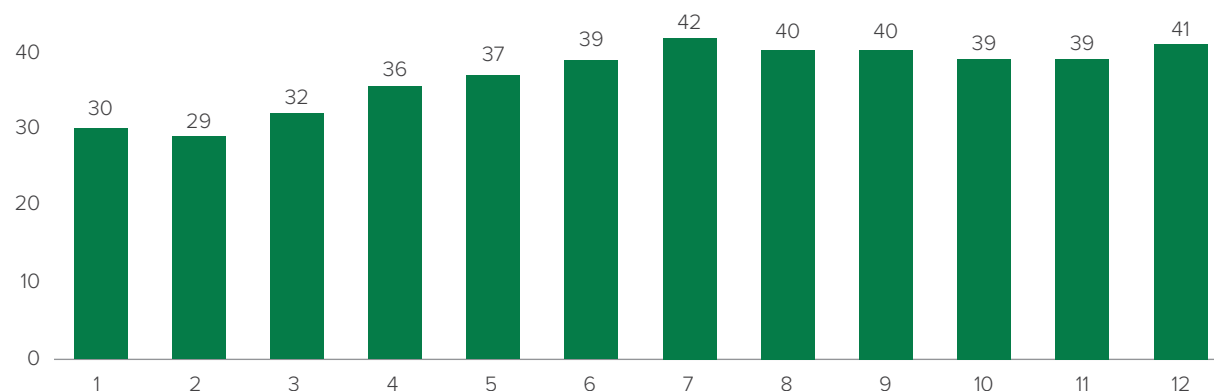
Відповідні надходження дали змогу компенсувати продаж іноземної валюти на міжбанківському валютному ринку України на загальну суму 28,8 млрд дол. США, платежі Уряду України – на загальну суму, еквівалентну 5,6 млрд дол. США, платежі із погашення та обслуговування боргу перед МВФ – на суму, еквівалентну 3,4 млрд дол. США.

Основною метою управління міжнародними резервами було забезпечення оптимального

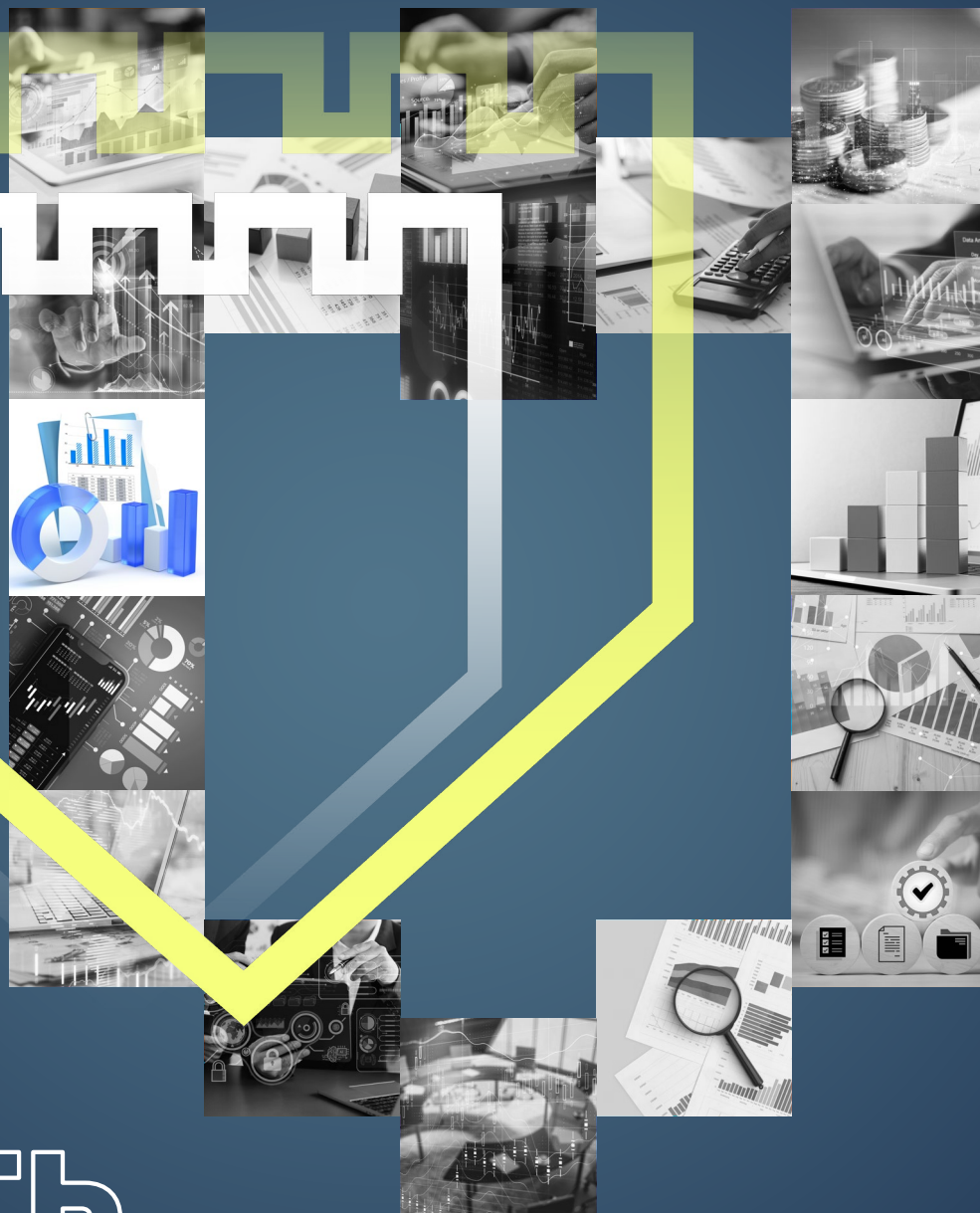
співвідношення рівнів захищеності, ліквідності та дохідності, яке забезпечувало виконання функцій Національного банку України, визначених чинним законодавством України.

У звітному році управління міжнародними резервами здійснювалось відповідно до Тимчасової інвестиційної декларації міжнародних (золотовалютних) резервів України на час воєнного стану чи особливого періоду.

Міжнародні резерви України (за поточним курсом) на кінець періоду, млрд дол. США

2023 рік
Джерело: НБУ.

ФІНАНСОВА СТАБІЛЬНІСТЬ

ФІНАНСОВА СТАБІЛЬНІСТЬ

Стан фінансового сектору в умовах війни

Стан банківського сектору

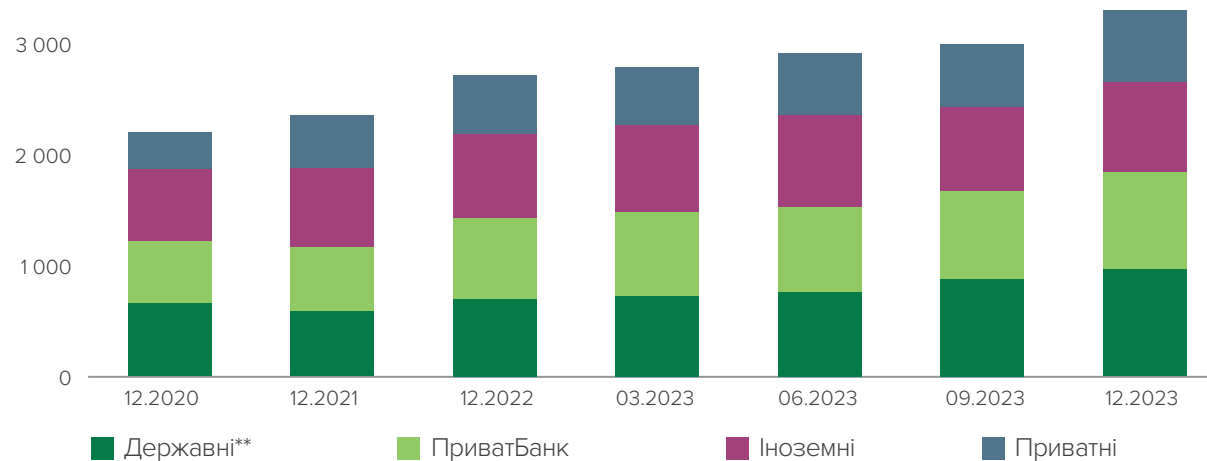
Протягом 2023 року банківська система України зберігала довіру вкладників – тривав приріст коштів населення та бізнесу на рахунках у банках. Банки й надалі задовольняли попит населення та бізнесу на гривневі кредити, а ставки за ними знижувалися. Водночас банківський бізнес повертався до нормальної діяльності: частка процентних доходів банків від ОВДП та кредитування зросла за одночасного скорочення частки надходжень від депозитних сертифікатів.

За 2023 рік було ліквідовано чотири банки: “Форвард”, “Айбокс”, “Конкорд” та Укрбудінвест. Сумарна частка цих фінустанов становила менше 1% від активів платоспроможних банків, тож виведення їх із ринку не позначилося на роботі банківського сектору. На кінець року в секторі залишалось 63 банки. Мережа банківських відділень у 2023 році майже не змінилася порівняно з попереднім роком (за рік скорочено 198 відділень, із них понад чверть – у закритих банках), в останньому кварталі зафіксовано навіть незначне збільшення кількості відокремлених підрозділів.

За рік частка чистих активів держбанків зросла на 3,1 в. п. до 53,6%, а їхня частка в коштах фізичних осіб – на 4,1 в. п. до 64,5%. Таке зростання відбулося, зокрема, через перехід системно важливого Сенса Банку до державної власності в липні. АТ КБ “ПриватБанк” залишається лідером за залученням вкладів (депозитів) фізосіб – понад 36% від залученого сектором обсягу. Частка чистих активів 20 найбільших банків у системі за рік знизилася на 1,7%, до 93%. Рівень концентрації сектору за чистими активами³ скоротився на 1,8%.

Обсяги чистих активів суттєво збільшилися у 2023 році – на 25,1% до майже 3 трлн грн. Протягом року передусім зросли обсяги депозитних сертифікатів Національного банку (переважно в державних банках), зокрема – тримісячні, починаючи з їх запровадження у квітні, та ОВДП. За 2023 рік кошти банків на рахунках у Національному банку також значно зросли у відповідь на поетапне підвищення нормативів обов’язкового резервування за коштами клієнтів.

Загальні активи банків, млрд грн*

*На кінець кварталу з урахуванням коригуючих проводок. Платоспроможні банки поділено на групи згідно з класифікацією у відповідному звітному періоді.

**Сенс Банк перекласифіковано до групи державних у липні 2023 року.

³ За індексом Херфіндала – Хіршмана.

У 2023 році завдяки відновленню економіки та попиту з боку позичальників почалося поступове зростання кредитного портфеля банків.

Чистий гривневий корпоративний кредитний портфель зростав протягом другого півріччя, майже компенсувавши падіння початку року (-0,7% за рік). Збільшенню попиту на кредити сприяло також їхнє поступове здешевлення. Найшвидше зростали обсяги гривневих кредитів малим та середнім підприємствам (МСП) – на 12,4% за рік. Нині кредити МСП становлять уже 57% у чистому гривневому кредитному портфелі бізнесу. Четверть кредитів МСП надані компаніям, що не належать до бізнес-груп. За підсумками року приватні банки та державний АТ КБ “ПриватБанк” збільшили обсяги свого корпоративного гривневого портфеля. Водночас чистий корпоративний кредитний портфель в іноземній валюті за рік скоротився на 9,8%.

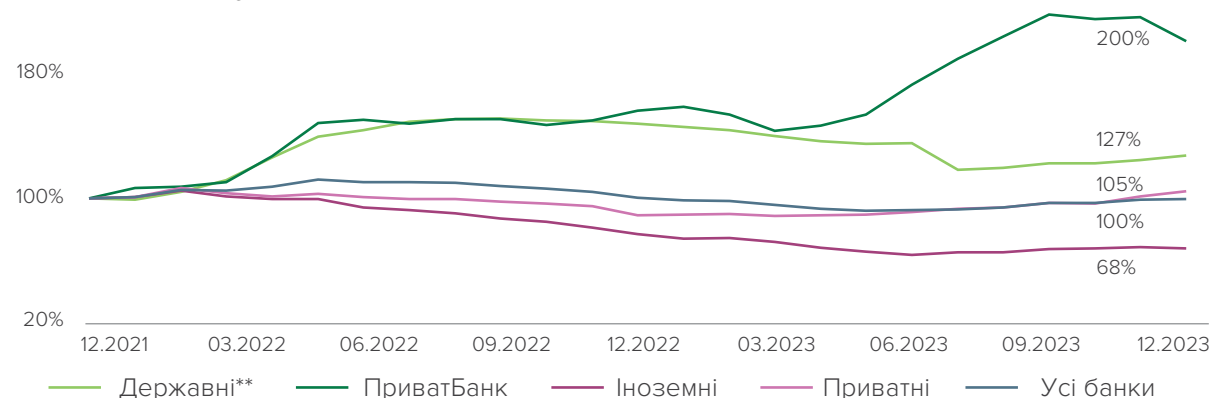
Гривневе кредитування надалі триває переважно в межах програми “Доступні кредити 5-7-9%”: загальний обсяг позик, наданих за програмою, зріс на 34% за рік. Найбільше зросли обсяги кредитів у сфері торгівлі та енергопостачання, у IV кварталі – також у логістиці та харчовій промисловості. Водночас у IV кварталі суттєво скоротився портфель агрокредитів. Кредити, надані в межах програми, надалі займають понад 40% працюючого валового портфеля гривневих кредитів бізнесу.

Обсяги чистого роздрібного гривневого кредитного портфеля збільшувалися три

останніх квартали року поспіль, за 2023 рік зростання становило 20,3%. Зростання відбувається переважно завдяки жвавому картковому кредитуванню двома банками-лідерами. Рекордно зросли обсяги чистих

іпотечних кредитів: за рік – майже на половину, або на 6 млрд грн. Це відбулося завдяки кредитуванню за програмою “єОселя”, видача кредитів за якою становила 8,9 млрд грн за рік. Якість

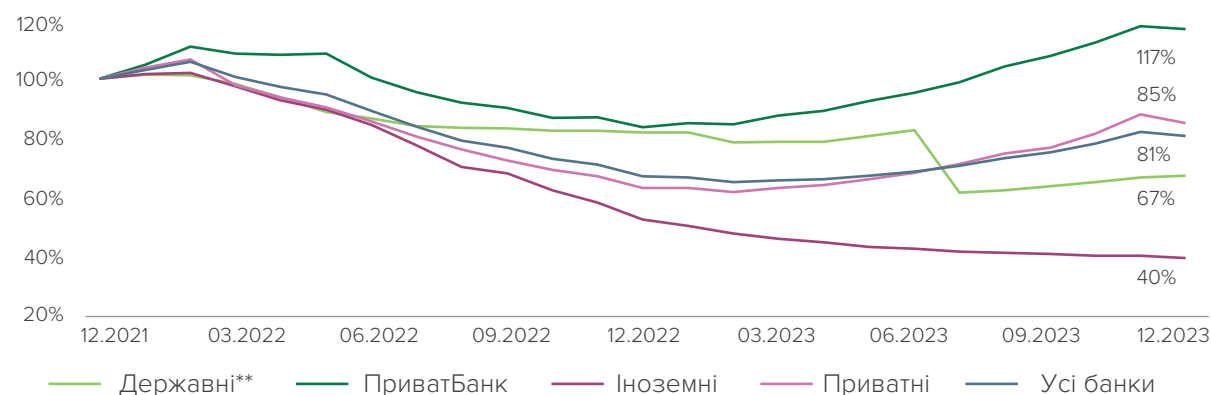
Чисті кредити суб’єктам господарювання в гривні, 2021=100%

*У банках, платоспроможних станом на 01 січня 2024 року, з нарахованими відсотками.

**Сенс Банк перекласифіковано до групи державних у липні 2023 року.

Чисті кредити населенню в гривні, 2021=100%

*У банках, платоспроможних станом на 01 січня 2024 року, з нарахованими відсотками.

**Сенс Банк перекласифіковано до групи державних у липні 2023 року.

портфеля протягом року нормалізувалася, рівень дефолтів знижувався в усіх сегментах. Частка непрацюючих кредитів наприкінці року зменшилася на 0,8 в. п. до 37,4% за рік (див. розділ [Відновлення кредитування та врегулювання “воєнних” NPL](#)).

Зобов’язання платоспроможних банків зросли та перевищили показники 2022 року на 24,1%. Зростання коштів клієнтів тривало весь рік – їхні обсяги збільшилися на 28,4%. Частка коштів клієнтів у зобов’язаннях перебуває на рекордних рівнях – близько 91%. Натомість частка рефінансування банків Національним банком на кінець року знизилася до мінімуму з 2006 року – 0,1%. Валовий зовнішній борг банків також скорочувався – на 6,5% до 1,7 млрд дол. США наприкінці III кварталу.

Обсяги гривневих коштів фізичних осіб зросли на 20,5% за рік. Інтенсивне зростання коштів населення у національній валюті відбувалося в усіх групах банків. Кошти на поточних рахунках найактивніше нарощують дві групи банків – ті, що мають значні обсяги зарплатних проектів та рахунків для соціальних виплат, або ж ті, що залучають клієнтів за допомогою зручних мобільних додатків. Річний темп приросту роздрібних строкових вкладів став рекордним за понад десятиліття – 37,2%. У нових гривневих вкладах (депозитах) переважали вкладення строком від трьох до шести місяців.

Кошти населення в іноземній валюті на рахунках у банках зросли на 6% за рік, схожі темпи були в банків усіх груп. Строкові вклади населення у валюті скоротилися на 4,3% за рік: наприкінці року зняття частини

валютних обмежень спричинило скорочення попиту на купівлю валюти для вкладення на строкові вклади. Водночас в іноземних банках строкові вклади в іноземних валютах суттєво зросли – у 2,3 раза з початку року.

Гривневі кошти суб’єктів господарювання приросли на 50,8% за рік, зростання було інтенсивним для всіх груп банків. Кошти бізнесу в іноземній валюті зростали повільніше – на 17% за рік, найактивніше – у державних банках.

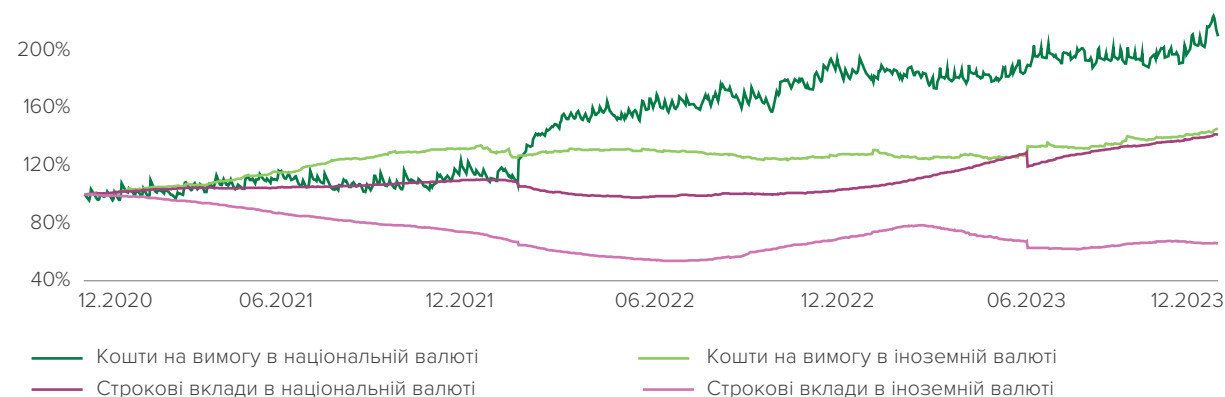
Рівень доларизації вкладів (депозитів) знижувався шостий квартал поспіль – до 31,5%. Це співмірно з показником перед повномасштабним вторгненням. Тривалий тренд до скорочення ролі валютного фондування має ринкові передумови. Вклади (депозити) в іноземній валюті залишаються для населення менш привабливими, адже дохідність гривневих вкладів (депозитів) є помітно вищою і компенсує ризики девальвації. Можливості банків інвестувати

валютні кошти теж вкрай обмежені з огляду на слабкий попит на кредити в іноземній валюті та незначну потребу уряду у валютних залученнях із внутрішнього ринку.

Банки зберігають високу ліквідність. Коефіцієнти LCR зростають протягом останніх двох років та в рази перевищують нормативні вимоги.

У 2023 році відбувся розворот ринкових ставок: якщо в першому півріччі вони зростали, то в другому – знижувалися. У першому півріччі 2023 року Національний банк утримував облікову ставку на рівні 25%, упродовж другого – знизив її на 10 в. п. до 15% річних. Ставка за депозитними сертифікатами Національного банку “овернайт” знижувалася починаючи з квітня, сукупно впродовж року – на 8 в. п., із жовтня вона дорівнює обліковій. Найшвидше на зниження ключової ставки відреагували ставки за гривневими коштами суб’єктів господарювання. З найвищого рівня у липні вони знизилися на 4,1 в. п. до 10,2% річних, що на 0,3 в. п. нижче, ніж у грудні 2022 року.

Кошти фізичних осіб, 2020 = 100%*

*У банках, платоспроможних станом на 01 січня 2024 року.

Водночас зниження ставок за строковими вкладками фізичних осіб було повільним і на кінець року вони були вищими, ніж у грудні попереднього року. UIRD для 12-місячних гривневих вкладів (депозитів) за рік зріс на 1,5 в. п. – до 14,2% річних. Спрод між тримісячними та 12-місячними вкладками (депозитами) у гривні на кінець року був незначним. Середньозважена ставка за новими гривневими вкладками (депозитами) фізичних осіб, включно з вкладками на вимогу, у грудні звітного року становила 11,2% річних, що на 0,9 в. п. вище, ніж у грудні 2022 року.

За 2023 рік зниження ставок за гривневими кредитами суб'єктів господарювання становило 2,3 в. п. – до 17,7% річних. Банки використовували ціновий фактор у конкурентній боротьбі за клієнтів. Тож найбільш чутливими до змін облікової ставки були ультракороткі кредити на поповнення обігових коштів за кредитними лініями та кредити поза межами державних програм підтримки бізнесу. Упродовж року знижувалися ставки і за новими кредитами фізичним особам – на 2,5 в. п. за рік – до 27,3% річних. Це, зокрема, відбулося через ефект зміни структури кредитування – частка субсидійованих іпотечних позик, які значно дешевші за споживчі кредити, зростала.

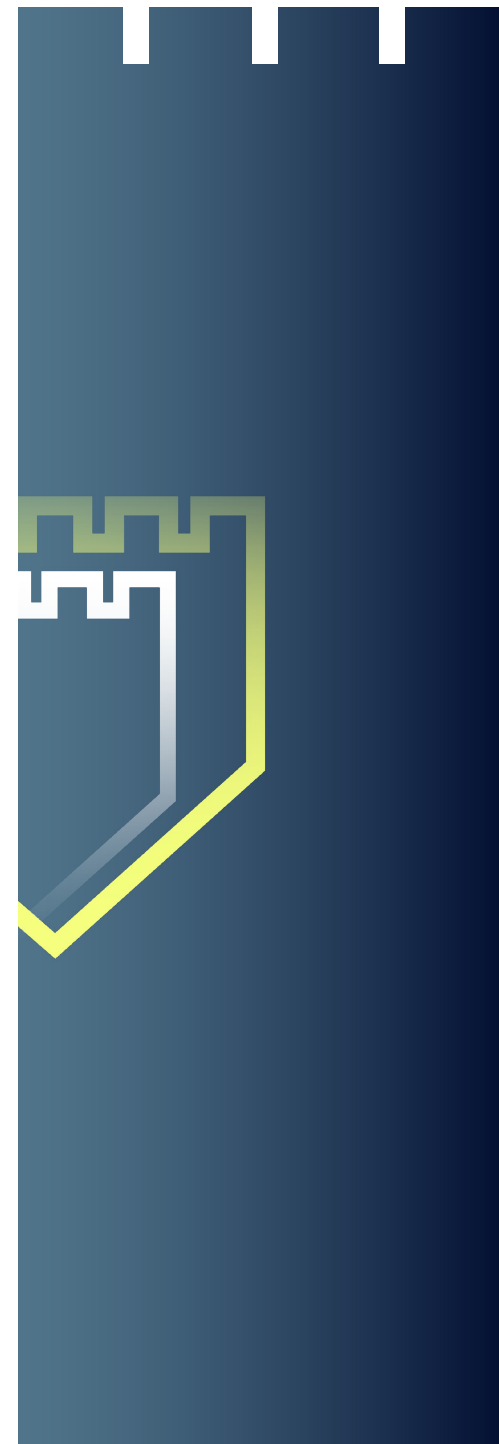
В умовах усе ще високих процентних ставок, значної операційної ефективності та помірного резервування сектор отримав 83,2 млрд грн чистого прибутку за 2023 рік, що майже вчетверо вище, ніж у 2022 році. Цей результат враховує підвищення ставки податку на прибуток до 50%.

Збитковими за рік були лише сім переважно малих банків із збитком 0,2 млрд грн.

Вагомим чинником значної різниці прибутковості порівняно з попереднім роком були значно менші відрахування в резерви під збитки від активних операцій, які за рік скоротилися на 86%. Загалом із початку повномасштабного вторгнення банки сформували резерви в розмірі 132 млрд грн, з яких у 2023 році – лише 17 млрд грн. Показник CoR⁴ упродовж року був низьким – у середньому 0,4%, але зріс наприкінці року, досягнувши в останньому кварталі 1,2%, що становить близько половини довоєнного рівня. Відрахування в резерви під ОВДП були вищими, ніж під кредити – 84% сукупних резервів за рік.

Рушієм високого прибутку у 2023 році був чистий процентний дохід, який зріс майже на третину. Водночас наприкінці року його зростання сповільнилося з огляду на нижчі ставки, передусім за депозитними сертифікатами Національного банку. Упродовж року роль процентних доходів від ОВДП, а згодом і від кредитування зростала, тоді як частка процентних надходжень за депозитними сертифікатами Національного банку зменшувалася. Процентні доходи від кредитів суб'єктам господарювання в другому півріччі зростали повільніше, ніж у першому, передусім за рахунок нижчих ставок. За рік процентні доходи від корпоративного сегмента зросли на 12,6%. Водночас доходи від роздрібних кредитів, попри зростання в IV кварталі, яке відбулося вперше від початку повномасштабної війни, за рік скоротилися на 7,6%.

⁴ Приведені до річних значень відрахування в резерви під кредити з початку року до чистого кредитного портфеля.

Витрати на роздрібне фондування зростали з огляду на збільшення обсягів залишків на рахунках упродовж року. Витрати на корпоративне фондування зростали передусім слідом за динамікою ринкових ставок. За 2023 рік процентні витрати банків зросли на 57,7%.

Попри коливання протягом року обсягів платіжних операцій, зокрема карткових операцій за кордоном, де вони супроводжувалися валютно-обмінними, обсяг чистого комісійного доходу за 2023 рік майже не змінився. Прибуток від операцій купівлі-продажу валюти за 2023 рік скоротився на 22,3%, проте порівняно з 2021 роком був у 2,7 раза вищим.

Операційні витрати за 2023 рік зросли на 10%. Водночас темпи зростання операційних доходів були вищими. Тож банки другий рік поспіль зберігали високу операційну ефективність. Співвідношення операційних витрат і операційного доходу (CIR) становило 38% у середньому за рік. Операційно збитковими сукупно за рік було дев'ять банків.

Завдяки високим фінансовим результатам регулятивний капітал сектору за 2023 рік зріс на 22,3%. Адекватність регулятивного капіталу залишилася вище 20%, незважаючи на початок врахування 100% операційного ризику з 01 січня 2024 року.

Стан банківського сектору та наявний запас капіталу дають змогу Національному банку поетапно згортати надзвичайні заходи з підтримки фінансового сектору (див. розділ [“Оцінка стійкості та поетапне згортання надзвичайних заходів з підтримки фінансового сектору”](#)) та запроваджувати

нові регуляторні вимоги (див. розділ [“Впровадження європейських пруденційних вимог до банків та банківських груп”](#)).

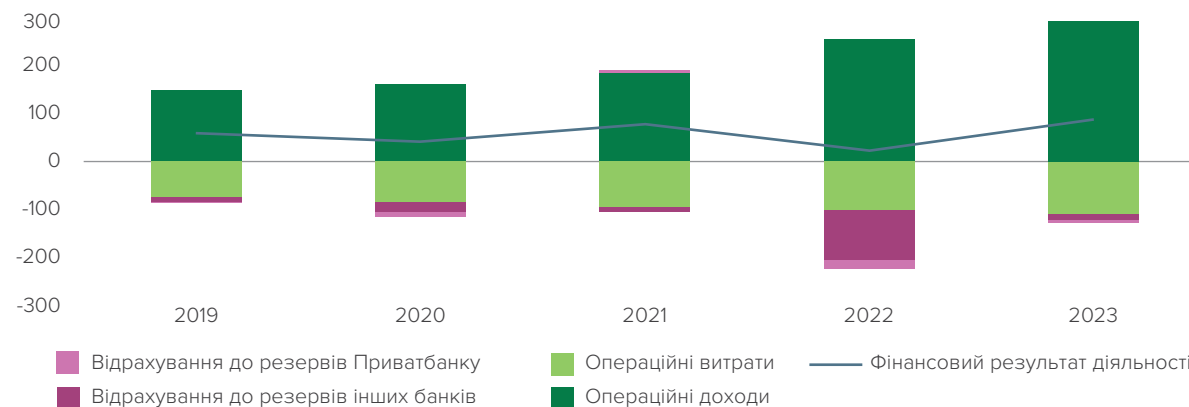
Стан сектору небанківських фінансових послуг

Поліпшення безпекових умов на підконтрольній Україні території дало змогу надавачам небанківських фінансових послуг відновлювати свою діяльність. Порівняно з 2022 роком окремі сегменти небанківського фінансового сектору збільшили обсяги активів та фінансових послуг,

зокрема страховики та фінкомпанії. Хоча обсяги діяльності були все ще меншими за довоєнні, значна частина установ отримувала прибутки.

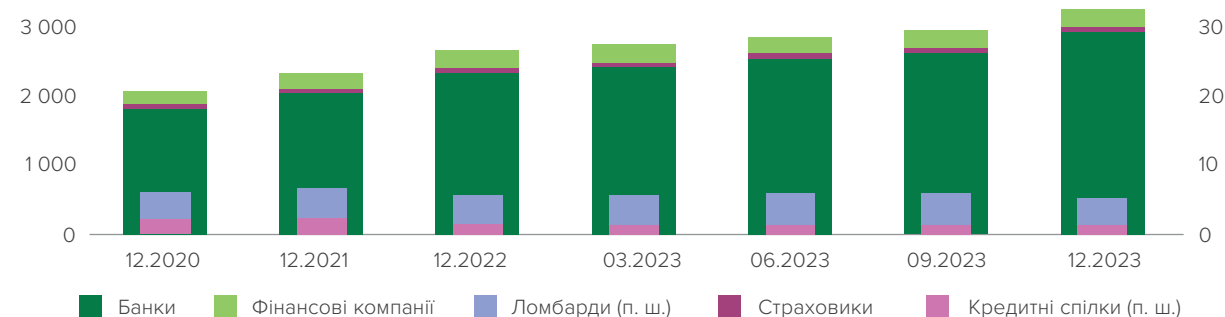
У 2023 році кількість надавачів небанківських фінансових послуг помітно зменшилася, за рік з ринку пішла кожна четверта компанія. Загалом ринок скоротився більш ніж на 300 установ, переважно фінансових компаній, ломбардів і кредитних спілок. Більшість компаній припинила діяльність добровільно, відмовившись

Фінансовий результат* діяльності банків

*За 2023 рік – оперативні дані.

Структура активів фінансового сектору, млрд грн

Джерело: Національний банк.

від усіх ліцензій. Значна частка установ була виключена з реєстру за рішенням регулятора, зокрема через невиконання ліцензійних умов. Упродовж року було зареєстровано дев'ять нових компаній: чотири ломбарди, три фінансові компанії та два лізингодавці.

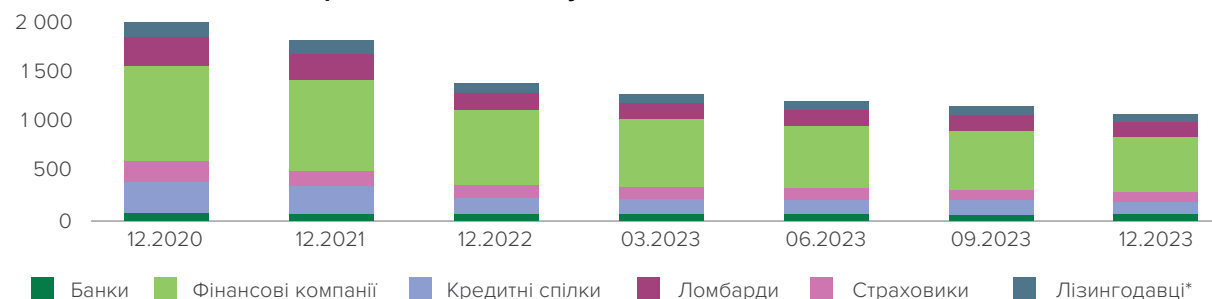
Обсяги активів сегментів ринку змінювалися різноспрямовано: страховиків і фінансових компаній – зросли, кредитних спілок і ломбардів дещо зменшилися. Фінансовий сектор і надалі залишався банкоцентричним. Частка небанківського сегмента в активах фінансових установ, нагляд за якими здійснює Національний банк, скоротилася на майже 2 в. п. за рік та становила 10% на кінець 2023 року.

Упродовж 2023 року регулятор активно удосконалював нормативно-правову базу згідно з оновленими законами України про фінансові послуги та фінансові компанії, про страхування і про кредитні спілки, більшість положень яких було введено в дію з 01 січня 2024 року. Ключові новації – посилення уваги до якості корпоративного управління та управління ризиками, посилення вимог до платоспроможності та ринкової поведінки тощо.

Страховий ринок у 2023 році зростав, хоч і неоднорідно. Загальний обсяг премій з ризикового страхування за 2023 рік зріс на 20% (7 004,1 млн грн) порівняно з показником 2022 року, зі страхування життя – на 7% (351,7 млн грн) за той же період. Але обидва показники залишалися нижчими, ніж у 2021 році на 8% та 12% відповідно.

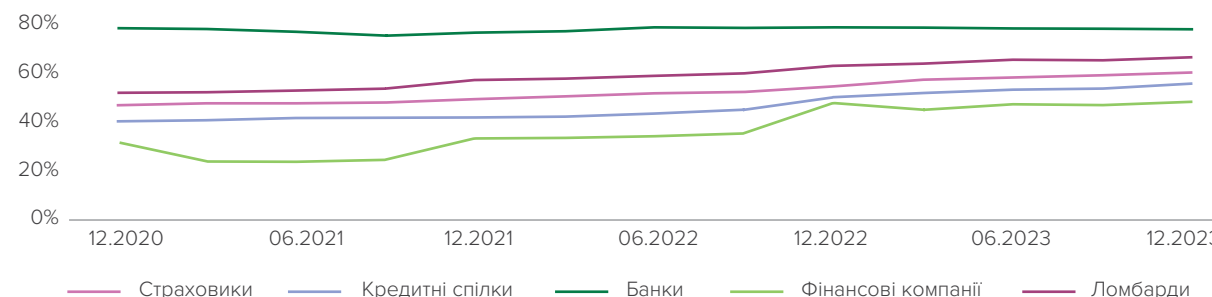
Обсяг зібраних премій за моторними видами страхування перевищив довоєнні рівні.

Кількість надавачів фінансових послуг

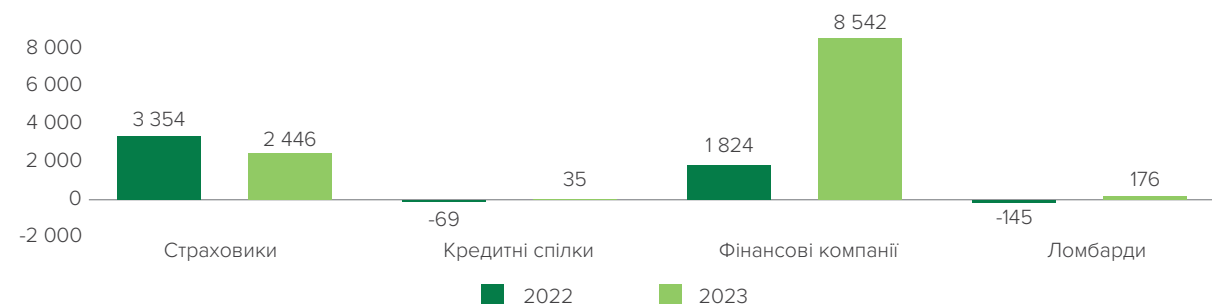

*Лізингодавці не є фінансовими установами, однак послуги з надання фінансового лізингу регулюються Національним банком.

Частка активів десяти найбільших установ у сегментах

Чистий фінансовий результат надавачів небанківських фінансових послуг, млн грн

*Попередні дані.

Автостраховання було основною причиною зростання: ОСЦПВ, “Зелена картка”, КАСКО становили більше половини страхових премій (52% або 24 399,9 млн грн). Виплати страхових відшкодувань зростали відповідно за договорами “Зеленої картки” (+137%), ОСЦПВ (+37%) та КАСКО (+22%).

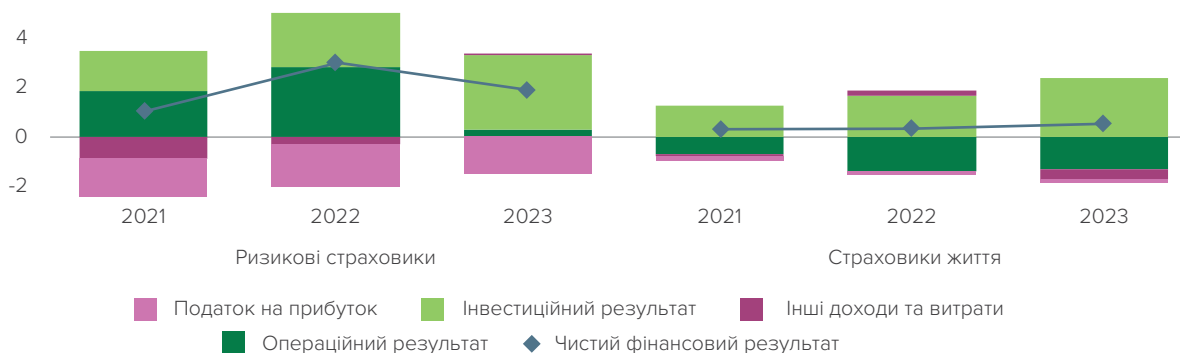
Премії з інших видів страхування, хоч і зростали упродовж 2023 року, проте ще не сягнули значень 2021 року. За 2023 рік частка особових видів страхування (ДМС, страхування від нещасних випадків, страхування життя) скоротилася і становила 29% (13 709,3 млн грн). Зокрема, медичне страхування зросло на 7% (450,3 млн грн), а страхування від нещасних випадків залишилося без змін (6,8 млн грн). Страхування майнових ризиків зросло на 35% (935,9 млн грн).

Коефіцієнт збитковості ризикових страховиків незначно зріс (погіршився) у 2023 році через значне зростання премій. Комбінований коефіцієнт становив 95% за результатами року, а коефіцієнт операційної ефективності – 88%. Станом на 31.12.2022 частка прийнятних активів у загальних активах страховиків становила 87% (61 340 млн грн), а станом на 31.12.2023 - збільшилася до 89% (66 483,8 млн грн). У прийнятних активах дедалі меншу частку становить нерухомість (5%) та вимоги до перестраховиків (9%). Одночасно збільшується вага цінних паперів (32%), серед яких переважають ОВДП, та банківських депозитів (28%).

Операційний фінансовий результат ризикових страховиків зменшився майже вдвісьтеро в 2023 році, зокрема через вищий рівень виплат і слабший ніж торік вплив курсових різниць. Страховики життя і надалі були операційно збитковими. Однак інвестиційні доходи забезпечили високу рентабельність капіталу: 10% для ризикових страховиків та 19% для страховиків життя.

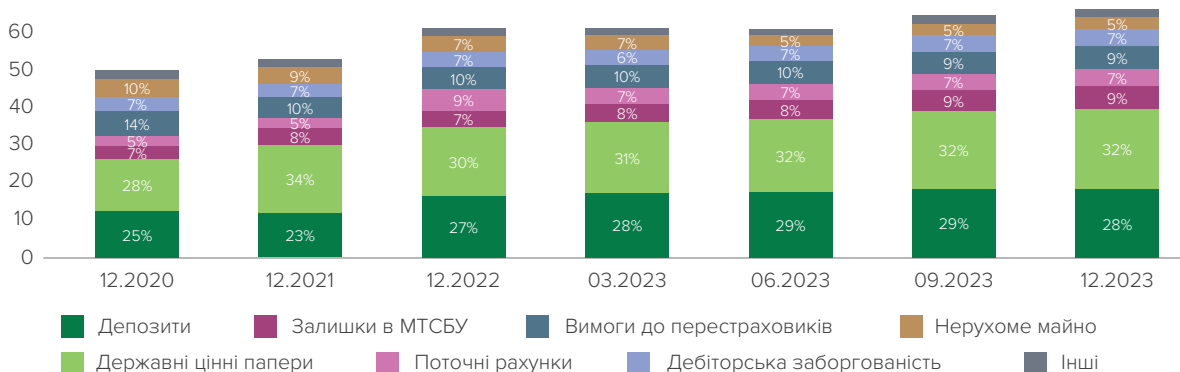
Ринок залишали фінансово слабкі ризикові страховики: 27 установ було виключено з реєстру. Серед цих компаній переважали неактивні страховики або ті, що майже не працюють із населенням. Наприкінці 2023 року п'ять страховиків порушували хоча б один із нормативів, їхня частка у загальних активах ринку становила 8%.

Декомпозиція чистого фінансового результату страховиків, млрд грн

*Включають курсові різниці залежно від класифікації страховиками.

Структура прийнятних активів на покриття резервів страховиків, млрд грн

Важливою подією для ринку стало включення до Державного реєстру фінансових установ ПРАТ “ЕКСПОРТНО-КРЕДИТНЕ АГЕНТСТВО” – страховика-резидента із спеціальним статусом, що здійснює діяльність відповідно до Закону України “Про фінансові механізми стимулювання експортної діяльності”. Установу створено для стимулювання експорту товарів (робіт, послуг) українського походження шляхом здійснення страхування, перестрахування, надання гарантій за договорами, які забезпечують розвиток експорту. Єдиним акціонером установи є держава в особі Кабінету Міністрів України.

Сектор кредитних спілок у 2023 році дещо скоротився, але був прибутковим. Обсяг активів сектору зменшився на 2% за рік. Водночас зменшилася й кількість установ. Протягом року з реєстру виключено 29 спілок – переважно ті, що не залучали депозитів. На кінець року загальний обсяг активів становив 61% довоєнного рівня.

За рік нове кредитування зросло на 22% переважно за рахунок кредитів на придбання, будівництво, ремонт нерухомості та розвиток приватних господарств. Але обсяг погашення перевищив нові кредити. Відтак кредитний портфель зменшився на 2%. Частка прострочених на понад 90 днів кредитів знизилася на 6 в. п. до 26%.

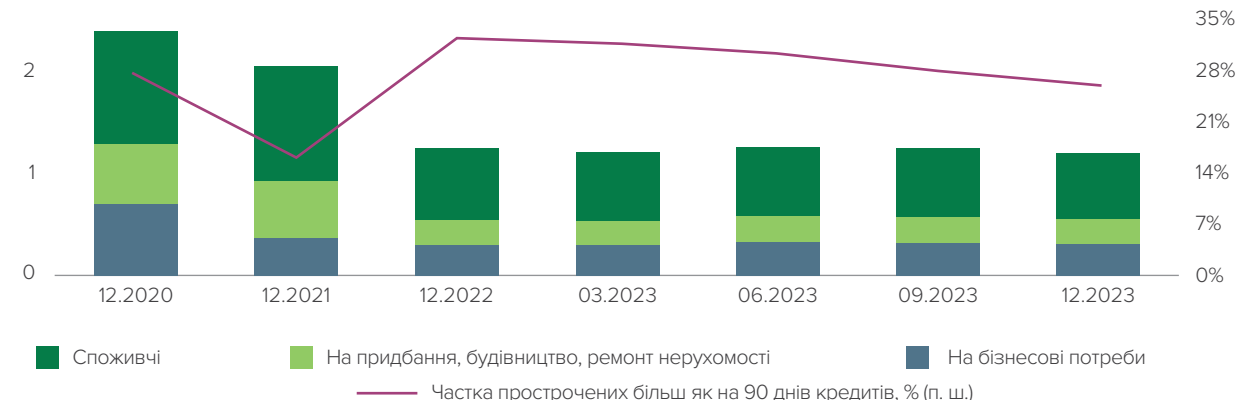
Зниження операційної ефективності кредитних спілок обумовлено як скороченням цього сектору, так і зменшенням процентного спреду – різниці між дохідністю кредитів та вартістю депозитів. Ставки за всіма видами позик знизилися, а за депозитами дещо зросли. Разом із тим за рік зменшилися витрати на відрахування у резерви. Це сприяло відновленню позитивного фінансового результату, попри низьку

операційну ефективність цих установ. Але помірна прибутковість надалі не дає достатньо ресурсів кредитним спілкам для підвищення платоспроможності.

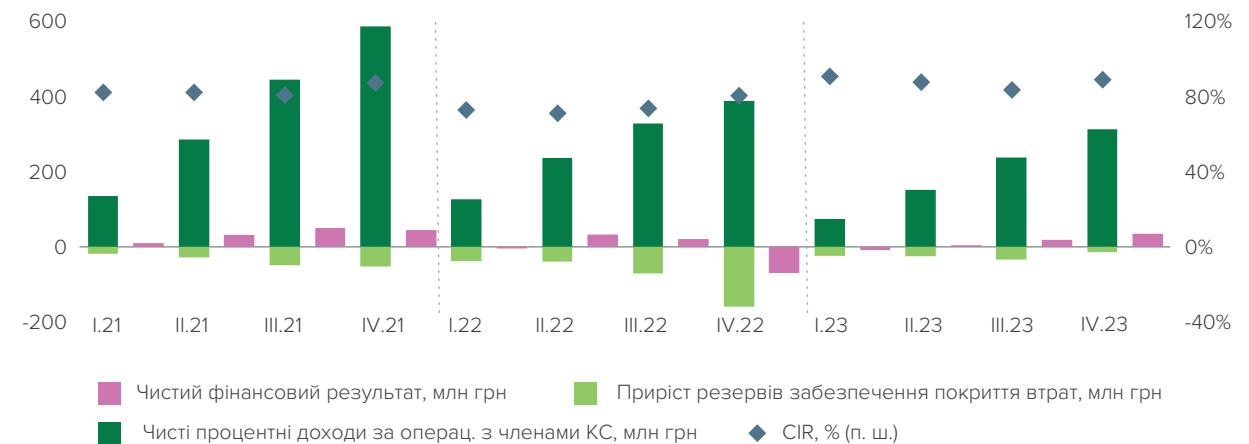
Зменшення вдвічі (до 21) за 2023 рік кількості порушників нормативів відбулось

за рахунок виходу частини з них з ринку. Серед цих установ на початку 2024 року вісім кредитних спілок порушували норматив достатності капіталу. Але більша їх частина (86%) не дотримується нормативу обмеження на частку непродуктивних активів.

Структура основної суми заборгованості за кредитами членів кредитних спілок, млрд грн

Операційна ефективність діяльності кредитних спілок (наростаючим підсумком)

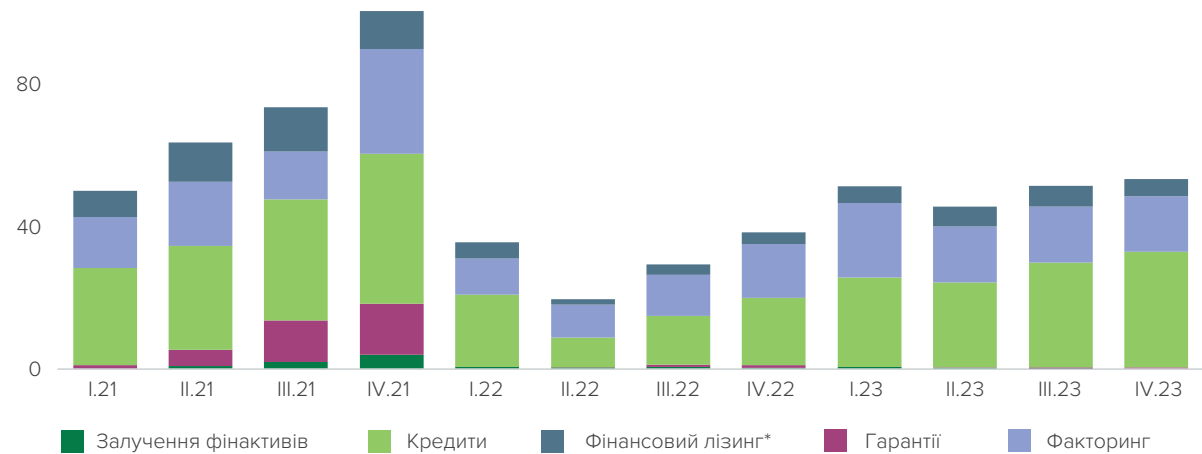
Тривало відновлення в секторі фінансових компаній, ломбардів та лізингодавців. Обсяг активів фінкомпаній збільшився на 3% незважаючи на вихід з ринку значної кількості установ. Обсяги основних фінансових послуг зросли, найбільше надані кредити.

Кредитування населення поступово відновлюється: за 2023 рік було надано на 70% більше позик населенню, ніж у 2022 році, але це все ще на 40% менше, ніж у 2021 році. Зростали обсяги фінансового лізингу, який переважно забезпечують юридичні особи-лізингодавці. Нові лізингові угоди укладалися на придбання легковиків, с/г техніки й вантажівок. Джерела фінансування лізингу – власний та залучений капітал лізингодавців, банківські кредити, цінні папери та авансові платежі.

Поступове відновлення обсягів основних фінансових послуг дало змогу за підсумками 2023 року фінансовим компаніям отримати 8,5 млрд грн прибутку, з них більше половини отримано державною установою “Укрфінжитло” – оператором програми “єОселя”, основні доходи якої формують процентні виплати за ОВДП у капіталі. Прибутковими були 75% фінансових компаній.

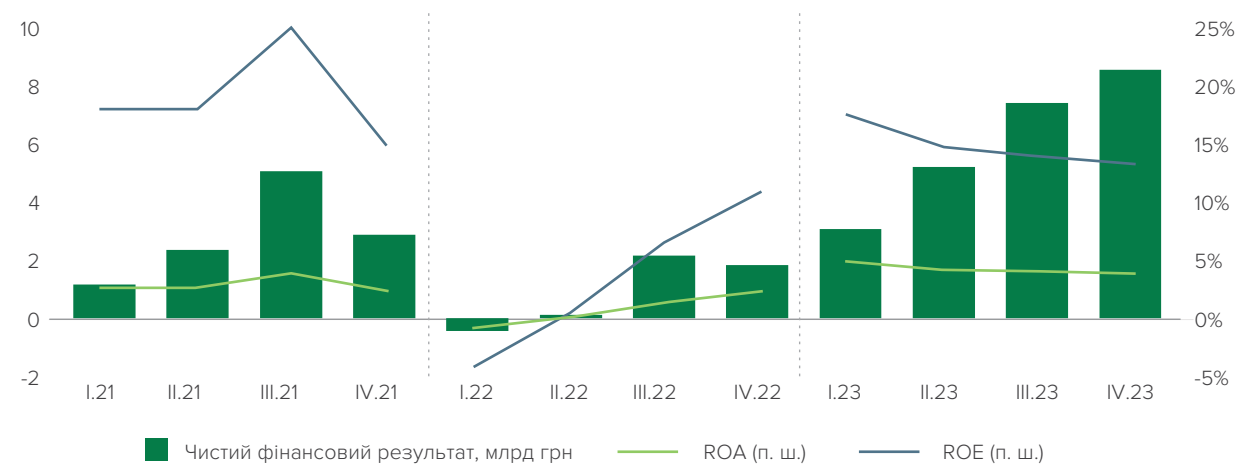
У 2023 році діяльність ломбардів дещо скоротилася. Обсяги активів та власний капітал зменшилися. Хоча установи видали більше кредитів, ніж у 2022 році, процентні доходи знизилися. Сегмент отримав прибуток лише завдяки зменшенню витрат, пов'язаних із реалізацією та утриманням заставного майна. Показники рентабельності дещо знизилися наприкінці 2023 року.

Обсяги наданих фінансових послуг фінансовими компаніями за видами послуг (за квартал), млрд грн

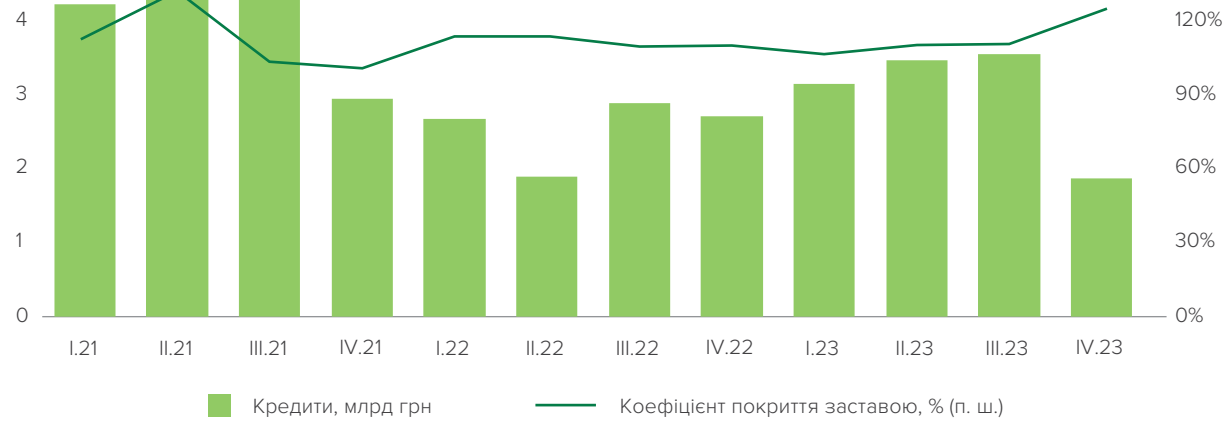

*Legal entities-lessors and finance companies.

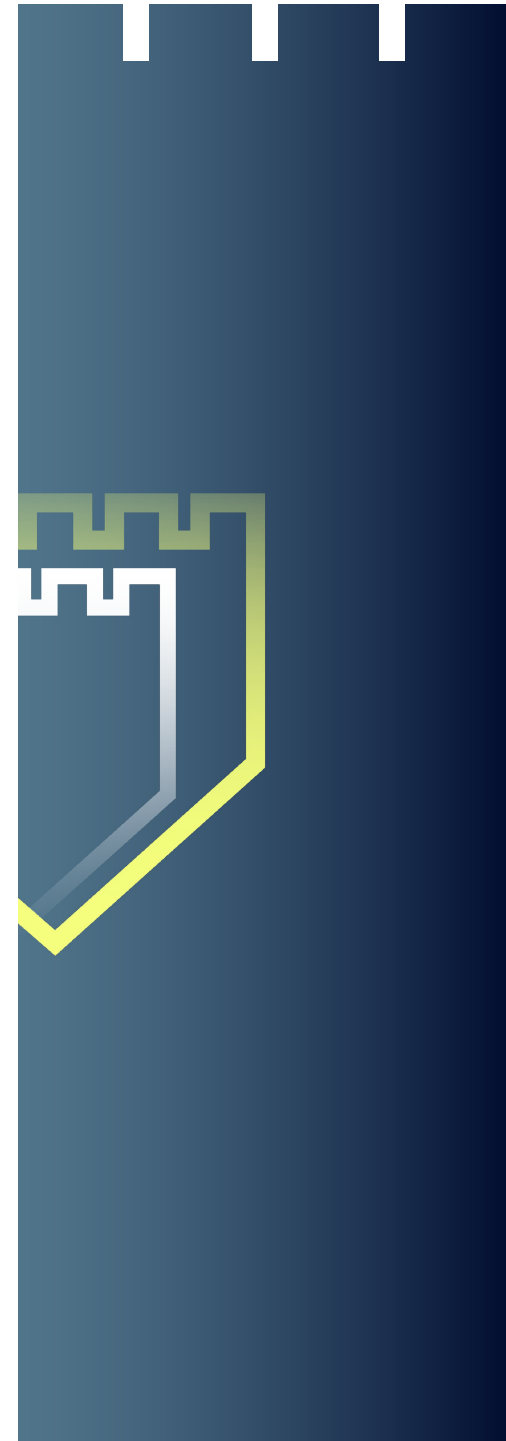
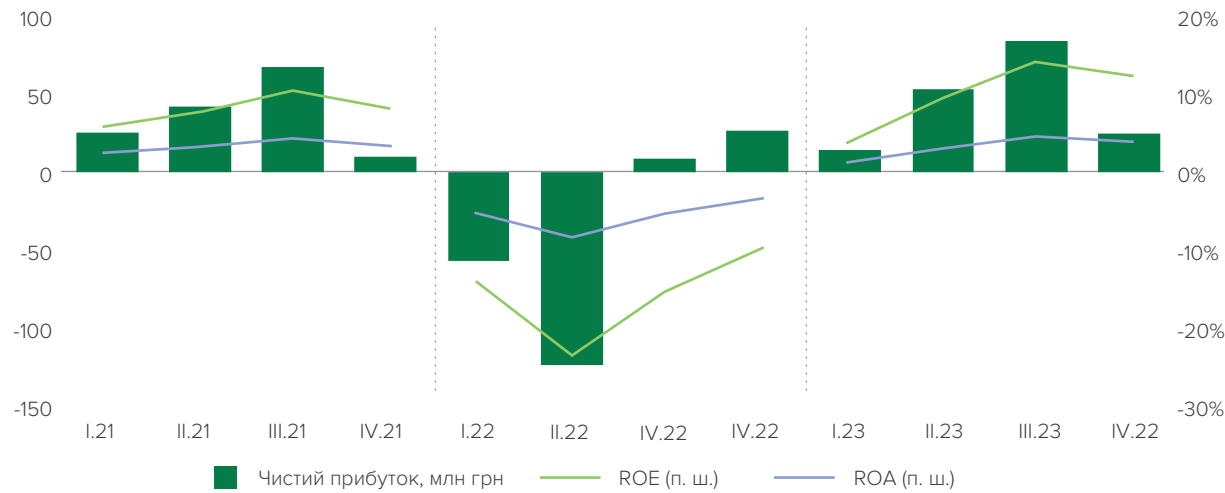
Фінансовий результат (наростаючим підсумком) та показники рентабельності фінансових компаній

Обсяг наданих кредитів ломбардами (за квартал) та рівень покриття заставою

Показники фінансової діяльності ломбардів

Реєстрація, ліцензування банків та небанківських фінансових установ

Банківський ринок. Станом на 31 грудня 2023 року в Україні діяли 63 банки, що мали банківську ліцензію, зареєстровано 6 116 відокремлених підрозділів українських банків на території України (у тому числі філії та представництва), із них 5 073 діючих відділення українських банків на території України, крім того чотири⁵ діючих відокремлених підрозділи українських банків за кордоном. Протягом 2023 року було закрито 424 відокремлених підрозділи українських банків на території України та відкрито 111.

Згідно зі встановленим порядком Національний банк погоджує статут юридичної особи, що має намір здійснювати банківську діяльність (новоствореного банку). Крім того, Національний банк погоджує всі зміни, які вносяться до статуту діючого банку. Якщо збільшується розмір статутного капіталу банку, перевіряються джерела коштів, які вносять до статутного капіталу банку його акціонери. Відповідно до встановлених вимог ці кошти повинні бути власними, а не позиченими в інших осіб.

Протягом 2023 року до Національного банку надійшов 51 пакет документів, у тому числі чотири щодо збільшення розміру статутного капіталу. У результаті погоджено зміни до статутів у кількості 41, у тому числі один

пакет – щодо збільшення розміру статутного капіталу. Повернуто чотири пакети документів.

До прийняття рішення про затвердження змін до статуту, не пов'язаних зі зміною розміру статутного капіталу, банк має право отримати попередній висновок Національного банку щодо відповідності проекту статуту банку вимогам законодавства. Упродовж 2023 року до Департаменту ліцензування надійшло 52 пакети документів для надання попереднього висновку, за результатами розгляду яких надано три попередніх висновки та відмовлено в наданні висновку щодо 45 пакетів.

Протягом 2023 року до Національного банку надійшло 214 пакетів документів щодо погодження на посаду керівників банку (голови, його заступників та членів ради/ правління банку; головного бухгалтера, керівника філії іноземного банку, головного ризик-менеджера/комплаєнс-менеджера, керівника підрозділу внутрішнього аудиту, відповідального за проведення фінансового моніторингу працівника банку/філії іноземного банку, далі – керівники). Під час погодження здійснюється перевірка відповідності кандидата встановленим кваліфікаційним вимогам, зокрема щодо наявності бездоганної ділової репутації та професійної придатності. За результатами розгляду поданих пакетів документів погоджено 146 керівників у кількості, відмовлено в погодженні 42, повернуто 26 пакетів документів

(на доопрацювання, за клопотанням банків, залишено без розгляду тощо).

У межах процедури погодження набуття/ збільшення істотної участі в банку Національний банк перевіряє ділову репутацію та фінансовий/майновий стан осіб, які набувають або збільшують істотну участь у банку. Протягом року отримано вісім пакетів документів на погодження набуття істотної участі. За результатами розгляду цих пакетів Національний банк повернув сім (у тому числі три, що були подані у 2021 році, та два, поданих у 2022 році). Також було тимчасово, до усунення порушення, заборонено використання права голосу шістьом власникам істотної участі та надано дві вимоги до власників істотної участі про відчуження належних їм акцій банку.

У процесі здійснення процедури перевірки структур власності банків на предмет їхньої прозорості Національний банк упродовж 2023 року опублікував відомості про 81⁶ структуру власності банків. На сьогодні відомі власники всіх працюючих в Україні банків і в кожному банку визначений власник істотної участі.

У межах здійснення нагляду за банківськими групами Національний банк протягом 2023 року погодив зміни у структурі власності трьох банківських груп та припинив визнання шести банківських груп. Станом на 31 грудня 2023 року в Україні діяло 19 банківських груп (на 31 грудня 2022 року їх було 25).

⁵ У тому числі представництво ПУМБ в м. Лондон, яке перебуває в стані "Тимчасово призупинено діяльність".

⁶ У тому числі структура власності АТ "СЕНС БАНК", щодо якої 08.05.2023 Комітет з питань нагляду та регулювання діяльності банків, оверсайту платіжної інфраструктури Національного банку прийняв рішення № 20/855-рк "Про визнання структури власності АКЦІОНЕРНОГО ТОВАРИСТВА "СЕНС БАНК" непрозорою", а після змін, що відбулись у структурі власності АТ "СЕНС БАНК", згідно з якими єдиним власником банку стала держава Україна в особі Міністерства фінансів України, 07.08.2023 Комітет з питань нагляду та регулювання діяльності банків, оверсайту платіжної інфраструктури Національного банку прийняв рішення № 24/1440-рк "Про визнання структури власності АКЦІОНЕРНОГО ТОВАРИСТВА "СЕНС БАНК" прозорою".

Ринок небанківських фінансових послуг.

Протягом 2023 року тривала розпочата Національним банком у 2021 році робота над удосконаленням порядку та умов допуску на ринок небанківських фінансових установ та юридичних осіб-лізингодавців з метою наближення до європейських стандартів. Згідно зі встановленим порядком Національний банк здійснює включення до реєстрів як у межах окремої процедури, так і одночасно з оформленням ліцензій. Оцінка ділової репутації відповідних осіб здійснюється в разі подання пакета документів для отримання ліцензії, погодження набуття або збільшення істотної участі, погодження на посади керівників, у разі реєстрації та ліцензування філії страховика-нерезидента в Україні, а також протягом строку дії ліцензії надавача фінансових послуг. Фізична або юридична особа, щодо якої є окремі ознаки небездоганної ділової репутації, має право подати до Національного банку клопотання про незастосування до неї виявленої ознаки.

Крім того, керівники, головні бухгалтери, ключові особи надавачів фінансових послуг повинні відповідати кваліфікаційним вимогам щодо ділової репутації та професійної придатності.

Власники істотної участі в надавачі фінансових послуг зі свого боку повинні відповідати встановленим вимогам, зокрема щодо їх фінансового або майнового стану. Національний банк здійснює оцінку фінансового стану юридичних осіб і майнового стану фізичних осіб у разі: подання заявником пакета документів для отримання ліцензії на провадження діяльності з надання фінансових послуг (крім заявників, які мають

намір стати лізингодавцем, кредитною спілкою/об'єднаною кредитною спілкою); погодження/повідомлення про набуття або збільшення істотної участі в надавачі фінансових послуг (крім лізингодавця, кредитної спілки, об'єднаної кредитної спілки); збільшення надавачем фінансових послуг (крім лізингодавця, кредитної спілки, об'єднаної кредитної спілки) розміру статутного (складеного) капіталу; розгляду питання про відповідність власників істотної участі в надавачі фінансових послуг (крім лізингодавця, кредитної спілки, об'єднаної кредитної спілки) встановленим вимогам.

Національний банк встановлює вимоги до розкриття структур власності учасників ринку небанківських фінансових послуг (зокрема надавачів фінансових послуг, колекторських компаній, юридичних осіб, які надають банкам послуги з інкасації) та перевіряє структури власності таких компаній на предмет їхньої відповідності встановленим вимогам щодо прозорості.

Перевірка структур власності надавачів фінансових послуг та контроль за відповідністю вимогам Положення про вимоги до структури власності надавачів фінансових послуг, затвердженого постановою Правління Національного банку України від 14 квітня 2021 року № 30 (зі змінами) (далі – Положення № 30), здійснюється постійно. У разі відповідності структури власності надавача фінансових послуг встановленим вимогам регулятор приймає рішення про підтвердження її відповідності встановленим вимогам щодо прозорості.

Протягом 2023 року Національний банк здійснив перевірку/додаткову перевірку

структур власності всіх страховиків. Станом на 31 грудня 2023 року були прийняті рішення про підтвердження відповідності структури власності 77 страховиків, з яких чотири страховики виключено з Державного реєстру фінансових установ, тобто 73 діючих страховиків (майже 72% від загальної кількості страхових компаній) прийнято рішення про підтвердження відповідності структури власності. Водночас протягом 2023 року були прийняті рішення про визнання структури власності непрозорою стосовно 34 небанківських фінансових установ (24 страховики та 10 фінансових компаній).

Серед цих установ, захід впливу у вигляді анулювання ліцензій було застосовано до семи страховиків у зв'язку з невідповідністю їх структури власності вимогам щодо прозорості, до одного страховика – через порушення вимог щодо дотримання нормативів, ще до одного страховика – у зв'язку зі здійсненням ризикової діяльності, до двох страховиків – через невиконання рішення Національного банку щодо усунення порушення ліцензійних умов. Крім того, було анульовано ліцензії та виключено з Державного реєстру фінансових установ вісім компаній за поданими ними заявами після визнання їхніх структур власності непрозорими (три страховики та п'ять фінансових компаній). Ще 10 небанківських фінансових установ (вісім страховиків та дві фінансові компанії) станом на 31 грудня 2023 року продовжували здійснення заходів для приведення структури власності у відповідність до вимог Положення № 30. Водночас три страховики привели структуру власності у відповідність до встановлених Національним банком вимог.

Станом на 31 грудня 2023 року щодо 18 небанківських установ (із них 17 страховиків та одна фінансова компанія) було ініційовано проведення всебічної перевірки структури власності та направлено запити про надання документів/інформації. З них одну установу (фінансова компанія) було виключено з Державного реєстру фінансових установ у зв'язку із прийняттям Національним банком рішення про анулювання всіх ліцензій на провадження діяльності з надання фінансових послуг. Крім того, станом на 31 грудня 2023 року виявлено невідповідність вимогам до структури власності семи небанківських фінансових установ (два страховики, дві фінансові компанії, три ломбарди). Цим установам надіслані відповідні письмові повідомлення та встановлено строк для приведення структури власності у відповідність до вимог Положення № 30.

Кількісні показники щодо учасників ринку небанківських фінансових послуг

Страхові компанії:

Показник	Кількість		
	Non-life	Life	СК зі спеціальним статусом
Кількість зареєстрованих страхових компаній (далі – СК) станом на 31 грудня 2023 року	89	12	1
Реєстрація			
Кількість СК, які було включено до Реєстру	1		
Кількість СК, які було виключено з Реєстру	27		
Ліцензування			
Кількість виданих СК ліцензій	1		
Кількість СК, яким було анульовано усі ліцензії, з них:	28		
як захід впливу	20		
за ініціативою СК	8		
Погодження істотної участі			
Кількість осіб, яким погоджено набуття або збільшення істотної участі в СК	19		
Кількість осіб, яким відмовлено в погодженні набуття істотної участі в СК	14		
Погодження керівників, головних бухгалтерів			
Кількість осіб, щодо яких надійшли пакети документів про погодження керівників, головних бухгалтерів	331		
За результатами розгляду поданих пакетів документів:			
погоджено на посади	188		
відмовлено в погодженні	57		
повернуто пакетів документів (припинено розгляд за клопотанням СК, залишено без розгляду тощо)	86		
Ділова репутація СК, власників істотної участі			
Кількість СК, ділова репутація яких визнана небездоганною	2		
Кількість СК, ділова репутація власників істотної участі яких визнана небездоганною	4		

Страхові брокери:

Показник	Кількість
Кількість зареєстрованих страхових брокерів станом на 31 грудня 2023 року	33
Кількість страхових брокерів, яких було включено до Реєстру	3
Кількість страхових брокерів, яких було виключено з Реєстру	31

Фінансові компанії та ломбарди:

Показник	Кількість	
	Фінансові компанії	Ломбарди
Кількість зареєстрованих фінансових компаній та ломбардів (далі – компанії) станом на 31 грудня 2023 року	705	
	559	146
Реєстрація		
Кількість компаній, які було включено до Реєстру	3	4
Кількість компаній, які було виключено з Реєстру	204	41
Ліцензування		
Кількість виданих компаніям ліцензій, а саме:		
надання коштів у позику, в тому числі і на умовах фінансового кредиту		4
надання послуг з факторингу	-	-
надання послуг з фінансового лізингу	-	-
надання гарантій	1	-
ліцензії на торгівлю валютними цінностями	1	4
ліцензії на здійснення валютних операцій (фінансова платіжна послуга з переказу коштів без відкриття рахунку)	3	-
ліцензії на здійснення валютних операцій (надання коштів у позику, в тому числі і на умовах фінансового кредиту)	1	
Кількість анульованих у компаній ліцензій, а саме:		
надання коштів у позику, в тому числі і на умовах фінансового кредиту	175	55
надання послуг з факторингу	156	-
надання послуг з фінансового лізингу	127	-
надання гарантій	31	-
ліцензія на торгівлю валютними цінностями	5	-
Ділова репутація		
Кількість компаній, ділова репутація яких визнана небездоганною	6	
Кількість компаній, ділова репутація власників істотної участі в яких визнана небездоганною	5	
Кількість компаній, ділова репутація керівника та власника істотної участі яких визнана небездоганною	1	

Юридичні особи, які не є фінансовими установами, але мають право надавати окремі фінансові послуги:

Показник	Кількість	
	77	
Кількість зареєстрованих юридичних осіб, які не є фінансовими установами, але мають право надавати окремі фінансові послуги (далі – ЮО), станом на 31 грудня 2023 року	ЮО-лізингодавці	Оператори поштового зв'язку (далі – ОПЗ)
	76	1
Реєстрація		
Кількість ЮО, включених до Реєстру осіб, які не є фінансовими установами, але мають право надавати окремі фінансові послуги	2	-
Кількість ЮО, виключених з Реєстру осіб, які не є фінансовими установами, але мають право надавати окремі фінансові послуги	24	-
Ліцензування		
Кількість виданих ліцензій на надання послуг з фінансового лізингу	2	-
Кількість виданих ліцензій на здійснення валютних операцій (фінансова платіжна послуга з переказу коштів без відкриття рахунку)	-	1
Кількість анульованих ліцензій на надання послуг з фінансового лізингу	26	-

Кредитні спілки:

Показник	Кількість	
Кількість зареєстрованих кредитних спілок (далі – КС) станом на 31 грудня 2023 року	133	
Реєстрація		
Кількість кредитних спілок, які було включено до Реєстру	0	
Кількість кредитних спілок, які було виключено з Реєстру	29	
Ліцензування		
Кількість виданих ліцензій	0	
Кількість анульованих ліцензій, з них:	52	
як захід впливу	8 ліцензій	
за заявою КС про відкликання (анулювання) ліцензії на провадження діяльності з надання фінансових послуг та виключення відомостей про КС з Реєстру за особливим порядком під час дії воєнного стану	44 ліцензії	
Погодження керівників, головних бухгалтерів		
Погоджено на посади	3	
Відмовлено в погодженні	0	

Юридичні особи, яким Національним банком видано ліцензію на надання банкам послуг з інкасації:

Показник	Кількість
Кількість зареєстрованих юридичних осіб станом на 31 грудня 2023 року	11
Ліцензії	
Кількість юридичних осіб, яким видано ліцензію на надання банкам послуг з інкасації	-
Кількість юридичних осіб, які отримали погодження на здійснення операцій з оброблення та зберігання готівки	2
Кількість анульованих у юридичних осіб ліцензій на надання банкам послуг з інкасації	-

Колекторські компанії:

Показник	Кількість
Кількість зареєстрованих колекторів станом на 31 грудня 2023 року	71
Реєстрація	
Кількість колекторів, яких було включено до Реєстру	6
Кількість колекторів, яких було виключено з Реєстру	2

Небанківські фінансові групи:

Показник	Кількість
Кількість небанківських фінансових груп станом на 31 грудня 2023 року	20
Визнано небанківських фінансових групи	1
Припинено визнання небанківських фінансових груп	3

Національний банк також здійснює державне регулювання діяльності бюро кредитних історій. Станом на 31 грудня 2023 року на ринку діяло вісім зареєстрованих бюро кредитних історій.

Регулювання платіжного ринку. Введений у дію у 2022 році Закон України “Про платіжні послуги” передбачав, зокрема, імплементацію положень Другої директиви ЄС про платіжні послуги (PSD2) та Директиви ЄС про електронні гроші (EMD), які Україна має імплементувати відповідно до Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

Протягом 2023 року тривав процес приведення учасниками платіжного ринку своєї діяльності у відповідність до вимог Закону України “Про платіжні послуги”, який спрямований на модернізацію послуг, визначає нові поняття та загальний порядок виконання платіжних операцій, встановлює виключний перелік платіжних послуг та порядок їх надання, загальні засади випуску та використання в Україні електронних грошей та цифрових грошей Національного банку України, а також установлює права, обов’язки та відповідальність учасників платіжного ринку, передбачає запровадження в Україні концепції відкритого банкінгу (Open banking), запровадження регуляторної платформи (“пісочниці”) Національного банку на ринку платіжних послуг.

З уведенням в дію нового закону втратив чинність Закон України “Про платіжні системи та переказ коштів в Україні”, і учасники ринку з діючими ліцензіями на переказ коштів у національній валюті без відкриття рахунків отримали право

звернутися до Національного банку з метою переоформлення ліцензій. Згідно з установленою процедурою ліцензію на надання фінансових платіжних послуг станом на 31 грудня 2023 року отримала 31 небанківська установа. З них 19 набули право здійснювати діяльність на платіжному ринку у статусі платіжної установи, 11 – у статусі фінансової установи, що має право на надання платіжних послуг,

та один оператор поштового зв’язку. Водночас протягом року припинили своє існування внутрішньобанківські платіжні системи, а низка платіжних систем та технологічних операторів платіжних послуг пішла з платіжного ринку за власним бажанням. Разом з тим упродовж 2023 року Національний банк зареєстрував трьох нових технологічних операторів платіжних послуг.

Кількісні показники щодо учасників платіжного ринку станом на 31 грудня 2023 року

Показник	Кількість
Кількість міжнародних платіжних систем, створених нерезидентами, із них:	16
карткові	6
переказ коштів	10
Кількість платіжних систем, створених резидентами, із них:	21
небанківські	14
банківські	5
державні	2
Кількість платіжних систем, що були зареєстровані протягом 2023 року, із них:	0
платіжні системи, створені резидентами	0
міжнародні платіжні системи, створені нерезидентами	0
Кількість платіжних систем, реєстрація яких була скасована протягом 2023 року, із них:	17
платіжні системи, створені резидентами	17
Кількість технологічних операторів платіжних послуг	35
Кількість технологічних операторів платіжних послуг, що були зареєстровані протягом 2023 року	3
Кількість технологічних операторів платіжних послуг, реєстрація яких була скасована протягом 2023 року	3

Результати безвізного нагляду за банками

Упродовж 2023 року Національний банк здійснював банківський нагляд на підставі ризик-орієнтованого підходу, що ґрунтується на настановах Європейського банківського органу щодо спільних процедур і методології процесу наглядових перевірок та оцінки і наглядового стрес-тестування (Supervisory Review and Evaluation Process, SREP) та рекомендаціях Базельського комітету з банківського нагляду, з урахуванням застосування пропорційного підходу до нагляду.

Такий підхід передбачає концентрацію уваги нагляду на більших за розміром, складніших за структурою або більш ризикових банках, ураховуючи профіль ризику банків і основні напрями їхньої діяльності. Здійснення Національним банком ризик-орієнтованого нагляду сприяє забезпеченню фінансової стабільності банківської системи, захисту інтересів кредиторів і вкладників банків та відповідає кращим міжнародним практикам у цій сфері.

У межах ризик-орієнтованого банківського нагляду в 2023 році забезпечено:

- здійснення безвізного банківського нагляду на індивідуальній та консолідованій основі з урахуванням встановлених Національним банком вимог щодо особливостей регулювання діяльності банків у період запровадження воєнного стану з метою забезпечення надійності та стабільності функціонування банківської системи;

- своєчасне виявлення ризиків, потенційних проблем, негативних тенденцій у діяльності банків, які можуть спричинити втрату активів, капіталу, ліквідності та призвести до настання їх неплатоспроможності;
- своєчасне вжиття заходів наглядового реагування з метою недопущення погіршення фінансового стану банків, зменшення наявних суттєвих ризиків, притаманних їх діяльності;
- контроль якості корпоративного управління в банках та ефективності функціонування системи внутрішнього контролю, у тому числі системи управління ризиками, їх відповідності вимогам законодавства України, розміру банків та їх бізнес-моделям.

Також забезпечено постійну комунікацію з керівниками банків, у тому числі під час здійснення нагляду за їх діяльністю уповноваженими службовцями Національного банку згідно з нормами статті 67 Закону України “Про банки і банківську діяльність”.

У 2023 році Національний банк забезпечив проведення оцінювання банків України за методологією SREP, розуміючи виклики, які постали перед фінансовим сектором України в умовах воєнного стану, акцентуючи увагу на оцінці найбільш актуальних ризиків і вразливостей банків, що потребували підвищеної уваги нагляду, зокрема:

- наявного/потенційного ризику бізнес-моделі, спричиненого погіршенням бізнес-середовища через введення воєнного стану в Україні;

- рівня корпоративного управління та внутрішнього контролю банку, включаючи оцінку спроможності менеджменту банку забезпечувати ефективність створеної системи управління ризиками банку в умовах воєнного стану;
- достатності ліквідності банку для покриття ризиків ліквідності та фінансування, притаманних діяльності банку, та якості управління цими ризиками, включаючи оцінку спроможності банку забезпечувати своєчасне виконання своїх поточних зобов'язань в умовах воєнного стану.

Оцінка банків (SREP) проведена за чотирма елементами:

- аналіз та оцінка життєздатності бізнес-моделей банків та стійкості їхніх стратегій;
- оцінка якості корпоративного управління, включаючи оцінку системи внутрішнього контролю та управління ризиками;
- оцінка достатності капіталу банків для покриття основних видів ризиків, що притаманні діяльності банків;
- оцінка достатності ліквідності банків для покриття ризиків ліквідності і фінансування.

Під час проведення оцінки SREP забезпечено комунікацію з керівниками банків з метою обговорення результатів оцінювання, ідентифікації ризиків, притаманних діяльності кожного банку, визначення заходів для уникнення або подолання небажаних наслідків, що можуть поставити під загрозу безпеку коштів, довірених таким банкам, або завдати шкоди належному веденню банківської діяльності.

За результатами проведеного оцінювання визначено подальшу стратегію нагляду за банками на 2024 рік.

За результатами поточного моніторингу фінансового стану банків та показників діяльності банківських груп у межах безвиїзного нагляду протягом року забезпечено:

1) моніторинг фінансового стану банків та показників діяльності банківських груп на підставі спостереження за змінами у фінансовому стані банків шляхом:

- нагляду за дотриманням вимог банківського законодавства, нормативно-правових актів Національного банку й економічних нормативів;
- контролю за дотриманням банками вимог, обмежень щодо діяльності, установлених Національним банком;
- оцінювання впливу ризиків, що притаманні діяльності банків, на фінансову стабільність;
- аналізу даних статистичної, фінансової звітності банків, банківських груп та інформації, отриманої з інших доступних джерел;
- контролю якості аудиторських послуг щодо проведення аудиторськими фірмами щорічної перевірки фінансової звітності, консолідованої фінансової звітності банків з урахуванням встановленого на законодавчому рівні відтермінування строків подання аудиторських звітів, з огляду на введення воєнного стану в Україні;

2) оперативне наглядове реагування на виявлені:

- негативні тенденції в діяльності окремих банків, що мають підвищені ризики. Таким банкам надано відповідні рекомендації із забезпеченням подальшого контролю за станом їх урахування;
- порушення банками, банківськими групами вимог банківського законодавства, здійснення ризикової діяльності, яка загрожує інтересам вкладників чи інших кредиторів банків.

За допущені порушення в діяльності банків були застосовані адекватні заходи впливу для недопущення погіршення фінансового стану банків, зменшення наявних ризиків та захисту інтересів вкладників та інших кредиторів банків.

Зокрема, за допущені порушення в діяльності банків упродовж 2023 року, виявлені на безвиїзному рівні, було застосовано 78 заходів впливу та реагування, включаючи:

- письмове застереження – 27;
- накладення штрафів на банки – 19, у тому числі через:
- порушення порядку формування та зберігання обов'язкових резервів – 1;
- недотримання економічних нормативів – 4;
- порушення нормативних вимог щодо подання та складання статистичної звітності – 2;
- порушення нормативних вимог щодо визначення розміру кредитного ризику – 9;
- порушення за операціями із пов'язаними з банком особами – 2;

- порушення платіжного законодавства – 1;
- обмеження окремих видів здійснюваних банками операцій (у тому числі з унесенням змін до чинних рішень) – 21;
- укладено письмових угод – 3;
- віднесення банків до категорії проблемних – 2;
- віднесення банків до категорії неплатоспроможних – 2;
- відкриття банківської ліцензії та ліквідація банку – 2;
- висунуто вимогу щодо припинення повноважень керівника банку – 1;
- виведення з ринку системно важливого банку – 1.

У лютому 2023 року АТ “БАНК ФОРВАРД” віднесено до категорії неплатоспроможних у зв'язку з неприведенням банком своєї діяльності у відповідність до вимог законодавства України, у тому числі нормативно-правових актів Національного банку, після віднесення його до категорії проблемних. А також з огляду на подальше суттєве й незворотне погіршення фінансового стану цього банку за браком дієвих заходів для його поліпшення та неможливість і недостатність запланованої АТ “БАНК ФОРВАРД” капіталізації. Згодом у березні 2023 року було ухвалено рішення про відкриття банківської ліцензії та ліквідацію АТ “БАНК ФОРВАРД”.

У липні 2023 року Правління Національного банку ухвалило рішення про виведення з ринку системно важливого банку АТ “СЕНС БАНК” та звернення до Кабінету Міністрів України з пропозицією щодо участі держави

у цій процедурі. Зазначене рішення прийнято Національним банком з огляду на нездатність власників істотної участі в АТ “СЕНС БАНК” виконувати визначені законодавством України зобов’язання щодо постійного підтримання рівня капіталу, достатнього для дотримання нормативних значень, встановлених Національним банком, та вжиття своєчасних заходів для запобігання настанню його неплатоспроможності, що становило загрозу для інтересів вкладників та кредиторів банку. Кабінет Міністрів України погодився з пропозицією Національного банку та прийняв постанову “Про участь держави у виведенні системно важливого банку з ринку”. Після переходу АТ “СЕНС БАНК” у власність держави її частка в банківській системі України зростає на 3 відсоткових пункти до 56% у загальних активах банківської системи України. Участь держави у виведенні АТ “СЕНС БАНК” з ринку була необхідним кроком для збереження стабільності банківської системи України та ефективним методом захисту вкладників та кредиторів банку.

У вересні 2023 року до категорії неплатоспроможних було віднесено АТ “УКРБУДІНВЕСТБАНК”. Рішення ухвалено у зв’язку з невиконанням АТ “УКРБУДІНВЕСТБАНК” письмової вимоги Національного банку України, неврахування в повному обсязі зауважень Національного банку до Плану заходів щодо приведення діяльності у відповідність до вимог законодавства, невжиття дієвих заходів щодо поліпшення фінансового стану та приведення банком своєї діяльності у відповідність до вимог законодавства України, у тому числі нормативно-правових актів Національного

банку, після віднесення його до категорії проблемних, зростання ризиків щодо виконання АТ “УКРБУДІНВЕСТБАНК” своїх зобов’язань перед вкладниками та іншими кредиторами. У жовтні 2023 року було ухвалено рішення про відкликання банківської ліцензії та ліквідацію АТ “УКРБУДІНВЕСТБАНК”.

Упродовж 2023 року забезпечено заходи для запобігання та уникнення конфлікту інтересів, а також урегулювання реального або потенційного конфлікту інтересів осіб, уповноважених на здійснення безвізного нагляду за банками, відповідно до вимог нормативно-правових і розпорядчих актів Національного банку, що регулюють порядок запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у Національному банку.

Крім того, Національний банк, забезпечуючи здійснення повноважень у сфері безвізного банківського нагляду, керується у своїй діяльності положеннями інших законодавчих та нормативно-правових актів Національного банку, спрямованими на зменшення впливу корупційних чинників на діяльність Національного банку, створення ефективних механізмів запобігання корупції, формування атмосфери нетерпимості до будь-яких корупційних проявів.

Національний банк у сфері безвізного банківського нагляду постійно здійснює заходи, спрямовані на запобігання, виявлення, усунення та протидію корупції, зокрема шляхом застосування принципу кількох очей та колегіальності під час прийняття рішень, належної регламентації процесів у сфері безвізного банківського нагляду.

Нагляд за ринком небанківських фінансових послуг

В умовах другого року широкомасштабної збройної агресії політика Національного банку України щодо регулювання та нагляду за небанківським фінансовим ринком була спрямована на постійну актуалізацію та врахування нагальних потреб у сфері забезпечення стабільного функціонування небанківського сектору. Упродовж усього 2023 року з ринку виходили гравці, які добровільно відмовлялися від ліцензій або були виведені з ринку регулятором примусово.

Національний банк України у 2023 році уточнив запроваджені у 2022 році тимчасові антикризові заходи для стабілізації роботи фінансового ринку в умовах війни.

1. Відтермінування строків подання звітності та припинення будь-яких перевірок щодо своєчасності та повноти подання звітності надалі діє лише для тих учасників ринку небанківських фінансових послуг, місцезнаходженням яких є територія, що перебуває під тимчасовою окупацією або в зоні активних бойових дій (на кінець 2023 року було 27 таких надавачів небанківських фінансових послуг, з них дві страхові компанії, 13 кредитних спілок та 12 фінансових компаній).

2. Впроваджено зміни до постанови Правління Національного банку України від 06 березня 2022 року № 39 “Про врегулювання діяльності учасників ринку небанківських фінансових послуг, небанківських фінансових груп, учасників

платіжного ринку, колекторських компаній та юридичних осіб, які отримали ліцензію на надання банкам послуг з інкасації”, зокрема:

- з 30 червня 2023 року для страховиків посилено вимоги до прийнятних активів (виключено з їх переліку землю та житлову нерухомість). У результаті обсяг нерухомого майна як прийнятної активу скоротився у страховиків на 39%, частка нерухомості в прийнятних активах страховиків зменшилася з 9% до 5%;
- з 21 жовтня 2023 року до 18 місяців збільшилися строки дії затвердженого плану відновлення фінансової стабільності кредитної спілки.

3. Змінами до Постанова № 18 урегульовано особливий порядок купівлі іноземної валюти/ переказу валютних цінностей за межі України та здійснення валютних операцій [розблоковано можливість здійснення виплат і платежів з перестраховування (зокрема, ядерних, авіаційних ризиків та “Зеленої картки”), виконання зобов’язань перед асистанськими компаніями для обслуговування громадян у медичних закладах за кордоном].

4. Запроваджено на період воєнного стану спрощену процедуру виходу з ринку страховиків та кредитних спілок, які не мають зобов’язань за договорами страхування/ перестраховування та договорами залучення внесків (вкладів) членів кредитних спілок на депозитні рахунки відповідно. Протягом 2023 року за такою процедурою вийшло з ринку п’ять страховиків та 25 кредитних спілок.

5. Запроваджено на період воєнного стану тимчасове зупинення (“замороження”) діяльності кредитних спілок тощо. На кінець 2023 року свою діяльність тимчасово зупинили 13 кредитних спілок.

Завдяки вжитим заходам у 2023 році більшість надавачів небанківських фінансових послуг змогла продовжити поступове відновлення своєї діяльності, а деякі повернулися до довоєнних показників.

Активи та страхові резерви

Млрд грн	01.01.2022	01.01.2023	01.01.2024	Зміна 01.01.2023/ 01.01.2022	Зміна 01.01.2024/ 01.01.2023	Зміна 01.01.2024/ 01.01.2022
Активи	64,2	70,3	74,3	+10%	+6%	+16%
Прийнятні активи	53,2	61,3	66,5	+15%	+8%	+25%
Страхові резерви non-life	22,4	23,9	27,0	+7%	+13%	+21%
Страхові резерви life	14,2	17,1	19,8	+21%	+16%	+39%

Обсяги страхових премій

Млрд грн	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Зміна 2022/2021	Зміна 2023/2022	Зміна 2023/2021
Страхові премії non-life	43,8	34,8	41,9	-21%	+20%	-4%
Страхові премії life	5,9	4,9	5,2	-17%	+7%	-12%
Страхові відшкодування non-life	17,1 (15,2*)	12,1	15,6	-29% (+20%*)	+29%	-9% (+3%*)
Страхові виплати life	0,8	0,9	1,3	+7%	+43%	+63%

*за вирахуванням великого збитку з майнового страхування, об'єкт був перестрахований на 99% у перестраховика-нерезидента, збиток врегульований, страхове відшкодування сплачене

Обсяг наданих послуг фінансовими компаніями та ломбардами

Млрд грн	2022 рік	2023 рік	Зміна 2023/2022
Залучення коштів	1,1	0,5	-43%
Гарантії	1,4	0,7	-53%
Фінансовий лізинг	23,6	39,0	+65%
Факторинг	46,8	67,9	+45%
Кредити ФО	24,2	40,6	+68%
Кредити ЮО	36,1	69,9	+94%
Кредити ломбардів	10,3	12,4	+20%

На період воєнного стану в Україні запроваджено особливий порядок купівлі іноземної валюти/переказу валютних цінностей за межі України (Постанова № 18). Для страховиків важливою є своєчасна оплата перестрахових премій страховикам-нерезидентам. Станом на 31.12.2023 до Переліку страховиків, які мають право здійснювати операції з перестраховання з перестраховиками-нерезидентами, входять 32 страховики, які відповідають вимогам Постанови № 18.

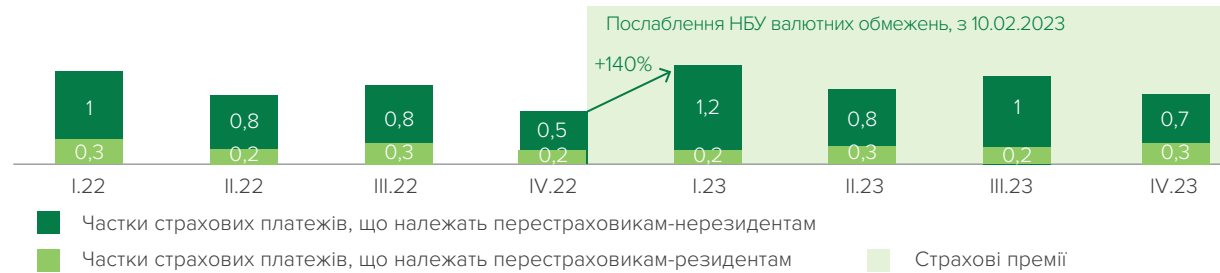
За 2023 рік у порівнянні із аналогічним періодом 2022 року обсяги перестрахових премій з вихідного перестраховання на нерезидентів відновилися та приросли на 17%. З огляду на військовий стан в Україні структура премій з вихідного перестраховання нерезидентам суттєво змінилася: скоротилося перестраховання майнових ризиків, відповідальності перед третіми особами; 60% перестрахових премій передаються із “Зеленої картки”, ОСЦПВ, КАСКО.

Ризики перестраховувалися виключно у страховиків-нерезидентів, які відповідають інвестиційному рівню рейтингів фінансової надійності (стійкості) за класифікацією міжнародних рейтингових агентств.

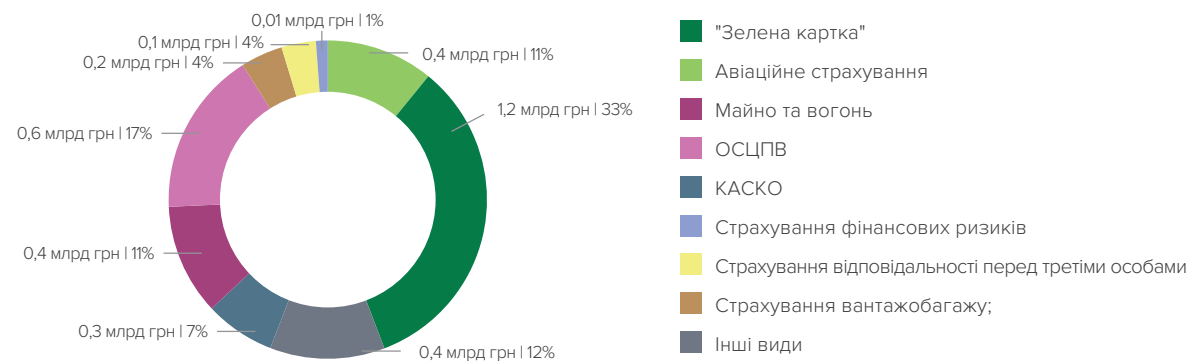
За результатами аналізу операцій з вихідного перестраховання в нерезидентів протягом 2023 року не встановлено збільшення обсягу премій, які передаються на перестраховання з України.

Безвиїзний нагляд за небанківськими фінансовими установами здійснювався з використанням ризик-орієнтованого підходу,

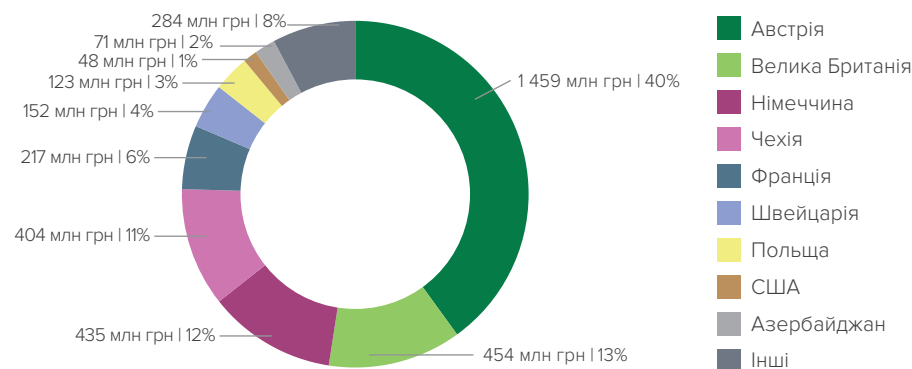
Перестраховання ризиків у 2022-2023 роках: скорочення страхових ємностей ринку, вплив валютних обмежень на операції перестраховання, млрд грн

Обсяги вихідного перестраховання з нерезидентами в розрізі видів страхування

Обсяги вихідного перестраховання з нерезидентами в розрізі країн

який забезпечувався шляхом регулярного моніторингу діяльності та аналізу фінансового стану надавачів фінансових послуг, а також проведення з ними регулярних комунікацій та отримання інформації. Нагляд був спрямований на підтримку стійкості учасників фінансового ринку та забезпечення безперебійності їх діяльності.

Оцінка фінансового стану та ділової активності учасників ринку була суттєво ускладнена протягом першого року повномасштабної війни через ненадходження або несвоєчасність надходження до Національного банку звітності/інформації. У 2023 році ситуація поліпшилася, зокрема всі страховики, які мали ліцензії та були включені до Державного реєстру фінансових установ станом на кінець 2023 року, подавали звітність. Натомість такими, що не подавали звітності, залишилися фінансові компанії та кредитні спілки, які перебувають на тимчасово окупованих територіях/у зоні активних бойових дій, та кредитні спілки, що тимчасово зупинили свою діяльність.

Результатом здійснення Національним банком безвізного нагляду у 2023 році також стало виявлення та фіксація 496 правопорушень небанківськими фінансовими установами, переважна більшість з яких, або 72% – за ненадання/несвоєчасне надання/надання недостовірної звітності/інформації, решта 18% стосуються невиконання пруденційних нормативів. Найбільше правопорушень виявлено серед фінансових компаній/ломбардів/лізингодавців – 72%, найменше – серед страховиків, 10%.

Розглянувши правопорушення в межах безвізного нагляду, Національний банк застосував до надавачів небанківських фінансових послуг 338 заходів впливу, з яких майже 90% – до фінансових компаній/ломбардів/лізингодавців. Найбільш поширений захід впливу у 2023 році – накладання штрафних санкцій: 235 штрафів, або 70% від загальної кількості. Основні причини для накладання штрафів – несвоєчасне подання регуляторної звітності та/або інформації на вимогу Національного банку. Заходи впливу у вигляді анулювання ліцензій з надання фінансових послуг із подальшим виключенням із реєстрів, що веде Національний банк, було застосовано до 44 об'єктів нагляду.

Завдяки застосованим Національним банком упродовж року наглядовим діям щодо кредитних спілок та страховиків вдалось істотно поліпшити ситуацію з виконанням пруденційних вимог. Значну частину правопорушень надавачі небанківських фінансових послуг усунули самостійно до застосування заходів впливу.

Протягом 2023 року з метою реалізації ризик-орієнтованого підходу щодо нагляду та моделювання впливу регуляторних змін на діяльність надавачів фінансових послуг Національний банк у межах безвізного нагляду, провів секторальне дослідження відповідних ринків небанківських фінансових послуг, а саме:

- оцінку впливу змін вимог до нерухомості як прийняттого активу на платоспроможність страховиків та впливу змін окремих категорій активів у страховиків. Результати оцінки

показали зменшення на 40% балансової вартості земельних ділянок, на 71% балансової вартості житлової нерухомості за рахунок придбання нежитлової нерухомості (+67%), облігацій зовнішньої державної позики (далі – ОЗДП, зростання у 3,4 раза), ОВДП (+26%) та розміщення коштів у банках (+18%);

- дослідження наявних на балансах страховиків цінних паперів, що емітуються державою, у тому числі державних облігацій України, зокрема ОВДП та ОЗДП, за 2022–2023 роки. Дослідження продемонстрували застосування страховиками різних моделей обліку ОВДП і ОЗДП та визначення їх справедливої вартості, зокрема з метою поліпшення фінансового стану в частині обсягу прийнятних активів. За результатами дослідження запропоновано внесення відповідних змін до законодавства України;
- аналіз структури та особливостей сформованих страхових портфелів страховиків зі страхування життя за попередні три роки (2020–2022) за лініями бізнесу, новоукладених договорів страхування життя та договорів, що уклалися до початку звітного періоду, строків дії договорів, каналів збуту та їх характеристик, груп ризиків (основних та додаткових), типів страхувальників, валют договорів страхування тощо. Аналіз підтвердив, що ринок страхування життя дуже неоднорідний і на ньому функціонують страховики з абсолютно різними бізнес-моделями та різними продуктивними портфелями (за набором ризиків, строковістю тощо), що відповідно

потребує застосування різних методів/підходів до оцінки їх фінансового стану, ліквідності, платоспроможності та виявлення потенційних ризиків діяльності;

- аналіз фінансового стану кредитних спілок, що залучають внески (вклади) членів кредитних спілок на депозитні рахунки, яким належить значна частка депозитного портфеля (понад 75%), зокрема за якістю їх кредитного портфеля та адекватності розрахунку кредитного ризику. Результати такого дослідження підтвердили коректність проведеної кредитними спілками оцінки кредитного ризику та повноти сформованих резервів;
- досліджено особливості діяльності, визначено основні моделі залучення активів та ризику, властиві ринкам факторингу, кредитування, гарантій та операцій з торгівлі валютними цінностями, що здійснюють фінансові компанії. За результатами дослідження запропоновано внесення відповідних змін до законодавства України.

Нагляд на консолідованій основі за небанківськими фінансовими групами здійснюється Національним банком постійно з метою забезпечення стабільності фінансової системи та обмеження ризиків фінансових установ унаслідок участі у фінансових групах.

У 2023 році після дослідження діяльності піднаглядних Національному банку небанківських фінансових груп та аналізу найкращого світового досвіду

розроблено та впроваджено нову регуляторну консолідовану звітність для небанківських фінансових груп, уточнено склад та оновлені форми регуляторних звітів, у тому числі для аналізу та контролю внутрішньогрупових операцій всередині небанківської фінансової групи та операцій з їх пов'язаними особами.

На кінець 2023 року зареєстровано 20 небанківських фінансових груп, нагляд за якими здійснює Національний банк. Серед них дев'ять небанківських фінансових груп, учасниками яких є страховики. Усі небанківські фінансові групи, що подали звітність за 2022 рік, виконують вимоги до регулятивного капіталу.

У процесі здійснення консолідованого нагляду за небанківськими фінансовими групами Національний банк підтримує співпрацю з регуляторами інших країн, беручи участь у щорічних зборах колегій, запроваджених у межах додаткового нагляду за міжнародними фінансовими групами.

Результати інспекційних перевірок банків і небанківських фінансових установ

Банківський ринок. У межах реалізації функції Національного банку зі здійснення банківського нагляду у формі інспекційних перевірок протягом 2023 року проведено 32 позапланові інспекційні перевірки банків, у тому числі 20 – з питань оцінки якості активів та прийнятності забезпечення за кредитними операціями (перший етап оцінки стійкості).

Крім оцінки стійкості, основними напрямками позапланових інспекційних перевірок у 2023 році були:

- перевірка дотримання банками вимог Постанови № 18;
- оцінка рівня та ефективності організації корпоративного управління та внутрішнього контролю банку;
- оцінка системи управління ризиками.

У 2023 році за результатами позапланових інспекційних перевірок до банків були застосовані заходи впливу за порушення вимог законодавства України у формі:

Вид застосованого заходу впливу	Кількість
Письмове застереження	21
Штраф на банк	22
Обмеження здійснення окремих видів здійснюваних операцій	3

Загальна сума сплачених штрафів становить 199 292 тис. грн, переважно за порушення вимог Постанови № 18.

Згідно з Планом проведення інспекційних перевірок банків в IV кварталі 2023 року було розпочато/проведено вісім планових інспекційних перевірок, чотири з яких завершено у 2024 році. За результатами планових інспекційних перевірок Департаментом інспектування було надано пропозиції щодо оцінки банків SREP.

Ринок небанківських фінансових установ. Протягом 2023 року Національним банком у межах реалізації функції зі здійснення нагляду за діяльністю на ринках небанківських фінансових послуг у формі інспекційних перевірок було проведено 14 позапланових інспекційних перевірок учасників ринків небанківських фінансових послуг, у тому числі перевірки шести страхових та восьми фінансових компаній.

З III кварталу 2023 року було розпочато проведення планових інспекційних перевірок відповідно до річного Плану проведення інспекційних перевірок учасників ринку небанківських фінансових послуг на 2023 рік. Протягом III та IV кварталів 2023 року було розпочато/проведено 10 планових інспекційних перевірок, у тому числі семи страхових компаній (одну з яких завершено у 2024 році), двох кредитних спілок та одного лізингодавця.

У 2023 році за результатами інспекційних перевірок до небанківських фінансових установ були застосовані заходи впливу за порушення вимог законодавства України, зокрема:

Вид застосованого заходу впливу	Кількість
Відкликано (анульовано) ліцензії на провадження діяльності з надання фінансових послуг	10 (4 страхові компанії; 6 фінансових компаній)
Тимчасово зупинено ліцензії на провадження діяльності з надання фінансових послуг	3 (2 кредитні спілки; 1 фінансова компанія)
Зобов'язання вжити заходів для усунення порушення та причин, що сприяли вчиненню порушення	5 (3 страхові компанії; 2 кредитні спілки)
Застереження	4 (2 кредитні спілки; 2 фінансові компанії)
Штраф за порушення нормативно-правових актів, що регулюють діяльність із надання небанківських фінансових послуг	10 (6 страхових компаній; 4 фінансові компанії)
Штраф за порушення законодавства України про захист прав споживачів фінансових послуг	4 (1 страхова компанія; 3 фінансові компанії)

Загальна сума сплачених штрафів становить 6 571 тис. грн.

Основними підставами застосування заходів впливу у вигляді відкликання (анулювання) або тимчасового зупинення ліцензії на провадження діяльності з надання фінансових послуг були:

- порушення вимог законодавства, що регулює діяльність учасників ринків фінансових послуг;
- порушення вимог законодавства про захист прав споживачів;
- установлення факту здійснення небанківською фінансовою установою ризикової діяльності, що загрожує інтересам страхувальників та/або інших кредиторів такої установи;

- відмова небанківської фінансової установи у проведенні перевірки, зокрема відсутність протягом першого дня перевірки особи, уповноваженої представляти інтереси небанківської фінансової установи на час проведення перевірки, та ненадання документів, інформації щодо предмета перевірки.

Під час проведення позапланових інспекційних перевірок було притягнуто до адміністративної відповідальності двох посадових осіб страхових компаній за ненадання/незабезпечення надання в повному обсязі документів/інформації на запит керівника інспекційної групи/вимогу Національного банку України. Загальна сума сплачених штрафів становила 5,1 тис. грн.

Фінансовий моніторинг, дотримання вимог валютного та санкційного законодавства

У першому півріччі 2023 року, в умовах карантину та дії воєнного стану пріоритетним напрямом здійснення нагляду за банками та небанківськими установами з питань фінансового моніторингу, дотримання вимог валютного та санкційного законодавства з урахуванням інших нормативно-правових актів Національного банку, зокрема Постанови № 18, були позапланові виїзні перевірки та безвиїзний нагляд.

Протягом 2023 року Національний банк здійснив:

- шість позапланових виїзних перевірок банків та 74 перевірки банків у порядку безвиїзного нагляду;
- три позапланові виїзні перевірки небанківських установ та 132 перевірки в порядку безвиїзного нагляду за небанківськими установами;
- 338 позапланових виїзних перевірок структурних підрозділів 22 небанківських установ;
- дві перевірки структурних підрозділів двох небанківських установ у формі безвиїзного нагляду⁷.

Слід зазначити, що в 2023 році особлива увага Національного банку була сконцентрована на перевірці питань дотримання вимог законодавства з питань фінансового моніторингу під час надання банками послуг електронної комерції та небанківськими установами платіжних послуг.

За результатами здійсненого Національним банком нагляду за дотриманням банками вимог законодавства з питань фінансового моніторингу під час надання ними послуг електронної комерції Національний банк ухвалив рішення щодо відкликання банківських ліцензій в АТ «АЙБОКС БАНК» та АТ «АКБ «КОНКОРД» та ліквідації зазначених банків за систематичні порушення ними вимог законодавства з питань фінансового моніторингу, застосував адекватно вчиненим порушенням заходи впливу до інших банків, інформацію про які розміщено на сторінці офіційного Інтернет-представництва Національного банку.

Планові виїзні перевірки банків та небанківських установ були відновлені постановою Правління Національного банку України від 27 липня 2023 року № 93. Відповідно до Плану виїзних перевірок банків і небанківських фінансових установ на 2023 рік щодо дотримання ними вимог законодавства з питань фінансового моніторингу, валютного та санкційного законодавства протягом III та IV кварталів 2023 року Національним банком було здійснено дві планові виїзні перевірки банків та чотири планові виїзні перевірки небанківських фінансових установ.

Кількість проведених перевірок банків та небанківських установ щодо дотримання ними вимог законодавства з питань фінансового моніторингу, валютного та санкційного законодавства

Показник	Кількість перевірок			
	усього	у тому числі		
		банків	небанківських установ	структурних підрозділів небанківських установ
Проведені перевірки, з них:	561	82	139	340
планові виїзні	6	2	4	0
позапланові виїзні	347	6	3	338
у безвиїзній формі	208	74	132	2 ⁷
Об'єкти, в діяльності яких були виявлені порушення	233	33	98	102

⁷ Акти про результати безвиїзного нагляду з питань валютного нагляду, складені на підставі проведених позапланових виїзних перевірок у 2022 році (2-х структурних підрозділів 2-х небанківських установ).

Протягом 2023 року Національний банк надіслав до Державної служби фінансового моніторингу України (далі – ДСФМУ):

- 16 листів стосовно фінансових операцій клієнтів 14 банків та 10 повідомлень стосовно фінансових операцій клієнтів 34 небанківських установ з інформацією, що може бути пов'язана з підозрою в легалізації (відмиванні) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванні тероризму чи фінансуванні розповсюдження зброї масового знищення, одержаною під час здійснення нагляду у цій сфері, та з інформацією про великомасштабні операції клієнтів банків, одержаною за результатами нагляду з питань дотримання валютного законодавства, та стосовно валютно-обмінних операцій небанківських фінансових установ з ознаками можливого штучного маніпулювання значеннями курсів купівлі і продажу іноземної валюти, що може мати ризики заниження бази оподаткування;
- один лист стосовно 11 банків, клієнти яких здійснювали заходи щодо виведення зі структури власності кінцевих бенефіціарних власників, які можуть бути резидентами рф/рб.

Після розгляду отриманої від Національного банку інформації ДСФМУ інформував про результати її аналізу та врахування.

За результатами виявлених порушень Національний банк застосовував адекватно вчиненим порушенням заходи впливу. Інформація про застосовані до банків

та небанківських установ заходи впливу, а також про оскарження в судовому порядку відповідних рішень систематично висвітлюється на сторінці офіційного Інтернет-представництва Національного банку.

Національний банк підтримав зусилля Міністерства фінансів України та ДСФМУ, спрямовані на ізоляцію рф у сфері фінансового моніторингу та її санкціонування, зокрема на виключення рф із членів Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF) та включення рф

до списку юрисдикцій високого ризику, на які поширюється заклик до дій (“чорний список” FATF). Зокрема, регулятор долучився до підготовки аргументів України щодо необхідності внесення рф до “чорного списку” FATF. Питання включення рф до “чорного списку” FATF постійно порушується Національним банком під час комунікації та зустрічей керівництва з головами центробанків, очільниками санкційних регуляторів, інших державних органів іноземних партнерів України.

Заходи впливу, застосовані у 2023 році до банків та небанківських установ за порушення законодавства у сфері фінансового моніторингу, валютного та санкційного законодавства

Показник	Кількість
Відкликання банківської ліцензії та ліквідація банку	2
Анулювання ліцензії та/або інших документів, що надають право на здійснення діяльності, з провадженням якої в небанківській установі виникає статус суб'єкта первинного фінансового моніторингу/ анулювання ліцензії на здійснення торгівлі валютними цінностями	5
Штраф на банк	28 рішень на загальну суму 305 988 632,50 грн
Штраф на небанківську установу	129 рішень на загальну суму 221 495 215,00 грн
Письмове застереження до банку	19
Письмове застереження до небанківської установи	68

Крім того, за порушення вимог Постанови № 18 було застосовано заходи впливу:

- до банків: 27 штрафів на суму 244 158 790,18 грн, 1 письмова угода з банком на суму 2 965 000,00 грн та 12 письмових застережень;
- до небанківських фінансових установ: шість штрафів на загальну суму 3 332 060,00 грн та 1 письмове застереження.

Оверсайт інфраструктури фінансового ринку

Національний банк у 2023 році в умовах війни продовжив розвиток функції оверсайту інфраструктури фінансового ринку, організовану відповідно до підходів Банку міжнародних розрахунків, Європейського центрального банку, інших провідних фінансових інституцій та з урахуванням Принципів для інфраструктури фінансового ринку (далі – міжнародні стандарти оверсайту)⁸, Законів України “Про платіжні послуги” і “Про ринки капіталу та організовані товарні ринки”. Ключовим завданням оверсайту є забезпечення безперервності діяльності інфраструктур фінансового ринку, які відіграють важливу роль у фінансовій стабільності країни, особливо під час дії воєнного стану, зокрема:

- платіжної інфраструктури, яка формується з платіжних систем та їх суб'єктів – операторів платіжних систем, учасників платіжних систем, розрахункових банків, технологічних операторів платіжних послуг. Окрема увага приділяється застосуванню платіжних інструментів;

- інфраструктури ринків капіталу, до складу якої включено суб'єктів, які виконують функції центрального депозитарію цінних паперів, центрального контрагента, торгового репозиторію та системи розрахунків у цінних паперах в Україні.

Протягом воєнного 2023 року в межах реалізації функції оверсайту платіжної інфраструктури:

1) здійснено безвізний моніторинг об'єктів оверсайту платіжної інфраструктури шляхом збору, систематизації та аналізу даних щодо їх діяльності. Це забезпечило можливість визначити важливих учасників на платіжному ринку України, а також сприяло посиленню механізмів контролю за поданням статистичної звітності учасниками платіжного ринку;

2) запроваджено моніторинг таких платіжних інструментів, як кредитовий трансфер та прямиї дебети на підставі статистичних даних. Це дало можливість реалізувати оверсайт усіх платіжних інструментів, визначених законодавством України, та відстежувати динаміку їх використання;

3) відновлено виїзний моніторинг об'єктів оверсайту з метою дотримання ними вимог законодавства України та оцінки достатності заходів, що вживаються об'єктами оверсайту для цілей забезпечення безперервного, надійного та ефективного функціонування платіжної інфраструктури.

Протягом II–IV кварталів 2023 року проведено виїзний моніторинг п'яти об'єктів

оверсайту платіжної інфраструктури. Основні порушення, виявлені під час виїзного моніторингу, стосувалися, зокрема:

- порушення вимог щодо забезпечення безперервності діяльності та захисту інформації;
- надання послуг у порушення вимог правил, узгоджених із Національним банком;
- надання недостовірної звітності щодо діяльності платіжних систем та їхніх учасників, подання якої передбачене нормативно-правовими актами Національного банку;
- незабезпечення приведення у відповідність до вимог нормативно-правових актів внутрішніх документів у встановлені законодавством України строки;
- недотримання вимог законодавства України у сфері інтелектуальної власності під час використання програмного забезпечення на всіх компонентах комплексу програмно-апаратних засобів.

За виявлені порушення до об'єктів оверсайту платіжної інфраструктури були застосовані адекватні заходи впливу, що передбачені статтею 84 Закону України “Про платіжні послуги”;

4) завершено комплексне оцінювання на відповідність міжнародним стандартам оверсайту системно важливої платіжної системи СЕП НБУ, за результатами якого були розроблені рекомендації. Протягом 2023 року проаналізовано виконання

⁸ Міжнародні стандарти оверсайту (Principle for financial market infrastructures) – документи, прийняті Комітетом з платіжних систем та ринкової інфраструктури Банку міжнародних розрахунків та Технічним комітетом Міжнародної організації комісії з цінних паперів, що визначають стандарти оверсайту для інфраструктури фінансового ринку.

наданих СЕП НБУ рекомендацій. Метою здійснення такого аналізу є сприяння підвищенню відповідності платіжної системи міжнародним стандартам оверсайту;

5) проведено аналіз стану виконання рекомендацій, розроблених за результатами комплексного оцінювання Національної платіжної системи “Український платіжний простір” (далі – НПС “ПРОСТІР”) на відповідність міжнародним стандартам оверсайту. За результатами аналізу визначено прогрес у наближенні діяльності НПС “ПРОСТІР” до міжнародних стандартів оверсайту, зокрема, щодо управління ризиками.

Крім того, у 2023 році в межах реалізації функції оверсайту інфраструктури ринків капіталу та з метою своєчасної підготовки до набрання чинності змінами до Законів України “Про Національний банк України” та “Про ринки капіталу та організовані товарні ринки” у частині надання Національному банку повноважень здійснювати оверсайт інфраструктури ринків капіталу, Національний банк розробив та затвердив Положення про порядок здійснення оверсайту суб’єктів, які виконують функції центрального депозитарію цінних паперів, центрального контрагента, торгового репозиторію та системи розрахунків у цінних паперах в Україні.

Про перевірки та ревізії запасів готівки

У 2023 році Національний банк здійснив 47 ревізій запасів готівки Національного банку на зберіганні та 11 виїзних перевірок у підрозділах уповноважених банків, розташованих у 19 містах України, зокрема в:

- АТ КБ “ПриватБанк” – 17 ревізій та 3 перевірки;
- АТ “Ощадбанк” – 11 ревізій та 4 перевірки;
- АТ “Райффайзен Банк” – 14 ревізій та 2 перевірки;
- АТ “ПУМБ” – 5 ревізій та 2 перевірки.

Ці ревізії та перевірки Національний банк проводив з метою контролю за дотриманням уповноваженими банками вимог Національного банку з питань організації роботи із запасами готівки на зберіганні, порядку їх зберігання, проведення операцій з ними, належного сортування під час автоматизованого оброблення та повторного випуску готівки в обіг.

Протягом 2023 року Національний банк провів одну планову перевірку з питань дотримання вимог нормативно-правових актів Національного банку з питань організації касової роботи, інкасації коштів та перевезення валютних цінностей, організації охорони приміщень та забезпечення схоронності та 16 позапланових виїзних перевірок: 14 перевірок відповідності фактичних залишків готівки національної та іноземної валюти в операційних касах банків даним бухгалтерського обліку у трьох банках та їх відокремлених структурних підрозділах, розташованих у трьох обласних центрах, а також перевірки двох банків з питань організації охорони приміщень та забезпечення схоронності цінностей.

Також Національний банк перевіряв діяльність чотирьох юридичних осіб, які отримали ліцензію на надання банкам послуг з інкасації

(далі – інкасаторські компанії) у питаннях дотримання вимог Національного банку щодо порядку організації касової роботи та організації інкасації коштів і перевезення валютних цінностей.

Крім того, протягом 2023 року Національний банк здійснив п’ять перевірок підрозділів Департаменту грошового обігу з питань організації та порядку проведення емісійних і касових операцій в національній валюті.

Проведення таких ревізій та перевірок сприяє посиленню контролю за:

- відповідністю запасів готівки Національного банку на зберіганні даним бухгалтерського обліку, дотриманням порядку їх зберігання та умов схоронності, а також проведення операцій з ними;
- якістю готівки, яка випускається уповноваженими банками в обіг та зберігається у власних сховищах їх структурних підрозділів;
- дотриманням банками відповідності фактичних залишків готівки національної та іноземної валюти в операційних касах банків даним бухгалтерського обліку; вимог нормативно-правових актів Національного банку з питань організації касової роботи, інкасації коштів та перевезення валютних цінностей, організації охорони приміщень та забезпечення схоронності;
- дотриманням підрозділами Департаменту грошового обігу порядку проведення емісійних і касових операцій;
- діяльністю інкасаторських компаній щодо організації інкасації коштів і перевезення валютних цінностей.

Захист прав споживачів

Національний банк продовжує працювати зі зверненнями громадян та запитами на публічну інформацію. Звернення надходять до Національного банку телефоном, звичайною чи електронною поштою, шляхом заповнення онлайн-форми на сторінках офіційного Інтернет-представництва, а також під час спілкування із чат-ботом для швидкого пошуку необхідної інформації. Чат-бот містить стандартний перелік питань та відповідей, тому оптимізує роботу контакт-центру. Якщо питання складне і не може бути опрацьованим чат-ботом, здійснюється переключення на працівника Управління захисту прав споживачів фінансових послуг.

Усі зазначені канали зв'язку дали змогу опрацювати майже 76 000 звернень у 2023 році – понад 22 200 письмових звернень громадян, понад 53 500 дзвінків до контакт-центру та чатів.

Упродовж 2023 року Національний банк отримав та опрацював понад 22 200 письмових звернень та більше 100 запитів на інформацію. Більшість письмових звернень стосувалася небанківських фінансових установ – 48,7%. Щодо діяльності банків надійшло 42,4% письмових звернень, стосовно фінансових установ, виключених з реєстру, – 3,7%, щодо колекторських компаній – 3,2%.

У кількісному вимірі стосовно діючих банків отримано понад 9 400 звернень. Серед небанківських установ лідерами за кількістю звернень були мікрофінансові компанії – отримано більше 9 100 звернень. Стосовно діяльності страхових компаній – більше 1 600 звернень, роботи кредитних спілок, ломбардів та лізингодавців – близько 70 звернень.

Найпоширенішими питаннями щодо діяльності банків у 2023 році були блокування та арешти коштів на рахунках клієнтів – понад 2 700 звернень, кредитні канікули на час воєнного стану – майже 1 200 звернень, шахрайства – близько 1 000 звернень, неможливості обміняти/зняти валюту – майже 800 звернень.

Найпоширенішими питаннями щодо діяльності небанківських фінансових установ були врегулювання простроченої заборгованості – більше 5 600 звернень, кредитні канікули на час воєнного стану – більше 1 400 звернень, невплата страхового відшкодування – близько 900 звернень, неможливості обміняти/зняти валюту – 650 звернень.

Ознаки порушень виявлені у 16,2% зверненнях споживачів, які стосувалися банків, небанківських фінансових установ та колекторських компаній. Роз'яснення надані щодо 83,7% звернень.

Упродовж 2023 року до контакт-центру Національного банку надійшло понад

53 500 усних звернень. Понад 13 100 дзвінків стосувалися працюючих банків, понад 200 щодо небанківських фінансових установ, стосовно фінансових установ, виключених з реєстру, – понад 4 000, колекторських компаній – близько 200.

Найпоширенішими питаннями в усних зверненнях у 2023 році були питання щодо нумізматичної продукції – понад 7 800 звернень, неможливості обміняти/зняти валюту – понад 7 300 звернень, блокування та арешти коштів на рахунках клієнтів – понад 6 600 звернень, інформації щодо статусу розгляду звернень – понад 4 000 звернень, врегулювання простроченої заборгованості – більше 3 700 звернень.

Також у 2023 році опрацьовано понад 3 700 чат-сесій, із яких понад 1 900 надійшло через системи обміну повідомленнями “Телеграм”, понад 1 500 – “Вайбер” та понад 240 – вебчат.

Серед виявлених у 2023 році ознак типових порушень прав споживачів:

Кількість звернень, опрацьованих Національним банком

- неетична поведінка при врегулюванні простроченої заборгованості, у тому числі взаємодія у період з 20 до 9 години, а також у вихідні, святкові і неробочі дні;
- несвоєчасне прийняття рішення про страхове відшкодування, порушення строків виплати страхового відшкодування;
- виплата страхового відшкодування не в повному обсязі;
- неправомірні нарахування відсотків, комісій, штрафів та пені за кредитними договорами, а також пені і штрафу протягом дії карантину/воєнного стану;
- невідповідність укладених договорів законодавству України;
- шахрайські дії з платіжними картками.

Оцінка стійкості та поетапне згорання надзвичайних заходів з підтримки фінансового сектору

У 2022 році було скасовано проведення регулярної оцінки стійкості банків. Це рішення було частиною тимчасових регуляторних послаблень для фінансового сектору, які Національний банк ухвалив одразу після повномасштабного вторгнення росії у лютому. Цей комплекс рішень дав змогу зменшити операційне навантаження на банки протягом перших, найважчих воєнних місяців і допоміг адаптуватися до роботи в нових умовах.

Сектор продовжив виконувати свої основні функції і навіть зміг згенерувати прибуток за підсумками 2022 року, хоча і зазнав суттєвих втрат через війну та викликану нею кризу. Оскільки в цей момент діяли деякі регуляторні послаблення, Національний банк вирішив провести оцінку стійкості банків та банківського сектору у 2023 році щоб з'ясувати коректність відображення якості кредитного портфеля, достатність формування пруденційних резервів та оцінити реальний розмір втрат та наявного регулятивного капіталу.

Разом з тим в умовах воєнного часу ця оцінка мала деякі особливості порівняно з регулярною оцінкою стійкості. Ці особливості та вимоги до складання банками програм капіталізації/реструктуризації з урахуванням результатів оцінки встановлені Правилами здійснення оцінки стійкості банків і банківської системи України в 2023 році, затвердженими постановою Правління Національного банку України від 25 квітня 2023 року № 56 (далі – Правила).

Оцінка стійкості здійснювалася Національним банком без залучення зовнішніх аудиторів шляхом позапланової інспекційної перевірки станом на 01 квітня 2023 року в три етапи:

- перший – включав оцінку якості активів (AQR, Asset Quality Review) та прийнятності забезпечення за кредитними операціями, а також перевірку оцінки вартості майна, отриманого банком у заставу, та розрахунок нормативів достатності капіталу;
- другий – передбачав екстраполяцію (за потреби) результатів оцінки якості активів та прийнятності забезпечення на кредитні операції банку, що не потрапили у вибірку

на першому етапі, а також верифікацію вартості заставного майна банків;

- третій – оцінку показників діяльності банку за базовим сценарієм та визначення необхідних рівнів нормативів достатності капіталу.

Оцінка стійкості проводилася лише за базовим сценарієм, який ґрунтувався на макроекономічному прогнозі Національного банку, і не включала несприятливий сценарій, як зазвичай відбувалося за регулярного оцінювання. Проте методологія все ж передбачала достатньо консервативні припущення за кількома напрямками:

- в оцінці стійкості припускалося швидше зниження ставок за активами, ніж за зобов'язаннями банків. Через це банки втрачали чисту процентну маржу;
- для розрахунку втрат від кредитного ризику коефіцієнти міграції варіювалися від 13% до 50% за три роки залежно від сегмента, валюти і території розміщення боржника. Найбільша частка дефолтів припускалася в перший прогнозний рік. Додатково застосовувалися мінімальні консервативні значення показника втрат у разі дефолту (LGD). Загалом вартість кредитного ризику банків в оцінці стійкості становила в середньому 5.2% у перший рік прогнозу і знижувалася до 1.8% у третьому;
- відповідно до припущень комісійні доходи та доходи банків від операцій із валютою скорочувалися, а адміністративні витрати зростали співмірно інфляції. Середньозважене співвідношення операційних витрат і доходів (показник CIR) зросло із 39% у звітний рік до 59% у третій прогнозний рік.

Оцінку проходили 20 банків, що є лідерами за сукупністю показників обсягу зважених на ризик-активів, вкладів (депозитів) та кредитів фізичних осіб. Загальний розмір їх чистих активів становить понад 90% активів банківської системи.

Довідково: Банки, які пройшли оцінку у 2023 році: АТ КБ “ПриватБанк”, АТ “Ощадбанк”, АТ “Райффайзен Банк”, АТ “СЕНС БАНК”, АТ “УНІВЕРСАЛ БАНК”, АТ “ПУМБ”, АТ “Укрексімбанк”, АБ “УКРГАЗБАНК”, АТ “ОТП БАНК”, АТ “УКРСИББАНК”, АТ “КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК”, АТ “КРЕДОБАНК”, АТ “А-БАНК”, АТ “ТАСКОМБАНК”, АТ “ПроКредит Банк”, АБ “Південний”, АТ “БАНК КРЕДИТ ДНІПРО”, ПАТ “БАНК ВОСТОК”, ПАТ “МТБ БАНК”, АТ “ПРАВЕКС БАНК”.

У цілому результати оцінки стійкості можна вважати оптимістичними.

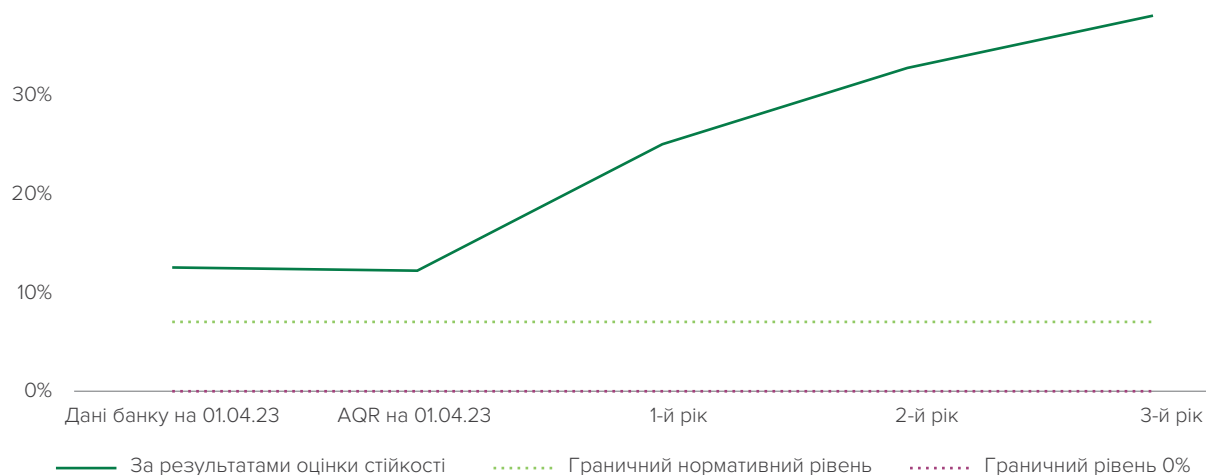
У ході AQR було перевірено близько 60 боржників – юридичних осіб та 30 боржників – фізичних осіб кожного банку. Унаслідок AQR кредитний ризик, що оцінюється відповідно до Положення № 351⁹ (пруденційні резерви), скориговано приблизно на 1%, переважно за кредитами бізнесу. Виявлено помилки в оцінці кредитного ризику близько десятої частини клієнтів юридичних осіб, 8% помилок стосувалися невизнання дефолту боржників. Однак на цей усереднений показник значний вплив мають результати чотирьох банків – для них скориговано оцінку за більш ніж 15% боржників у вибірці.

На другому етапі оцінки стійкості проведено верифікацію вартості заставного майна банків. Під час верифікації Національний банк надав деякі зауваження до звітів з оцінки, що були враховані банками, а звіти, до яких виникли зауваження, – оновлено. Це привело до несуттєвого коригування розміру кредитного ризику, лише на 0.5%. Екстраполяція результатів AQR (що проводилася стосовно вибірки боржників), на весь кредитний портфель знадобилася для п'яти банків. Екстраполяція привела до додаткового коригування розміру кредитного ризику на менше ніж 0,5% для всіх банків. Усі коригування розміру кредитного ризику (пруденційних резервів) не мали значного негативного

впливу на капітал банків, адже у 16 з 20 банків загальний обсяг резервів та уцінок за МСФЗ перевищував обсяги пруденційних резервів у середньому на 10%. Тож підвищення розміру кредитного ризику (пруденційних резервів) не призводило до виникнення непокритого кредитного ризику та коригування капіталу.

У прогностичному періоді достатність основного капіталу банків у середньому зросла на 20 в. п. до 38% наприкінці третього року завдяки тому, що більшість фінустанов залишалися прибутковими. Проте розрахункова рентабельність банків у прогнозі знижувалася. Значною мірою це пояснюється скороченням чистої процентної маржі банків.

Середньозважені оцінки нормативу достатності основного капіталу (НЗ) банків за результатами оцінки стійкості

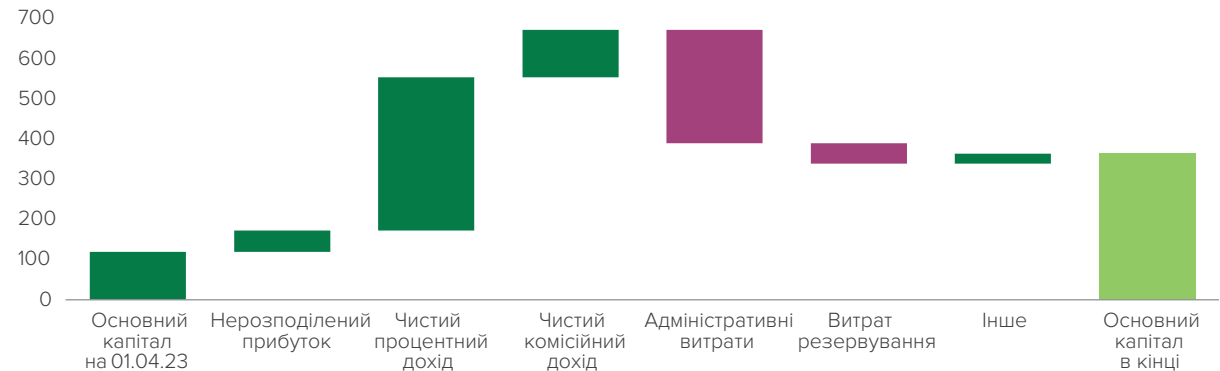

⁹ Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями, затверджене постановою Правління Національного банку України від 30 червня 2016 року № 351 (зі змінами).

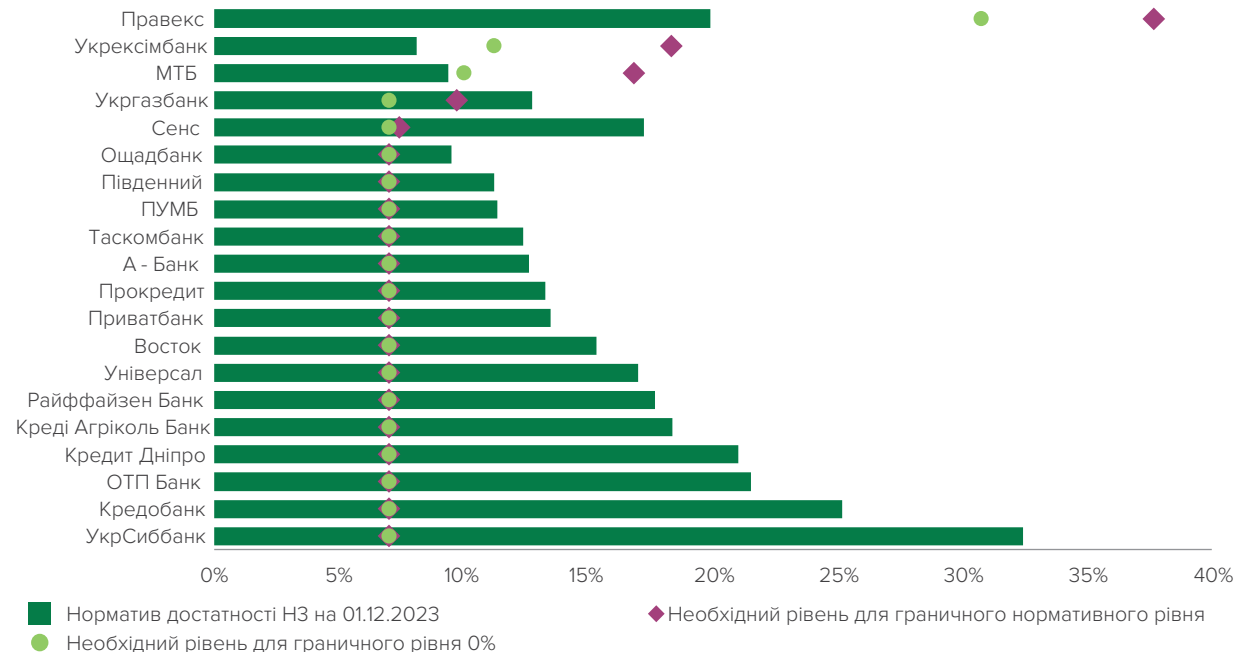
Ці результати, зокрема, оцінені показники діяльності на горизонті трьох років, включно зі зростанням показників достатності капіталу, варто інтерпретувати виключно в контексті ключових припущень моделі:

- баланс банків припускався статичним, тобто на нього впливала лише зміна якості активів та обмінного курсу;
- припускалася капіталізація поточних прибутків упродовж усього прогнозного періоду.
- Сукупно необхідний рівень достатності капіталу, що вищий за мінімальний нормативний, встановлено для п'яти банків. Головною причиною виникнення потреби в капіталі для цих п'яти банків стала їх значно нижча за середню для сектору операційна ефективність. Майже всі ці банки мали низьку процентну маржу та високе співвідношення операційних витрат та доходів у звітному періоді, який охоплював три останні квартали 2022 року та I квартал 2023 року. Суттєвий негативний вплив на капітал кількох банків спричинили розрахункові втрати від кредитного ризику.
- Два з п'яти банків, для яких встановлено підвищені необхідні рівні нормативів, уже мали норматив достатності понад необхідний рівень на початок грудня 2023 року. Цим банкам потрібно щонайменше утримувати капітал на встановленому для них цільовому рівні. Розрахований еквівалент потреби в капіталі решти банків у грудні 2023 року становив близько 10 млрд грн. Ця сума потрібна для досягнення цільових рівнів достатності капіталу, що гарантуватимуть дотримання банками нормативних значень у прогнозованому періоді.

Чинники зміни основного капіталу (ОК) за трирічний період за результатами оцінки стійкості, млрд грн

Необхідні рівні нормативів достатності основного капіталу банків за результатами оцінки стійкості

Банки, для яких встановлено підвищені необхідні рівні нормативів достатності капіталу, мають подати до Національного банку програми реструктуризації або капіталізації. У цих програмах банки відобразатимуть заходи для поетапного досягнення встановленого рівня нормативів. Необхідний рівень, що визначено граничним рівнем достатності капіталу 0%, банки мають забезпечити до кінця вересня 2024 року, а граничний нормативний рівень (7% та 10% для основного та регулятивного капіталу відповідно) – до кінця березня 2026 року. Ключовими заходами банків у програмах очікувано стане реструктуризація балансів та поліпшення операційної ефективності. Такі заходи знизять вразливість фінансових установ до ризиків, тобто посилять їх стійкість. Водночас банки за рахунок прибутку та збільшення обсягів капіталу повинні поступово підвищувати поточні значення достатності капіталу, у такий спосіб наближаючись до необхідного рівня.

Рішення про підвищення ставки податку на прибуток банків було прийняте майже одночасно із завершенням оцінки стійкості. Тож підвищення ставки податку не відображено в результатах прогнозних періодів. Проте вищі ставки податку не матимуть впливу на цільові нормативні значення достатності капіталу банків. Підвищені нормативи за результатами оцінки стійкості встановлювалися лише для тих банків, що працюють збитково в прогнозному періоді. У них не виникає зобов'язань з податку на прибуток. Разом з тим вищі ставки оподаткування сповільнять нарощення капіталу надалі. Отже, виконання програм капіталізації та реструктуризації для банків із підвищеними нормативами капіталу ускладниться.

Результати поточної оцінки стійкості будуть актуальними у 2024 році. Тож до традиційного стрес-тестування Національний банк планує повернутись у 2025 році. Воно включатиме як базовий, так і несприятливий макроекономічні сценарії.

З огляду на гарний стан фінансової системи, високу фактичну капіталізацію банків та результати оцінки стійкості сектор можна вважати готовим до відновлення та впровадження нових пруденційних вимог. Національний банк продовжив поетапне згортання надзвичайних заходів з підтримки фінансового сектору у міру відновлення економіки.

Так, з квітня 2023 року запроваджено норматив довгострокової ліквідності NSFR на рівні 100%.

Національний банк відновив окремі вимоги Положення № 351, зокрема, з кінця липня 2023 року – вимоги щодо проведення перевірки наявності та стану заставного майна, з кінця серпня – щодо переоцінки застави, з кінця жовтня – про визнання банком дефолту боржника, якщо боржник сплатив борг в обсязі менше ніж обсяг доходів, визнаний банком, або відбулося зменшення відсоткової ставки за кредитом більше ніж на 30% від первинних умов договору, що не спричинене зміною ринкових умов.

Водночас були запроваджені додаткові ознаки дефолту боржників – юридичних осіб, активи яких оцінюються на індивідуальній основі:

- значне пошкодження або знищення майна, необхідного для здійснення боржником операційної діяльності;
- розташування всього або значної частини бізнесу боржника на території,

на яких ведуться бойові дії або тимчасово окупованих рф;

- втрата ринків збуту або спроможності здійснювати діяльність;
- фінансовий стан боржника, що свідчить про його неспроможність забезпечувати виконання зобов'язань зі сплати відсотків перед усіма банками-кредиторами та іншими кредиторами – фінансовими установами.

Такі ознаки були застосовані Національним банком під час оцінки здійснення стійкості банків і банківської системи у 2023 році в межах оцінки якості активів для контролю за дотриманням банками принципів оцінки кредитного ризику, визначених Положенням № 351.

Крім того, з урахуванням подальшого відновлення економіки та успішної роботи банківського сектору Національний банк ухвалив рішення про подальше запровадження раніше відтермінованих вимог, зокрема:

- повернено вимогу щодо оновлення та подання банками до Національного банку планів відновлення діяльності банків та банківських груп. Оновлення планів має здійснюватися з урахуванням оновленої стратегії, бізнес-плану та фактичних показників фінансового стану банку чи банківської групи, загальної ситуації в банківській системі та стрес-тестування, здійсненого із застосуванням щонайменше одного загальноринкового стрес-сценарію. Оновлені плани відновлення діяльності банки мають подати Національному банку до 01 жовтня 2024 року;
- з кінця 2023 року в нормативах достатності капіталу банки повинні враховувати

100% операційного ризику (у 2023 році враховувалося лише 50% розрахункового розміру). Також у 2024 році планується відновити визначення розміру операційного ризику на підставі актуалізованої річної фінансової звітності за 2021–2023 роки;

- з кінця 2023 року банки повинні враховувати непрофільні активи з капіталу на рівні 100% (з кінця 2022 року – на рівні 75%);
- запроваджується процес оцінки достатності внутрішнього капіталу (ICAAP), зокрема до 01 січня 2024 року банки мають розробити внутрішні документи щодо процесу ICAAP;
- з 01 січня 2024 року під час розрахунку LCR банки можуть враховувати кошти на коррахунках в інших банках у розмірі не більше 60% до високоякісних ліквідних активів (у 2023 році – не більше 80%).

З огляду на результати оцінки стійкості на початку 2024 року Національний банк також проаналізує доцільність та можливі строки встановлення буфера консервації капіталу та буфера системної важливості. Відповідно до світової практики ці буфери є постійними, вони не деактивуються під час криз. Недотримання буферів не матиме наслідком заходи впливу до банків, проте обмежує розподіл капіталу, зокрема шляхом виплати дивідендів. Наявність буферів капіталу під час періодів ринкової нестабільності – запорука збереження запасу міцності системи. З дати встановлення буферів Національний банк, ймовірно, послабить або скасує обмеження на розподіл капіталу та виплату дивідендів банками, які сформулюють ці буфери в повному обсязі.

Поступове відновлення пруденційних вимог сприяє адекватній та своєчасній оцінці банками ризиків, знижує рівень невизначеності і системних загроз для банківського сектору та інтересів вкладників й інших кредиторів банків, створює умови для повноцінного кредитування економіки. Також формується ґрунт для подальшого запровадження кращих вимог відповідно до європейських стандартів.

Впровадження європейських пруденційних вимог до банків та банківських груп

Відновлення економіки та кредитування, а також згортання тимчасових надзвичайних та імплементація відтермінованих регуляторних заходів (див. розділ [“Оцінка стійкості та поетапне згортання надзвичайних заходів з підтримки фінансового сектору”](#)) створюють передумови для запровадження нових регуляторних вимог відповідно до стандартів ЄС. Іншим визначним рушієм просування європейських стандартів, зокрема у фінансовому секторі, стало рішення ЄС про початок переговорів з Україною про вступ.

Ще після набуття Україною у червні 2022 році статусу держави-кандидата на вступ до ЄС Національний банк взяв участь у первинній оцінці стану імплементації актів права Європейського Союзу (acquis ЄС), яка проводилась в Україні відповідно до вимог постанови Кабінету Міністрів

України від 28 лютого 2023 року № 189. Загалом Національним банком проаналізовано суттєвий обсяг актів права ЄС, з них понад 50 актів у сфері регулювання діяльності банків та банківських груп. Результати первинної оцінки стали підґрунтям у визначенні подальших кроків щодо вдосконалення законодавства України у сфері банківського регулювання та нагляду, а також оновлення діючих та розробки нових нормативно-правових актів Національного банку (далі – НПА)

Розробка Національним банком НПА, якими забезпечується імплементація законодавства ЄС, також передбачена програмними документами із такими ключовими міжнародними партнерами, як Світовий банк, Міжнародний валютний фонд, Європейський Союз.

1. З метою більш повної відповідності вимогам законодавства ЄС Національний банк розробив проєкт законодавчих ініціатив з питань структури капіталу банку, зокрема ініційовано зміни до статті 30 Закону України “Про банки і банківську діяльність”. Такі законодавчі зміни схвалені Верховною Радою України (Закон України від 22 листопада 2023 року № 3498-ІХ¹⁰), та забезпечили законодавчі повноваження Національного банку щодо надання дозволів/погоджень включення банками до капіталу його складових.

У тісній співпраці з експертами Світового банку протягом 2023 року розроблено кілька проєктів НПА. Результатами такої співпраці стали затверджені Правлінням Національного банку НПА щодо нової

¹⁰ Закон України “Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення державного регулювання ринків фінансових послуг” № 3498-ІХ, який набрав чинності 24 грудня 2023 року.

структури капіталу банків¹¹ (далі – Положення № 196) та щодо запровадження пруденційних нормативів ліквідності на консолідованій основі (далі – Постанова № 2)¹².

Так, Положенням № 196 запроваджено:

- порядок розрахунку основного капіталу 1-го рівня, додаткового капіталу 1-го рівня, капіталу 2-го рівня, їх складові та вирахування з них;
- вимоги до складових капіталу, за рахунок яких формується капітал;
- порядок та умови отримання банком дозволу/погодження Національного банку щодо включення окремих складових до капіталу тощо.

Передбачається поетапне запровадження нових вимог:

- до 01 квітня 2024 року банки розроблять внутрішні положення щодо визначення розміру регулятивного капіталу;
- з 01 квітня до 01 липня 2024 року – проводитимуть тестові розрахунки та повідомлятимуть про їх результати Національний банк;
- з 05 серпня 2024 року – розрахунок регулятивного капіталу здійснюватиметься згідно з новими вимогами.

Постановою № 2 запроваджено пруденційні нормативи ліквідності на консолідованій основі – коефіцієнти покриття ліквідністю

(LCRk) та чистого стабільного фінансування (NSFRk). Упровадження таких нормативів для банківських груп є черговим кроком у наближенні НПА Національного банку до стандартів Європейського Союзу (LCR, NSFR для банків на індивідуальній основі запроваджені в Україні ще у 2018 та 2019 роках відповідно).

За технічної допомоги Світового банку продовжується робота стосовно проєктів НПА щодо вдосконалення вимог до достатності капіталу банків, зокрема в частині розширення переліку та вдосконалення підходів до оцінки складових сукупної експозиції під ризиком, включаючи оновлення підходів до зваження активів за ступенем кредитного ризику за стандартизованим підходом (Credit risk Standardised Approach, SA-CR), вимог до пом'якшення кредитного ризику (Credit risk mitigation, CRM), а також запровадження вимог щодо оцінки кредитного ризику контрагента (Counterparty credit risk, CCR), оцінки ризику коригування кредитної оцінки (Credit valuation adjustment risk, CVA) та оцінки ризику розрахунку (Settlement risk, SR), запровадження коефіцієнта левериджу (LR), запровадження ліміту значних експозицій (LEX), вимог щодо розкриття інформації (Pillar III).

2. Правління Національного банку з метою більшої відповідності стандартам ЄС затвердило нову редакцію Положення про політику винагороди в банку¹³. У новій редакції Положення запроваджено вимоги

щодо структури винагороди, яка відповідатиме принципам забезпечення сталого розвитку банку, досягненню ним стратегічних цілей, функціонуванню комплексної, адекватної та ефективної системи управління ризиками за одночасного уникнення надмірного, невиправданого прийняття ризиків, що перевищують допустимий для банку рівень, а також відповідальності за таке прийняття.

Оновлене Положення передбачає:

- запровадження критеріїв для віднесення працівників банку до осіб, професійна діяльність яких впливає на профіль ризику банку;
- обмеження розміру змінної складової винагороди 100% її фіксованої складової;
- застосування негрошової форми виплати (акції банку та фінансові інструменти, пов'язані з власними інструментами капіталу, інструменти з умовами списання/конверсії, субординований борг) до щонайменше 50% змінної винагороди;
- відстрочення виплат строком від чотирьох років до щонайменше 40% змінної винагороди, а в разі виплати особливо великої суми – до щонайменше 60%.

Водночас у Положенні враховані особливості законодавства України та банківської системи, зокрема значну питому вагу в банківському секторі державних банків.

¹¹ Постанова Правління Національного банку України від 28 грудня 2023 року № 196 “Про затвердження Положення про порядок визначення банками України розміру регулятивного капіталу”.

¹² Постанова Правління Національного банку України від 05 січня 2024 року № 2 “Про затвердження Змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України”.

¹³ Постанова Правління Національного банку України від 27 грудня 2023 року № 189 “Про внесення змін до Положення про політику винагороди в банку”.

3. З метою вдосконалення підходів щодо організації системи управління ризиками в банках та банківських групах, з урахуванням оновлених норм законодавства ЄС та вимог Закону України “Про основні засади забезпечення кібербезпеки України”, постановою Правління Національного банку від 30 березня 2023 року № 40¹⁴ актуалізовано підходи до управління ризиками в банках і банківських групах. Цією постановою, зокрема передбачено:

- відокремлення в архітектурі операційного ризику ризиків інформаційно-комунікаційних технологій та інформаційної безпеки (з виокремленням в його складі кіберризиків);
- уточнення загальних підходів до управління ризиками інформаційно-комунікаційних технологій та інформаційної безпеки з урахуванням вимог відповідних НПА Національного банку, що регламентують питання функціонування інформаційних систем та інформаційної безпеки в банках;
- удосконалення вимог до управління ринковим ризиком, зокрема щодо створення “трейдинг-деск” та уточнення критеріїв віднесення інструментів до торгової/ банківської книги;
- включення до управлінської звітності про ризики інформації про відкриті провадження у справах за участю банку або його керівника чи власника істотної участі.

Крім того, з урахуванням опрацювання рекомендацій міжнародних органів, які встановлюють стандарти у сфері банківського регулювання та нагляду, змін у законодавстві України, а також аналізу банківської практики, встановленої за результатами банківського нагляду, з метою вдосконалення підходів до регулювання діяльності банків та банківських груп Правління Національного банку у 2023 році прийняло загалом 29 постанов та схвалило 16 рішень.

Так, зокрема, Правління Національного банку прийняло постанови про внесення змін до:

- Положення про порядок подання до Національного банку України аудиторського звіту за результатами щорічної перевірки фінансової звітності банку, банківської групи та про проведення аудиторської перевірки фінансової звітності учасника банківської групи¹⁵, якими встановлено обов’язок інформування суб’єктом аудиторської діяльності, який надає послуги з обов’язкового аудиту банку, Національного банку про встановлені факти порушень законодавства;
- Положення про Кредитний реєстр Національного банку України, якими:

- надано можливість фізичним особам отримувати інформацію з Кредитного реєстру на сторінці офіційного Інтернет-представництва Національного банку після ідентифікації з використанням Системи BankID¹⁶;
- розширено коло учасників Кредитного реєстру (крім банків і Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, учасниками реєстру будуть фінансові компанії та кредитні спілки) та знижено розмір порогового значення інформації, яка надається/ отримується до/з Кредитного реєстру на виконання вимог Закону України від 14 грудня 2021 року № 1953-IX “Про фінансові послуги та фінансові компанії”¹⁷;
- Положення про застосування Національним банком України заходів впливу¹⁸, якими вдосконалено порядок застосування заходів впливу за порушення законодавства про платіжні послуги та НПА Національного банку з питань готівкового обігу;
- Положення про ліцензування банків¹⁹, якими визначено, коли банк зобов’язаний повідомити Національний банк про початок нового виду діяльності або надання нового виду фінансових послуг.

¹⁴ Постанова Правління Національного банку України від 30 березня 2023 року № 40 “Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України”.

¹⁵ Постанова Правління Національного банку України від 29 березня 2023 року № 38 “Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України”.

¹⁶ Постанова Правління Національного банку України від 16 травня 2023 року № 67 “Про затвердження Змін до Положення про Кредитний реєстр Національного банку України”.

¹⁷ Постанова Правління Національного банку України від 25 грудня 2023 року № 180 “Про внесення змін до Положення про Кредитний реєстр Національного банку України”.

¹⁸ Постанова Правління Національного банку України від 03 листопада 2023 року № 140 “Про затвердження Змін до Положення про застосування Національним банком України заходів впливу”.

¹⁹ Постанова Правління Національного банку України від 20 грудня 2023 року № 169 “Про затвердження Змін до Положення про ліцензування банків”.

Регулювання у сфері фінансового моніторингу

Національний банк є одним із суб'єктів державного фінансового моніторингу України згідно із Законом України “Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення” (далі – Закон № 361-IX).

Національний банк здійснює регулювання та нагляд у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення (далі – сфера фінансового моніторингу) щодо суб'єктів первинного фінансового моніторингу, визначених Законом № 361-IX.

Національний банк у 2023 році унормував окремі питання забезпечення належного застосування ризик-орієнтованого підходу банків/небанківських установ до клієнтів – політично значущих осіб (Politically Exposed Persons, PEPs), які раніше містилися в рекомендаційних листах. Відповідні зміни запроваджені постановою Правління Національного банку України від 15 червня 2023 року № 74 “Про внесення змін до Положення про здійснення банками фінансового моніторингу” та постановою Правління Національного банку України від 05 вересня 2023 року № 108 “Про внесення змін до Положення про здійснення установами фінансового моніторингу та визнання такою, що втратила

чинність, постанови Правління Національного банку України від 17 грудня 2021 року № 145”. Цими змінами, зокрема, передбачено:

- банки/небанківські установи мають відійти від формального підходу до встановлення рівня ризику PEPs. У кожному окремому випадку присвоєння банком/небанківською установою будь-якого рівня ризику PEPs має бути належним чином обґрунтовано;
- банки/небанківські установи несуть відповідальність за неналежне застосування до клієнтів, які є PEPs, ризик-орієнтованого підходу, включаючи встановлення їм необґрунтованого рівня ризику та/або вжиття щодо них непропорційних заходів відповідно до категорії ризику;
- пом'якшення окремих норм у частині заходів щодо встановлення джерел статків (багатства) PEPs та джерел коштів, пов'язаних з їх фінансовими операціями. Зокрема, підвищено ліміти на обсяги фінансових операцій за всіма рахунками PEPs, відкритими в банку/підвищено ліміти на обсяги фінансових операцій, які здійснює PEP через небанківську установу, з 200 тис. грн на квартал до 400 тис. грн на місяць, що є однією з умов для невжиття заходів з встановлення джерел статків (багатства) PEPs.

Також упроваджено нові вимоги щодо здійснення банками фінансового моніторингу з метою підвищення результативності заходів з фінансового моніторингу та створення умов для сприяння зниженню ризиків відмивання коштів/фінансуванню тероризму та іншої незаконної діяльності, зокрема:

- встановлено обов'язок для банків щодо реагування на випадки перевищення максимальної суми фінансових операцій, яка заявлена клієнтом. Така вимога не поширюється на клієнтів – юридичних осіб, ФОП, фізичних осіб, які здійснюють звичайні фінансові операції на суми та в обсязі, що мають раціональне обґрунтування;
- доповнено перелік індикаторів підозрливості, що стосуються фінансових операцій клієнта такими індикаторами:
 - перевищення більше ніж у два рази на місяць максимальної суми фінансових операцій, заявленої клієнтом – фізичною особою до встановлення ділових відносин/оновленої під час його обслуговування;
 - нетипова активність за рахунками клієнта;
- унесено уточнення до процедури здійснення банками належної перевірки клієнтів, які є електронними резидентами (e-резидентами), щодо здійснення їх ідентифікації та верифікації.

Наведені зміни затверджені постановою Правління Національного банку України від 05 вересня 2023 року № 110 “Про затвердження Змін до Положення про здійснення банками фінансового моніторингу” та постановою Правління Національного банку України від 29 грудня 2023 року № 198 “Про затвердження Змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України з питань фінансового моніторингу” (далі – Постанова № 198).

З метою імплементації вимог Закону України “Про внесення змін до Закону України “Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення” щодо політично значущих осіб” (далі – Закон № 3419-IX) оновлено порядок здійснення банками/небанківськими установами фінансового моніторингу стосовно PEPs.

Законом № 3419-IX статус PEP установлюється безстроково, але водночас розроблено механізми для унеможливлення формального підходу суб’єктів первинного фінансового моніторингу до обслуговування клієнтів, які мають такий статус.

Постановою № 198 внесено відповідні зміни до Положення про здійснення банками фінансового моніторингу, затвердженого постановою Правління Національного банку України від 19 травня 2020 року № 65 (зі змінами), та до Положення про здійснення установами фінансового моніторингу, затвердженого постановою Правління Національного банку України від 28 липня 2020 року № 107 (зі змінами), зокрема, щодо порядку:

- аналізу фінансових операцій PEP, членів її сім’ї та осіб, пов’язаних з нею, після припинення виконання PEP визначених публічних функцій;
- направлення за потреби запиту національному публічному діячу про виконання (припинення виконання) національним публічним діячем визначених публічних функцій;

- надання пояснення в разі відмови від встановлення (підтримання) ділових відносин та/або проведення фінансової операції клієнту, який є PEP, з обґрунтуванням причини відмови.

Для швидкого опрацювання питань стосовно взаємодії PEPs з банками та небанківськими установами, які виникли у зв’язку зі змінами до Закону № 361-IX, Національний банк запровадив окремий функціонал чат-бота, що працює в месенджерах “Вайбер”, “Телеграм” та Web chat, а також “гарячу” телефонну лінію для надання відповідей на питання фізичних осіб, які є PEPs, та членами їх сімей.

Крім того, унесено зміни щодо порядку здійснення Національним банком перевірок піднаглядових суб’єктів первинного фінансового моніторингу (банків/небанківських установ) у період дії воєнного стану.

Зокрема, з 29 липня 2023 року поновлено здійснення планових виїзних перевірок діяльності банків та небанківських установ у сфері фінансового моніторингу, санкційного законодавства та валютного нагляду. Зазначені перевірки були зупинені з 20 березня 2020 року відповідно до вимог постанов Правління Національного банку України від 18 березня 2020 року № 34 “Про зупинення проведення виїзних перевірок банків” (зі змінами) та від 23 березня 2022 року № 60 “Про особливості виконання окремих вимог законодавства у сфері фінансового моніторингу, валютного нагляду, нагляду з

питань реалізації і моніторингу ефективності персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій) протягом дії воєнного стану” (зі змінами).

Водночас для мінімізації можливих ризиків для життя та здоров’я працівників об’єктів нагляду та Національного банку в період дії воєнного стану в Україні Національний банк за можливості використовує практику здійснення виїзних перевірок у дистанційному форматі – без безпосереднього перебування працівників Національного банку за місцезнаходженням банку/небанківської установи.

Такі зміни визначені в постановах Правління Національного банку України від 11 травня 2023 року № 64 “Про внесення змін до постанови Правління Національного банку України від 23 березня 2022 року № 60” та від 27 липня 2023 року № 93 “Про внесення змін до постанови Правління Національного банку України від 23 березня 2022 року № 60”.

Також Національний банк комплексно переглянув та актуалізував підходи щодо застосування штрафів до банків за ключові порушення у сфері фінансового моніторингу та валютного законодавства, що сприятиме запобіганню вчиненню банками порушень вимог законодавства, підвищенню відповідальності за їх невиконання/неналежне виконання, а також дієвості заходу впливу, його стримуючого характеру з метою зміни підходу до належної організації роботи банку, функціонування належної системи управління ризиками.

Зокрема, виокремлено застосування штрафів за найпоширеніші види порушень у сфері фінансового моніторингу; переглянуті та збільшені граничні розміри штрафів за ключові порушення у сфері фінансового моніторингу та у сфері валютного законодавства.

Відповідні зміни затверджені постановою Правління Національного банку України від 21 червня 2023 року № 80 “Про затвердження Змін до Положення про застосування Національним банком України заходів впливу”.

Відповідно до функцій Національного банку, визначених Законом № 361-ІХ, Національний банк забезпечує надання методологічної, методичної та іншої допомоги суб’єктам первинного фінансового моніторингу (банкам/небанківським установам) у сфері фінансового моніторингу, у тому числі надає рекомендації та роз’яснення з питань застосування законодавства України у цій сфері. Рекомендації та роз’яснення Національного банку з питань фінансового моніторингу, відповіді на запитання банків/небанківських установ з питань фінансового моніторингу розміщуються на сторінках офіційного Інтернет-представництва Національного банку.

Регулювання у сфері реалізації санкцій

Постановою Правління Національного банку України від 11 травня 2023 року № 65 затверджене Положення про реалізацію спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій) (далі – Положення № 65), згідно з яким

оновлено порядок реалізації санкцій банками та небанківськими установами.

Положення № 65 урегулює актуальні питання реалізації санкцій, зокрема:

- установлює особливості реалізації кожної санкції, зокрема й санкції “блокування активів” в редакції згідно з Законом України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення ефективності санкцій, пов’язаних з активами окремих осіб”;
- уточнює вимоги щодо реалізації санкцій під час здійснення операцій з використанням платіжних інструментів, включаючи електронні платіжні засоби, встановлює вимоги до еквайрингових установ;
- визначає порядок дій суб’єкта реалізації санкцій у разі виявлення збігу окремих даних клієнта та/або іншого учасника фінансової операції з даними санкційної особи та відсутності достатньої інформації в санкційних списках або реквізитах платіжних інструкцій тощо;
- визначає порядок реалізації секторальних санкцій.

Крім того, Національний банк урегулював на рівні нормативно-правового акта порядок реалізації санкцій небанківськими установами, які до затвердження цього Положення керувалися вимогами відповідного нормативно-правового акта Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг.

Постановою Правління Національного банку від 28 грудня 2023 року № 197

до Положення № 65 були внесені зміни з метою вдосконалення порядку надання суб’єктами реалізації санкцій інформації про реалізацію санкцій до Національного банку, зокрема, щодо надання інформації у вигляді файлів статистичної звітності.

Так, у 2023 році Національний банк запровадив шість нових файлів з показниками статистичної звітності щодо реалізації піднаглядними суб’єктами визначених персональних санкцій. Упровадження зазначених файлів, зокрема, спрямовано на підвищення інформативності наданої респондентами інформації.

Результати систематизації та аналізу даних щодо забезпечення реалізації запроваджених санкцій, що подаються відповідними суб’єктами, у тому числі в формі статистичної звітності, використовуються Національним банком під час здійснення нагляду, а також дають змогу застосовувати комплексний підхід до моніторингу ефективності санкцій.

Удосконалення підходів до ризик-орієнтованого нагляду за банками

У 2023 році вдосконалено наглядові інструменти та запроваджені заходи, направлені на посилення діалогу між учасниками ринку та регулятором у межах ризик-орієнтованого нагляду, у тому числі під час оцінки якості корпоративного управління. Ключові новації:

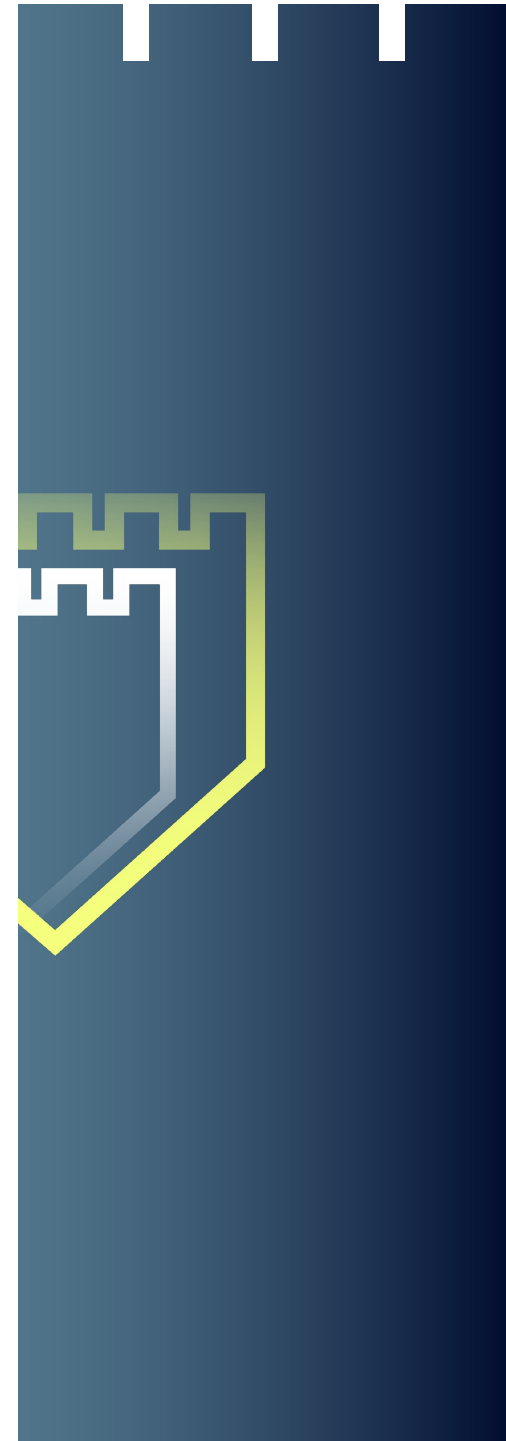
1. Упровадження інтегрованого нагляду шляхом взаємодії ризик-орієнтованих центрів компетенцій та наглядових команд зі всіма наглядовими напрямками Національного банку, що має стати двигуном ефективного доказового нагляду за ризик-орієнтованим підходом.
2. Створення центрів компетенцій за ключовими видами ризиків, що приймають банки, за напрямом інтегрованої оцінки ризиків об'єктів нагляду та за напрямом комплексного аналізу бізнес-моделей. Центри надають незалежне судження в межах наглядового процесу для поліпшення якості прийнятих рішень.
3. Перехід від моделі індивідуального нагляду до моделі наглядових команд, що включають кількох наглядовців, які здійснюють нагляд за кількома банками зі схожими бізнес-моделями. Такий підхід дає змогу краще аналізувати специфічні ризики, притаманні бізнес-моделям, та застосувати в нагляді ширший набір компетенцій.

4. Посилення процесу прийняття рішень з питань нагляду із застосуванням професійного судження шляхом створення "Наглядової колегії". До компетенції колегії належить опрацювання питань, що виникають за результатами нагляду за об'єктами нагляду щодо подальших наглядових дій, уніфікації підходів до застосування заходів впливу до об'єктів нагляду, удосконалення вимог законодавчих та нормативно-правових актів Національного банку.

З огляду на подальше вдосконалення ризик-орієнтованого нагляду з урахуванням нових викликів, що постають перед Національним банком, з урахуванням результатів спільної роботи Національного банку та експертів Міжнародного валютного фонду з питань стратегічного планування наглядових функцій в 2023 році було оновлено організаційну структуру банківського нагляду Національного банку: Департамент банківського нагляду було реорганізовано та створено Департамент інтегрованого нагляду за банками.

Також у результаті змін в організаційній структурі зі складу наглядового департаменту був виокремлений Відділ моніторингу пов'язаних з банками осіб (далі – Відділ) як самостійний підрозділ. Цей відділ:

- на постійній основі здійснює виявлення ознак пов'язаності осіб з банками та підстави для визначення осіб пов'язаними з банками особами, ініціює питання щодо визначення осіб пов'язаними з банками на розгляд колегіального органу Національного банку;
- здійснює постійний контроль за дотриманням банками вимог законодавства

України в частині визначення осіб пов'язаними з банками та умов операцій банків, що проводяться із такими особами щодо відповідності поточним ринковим умовам;

- здійснює оцінку за критерієм “Ризик операцій із пов'язаними з банком особами” у межах оцінювання Національним банком бізнес-моделей банків з урахуванням документів Європейського банківського органу щодо організації єдиної процедури та методології процесу наглядових перевірок та оцінки (SREP);
- виконує інші функції, зокрема в межах проєктних груп, з метою реалізації Національним банком проєктів “State data” та “Платформа нагляду”.

Процес удосконалення підходів до ризик-орієнтованого нагляду за банками з метою підвищення ефективності наглядової функції регулятора, зокрема в частині виявлення ознак пов'язаності осіб із банками та підстав для визначення осіб пов'язаними з банками, у тому числі за рахунок автоматизації моніторингових процесів, триватиме і в 2024 році.

Перезавантаження регулювання ринку небанківських фінансових послуг та платіжного ринку

З метою імплементації положень Законів України “Про фінансові послуги та фінансові компанії” від 14 грудня 2021 року №1953-ІХ, “Про страхування”

від 18 листопада 2021 року №1909-ІХ, “Про кредитні спілки” від 14 липня 2023 року № 3254-ІХ, основні положення яких введені в дію з 01 січня 2024 року, Національний банк у 2023 році розробив, провів обговорення з учасниками ринку та іншими зацікавленими сторонами і прийняв НПА, що забезпечують оновлення регулювання та нагляду на ринку небанківських фінансових послуг. Ці акти спрямовані на покрокову імплементацію в Україні європейських правил та зміцнення небанківського фінансового ринку.

Ключові новації для ринку загалом:

1. Положення про здійснення безвізного нагляду за діяльністю з надання фінансових та супровідних послуг, затверджене постановою Правління Національного банку від 14 грудня 2023 року № 162, яке визначає:

- інструменти безвізного пруденційного нагляду і нагляду за ринковою поведінкою (крім питань нагляду за дотриманням прав споживачів фінансових послуг, які регулюються окремим нормативно-правовим актом);
- застосування ризик-орієнтованого підходу до нагляду з урахуванням: особливостей виду діяльності надавачів фінансових/ супровідних послуг; характеру і обсягів послуг, що надаються; системної важливості/ значимості надавача; наявних ризиків під час здійснення фінансових/супровідних послуг або внаслідок участі у фінансовій групі;
- порядок взаємодії з об'єктами нагляду та дії Національного банку за результатами безвізного нагляду, зокрема ініціювання, крім заходів впливу, також коригувальних заходів і заходів раннього втручання.

2. Положення про організацію та проведення інспекційних перевірок на ринках небанківських фінансових послуг, затверджене постановою Правління Національного банку від 20 грудня 2023 року №167, яке стосується осіб, які охоплюються наглядовою діяльністю Національного банку з 01 січня 2024 року, та визначає:

- організаційні засади проведення перевірок;
- додаткові підстави для проведення позапланових інспекційних перевірок;
- порядок виконання рекомендацій за результатами інспекційної перевірки та особливості складення акта про відсутність об'єкта перевірки за місцезнаходженням;
- права та обов'язки об'єкта перевірки, інспекційної групу та можливі дії за результатами тощо.

3. Зміни до Положення про сертифікацію осіб на право здійснення тимчасової адміністрації небанківської фінансової установи, затверджені постановою Правління НБУ від 23 грудня 2023 року № 177, якими оновлено порядок та умови отримання відповідного сертифіката Національного банку та встановлено кваліфікаційні вимоги до заявників, зокрема щодо ділової репутації.

4. Положення про порядок призначення, здійснення та припинення тимчасової адміністрації страховика, кредитної спілки, затверджене постановою Правління Національного банку України від 23 грудня 2023 року № 178, у якому визначено перелік функцій, повноваження

та права тимчасової адміністрації та порядок припинення її діяльності.

5. Положення про застосування Національним банком України коригувальних заходів, заходів раннього втручання, заходів впливу у сфері державного регулювання діяльності на ринках небанківських фінансових послуг, затверджене постановою Правління Національного банку від 25 грудня 2023 року № 183, яке регулює:

- порядок застосування заходів впливу, заходів раннього втручання та коригувальних заходів;
- переліки ознак ризикової діяльності та систематичного/повторного/триваючого порушень;
- порядок оприлюднення інформації про вжиті Національним банком заходи;
- порядок участі осіб, стосовно яких має бути прийняте рішення про застосування заходів впливу, у розгляді відповідного питання.

6. Положення про авторизацію надавачів фінансових послуг та умови здійснення ними діяльності з надання фінансових послуг, затверджене постановою Правління Національного банку України від 29 грудня 2023 року № 199, яке, зокрема, регулює:

- порядок видачі або зміни обсягу/типу ліцензії на вид діяльності;
- процедуру погодження/повідомлення про набуття або збільшення істотної участі;
- вимоги до ділової репутації та порядок її оцінки;
- вимоги до фінансового стану юридичних осіб і майнового стану фізичних осіб;

- порядок припинення діяльності з надання фінансових послуг.

7. Положення про загальні вимоги до документів і порядок їх подання до Національного банку України в межах окремих процедур, затверджене постановою Правління Національного банку України від 29 грудня 2023 року № 200, яке уніфікує вимоги до документів для здійснення:

- авторизації учасників ринку фінансових послуг та учасників платіжного ринку (крім платіжних систем, учасників платіжних систем, технологічних операторів платіжних послуг та комерційних агентів надавачів фінансових платіжних послуг);
- добровільного виходу страховика, кредитної спілки з ринку;
- ідентифікації/визнання небанківських фінансових груп.

8. Положення про порядок нагляду на консолідованій основі за небанківськими фінансовими групами, затверджене постановою Правління Національного банку України від 29 грудня 2023 року № 202, яке поширюється на контролерів/майбутніх контролерів та учасників таких груп і визначає:

- порядок ідентифікації, визнання та припинення визнання Національним банком небанківської фінансової групи;
- вимоги до відповідальної особи групи та порядок її погодження Національним банком;
- вимоги до структури власності групи та систем корпоративного управління,

внутрішнього контролю, зокрема управління ризиками;

- вимоги щодо дотримання пруденційних вимог, складання та подання звітності і необхідної інформації Національному банку для здійснення консолідованого нагляду.

Оновлення регулювання в сфері страхування:

1. Положення про встановлення вимог щодо забезпечення платоспроможності та інвестиційної діяльності страховика, затверджене постановою Правління Національного банку України від 29 грудня 2023 року № 201, яке визначає порядок розрахунку регулятивного капіталу та його складові, що є прийнятними для виконання вимог до капіталу платоспроможності й мінімального капіталу, а також вимоги до прийнятних активів страховика, зокрема на покриття технічних резервів.

2. Положення про порядок формування страховиками технічних резервів, затверджене постановою Правління Національного банку України від 29 грудня 2023 року № 203, що встановлює вимоги до якості даних для розрахунку технічних резервів, правил агрегування договорів, переліку та методів формування технічних резервів, перевірки страховиком адекватності сформованих резервів та достатності резервів збитків.

3. Положення про характеристики та класифікаційні ознаки класів страхування, особливості здійснення діяльності зі страхування та укладання договорів за класами страхування, затверджене постановою Правління Національного банку України від 25 грудня 2023 року № 182,

яким визначено особливості кожного окремого класу страхування, перелік ризиків у межах класів страхування, а також вимоги до договорів страхування залежно від класів.

4. Положення про порядок та умови укладення договору страхування відповідальності суб'єкта аудиторської діяльності перед третіми особами, затверджене постановою Правління Національного банку України від 20 грудня 2023 року № 168.

5. Положення про вимоги до системи управління страховика, затверджене постановою Правління Національного банку України від 27 грудня 2023 року № 194, що, зокрема, визначає особливості побудови системи внутрішнього контролю відповідно до моделі трьох ліній захисту, створення системи управління ризиками, організацію і виконання ключових функцій страховика залежно від значимості страховика.

6. Положення про порядок обліку страховиком договорів, пов'язаних зі здійсненням діяльності із страхування, та вимоги до захисту інформації страховика, затверджене постановою Правління Національного банку України від 29 грудня 2023 року № 204, що визначає єдині вимоги до обліку договорів в електронному вигляді в інформаційних системах та підходи до захисту інформації.

7. Положення про авторизацію осіб, які мають право здійснювати актуарну діяльність у сфері страхування, та осіб, які можуть виконувати обов'язки відповідального актуарія, затверджене постановою Правління Національного банку України від 25 грудня

2023 року № 187, яким визначено кваліфікаційні вимоги до актуаріїв та порядок ведення Національним банком реєстру актуаріїв.

8. Положення про добровільний вихід з ринку страховика та передачу страховиком страхового портфеля, затверджене постановою Правління Національного банку України від 25 грудня 2023 року № 184, що визначає умови та особливості виходу страховика з ринку за рішенням власників та процедури отримання відповідного дозволу Національного банку, анулювання ліцензії й ліквідації.

9. Зміни до деяких нормативно-правових актів Національного банку України з питань реєстрації страхових і перестрахових брокерів та умов провадження посередницької діяльності у сфері страхування, затверджені постановою Правління Національного банку України від 05 вересня 2023 року № 109, яким передбачено запровадження оновлених вимог щодо реєстрації та діяльності страхових посередників відповідно до вимог прикінцевих положень нового Закону про страхування. Водночас передбачено концептуальне оновлення підходів до регулювання посередницької діяльності у сфері страхування відповідно до вимог Директиви 2016/97/ЄС Європейського Парламенту та Ради ЄС від 20 січня 2016 року про реалізацію страхових продуктів та положень нового Закону про страхування вступить в дію з 01 січня 2025 року.

10. Національний банк визнав такими, що втратили чинність, нормативно-правові акти Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України та Національної комісії, що здійснює державне регулювання

у сфері ринків фінансових послуг, що втратили актуальність (постанови Правління НБУ від 25 грудня 2023 року № 186 та від 25 грудня 2023 року № 185).

Підтримка впровадження МСФЗ 17 “Страхові контракти”

Міжнародний стандарт фінансової звітності 17 “Страхові контракти” (далі – МСФЗ 17) з 2023 року став обов'язковим до застосування всіма суб'єктами господарювання, що складають фінансову звітність та консолідовану фінансову звітність за міжнародними стандартами фінансової звітності. Для страховиків цей стандарт є ключовим і передбачає:

- 1) розмежування обліку за страховими контрактами та контрактами вихідного перестраховування у фінансовій звітності та виокремлення збиткових компонентів у страхових зобов'язаннях або активах у примітках до фінансової звітності;
- 2) чітке розмежування у звіті про сукупний дохід, прибуток або збиток інформації про різні за своєю суттю результати – безпосередньо доходи та витрати від страхових послуг та фінансові доходи або витрати, пов'язані зі страхуванням;
- 3) окрему оцінку та розкриття складових вартості страхових/перестрахових контрактів, а саме: зобов'язань, коригування на нефінансовий ризик, контрактної сервісної маржі (незаробленої частини прибутку страховика).

Нові вимоги сприятимуть розкриттю у фінансовій звітності більш повної, корисної та об'єктивної інформації про суть та результати операцій страховиків. Водночас перехід

на МСФЗ 17 потребує перегляду значної частини застосовуваних страховиками підходів та процедур у більшості сфер їх діяльності, зокрема, змін до договорів страхування, розробки нових актуарних інструментів, оновлення технологічної бази та порядку бухгалтерського обліку тощо.

Для підтримки страхового ринку та полегшення переходу на застосування вимог МСФЗ 17 Національний банк у березні – червні 2023 року за сприяння Світового банку провів другу навчальну сесію для представників страхового ринку із залученням міжнародного експерта Даррела Скотта (перша сесія із 12 зустрічей проведена у вересні – жовтні 2022 року). Під час шести лекцій та семи зустрічей у форматі запитань-відповідей представники ринку мали змогу поставити запитання безпосередньо одному з ідеологів та розробників МСФЗ 17.

Опитування Національного банку після цієї сесії у липні 2023 року серед страхових та перестрахових компаній показало, що більш структуровано та комплексно МСФЗ 17 впроваджується страховими компаніями із страхування життя та страховиками, які здійснюють перехід на застосування МСФЗ 17 під контролем іноземних материнських компаній.

У грудні 2023 року Національний банк провів засідання круглого столу за участю страховиків, аудиторів та консалтингових компаній, під час якого учасники обговорили нові вимоги до даних в облікових інформаційних системах згідно із МСФЗ 17, подання фінансової звітності у форматі таксономії UA МСФЗ XBRL та новації у звітності із 2024 року.

За результатами цього заходу Національний банк забезпечив комунікацію між ринком та іншими державними установами (Міністерством фінансів, Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку, Державною службою статистики) з питань, отриманих від представників страхового ринку.

Восени 2023 року за ініціативи Світового банку Національний банк взяв участь у восьмому міжнародному воркшопі для регуляторів “Climate sustainability and update” щодо спільного обговорення викликів для страховиків під час запровадження нового стандарту. Зустрічі регуляторів проводитимуться у 2024 році.

Створення в Україні системи страхування воєнних ризиків

Успішний досвід таких країн, як Великобританія, Австралія, США, Нідерланди, Бельгія підтверджує ефективність покриття наслідків катастрофічних ризиків (воєнні ризики та ризики тероризму) шляхом використання механізму страхування. В Україні такого механізму немає, покриття воєнних ризиків незначне через обмежену ємність локального страхового ринку та відмову міжнародних перестраховиків брати на себе частину ризиків в умовах активних бойових дій.

Національний банк разом з Міністерством економіки та Міністерством фінансів в 2023 році проводив активну роботу щодо напрацювання механізму страхування воєнних ризиків в Україні. Проект концепції опрацьований разом із міжнародними

експертами та донорами (USAID, Світовий банк, EBRD) та передбачає два етапи:

Перший – покриття негайних потреб у захисті інвестицій під час відбудови економіки України в найближчій перспективі – відповідальним за реалізацію якого є Міністерство економіки за участю EBRD та інших міжнародних стейкхолдерів.

Другий – створення повнофункціональної системи страхування воєнних ризиків із залученням фінансування міжнародних донорів та урядів країн G7 за участю комерційного ринку страхування, міжнародних перестраховиків та держави – за реалізацію якого відповідають Національний банк, Міністерство фінансів України та Міністерство економіки України відповідно до програми з Міжнародним валютним фондом.

Основною метою запровадження повнофункціональної моделі страхування є забезпечення необхідного захисту населення та бізнесу від наслідків війни навіть після завершення активних бойових дій, підвищення інвестиційної привабливості української економіки та забезпечення повоєнного відновлення України.

Концепція розбудови в Україні системи страхування воєнних ризиків, розроблена Національним банком разом з експертами Світового банку, враховує міжнародний досвід та передбачає запровадження обов’язкового і добровільного страхування.

З метою побудови доступної, надійної та ефективної системи страхового захисту та компенсації збитків від реалізації воєнних ризиків, Національний банк протягом року проводив активну роботу з учасниками українського

страхового ринку та міжнародного ринку перестраховування щодо обговорення концепції системи страхування воєнних ризиків в Україні.

Нововведення в регулюванні діяльності кредитних спілок:

1. Положення про вимоги до системи управління кредитною спілкою, затверджене постановою Правління Національного банку України від 02 лютого 2024 року № 15, яке регулює:

- вимоги до організації внутрішнього контролю, управління ризиками, комплаєнсу, внутрішнього аудиту та відповідних звітів і документів для подання до Національного банку;
- порядок здійснення Національним банком контролю за дотриманням кредитними спілками вимог до системи управління;
- критерії віднесення кредитних спілок до категорії значимих.

2. Положення про порядок регулювання діяльності кредитних спілок в Україні, затверджене постановою Правління Національного банку України від 02 лютого 2024 року № 14, встановлює обов'язкові для виконання пруденційні вимоги, зокрема:

- вимоги до капіталу, ліквідності та розрахунку відповідних нормативів;
- елементи власного капіталу, які можуть бути включені до складу капіталу 1-го рівня, та складові капіталу 2-го рівня;
- порядок використання резервного капіталу для покриття збитків;
- вимоги до плану відновлення діяльності в разі порушення або зниження нормативних значень.

3. Положення про визначення пов'язаних із кредитною спілкою осіб, затверджене постановою Правління Національного банку України від 11 січня 2024 року № 5, зобов'язує кредитну спілку забезпечувати цілісність та повноту процесу ідентифікації пов'язаних осіб і контролю за операціями з ними.

4. Положення про особливості діяльності об'єднаних кредитних спілок, затверджене постановою Правління Національного банку України від 29 грудня 2023 року № 206, запроваджує на ринку систему підтримки ліквідності членів об'єднаної кредитної спілки у формі фонду стабілізації та встановлює інструменти додаткового контролю за діяльністю учасників об'єднання.

5. Положення про реорганізацію та ліквідацію кредитної спілки за рішенням загальних зборів членів кредитної спілки, затверджене постановою Правління Національного банку України від 02 лютого 2024 року № 16, визначає порядок добровільного виходу з ринку та порядок здійснення Національним банком контролю за додержанням законодавства України під час здійснення цієї процедури.

Оновлення регулювання для фінансових компаній:

1. Положення про пруденційні вимоги до фінансових компаній, затверджене постановою Правління Національного банку України від 27 грудня 2023 року № 192, яким запроваджено обов'язкові для виконання вимоги щодо достатності власного капіталу та норматив левериджу.

2. Положення про регулювання діяльності фінансових компаній, які мають право

здійснювати діяльність з надання гарантій, затверджене постановою Правління Національного банку України від 27 грудня 2023 року № 191, що визначає пруденційні вимоги до фінансових компаній, які надають гарантії.

Нововведення в регулюванні платіжного ринку:

На виконання вимог Закону України "Про платіжні послуги" від 30 червня 2021 року № 1591-IX Національний банк ухвалив нормативно-правові акти з регулювання на платіжному ринку:

1. Положення про встановлення пруденційних нормативів, що є обов'язковими для дотримання небанківськими надавачами платіжних послуг, та визначення методики їх розрахунку, затверджене постановою Правління Національного банку України від 10 березня 2023 року № 20, яке дає змогу небанківським надавачам фінансових платіжних послуг більш точно здійснювати розрахунок регулятивного капіталу.

2. Положення про проведення перевірок небанківських надавачів платіжних послуг, надавачів обмежених платіжних послуг, затверджене постановою Правління Національного банку України від 06 квітня 2023 року № 47, яким, зокрема, з метою зниження навантаження на ринок та оптимізації процедур перевірки небанківських надавачів платіжних послуг, що одночасно мають ліцензії на надання інших фінансових послуг, передбачено можливість додатково до перевірки з питань надання платіжних послуг проведення одночасної інспекційної перевірки з питань надання й інших фінансових послуг.

3. Положення про здійснення Національним банком України безвиїзного нагляду

на платіжному ринку за небанківськими надавачами платіжних послуг, надавачами обмежених платіжних послуг, затверджене постановою Правління НБУ від 05 травня 2023 року №60, яким передбачено порядок здійснення безвизного нагляду на ринку.

4. Унаслідок реорганізації вертикалі банківського нагляду Національного банку Департамент інтегрованого нагляду за банками додатково до наявних функцій наділено повноваженнями щодо нагляду за надавачами платіжних послуг. У складі департаменту формується окремий центр компетенції з оцінки ризиків надавачів платіжних послуг, до функцій якого належатиме напрацювання наглядових інструментів та підходів для розбудови ризик-орієнтованого нагляду.

Регулювання з інших питань на ринку небанківських фінпослуг:

1. Положення про порядок видачі ліцензій на здійснення валютних операцій, затверджене постановою Правління Національного банку України від 31 березня 2023 року № 43.

2. Положення про встановлення критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від здійснення діяльності учасниками ринку небанківських фінансових послуг, їх суспільна важливість, затверджене постановою Правління Національного банку України від 08 листопада 2023 року № 143. За результатами такого оцінювання Національний банк визначатиме періодичність проведення планових інспекційних перевірок та інтенсивність наглядових дій під час безвизного нагляду на ринку небанківських фінансових послуг.

Перегляд заходів на період запровадження в Україні воєнного стану:

Упродовж 2023 року Національний банк затвердив зміни до антикризової “воєнної” постанови Правління Національного банку України від 06 березня 2022 року № 39 “Про врегулювання діяльності учасників ринку небанківських фінансових послуг, небанківських фінансових груп, учасників платіжного ринку, колекторських компаній та юридичних осіб, які отримали ліцензію на надання банкам послуг з інкасації”, зокрема:

- відкрив доступ на сторінках офіційного Інтернет-представництва Національного банку до інформації з реєстрів, переліків, інших наборів даних щодо учасників ринку небанківських фінансових послуг, доступ до яких був припинений або обмежений;
- передбачив можливість проведення дистанційних перевірок надавачів фінансових послуг, які з метою ухилення від проведення інспекційної перевірки перереєструвалися на територію активних бойових дій;
- частково відновив заходи впливу до кредитних спілок у частині повернення можливості затвердження Плану відновлення фінансової стабільності фінансової установи;
- установив особливості визначення рівня прострочки для реструктуризованих кредитів;
- продовжив незастосування заходів впливу за порушення строків подання звітності в разі її складання на основі таксономії за міжнародними стандартами в єдиному електронному форматі, що подається до центру збору фінансової звітності під

операційним управлінням Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку;

- удосконалив підходи до оцінки структури власності надавачів фінансових послуг, оцінки ділової репутації надавачів фінансових послуг;
- врегулював особливості розрахунку нормативу платоспроможності та достатності капіталу і нормативу ризиковості операцій страховика з урахуванням критеріїв ліквідності, прибутковості та якості активів.

Положенням про порядок визначення Національним банком України юридичних осіб, що є критично важливими для функціонування економіки та забезпечення життєдіяльності населення в особливий період, затвердженим постановою Правління Національного банку України від 24 березня 2023 року № 32, встановлено процедуру прийняття відповідного рішення та критерії визначення юридичних осіб, які мають важливе значення для галузі національної економіки чи задоволення потреб територіальної громади, для цілей бронювання військовозобов’язаних на період мобілізації та на воєнний час.

Національна платіжна система “Український платіжний простір”

Упродовж 2023 року наші зусилля насамперед були сфокусовані на підтримці учасників Національної платіжної системи “Український платіжний простір” (далі – НПС “ПРОСТІР”) та реалізації заходів Стратегії Національного банку України²⁰, спрямованих

²⁰ Стратегія Національного банку до 2025 року та Стратегія Національного банку України “Фінансова Фортеця України”, що була представлена у травні 2023 року.

на забезпечення надійної та стійкої інфраструктури фінансового ринку. Одним із таких заходів є розширення використання НПС “ПРОСТІР”, зокрема, для підвищення рівня національної безпеки нашої країни.

Учасники НПС “ПРОСТІР”

У 2023 році до НПС “ПРОСТІР” приєднано АТ “УНІВЕРСАЛ БАНК”. Водночас у системі припинено участь чотирьох інших банків (АТ “ФОРВАРД БАНК”, АТ “АЙБОКС БАНК”, АТ “АКБ “КОНКОРД” та АТ “УКРБУДІНВЕСТБАНК”). Також надано дозвіл на початок роботи в системі як незалежний процесинговий центр ТОВ “АЛЬЯНС ПЕЙМЕНТ СЕРВІСЕС”.

На кінець 2023 року НПС “ПРОСТІР” налічувала 51 учасника.

Із них емісію та/або еквайринг у системі станом на кінець 2023 року здійснювали 36 учасників.

Платіжна інфраструктура НПС “ПРОСТІР”

У 2023 році інфраструктура приймання платіжних карток НПС “ПРОСТІР” продовжувала розширюватись, зокрема, забезпечено:

- налаштування мереж власних платіжних пристроїв ТОВ “НоваПей” та АТ АКБ “Львів”;
- приймання платіжних карток НПС “ПРОСТІР” до обслуговування ТОВ ФК “ЕВО” (платіжне рішення Rozetka Pay) для більше ніж 9 тис. магазинів електронної комерції, що здійснюють діяльність на маркетплейсі Rozetka.

На кінець 2023 року розрахунки платіжними картками НПС “ПРОСТІР” можна було здійснити в 458 тис. торговельних платіжних

терміналах, що становило майже 100% від їх загальної кількості в Україні. Кількість банкоматів, що приймали платіжні картки НПС “ПРОСТІР”, становила 15 тис. шт. (94% від загальної кількості банкоматів України).

Платіжні картки НПС “ПРОСТІР” та операції з їх використанням

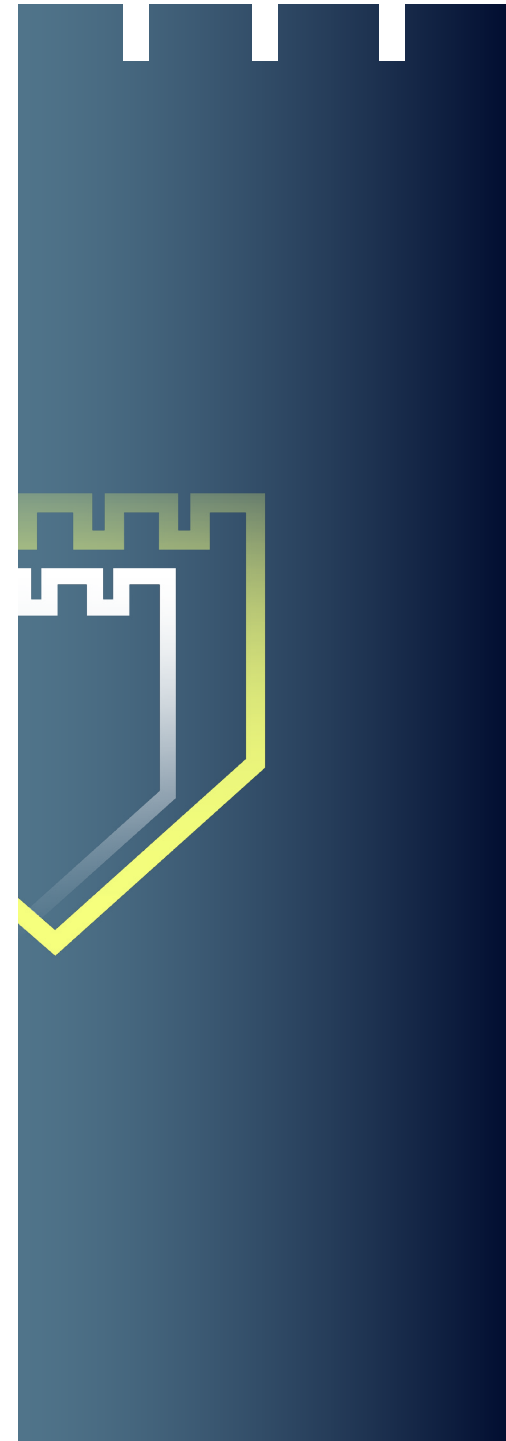
На кінець 2023 року випуск платіжних карток НПС “ПРОСТІР” здійснювали 17 учасників системи.

Загальна кількість платіжних карток НПС “ПРОСТІР”, емітованих банками – учасниками системи на кінець 2023 року, становила 460 тис. шт., із них активних платіжних карток – 254 тис. шт. (55% від загальної кількості).

У 2023 році держателі платіжних карток НПС “ПРОСТІР” частіше здійснювали безготівкові операції, про що свідчить зростання їх частки з 76% до 79% у загальній кількості операцій НПС “ПРОСТІР”.

Також на 20% зросла кількість розрахунків у мережі Інтернет, що є результатом підключення нових торговців у сфері електронної комерції та активного використання платіжних карток НПС “ПРОСТІР” для щоденних розрахунків.

У 2023 році сума міжбанківських операцій, оброблених Центральним маршрутизатором НПС “ПРОСТІР” становила 3 377 млн грн, що більше на 12%, ніж у 2022 році. Цьому сприяло нарощення банками емісії платіжних карток НПС “ПРОСТІР” серед нових сегментів клієнтів (які мають більший обсяг надходжень на рахунки

та активно використовують платіжні картки) та розширення мережі приймання платіжних карток НПС “ПРОСТІР”.

Безпечні розрахунки картками НПС “ПРОСТІР” у мережі Інтернет

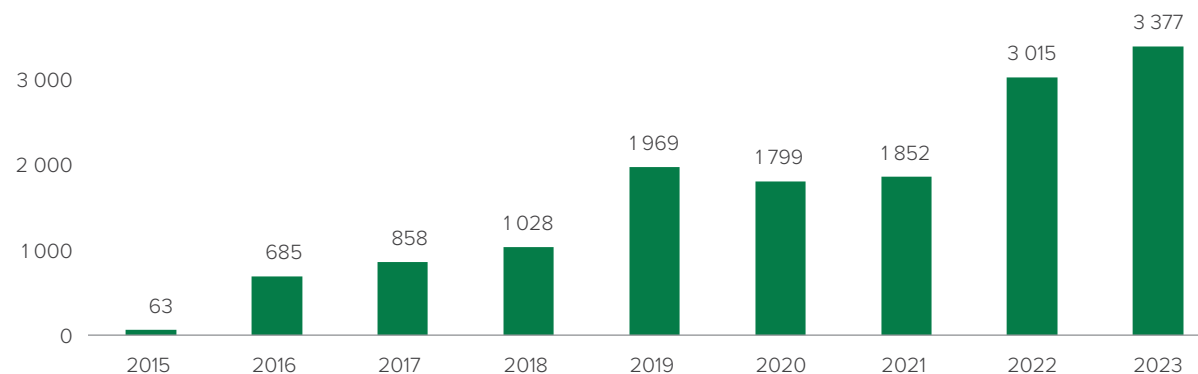
Протягом 2023 року НПС “ПРОСТІР” разом з банками та процесинговими центрами здійснювали активну роботу з підключення учасників до PROSTIR e-Secure.

Упровадження цієї технології забезпечило учасникам можливість здійснювати власну діяльність відповідно до вимог Закону України “Про платіжні послуги” та Положення про автентифікацію та застосування посиленої автентифікації на платіжному ринку, затвердженого постановою Правління Національного банку України від 03 травня 2023 року № 58, у частині посиленої автентифікації користувачів платіжних послуг – держателів платіжних карток НПС “ПРОСТІР” за операціями без фізичної присутності цих платіжних карток.

Створення інтегрованої платформи нагляду за учасниками фінансового ринку

Національний банк продовжує розвивати та вдосконалювати систему регулювання та нагляду за учасниками фінансового ринку України. Відповідно до Стратегії розвитку фінансового сектору України від 29 серпня 2023 року одним з заходів стратегічної цілі Фінансова стабільність є створення

Обсяг міжбанківських операцій, млн грн

інтегрованої платформи нагляду. З метою реалізації відповідного заходу Національний банк розробив та затвердив Концепцію розвитку наглядових рішень 2023–2028 (далі – Концепція SupTech). Ця концепція визначає заходи для подолання викликів, з якими Національний банк стикається під час виконання наглядових функцій, і заходи з підтримки трансформації та сталого розвитку наглядової спроможності Національного банку.

Концепція SupTech окреслює п'ятирічне бачення щодо використання потенціалу технологій та даних для вдосконалення наглядових процедур та розширення можливостей працівників Національного банку використовувати дані для прийняття рішень. Це досягатиметься за рахунок:

- використання технологій для автоматизації внутрішніх процесів та документообігу;

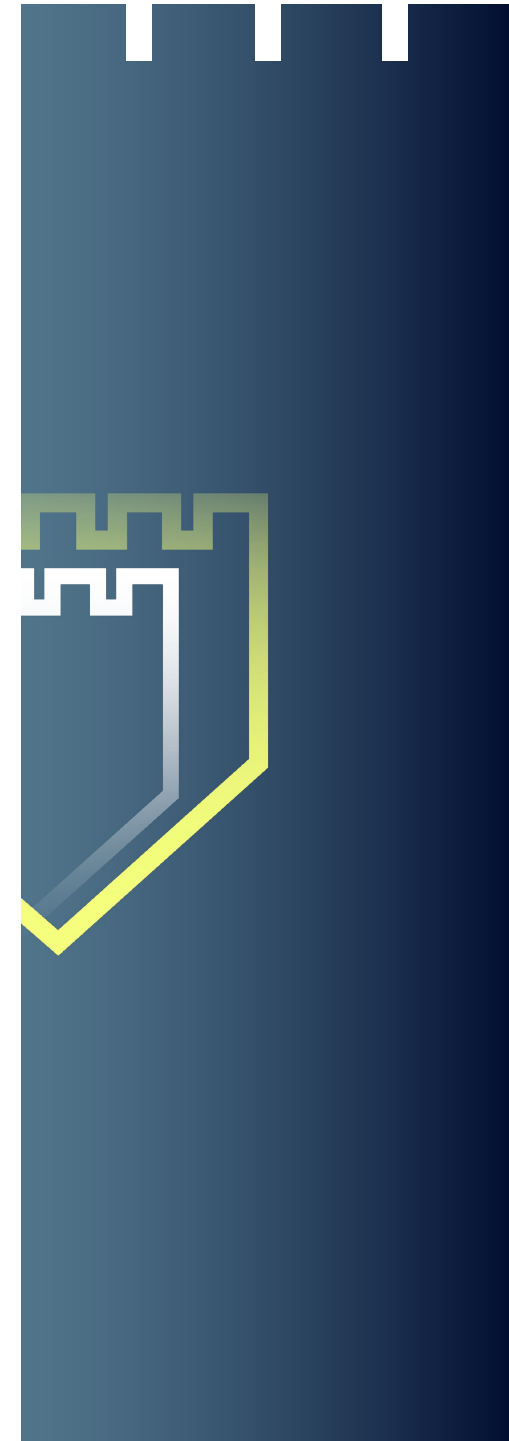
- збирання більшого обсягу даних для вдосконалення системи нагляду, що ґрунтується на оцінці ризиків;
- гармонізації методів збору даних між банківськими та небанківськими фінансовими установами;
- доступності наглядових даних для використання в різних підрозділах;
- упровадження досконалішої аналітики для моніторингу ринку;
- дотримання високих стандартів інформаційної безпеки та управління даними під час збору, зберігання та управління даними.

Концепція SupTech ґрунтується на попередніх трансформаціях та інвестиціях Національного банку у сфері нагляду.

З метою реалізації визначеного Концепцією SupTech бачення Національний банк започаткував Програму “Технологічний нагляд” (далі – Програма). Згідно із визначеними цілями та задачами Програми, передбачається створення інтегрованої інформаційно-аналітичної платформи, що дає змогу автоматизувати процеси нагляду, консолідувати набори даних та поглибити ступінь їхнього використання для підвищення ефективності нагляду за установами – учасниками фінансового ринку, усунути внутрішні кордони для використання наявної інформації під час здійснення нагляду.

Запровадження інтегрованої інформаційно-аналітичної платформи дасть змогу:

- забезпечити технологічну комунікацію регулятора з установами – учасниками фінансового ринку;
 - впровадити автоматизований наскрізний процес роботи з наглядовими даними в стандартизованому, структурованому та зручному для навігації форматі;
 - консолідувати інформаційні активи та поглибити ступінь їх використання;
 - побудувати централізований репозиторій наглядових даних;
 - застосувати сучасні технології на всіх етапах обробки даних;
 - підвищити ефективність виконання наглядових функцій;
 - зменшити регуляторне навантаження на установи – учасники фінансового ринку.
- консолідувати інформаційні активи та поглибити ступінь їх використання для підвищення ефективності нагляду за банками та іншими фінансовими установами;
 - централізувати всі доступні дані про об’єкт нагляду та побудувати автоматизований наскрізний процес роботи з наглядовими даними в стандартизованому, структурованому та зручному для навігації форматі за такими напрямками, як реєстрація та ліцензування банків, інших фінансових установ, включаючи небанківських надавачів платіжних послуг, ведення реєстрів, виявлення ринкових порушень, шахрайства та зловживань, упровадження інструментів розрахунку показників ризиковості, у тому числі інструментів аналізу неструктурованих даних.

ФІНАНСОВА СИСТЕМА ПРАЦЮЄ НА ВІДНОВЛЕННЯ КРАЇНИ

Роль фінансового сектору у відновленні країни

Як свідчить світовий досвід, стійкий та добре розвинений фінансовий сектор надзвичайно важливий для успішного відновлення економіки, відбудови країни, повернення до стійких темпів економічного зростання.

У 2023 році в межах свого мандата ми сприяли якісному розвитку фінансового ринку. Фокус зусиль спрямований на шість ініціатив, що сукупно наближають досягнення стратегічної цілі З “Фінансова система працює на відновлення країни”:

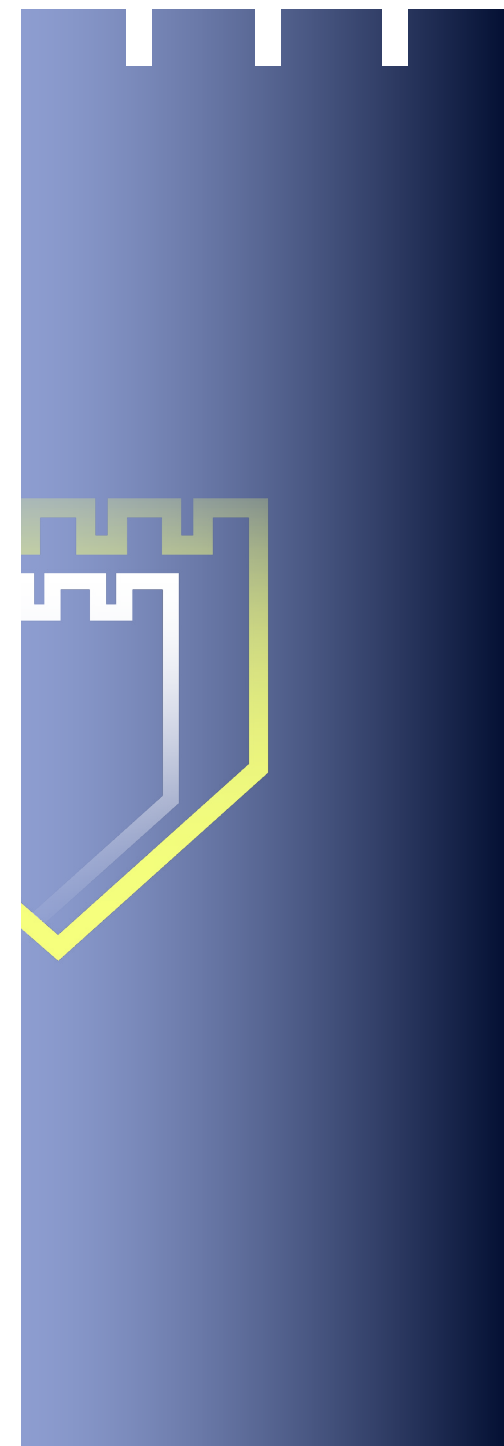
- відповідальний фінансовий ринок;
- розвинений кредитний ринок;
- розвинений ринок страхових послуг;
- розвинена інфраструктура ринків капіталу;
- фінансово грамотне населення та підприємці;
- безбар’єрна фінансова система.

Зокрема, реалізація заходів за цими ініціативами позначилася на зростанні якості та доступності фінансових послуг, поглибленні фінансової інклюзії в Україні. А, отже, населення отримало більше можливостей використовувати фінансові

послуги, що в результаті сприятиме зміцненню фінансової стійкості загалом та поліпшенню особистого добробуту громадян зокрема.

Кредитування має стати потужним рушієм і для повоєнного відновлення. Воно дасть змогу створити умови для відновлення кредитоспроможного попиту. У звітному році ми підтримували економічну політику Кабінету Міністрів України, сприяючи відновленню кредитування та долучаючися до розроблення концепції страхування інвестицій від ризиків війни. Національний банк разом з іншими державними органами розпочав розроблення Стратегії з розвитку кредитування в Україні (далі – Стратегія), яка сприятиме забезпеченню кредитної підтримки економіки України як на етапі спротиву повномасштабній агресії росії, так і на етапі відновлення після перемоги. На етапі спротиву кредитна підтримка передусім потрібна тим галузям, які забезпечують обороноздатність держави, а також працюють на забезпечення економічної стійкості – передусім проекти ВПК, релокації виробництва, енергостійкості, логістики. Також будуть ураховані потреби громадян та бізнесу, які відновлюватимуть свою діяльність на деокупованих територіях.

Ми також долучилися до підтримки безперебійного функціонування інфраструктури ринку державних цінних паперів, виконуючи роль депозитарію

для облігацій внутрішньої державної позики, оскільки залучення коштів від продажу ОВДП – одне з важливих джерел фінансування Державного бюджету України.

Через реалії воєнного часу у 2023 році ми розпочали реалізацію заходів, пов'язаних із реінтеграцією та відновленням фінансової інфраструктури на територіях, що межують з активними бойовими діями. За ініціативи Національного банку банки спрямують свої зусилля на підтримку та швидке відновлення фінансових послуг на прифронтових та деокупованих територіях, зокрема, шляхом розвитку мобільних відділень, розміщення більшої кількості банкоматів, залучення комерційних агентів із надання фінансових послуг, розширення мережі відділень. Також ми розробили план дій для забезпечення роботи сервісу “готівка на касі” на деокупованих територіях, який банки впроваджуватимуть разом із торговельними установами, одночасно відновлюючи фінансову інфраструктуру на цих територіях.

Безбар'єрні фінансові послуги, відповідальне кредитування та захист прав споживачів фінансових послуг

Фінансова інклюзія та відповідальне кредитування – безумовні складові функції захисту прав споживачів, покладеної на Національний банк. З 2019 року ми

приймаємо та опрацьовуємо звернення від споживачів, що дає змогу виявляти найуразливіші місця фінансової системи країни та відповідно реагувати.

Однак робота не обмежується лише прийомом та опрацюванням звернень. Співпраця з іншими структурами та представниками фінансового сектору дає змогу впроваджувати зміни в законодавчому полі та забезпечувати належний рівень захисту прав споживачів.

Так, у 2023 році актуалізовано порядок нагляду за додержанням законодавства про захист прав споживачів фінансових послуг та обмежених платіжних послуг і вимог щодо етичної поведінки. Це було зумовлено потребою імплементувати функції Національного банку в частині захисту прав споживачів фінансових платіжних та обмежених платіжних послуг відповідно до Закону України від 12 січня 2023 року № 2888-IX “Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо платіжних послуг”.

Зазначений актуалізований порядок нагляду визначений у Положенні про здійснення Національним банком України нагляду за додержанням об'єктами нагляду законодавства України про захист прав споживачів фінансових послуг та обмежених платіжних послуг, вимог щодо взаємодії із споживачами при врегулюванні простроченої заборгованості, затвердженому постановою Правління Національного банку України від 02 вересня 2022 року № 198 (у редакції

постанови Правління Національного банку України від 28 вересня 2023 року № 118).

Пізніше, у листопаді 2023 року, приведено порядок здійснення нагляду за додержанням надавачами всіх фінансових послуг (банками та небанківськими фінансовими установами), надавачами обмежених платіжних послуг та колекторськими компаніями вимог законодавства України про захист прав споживачів, у тому числі на платіжному ринку, у відповідність до Законів України “Про фінансові послуги та фінансові компанії”, “Про страхування”, “Про кредитні спілки”. Зміни уточнюють та доповнюють мету, джерела інформації, види та форми документів, які складаються Національним банком під час здійснення безвізного нагляду за додержанням об'єктами нагляду законодавства України про захист прав споживачів фінансових/платіжних послуг.

Зусилля у 2023 році також спрямовані на поліпшення інформування споживачів на етапі до підписання договору з фінансовою установою. Було уточнено вимоги до інформаційного забезпечення банками клієнтів щодо банківських та інших фінансових послуг.

Зокрема, уточнено:

- місце та форму розміщення попереджень про можливі наслідки в разі користування послугами банку на власному вебсайті та в рекламі на інших вебсайтах;
- порядок розкриття істотних характеристик банківської послуги на власному вебсайті банку, на інших вебсайтах та в рекламі;

- розкриття інформації/поширення реклами про роздрібні продукти, технології та інструменти банку, що існують у формі окремих проєктів (фінтех-проєкт).

Зазначені зміни передбачені постановою Правління Національного банку України від 18 жовтня 2023 року № 129 “Про затвердження Змін до Положення про інформаційне забезпечення банками клієнтів щодо банківських та інших фінансових послуг”.

Також уточнено вимоги до інформаційного забезпечення фінансовими установами споживачів щодо надання послуг споживчого кредитування, передбаченого в Положенні, затвердженому постановою Правління Національного банку України від 05 жовтня 2021 року № 100 (зі змінами). Згідно з ними для ефективного інформування споживача на переддоговірному етапі істотні характеристики послуги з надання споживчого кредиту розкриваються разом з іншими умовами кредиту, а не приховуються на вебсторінках та в розділах, не пов'язаних із послугою. Це саме стосується і попереджень споживача про можливі для нього наслідки в разі користування такою фінансовою послугою або невиконання споживачем обов'язків згідно з договором про споживчий кредит. Зміни до Положення № 100 унесені постановою Правління Національного банку України від 18 жовтня 2023 року № 130 “Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України”.

У 2023 році встановлені додаткові вимоги до договорів небанківських фінансових установ

про надання коштів у позику, у тому числі на виконання норм Закону України “Про платіжні послуги”. Зокрема, уточнено рахунок, на який споживачеві можуть перераховувати кошти в рахунок кредиту, уточнено вимоги до договорів, що укладаються в електронній формі, оновлено вимоги до договірних умов щодо списання коштів із рахунку споживача на користь кредитодавця. Зазначені зміни затверджені постановою Правління Національного банку України від 18 жовтня 2023 року № 131 “Про затвердження Змін до Положення про додаткові вимоги до договорів небанківських фінансових установ про надання коштів у позику (споживчий, фінансовий кредит)”.

Упродовж 2023 року тривала робота щодо посилення захисту прав споживачів – клієнтів страхових компаній. Визначено вимоги до мінімального обсягу інформації, що надається споживачеві про страховика та страховий продукт, включаючи інформаційний документ про стандартний страховий продукт на власних вебсайтах страховиків та страхових посередників, а також форму та порядок розкриття такої інформації. Це дасть змогу споживачеві детальніше ознайомитися з особливостями страхового продукту до укладення договору страхування та порівняти його з аналогічними страховими продуктами інших страховиків. Ці вимоги визначені постановою Правління Національного банку України “Про затвердження Положення про розкриття інформації та розміщення інформаційного документа про стандартний страховий продукт на вебсайтах страховиків та страхових посередників” від 20 грудня 2023 року № 174.

Крім цього, встановлено нові вимоги до форми та змісту договорів, укладених між страховиками та страховими посередниками, договорів страхування зі споживачами. У договорах страхування передбачається наявність положень, потрібних для сплати страхової премії, отримання страхового відшкодування, подання звернень. Договір страхування, що укладається у формі електронного документа, повинен містити електронні підписи споживача та уповноваженої особи страховика або страхового посередника. Ці та інші вимоги визначені постановою Правління Національного банку України від 20 грудня 2023 року № 175 “Про затвердження Положення про особливості укладення договорів страхування зі споживачами”.

Важливою подією кінця 2023 року стало ухвалення Закону України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення державного регулювання ринків фінансових послуг” (далі – Закон), або про “відповідальне кредитування”, над розробленням якого, зокрема, працював Національний банк. Закон удосконалює законодавчу базу фінансового сектору та впроваджує низку принципів змін у роботі ринку мікrokредитування. Чи не найголовніше – запроваджується граничний розмір вартості кредиту для споживача. Також передбачає поетапне зниження максимальної денної ставки з фінальним значенням у не більше ніж 1% на день через 240 днів із дня набрання чинності документом.

Чому це важливо: за даними НБУ сотні тисяч позичальників фінансових

компаній перебувають у стані хронічної заборгованості, постійно беручи нові кредити для погашення попередньо взятих. Закон змінює правила гри на цьому ринку та запроваджує відповідальне кредитування фінансовими компаніями, коли враховані інтереси кредитора та захищені права споживача.

Зусилля НБУ також спрямовані на формування в споживачів свідомого підходу до фінансових послуг. У 2023 році надавалися роз'яснення через засоби масової інформації, підтримувалися ініціативи з поліпшення фінансової грамотності населення. Наразі ця робота триває.

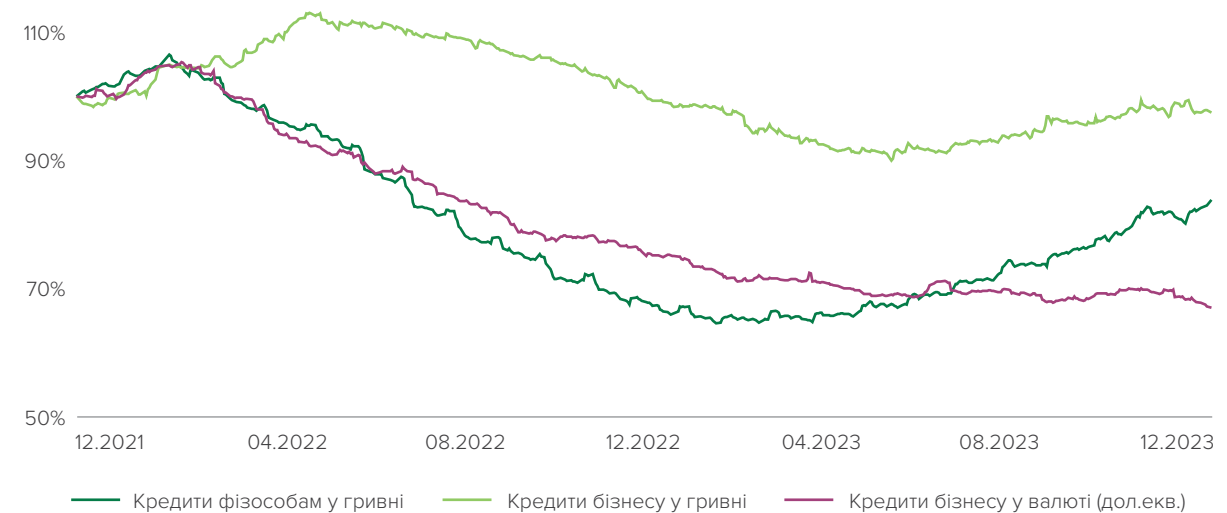
Відновлення кредитування та врегулювання “воєнних” NPL

Кредитний портфель бізнесу довгий час скорочувався. Основною причиною був слабкий попит: потреби в оборотних коштах були помірними, а інвестиції надто ризикованими. Тож обсяги нового кредитування не покривали погашення раніше виданих позик. Проте в міру адаптації економіки до роботи у воєнних умовах та після російського енергетичного терору осені-зими 2022–2023 років кредитування почало поступово відновлюватися.

Роздрібний кредитний портфель стало зростає з весни 2023 року після тривалого спаду, викликаного повномасштабною війною. За 2023 рік збільшення чистого портфеля кредитів населенню в гривні становило понад 20%. Незважаючи

на тривале зростання, обсяг кредитів все ще майже на чверть нижчий, ніж до повномасштабного вторгнення. Відновлення спостерігається в двох сегментах: іпотека та незабезпечені кредити. Ключовою конкурентною перевагою в сегменті споживчого кредитування залишаються розвинені онлайн-сервіси та застосунки. Майже всі нові іпотечні кредити надаються за державними програмами і переважно держбанками.

Чисті кредити, грудень 2021 = 100%

Джерело: НБУ.

Корпоративний гривневий кредитний портфель після зростання в перші місяці після повномасштабного російського вторгнення почав скорочуватися з IV кварталу 2022 року. Тенденція переломилася в червні 2023 року, коли цей портфель почав відновлюватися. Хоча в цілому за минулий рік усе ще відбулося незначне скорочення гривневого корпоративного портфеля (-0,7% за 2023 рік), за друге півріччя цей портфель зріс.

Подальше поживлення економічної активності підживлює попит бізнесу на кредити. Вищий попит сприяє нарощуванню кредитного портфеля в гривні. Із червня до грудня чисті гривневі корпоративні кредити зросли на 7,7%. Утім портфель все ще є меншим, ніж минулого року. Кредити зростали передусім завдяки позикам підприємствам торгівлі та енергетики і транспорту.

Порівняно з гривневим валютне кредитування бізнесу стагнує (скорочення портфеля за рік становить 9,8% у доларовому еквіваленті). З часу повномасштабного вторгнення валютний кредитний портфель бізнесу скоротився на третину в доларовому еквіваленті.

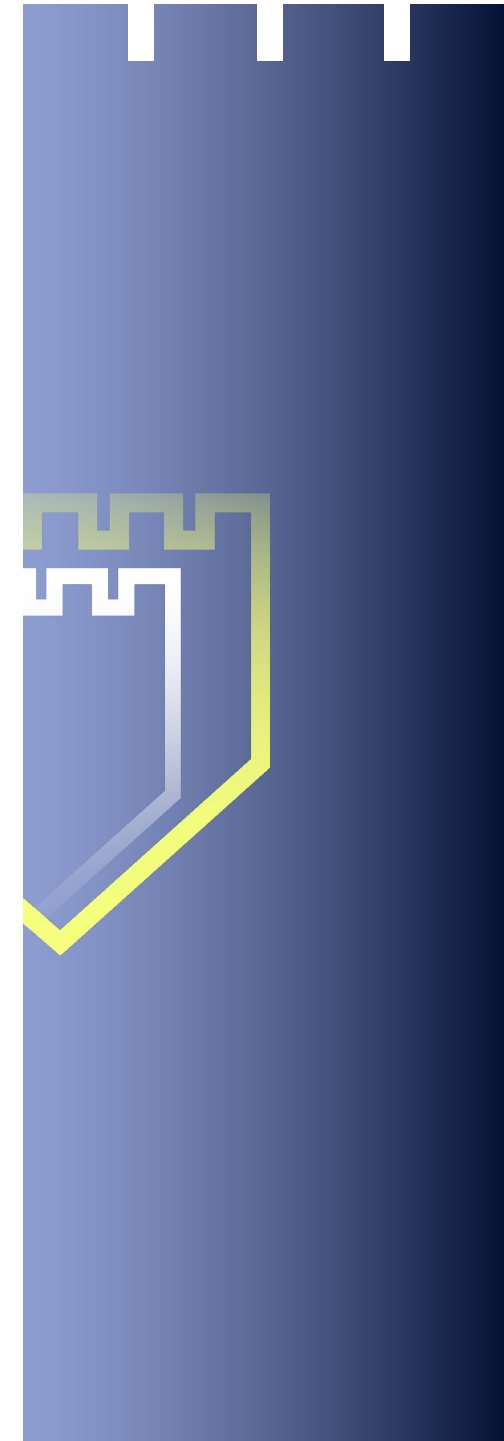
Тривалий час із початку повномасштабного вторгнення майже всі нові кредити бізнесу надавалися за підтримки державних програм, які поки залишаються ключовим рушієм кредитування юридичних осіб. Водночас протягом останніх місяців 2023 року почало відновлюватися несубсидоване кредитування. Гривневі кредитні портфелі нарощували,

зокрема, банки, що не є активними учасниками державних програм.

Фокус державних програм на кредитуванні малих та середніх підприємств сприяв зростанню ролі цього сегмента – він становив понад 56% чистого гривневого портфеля кредитів бізнесу. Чверть із них – кредити компаніям, що не належать до бізнес-груп.

Пожвавлює інтерес бізнесу до кредитів їхнє здешевлення. Так, середньозважені ставки за гривневими кредитами нефінансовим корпораціям за 2023 рік знизилися на 3 в. п. – до 17,2% річних. Відповідно до опитування банків про умови кредитування зміна ставок є одним із ключових факторів поживлення попиту. З урахуванням оптимістичних показників діяльності бізнесу попит на кредити надалі зростатиме. Позитивні очікування кредиторів підсилюють задовільний фінансовий стан та боргові метрики більшості галузей.

До початку повномасштабного вторгнення однією із ключових цілей Національного банку було зменшення обсягу непрацюючих активів (далі – NPL) у банківській системі до рівня не більше 10% на кінець 2025 року. Завдяки спільним зусиллям Національного банку, банків та Уряду України протягом 2020–2021 років рівень непрацюючих кредитів у банківській системі скоротився із 48% до 27%, а обсяг непрацюючих кредитів в абсолютному вимірі – на 226 млрд грн до 305 млрд грн, або майже на 43%. Російська повномасштабна військова агресія проти України внесла свої корективи в роботу банків із непрацюючими

активами. Станом на 01 січня 2023 року частка NPL у банківській системі зросла до 38%.

Відновлення кредитування сприяло поліпшенню якості кредитного портфеля – через сприятливі економічні умови у 2023 році частка непрацюючих кредитів (NPL) майже не зростала. З початку 2023 року частка NPL знизилася на 0,8 в.п. – до 37,4%, а обсяг – на 9,7 млрд грн. За 2022 рік частка зросла на 8,1 в. п., а обсяг – на 87 млрд грн. Більш помітним було скорочення портфеля непрацюючих кредитів у роздрібному сегменті.

Частка NPL у роздрібному портфелі подвоїлася за рік із початку повномасштабного вторгнення і сягнула максимального рівня 32,4% на початку лютого 2023 року. Надалі рівень роздрібних NPL знижувався. Передусім це результат зростання обсягу працюючого портфеля та списання кредитів, що не працюють понад рік. На кінець грудня частка NPL у портфелі кредитів фізичних осіб уже була менше чверті. З них дещо більше половини – “воєнні”, які переважно виникли внаслідок різкого скорочення доходів населення. Значними були і втрати позик боржникам, що на початок повномасштабного вторгнення зареєстровані на нині окупованих територіях та територіях, розташованих у зоні бойових дій. Ці кредити переважно резервуються і списуються із балансів.

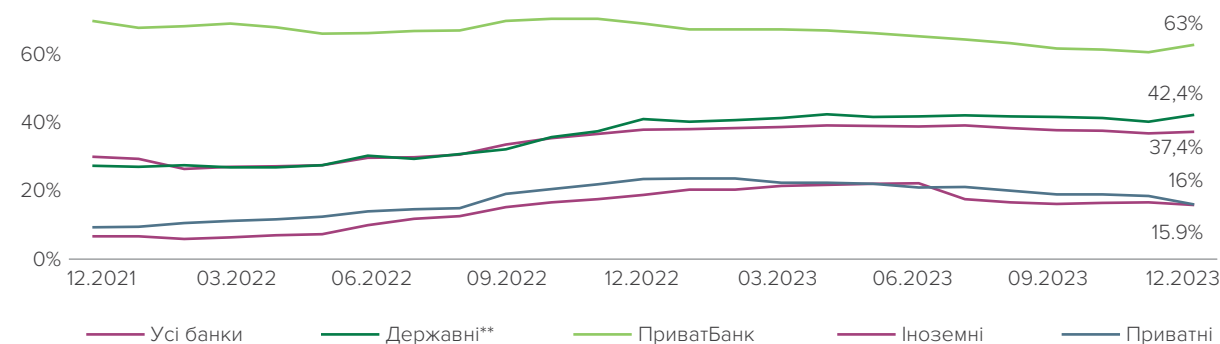
У корпоративному портфелі частка NPL на кінець року становила 44%, а їх обсяг сягнув 365,5 млрд грн. У грудневому Звіті про фінансову стабільність детально описано структуру корпоративних NPL

за двома групами: “довоєнні” NPL – визнані до 01 лютого 2022 року та “воєнні” – після.

Близько 46% загального обсягу NPL бізнесу – це кредити в АТ КБ “ПриватБанк”, надані компаніям, пов’язаним із колишніми власниками. Ще 15% досить давно непрацюючі

кредити, що виникли переважно багато років тому. Значна частина із них на балансі державних банків, крім АТ КБ “ПриватБанк”, – переважно кредити, за якими ведеться тривалий судовий процес із боржниками або з власниками застави. Третина загального обсягу NPL бізнесу – “воєнні”.

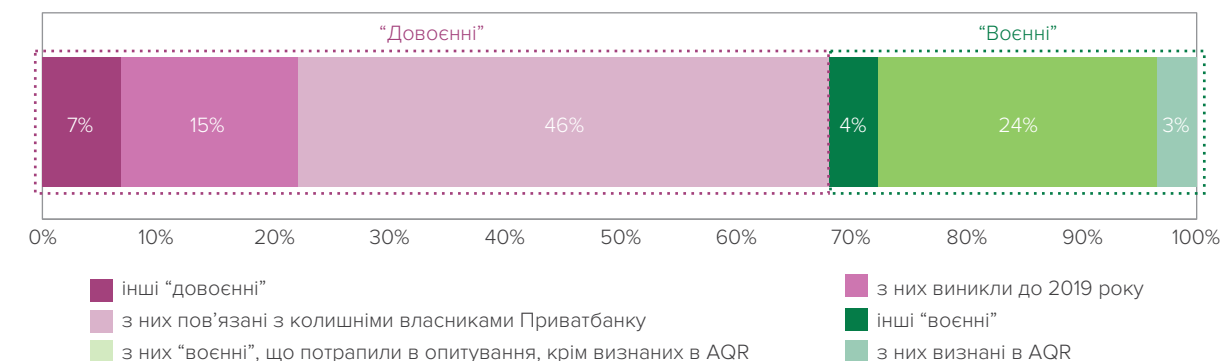
Частка непрацюючих кредитів у портфелях банків за групами*

*Включно з міжбанківськими кредитами; усі банки, включно з неплатоспроможними; без позабалансових зобов’язань.
**Сенс Банк” перекласифіковано до групи державних у липні 2023 року.

Джерело: НБУ.

Структура корпоративних NPL за обсягами на 01 жовтня 2023 року

“Довоєнними” названо NPL, визнані до 01 лютого 2022 року, “воєнними” – після. За кредитами більше 2 млн грн.

Джерело: НБУ, Звіт про фінансову стабільність, грудень 2023.

З корпоративних “воєнних” NPL близько третини обсягу – кредити боржників, що постраждали від пошкодження, руйнування або окупації виробничих потужностей. Ще 60% становлять позики клієнтів, які стикнулися із фінансовими складнощами, що безпосередньо не спричинені окупацією або руйнуванням. Оскільки виробничі потужності таких боржників збережені та неокуповані, більшість таких корпоративних позичальників мають вищі шанси відновити свій бізнес і обслуговування кредитів зі зниженням безпекових ризиків і відновленням економічної активності.

Для зниження негативного впливу поточної кризи на якість кредитного портфеля банкам рекомендовано здійснювати своєчасні реструктуризації боргу боржників, тимчасові труднощі яких спричинені впливом військової агресії. Такі реструктуризації вважаються такими, що не є подією дефолту, і відповідно не спричиняють додаткового тиску на капітал банків. Банкам доступні інструменти для роботи з NPL, що були наявні перед воєнним станом. Передусім в умовах війни – реструктуризація відповідно до Закону України “Про фінансову реструктуризацію”. Для врегулювання заборгованості боржників, що постраждали внаслідок війни, банки можуть розглядати укладення сторонами договору на умовах “stand still” – угоди про відстрочку вимог, включно із устанавленням мінімальної процентної ставки, заборони вживати дії щодо стягнення заборгованості з боржника та/або звернення стягнення на забезпечення, а також не ініціювати банкрутство боржника або будь-яких подібних процедур упродовж певного періоду часу. Це дасть змогу призупинити збільшення боргу, дочекатися деокупації території та можливості проведення переговорів щодо

подальшої реструктуризації заборгованості після настання більшої визначеності щодо подальшої безпекової ситуації.

Більшу частину – 83% NPL за обсягом на кінець року – сконцентровано в державних банках. Цей показник зріс після виведення з ринку системно важливого “Сенс Банк” за участю держави. Решта – в українських банках із приватним капіталом і “дочках” іноземних банківських груп.

Пік кредитних втрат унаслідок повномасштабної війни пройдено. Оцінка стійкості банків підтвердила в цілому адекватну оцінку банками кредитного ризику. Загалом із початку повномасштабного вторгнення банки сформували резерви під ймовірні кредитні втрати в розмірі 133 млрд грн, з яких у 2023 році – лише 17 млрд грн. Водночас повномасштабна війна триває і ризик нових кредитних втрат лишається актуальним.

Національний банк у співпраці з іншими державними органами та міжнародними експертами активно працює над удосконаленням регуляторного середовища в сфері врегулювання проблемних кредитів та захисту прав кредитора. Протягом 2023 року:

- підготовлено та узгоджено проєкт Стратегії роботи з непрацюючими кредитами;
- розроблено проєкт концепції створення спеціальних структур для роботи з непрацюючими кредитами – Assets resolution companies. Метою концепції є створення умов для діяльності на ринку України міжнародних професійних фінансово потужних структур, що спеціалізуються на роботі з NPL, використовуючи

всі економічно доцільні методи для врегулювання проблемних кредитів. Завдяки їм ми забезпечимо професійні цільові інвестиції в ринок NPL та низимі рівень дисконтів під час продажу кредитів. У результаті очікуємо зменшення збитків первинних кредиторів (банків) та збереження і відновлення життєздатного бізнесу;

- підготовлено пропозиції щодо змін до Кодексу України з процедур банкрутства, які узгоджено з банківською спільнотою;
- у межах проєктної діяльності підготовлено деталізацію окремих пропозицій щодо регулятивного вдосконалення процедур фінансової реструктуризації;
- розроблено пропозиції щодо заходів із метою вдосконалення процедур стягнення та реалізації застав.

Реалізація цих пропозицій забезпечить скорочення тривалості процедур стягнення та врегулювання проблемних кредитів, збільшення частки поверненої заборгованості кредиторам. Пріоритетом залишається збереження життєздатного бізнесу за рахунок оптимальних реструктуризацій.

Ми підтримуємо комунікацію із стейкхолдерами щодо проблемних питань удосконалення процедур урегулювання проблемних кредитів. Зазначена робота виконується з метою створення міжвідомчого плану дій щодо вирішення питання непрацюючих кредитів (NPL), підготовка якого повинна бути завершена до кінця червня 2024 року.

У 2024 році Національний банк планує затвердити Стратегію, одним із напрямів якої є зменшення рівня непрацюючих кредитів.

У Стратегії, зокрема, передбачатиметься удосконалення визначення банками NPL відповідно до європейських директив та оновлення законодавства України, що впливає на врегулювання NPL.

Організація технологічного доступу учасників фінансового ринку до інформації з державних реєстрів

Розширення доступу учасників фінансового ринку до достовірної інформації з державних реєстрів є одним із ключових елементів збільшення обсягів кредитування, а також зменшення обсягів проблемних кредитів та ризиків під час здійснення кредитних операцій.

У 2023 році фокус уваги Національний банк зосередив на розробленні Концепції технологічної моделі інформаційної взаємодії між учасниками фінансового ринку та держателями державних реєстрів. Реалізація такої моделі розширить можливості доступу учасників фінансового ринку до інформації з першоджерел – державних реєстрів та забезпечить можливість комплексного отримання електронних копій документів та відомостей із державних реєстрів, що в них містяться, засобами Єдиного державного вебпорталу електронних послуг, за згодою особи. Наразі на законодавчому рівні вже здійснюється погодження зацікавленими сторонами відповідних нормативно-правових змін, які дадуть змогу забезпечити її втілення.

Разом з цим ми здійснили комунікацію із зацікавленими сторонами щодо законопроекту “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розширення доступу Національного банку України та банків до інформації з державних електронних інформаційних ресурсів”.

Синхронізація реалізації моделі комплексного передавання даних та норм законопроекту щодо розширення доступу до інформації з державних реєстрів дасть можливість банкам та іншим учасникам фінансового ринку:

- підвищити рівень перевірки достовірності наданої клієнтом інформації, у тому числі про його фінансовий стан і платоспроможність;
- забезпечити можливість завчасно відстежувати погіршення фінансового стану клієнтів;
- здійснювати адекватну оперативну оцінку кредитного ризику та вживати запобіжних заходів для недопущення їх дефолту.

Розвиток сталого (зеленого) фінансування

Проблеми збереження екології наразі турбують усіх сучасних фінансових регуляторів. З огляду на значний вплив фінансового сектору на всі галузі господарства, центральні банки прагнуть виступати лідерами в упровадженні прогресивних підходів та на своєму рівні сприяти поліпшенню екологічного стану.

Саме тому і Національний банк визначив для себе впровадження регуляторних практик, спрямованих на значне зменшення екологічних та соціальних ризиків для економічної системи, одним з актуальних завдань на нинішньому етапі.

У 2023 році ми зосередили свої зусилля на оновленні Політики з розвитку сталого фінансування відповідно до нового статусу України – статус кандидата на вступ до Європейського Союзу. Оновлення документа відбувається в співпраці зі Світовим банком та спрямоване на формування майбутнього ландшафту сталого фінансування в Україні відповідно до кращих європейської практики і стандартів.

Посилення санкційної політики та розкриття інформації щодо зв'язків клієнтів із державою-агресором

Протягом 2023 року Національний банк продовжував брати активну участь у процесах формування та реалізації державної санкційної політики, у тому числі впроваджував нові підходи до регулювання та нагляду у сфері реалізації санкцій та плідно співпрацював з іноземними регуляторами. Національний банк уживав заходів щодо впровадження в Україні найкращої міжнародної практики у сфері санкційної політики та контролю, удосконалення та синхронізації регуляторних підходів.

Оскільки санкційні питання не є традиційним мандатом центрального банку, то для посилення інституційної спроможності Національного банку створено новий структурний підрозділ Департаменту фінансового моніторингу – управління санкційної політики, до функцій якого, зокрема, належить підготовка санкційних пропозицій, здійснення методологічної роботи з питань санкційного законодавства та вжиття заходів щодо реалізації і моніторингу ефективності санкцій.

Національний банк став ініціатором перших в Україні секторальних санкцій Ради національної безпеки і оборони України щодо росії – до фінансових установ російської федерації. За пропозиціями Національного банку запроваджені персональні санкції до керівників державних та провідних приватних російських банків, які здійснюють особистий внесок у підтримку спроможності фінансового сектору рф, а також санкції проти пов'язаних осіб АТ “Сенс Банк” для протидії спробі виведення активів підсанкційних олігархів шляхом продажу банку.

Зважаючи на глобальний тренд посилення контролю за ефективною реалізацією санкцій та протидії їх обходу, Національний банк продовжив роботу над удосконаленням підходів до реалізації санкцій українським фінансовим сектором шляхом оновлення нормативної бази Національного банку та удосконалення статистичної звітності піднаглядних суб'єктів.

Національний банк активно залучений до роботи Міжвідомчої робочої групи з питань реалізації державної санкційної політики

(тимчасовий консультативно-дорадчий орган Кабінету Міністрів України), а також співпрацював з експертним середовищем, представниками засобів масової інформації, банківськими та фінансовими асоціаціями, громадськими організаціями.

Упродовж 2023 року вибудовано тісну співпрацю з іноземними партнерами та регуляторами країн “санкційної коаліції”.

У 2023 році Національний банк також долучився до комунікацій української сторони з іноземними партнерами щодо розроблення механізмів використання заморожених російських суверенних активів та доходів від них на підтримку України.

Як і у 2022, у минулому році позиція Національного банку щодо неприпустимості роботи в рф міжнародних банківських груп, зокрема європейських, залишалася категоричною – проведено кілька раундів як публічної, так і робочої комунікації з іноземними установами.

У березні 2023 року Національний банк установив нові вимоги щодо виявлення банками зв'язків клієнтів та їх контрагентів із державою-агресором. Запровадження подібних правил демонструє кращу практику, яку впроваджує Україна. Наразі прослідковується тенденція на подібні рекомендації від іноземних регуляторів, оскільки це може суттєво підвищити спроможність фінансових установ реагувати на санкційні ризики.

Вимоги для банків визначені в постанові Правління Національного банку України від 16 березня 2023 року № 26 “Про розкриття інформації щодо зв'язків клієнтів із державою,

що здійснює збройну агресію проти України” (далі – Постанова № 26). Крім того, вимоги щодо проведення опитування користувачів установлені для надавачів фінансових платіжних послуг постановою Правління Національного банку України від 01 березня 2023 року № 14 “Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України щодо порядку здійснення авторизації діяльності надавачів фінансових платіжних послуг”.

У грудні 2023 року внесено зміни до Постанови № 26 та запроваджено подання банками інформації про виявлені зв'язки клієнтів та їх контрагентів у форматі статистичної звітності, починаючи з 2024 року.

Збір та документування зазначеної інформації спрямовані на посилення прозорості щодо клієнтів, які мають зв'язки із державою-агресором, та виявлення прихованої присутності держави-агресора на українському ринку, а також отримання Національним банком інформації про виявлені зв'язки з державою-агресором для розроблення заходів тиску на російську федерацію.

Розвиток інфраструктури ринків капіталу в умовах дії воєнного стану

Функціонування ринків капіталу у звітному році відбувалося в умовах повномасштабної збройної агресії. Воно мало на меті забезпечення стійкості та посилення економічного потенціалу країни. Інфраструктура ринків капіталу

визначала пріоритетні напрями власного розвитку та забезпечувала їх реалізацію з урахуванням зовнішніх ризиків, а також економічних потреб держави та запитів на нові послуги від учасників ринку.

Як і в попередньому році, пріоритетним завданням для елементів критичної інфраструктури ринків капіталу залишалося підтримання безперервної діяльності в умовах ракетних обстрілів, блекаутів та інших викликів воєнного часу. Тому всі елементи інфраструктури ринків капіталу продовжували вдосконалювати резервні потужності і протоколи роботи для забезпечення безпечної і безперервної діяльності. У результаті навіть в умовах воєнного стану 2023 рік став роком повноцінного функціонування ринків капіталу, а його інфраструктурним елементам удавалося удосконалювати наявні та впроваджувати нові сервіси.

У 2023 році депозитарій Національного банку продовжував безперебійно здійснювати облік та обслуговувати обіг облігацій внутрішньої державної позики (далі – ОВДП), у тому числі військових облігацій. Завдяки злагодженій взаємодії та спільним зусиллям уряду та Національного банку вдалося активізувати внутрішній борговий ринок.

З огляду на особливості функціонування фінансового ринку в умовах воєнного стану ми оновили лінійку тарифів на депозитарні послуги та послуги щодо обліку і обігу депозитних сертифікатів Національного банку. Так, з метою збереження сприятливих умов придбання військових ОВДП широким колом

інвесторів, зокрема населенням, а також розміщення тимчасово вільних коштів місцевих бюджетів шляхом придбання таких цінних паперів скасовано тарифікацію послуг (операцій) з обслуговування обліку та обігу військових ОВДП до дати їх погашення.

Національний банк 1 квітня 2023 року здійснив перехід на нове покоління системи електронних платежів (СЕП) на базі міжнародного стандарту ISO20022. У зв'язку з цим депозитарій Національного банку синхронізував грошові розрахунки за правочинами щодо цінних паперів та депозитних сертифікатів із дотриманням принципу “поставка проти оплати” із оновленою СЕП та перевів їх на сучасний формат ISO20022. Це перший успішний крок до повноцінного практичного впровадження новітнього міжнародного стандарту на ринках капіталу України.

Разом з тим із метою підвищення відповідності своєї діяльності міжнародним Принципам для інфраструктури фінансового ринку (PFMI) депозитарій Національного банку продовжував удосконалювати нормативну базу в частині провадження клірингової діяльності, а також припинення діяльності клієнтами депозитарію Національного банку.

У звітному році Національний банк продовжив успішну співпрацю з міжнародним центральним депозитарієм Clearstream Banking Luxembourg, заклавши фундамент для подальшого розширення взаємодії. Так, було досягнуто домовленості щодо включення додаткових видів активів до переліку фінансових інструментів,

що обслуговуватимуться через встановлений лінк. Реалізація спільних планів щодо надання доступу іноземним інвесторам до цінних паперів, що випускатимуться для фінансування проєктів післявоєнного відновлення України, сприятиме зростанню надходження коштів із міжнародних ринків капіталу в проєкти повоєнної розбудови країни, підвищенню ліквідності українських ринків капіталу та підтримає ці ринки насамперед у частині інструментів післявоєнної реконструкції коштом іноземного фінансування. Це допоможе країні у відбудові зруйнованої інфраструктури та зміцненні економіки.

Наприкінці 2022 року Національний банк відкрив рахунок у цінних паперах ПрАТ “Українська фінансова житлова компанія” (далі – ПрАТ “Укрфінжитло”) та почав обслуговувати товариство як депонента під час провадження ним депозитарної діяльності депозитарної установи. Ця державна компанія є координатором програми “єОселя” – державної програми доступного іпотечного кредитування для громадян, переважно для військових, медиків, вчителів, науковців. У 2023 році Національний банк запустив нові сервіси щодо застави під іпотечні продукти ПрАТ “Укрфінжитло”. Також упродовж 2023 року тривало доопрацювання та впровадження в промислову експлуатацію нових технологічних можливостей з автоматизації процесів Національного банку під час провадження ним діяльності депозитарної установи.

У звітному році ми продовжували активну взаємодію з Публічним акціонерним

товариством “Національний депозитарій України” (далі – Центральний депозитарій) та Публічним акціонерним товариством “Розрахунковий центр з обслуговування договорів на фінансових ринках” (далі – Розрахунковий центр) – ключовими елементами інфраструктури ринків капіталу України.

Після отримання Центральним депозитарієм ліцензії на провадження професійної діяльності на ринках капіталу – клірингової діяльності з визначення зобов’язань Національним банком, якому належать 25% акцій Центрального депозитарію, Центральний депозитарій підключено до СЕП. Це надало Центральному депозитарію можливість забезпечувати розрахунки за правочинами щодо цінних паперів, вчиненими поза організованим ринком капіталу, що укладаються на умовах “поставка цінних паперів проти оплати”, у форматі ISO20022 та в грошах центрального банку.

Центральний депозитарій також активно розвивав новий сервіс – проведення загальних зборів акціонерів/зборів власників облігацій із використанням автоматизованої електронної системи. Зазначена послуга значно сприятиме організації та проведенню загальних зборів акціонерів в умовах дії воєнного стану та обмежених можливостей акціонерних товариств проводити відповідні збори в звичному офлайн-форматі.

Розрахунковий центр, понад 83% акцій якого належать Національному банку, зважаючи на потреби ринку, запустив у звітному році новий сервіс “Валютний своп з центральним контрагентом”. Ця послуга надає можливість

банкам контролювати та хеджувати валютні ризики, коригувати структуру своїх валютних активів та пасивів, а також забезпечувати надійне кредитування під заставу ліквідних активів. Цей продукт розроблявся у співпраці з Національним банком та за активної підтримки учасників ринку. Очікується, що поєднавши нову послугу з інструментом “Репо з контролем ризиків”, який вже успішно зарекомендував себе серед учасників ринків капіталу, Розрахунковому центру вдасться створити ефективне комплексне середовище управління мультивалютною ліквідністю.

У 2023 році структуру власності Розрахункового центру остаточно очищено від пов’язаних із країною-агресором акціонерів через реалізацію стягнення їх активів у дохід держави. Кабінет Міністрів України визначив Національний банк органом, уповноваженим здійснювати ефективно управління зазначеними активами, розвивати Розрахунковий центр як системно важливого учасника інфраструктури ринків капіталу та впроваджувати передові практики корпоративного управління. Національний банк як мажоритарний акціонер Розрахункового центру всіляко підтримує його розвиток як одного з основних елементів інфраструктури ринків капіталу, що має відповідати очікуванням та запитам клієнтів.

Завдяки спільним зусиллям Наглядової ради та Правління Розрахункового центру розроблено нову Стратегію розвитку на 2023–2025 роки, якою передбачено подальше вдосконалення наявних і запуск нових продуктів. Стратегія розроблялася насамперед з урахуванням потреб учасників ринків капіталу, викликів, спричинених

повномасштабною агресією з боку російської федерації, та поточного стану економіки. Створення нових інструментів для учасників ринку, громадян та бізнесу сприятиме сталому розвитку ринків капіталу та наближенню перспектив подальшого перетворення Розрахункового центру в повнофункціонального центрального контрагента.

Крім того, у звітному році за підтримки USAID проведено діагностику ІТ та інформаційної безпеки Розрахункового центру. Такий незалежний аудит є суттєвим внеском у безпеку та надійність інфраструктури, а також побудову сучасного та ефективного середовища для функціонування ринків капіталу.

У 2023 році ключові елементи інфраструктури ринків капіталу вели з ринком максимально ефективний діалог, беручи до уваги нагальні потреби учасників ринку та надаючи своїм клієнтам сучасні технологічні продукти. Завдяки низці чинників, зокрема повноцінній роботі ринків, розвитку власних продуктів і сервісів та швидкому реагуванню на отримані запити від учасників ринку у звітному році, Центральному депозитарію та Розрахунковому центру вдалося значно поліпшити фінансові показники своєї діяльності і перевершити фінансовий результат, закладений у затверджені на 2023 рік бюджети компаній.

Попри продовження повномасштабної війни, ми можемо спостерігати розвиток ринків капіталу та його здатність діяти на випередження в разі зміни зовнішніх факторів. Це є результатом зважених ефективних рішень, що ухвалювались інфраструктурними елементами, та запуску ними нових сервісів.

Підвищення рівня фінансової грамотності українців

Цей рік був наповнений великими та важливими проектами з розвитку фінансової грамотності населення: ми запустили сайт із фінансової грамотності “Гаразд”, почали видавати соціальну газету “Фінансова мудрість” для людей старшого віку, успішно провели інформаційну кампанію з протидії платіжного шахрайства #ШахрайГудбай та освітню кампанію для дітей та молоді Global Money Week, відкрили для відвідування Музей грошей та створили курс підвищення кваліфікації для вчителів “Фінансова грамотність для освітан”.

Освітній сайт “Гаразд”

Для підвищення рівня фінансової грамотності українців у серпні Національний банк запустив освітній сайт “Гаразд”. Мета сайту – підготувати українців до різних фінансових викликів, навчити їх бути фінансово стійким та захищати свої права. На онлайн-платформі кожен може знайти практичні рішення і покрокові детальні інструкції, що знадобляться в повсякденному житті під час користування фінансовими послугами.

Сайт “Гаразд” складається з шести розділів: “Гроші”, “Фінансове планування”, “Депозити”, “Кредити”, “Страховання”, “Шахрайство”, а також двох спеціальних рубрик – “Лайфхаки” та “Питання дня”. Скориставшись функцією пошуку за ключовими словами або фразами, можна оперативної знайти корисну інформацію, що стосується управління особистими фінансами та сімейним бюджетом, а також поради,

як захиститися від платіжного шахрайства, обрати оптимальну кредитну чи депозитну програму, оформити договір страхування.

За чотири місяці повноцінної роботи у 2023 році сайт “Гаразд” відвідали близько 45 000 унікальних користувачів. Третина з них (14 640 користувачів) пройшла хоча б один тест із фінансової грамотності для самоперевірки та поліпшення своїх знань, що представлені на онлайн-платформі. В анкеті зворотного зв'язку 92,1% відвідувачів зазначили, що інформація, розміщена на онлайн-платформі, була корисною та цікавою для них. 71,6% – змогли знайти відповідь на конкретне запитання щодо фінансів, з яким зверталися до онлайн-платформи.

Освітній сайт “Гаразд” створений Національним банком за підтримки Міжнародної фінансової корпорації (IFC) у межах чотирирічної Програми технічної допомоги “Фінансова інклюзія задля економічного зростання”, що реалізовується в партнерстві з Державним секретаріатом Швейцарії з економічних питань (SECO) та Фондом ефективного врядування Уряду Великої Британії в Україні (GGF). Допомогу в реалізації проекту надав Проєкт технічної допомоги Європейського Союзу “Посилення регулювання та нагляду за небанківським фінансовим ринком (EU-FINREG)”.

#ШахрайГудбай

У травні Національний банк разом із Департаментом кіберполіції Національної поліції України запустив нову хвилю Всеукраїнської інформаційної кампанії з платіжної безпеки #ШахрайГудбай. Мета кампанії – поліпшення обізнаності

населення щодо основних правил безпеки під час безготівкових розрахунків.

Кампанія проводилася за підтримки Проєкту USAID “Реформування фінансового сектору” та проєкту технічної допомоги Європейського Союзу “Посилення регулювання та нагляду за небанківським фінансовим ринком” (EU-FINREG). До проєкту долучилося понад 70 партнерів.

Протягом кампанії ми разом із партнерами розповсюджували інформацію на різних каналах комунікацій: на сайтах, банкоматах, на моніторах у відділеннях, магазинах, АЗС, у соцмережах, емейл-розсилках та інших каналах.

Тему кампанії підняли провідні національні, а також регіональні телеканали та радіо. Упродовж кампанії виходили публікації в топових телеграм-каналах країни, також проводили круглі столи та співпрацювали з блогерами.

Під час кампанії ми розміщували зовнішню соціальну рекламу по всій Україні на бігбордах, сітілайтах, у громадському транспорті, на залізничних вокзалах, у потягах.

Також поширювали плакати, ліфлети в місцях надання громадянам державних, соціальних послуг по всій Україні, друкували поради на платіжках за електроенергію, записали подкаст, проводили опитування про досвід онлайн-покупок (1 714 респондентів) та про шахрайство у воєнний час (112 900 респондентів).

Крім того, ми проводили освітні марафони для педагогів та конкурси для учнів, студентів, у тому числі ініціативи, де потрібно було використовувати інструменти на основі штучного інтелекту. До освітніх заходів для навчальних закладів долучилося близько 43 тис. учасників.

Разом з партнерами нам за сім місяців вдалося досягти гарних результатів. Так, згідно з даними загальнонаціонального дослідження з платіжної безпеки 71% користувачів фінансових послуг стикалися з інформацією про платіжну безпеку протягом останнього року. У тому числі 20% – бачили рекламу/публікації інформаційної кампанії #ШахрайГудбай або чули про цю кампанію.

Газета “Фінансова мудрість”

У жовтні Національний банк у партнерстві з АБ КБ “ПриватБанк” та БО «БФ “Життєлюб”» випустив інформаційний бюлетень з фінансової грамотності для людей старшого віку – газету “Фінансова мудрість”.

“Фінансова мудрість” – безкоштовна соціальна газета, створена з метою поліпшення фінансової обізнаності людей старшого віку.

Перший номер присвячений платіжній безпеці та випущений на підтримку всеукраїнської інформаційної кампанії Національного банку з протидії платіжному шахрайству #ШахрайГудбай. Обличчям першого випуску став відомий український співак Павло Зібров.

Газети поширювалися сервісними центрами Пенсійного фонду по всій Україні (крім тимчасово окупованих територій та територій із складною безпековою ситуацією).

Випуск першого номеру газети мав наклад 500 000 примірників.

Наступні номери газети з відповідним накладом планується випускати в 2024 році, що міститимуть інформацію про користування

фінансовими послугами, захист прав споживачів фінансових послуг, правила безпечних розрахунків платіжною картою.

Робота з педагогами, дітьми та молоддю

У цьому році ми почали готуватися до впровадження дисципліни “Підприємництво і фінансова грамотність” у школах. Цей курс стане обов’язковим для 8–9 класів та впроваджуватиметься в усіх українських школах з 2025 року. Розпочали із розроблення Рамки фінансових компетентностей дітей та молоді за участю фахівців Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, Міністерства освіти та науки України, а також Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку. Також фахівці Національного банку розробили для курсу модельну навчальну програму, яка в листопаді отримала гриф “Рекомендовано Міністерством освіти і науки України”.

Важливим етапом до впровадження дисципліни є підготовка вчителів. Весною Національний банк провів другий набір до Центру фінансових знань “Талан”, під час якого випустили близько 600 вчителів. А наприкінці року для більшої зручності виклали безкоштовний курс “Фінансова грамотність для освітян” на освітній платформі Prometheus.

Також були проведені різноманітні заходи для педагогів, дітей та молоді. Серед них: День гривні (зібрав більше 2,5 тис. учасників), Тиждень заощаджень (до заходів доєдналося більше 10 тис. осіб), освітній марафон “Фінансова оборона. Професія банкір” (майже 500 амбасадорів фінансової грамотності (співробітники банків та педагоги) провели заходи для більше ніж 15 тис. учасників), а також Global Money Week.

Global Money Week

Цього року ми вдев’яте провели інформаційну кампанію з фінансової обізнаності Global Money Week в Україні. Протягом двох тижнів тривали освітні заходи з фінансової грамотності для дошкільнят, учнів та студентів. Ключова тема цього річної кампанії – “Плануйте свої гроші, плануйте своє майбутнє”. До проведення заходів в Україні долучилося 655 організацій та закладів. Це майже в 2,5 рази більше порівняно з 2021 роком (у 2022 році кампанія в Україні не проводилася через початок повномасштабного вторгнення росії). Кількість учасників заходів зросла втричі і становила понад 119 тис. осіб. Також у заходах Global Money Week 2023 взяли участь понад 3 900 педагогів, які підтримали кампанію у своїх навчальних закладах.

Важливо, що цього року українська команда вперше змагалася за титул чемпіонів Європи в загальноєвропейському змаганні з фінансової грамотності European Money Quiz, фінал якого відбувся 16 травня в Брюсселі. Україну на змаганнях представляла команда з Гадяцького опорного ліцею імені Лесі Українки Гадяцької міської ради Полтавської області.

Музей грошей

У жовтні цього року Національний банк відновив екскурсії до Музею грошей, припинені через повномасштабне вторгнення. За жовтень-грудень ми провели 57 оглядових екскурсій та прийняли більше ніж 2 тис. відвідувачів.

Усього за рік Музей грошей провів 259 заходів (з них 188 віртуальних екскурсій із реальним гідом), у яких узяло участь близько 23 тис. осіб. Школярі та студенти становлять

50% від загальної кількості відвідувачів. Ще 8 439 відвідувачів подивилися 3D-тур самостійно на сайті Музею грошей.

Також Музей грошей став співорганізатором виставки від Музею історії міста Києва “Моя історія. 32 роки незалежності”, на якій представив пам’ятні монети за 1995–2023 роки, що розкривають різні аспекти історії, культури, наукових, економічних та спортивних досягнень нашої держави. За два місяці виставку відвідало 4 279 осіб.

Музей грошей завершив рік створенням святкового різдвяного адвент-календаря в онлайн-форматі, що зібрав 24 885 переглядів.

Благодійні ініціативи

Важливим напрямом роботи для Національного банку залишається проведення ініціатив, що сприяють розвитку культури благодійності, яка є складовою частиною фінансової культури.

Благодійна акція “Смілива гривня”

Національний банк провів другу хвилю благодійної акції “Смілива гривня” – ініціативи зі збору монет, мета якої об’єднати зусилля українців та зібрати кошти для допомоги українській армії.

В акції взяли участь більше 2,5 тис. навчальних закладів з усіх куточків України, навіть з окупованих територій. До ініціативи долучалися насамперед діти та молодь. Благодійні збори коштів також відбувалися серед жителів громад та в робочих колективах.

Завдяки акції учасники зібрали 4,3 мільйона гривень монетами на допомогу Збройним Силам України.

Міжнародний благодійний рух #ЩедрийВівторок

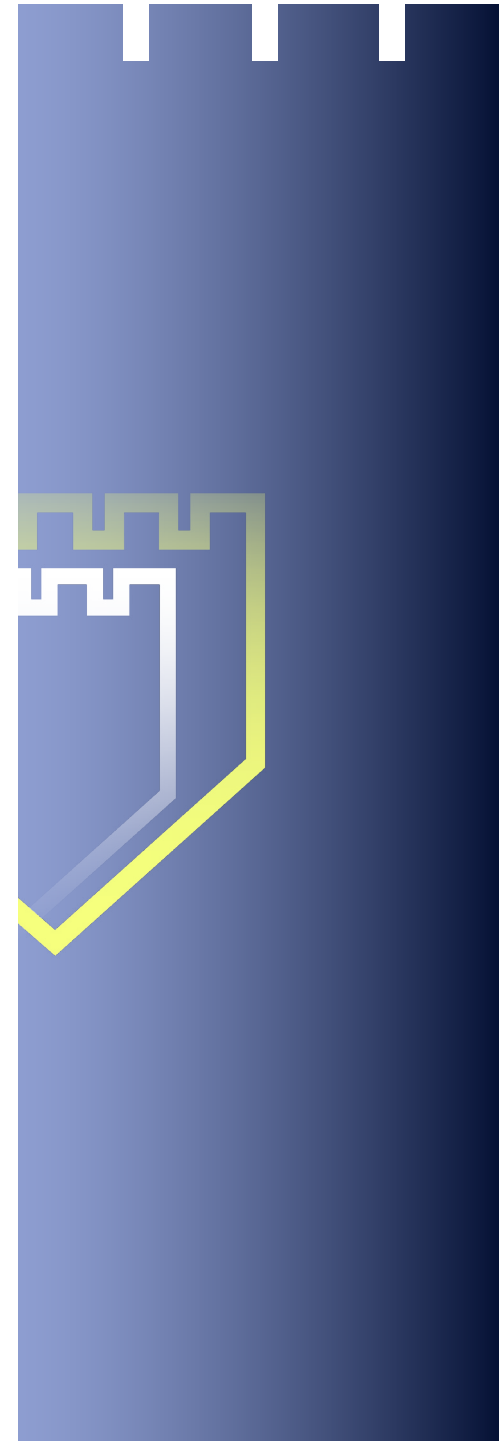
У листопаді Національний банк вдруге долучився до Всеукраїнського дня добрих справ #ЩедрийВівторок та проводив освітні заходи для педагогів та здобувачів освіти.

Заходи проходили під гаслом “Добро – наша культурна спадщина”.

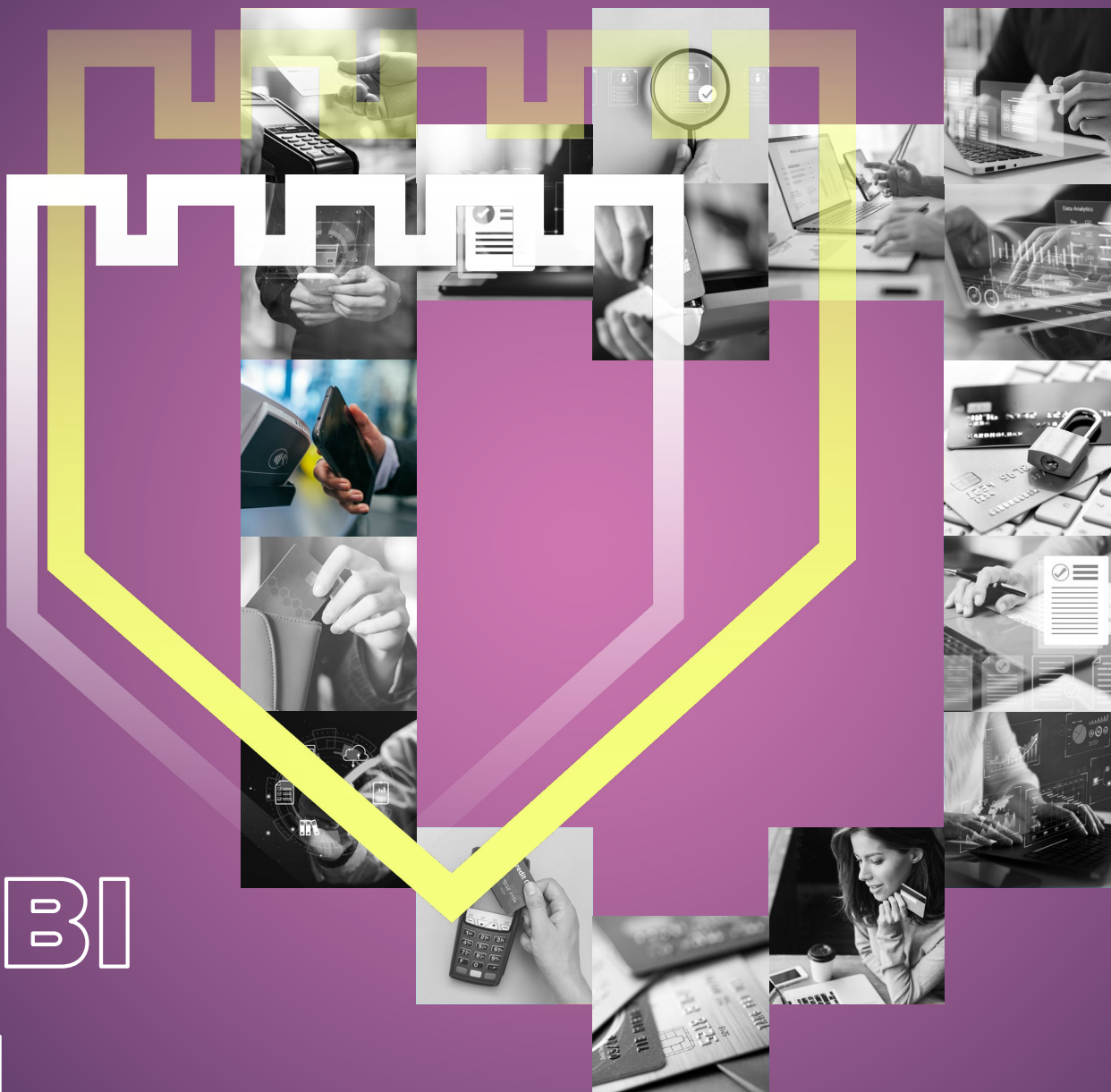
Основними заходами до Щедрого вівторка від Національного банку стали:

- Школа благодійності для педагогів, яку відвідало 720 освітян. Протягом чотирьох днів учасники Школи мали можливість прослухати 12 вебінарів про те, як допомагати ефективно та з максимальною користю. Спікерами Школи благодійності стали представники 10 провідних благодійних фондів та громадських організацій, фахівці Національного банку;
- Марафон добрих справ для навчальних закладів – освітня ініціатива, де діти та молодь навчаються благодійництву, роблять добрі справи та діляться про це в соціальних мережах. Ми отримали 351 звіт від навчальних закладів щодо участі в Марафоні добрих справ; загальна кількість учасників, які взяли участь у благодійних заходах становить 99 720 осіб.

Загалом майже 115 тис. учасників долучилися до всіх заходів Національного банку в межах святкування Всеукраїнського дня добрих справ #ЩедрийВівторок. Заходи відбувалися за підтримки Проекту USAID “Реформування фінансового сектору”.

IV. СУЧАСНІ ФІНАНСОВІ ПОСЛУГИ

СУЧАСНІ ФІНАНСОВІ ПОСЛУГИ

Стійкість, ефективність та клієнтоорієнтованість готівкового обігу

Під час дії воєнного стану в Україні надважливого значення набувають стійкість, ефективність та клієнтоорієнтованість готівкового обігу як невід’ємні складові комплексного механізму спротиву збройній агресії рф, соціальної стабільності та сприяння економічному розвитку.

Упродовж 2023 року з метою забезпечення клієнтоорієнтованості готівкового обігу ми продовжили передавати запаси готівки на зберігання до уповноважених банків (АТ “Ощадбанк”, АТ КБ “ПриватБанк”, АТ “Райффайзен Банк” та АТ “ПУМБ”). На умовах укладених договорів уповноважені банки зберігають запаси готівки Національного банку відповідно до встановлених лімітів в усіх областях України, а також у місті Києві та Київській області.

Водночас з метою зниження ризиків можливих втрат готівки ми подбали про мінімізацію лімітів запасів готівки Національного банку на зберіганні в підрозділах уповноважених банків у регіонах, розташованих поблизу зон ведення активних бойових дій. Крім того, отримана від Національного банку готівка одразу надходила до операційних кас банків для здійснення виплат населенню та військовим.

Упродовж 2023 року підрозділи Національного банку видали з запасів готівки уповноваженим банкам та банкам України банкнот і монет на загальну суму 248,8 млрд грн (у 2022 році – 175,5 млрд грн). Надходження готівки від уповноважених банків та банків України за 2023 рік становило 201,1 млрд грн. Це у 2,4 раза більше, ніж у 2022 році (у 2022 році – 83,8 млрд грн), зокрема 59,3 млрд грн – не придатної до обігу готівки (у 2022 році – 27,3 млрд грн).

Для забезпечення стійкості та ефективності готівкового обігу в умовах воєнного стану протягом 2023 року ми без обмежень підкріплювали банки готівкою та здійснювали подальшу децентралізацію зберігання резервних фондів Національного банку, щоб мінімізувати ризики та забезпечити збереження готівки. Водночас упродовж 2023 року діяла норма про видачу готівки в гривнях з рахунку клієнта в сумі, що не перевищує 100 тисяч гривень на день, за винятком певних виключень (виплата заробітної плати, окремі соціальні виплати тощо).

Удосконалення нормативної бази

З метою підвищення ефективності управління готівкою ми допрацьовували нормативно-правову базу, що регулює готівковий обіг.

Так, протягом 2023 року внесено зміни до Інструкції про порядок організації касової

роботи банками та проведення платіжних операцій надавачами платіжних послуг в Україні, затвердженої постановою Правління Національного банку України від 25 вересня 2018 року №103 (далі – Інструкція № 103), в яких передбачено, зокрема:

- запровадження додаткових механізмів контролю під час унесення готівки за допомогою ПТКС для її зарахування на рахунок, що сприятиме підвищенню прозорості операцій у платіжній інфраструктурі та мінімізації можливостей її використання у протиправних цілях;
- оптимізацію норм щодо формування та пакування готівки національної валюти;
- удосконалення вимог до банків та інкасаторських компаній стосовно сортування готівки національної валюти, що сприятиме поліпшенню якості готівки в обігу;
- актуалізацію норм Інструкції № 103 відповідно до статті 33¹ Закону України “Про Національний банк України” стосовно впровадження для юридичних осіб ліцензії Національного банку на здійснення операцій з готівкою, яка передбачає діяльність з інкасації коштів, перевезення валютних та інших цінностей, діяльність з оброблення та зберігання готівки.

У грудні 2023 року ми внесли зміни до Положення про передавання запасів готівки на зберігання до уповноважених банків та проведення операцій з ними, затвердженого постановою Правління Національного банку України від 17 вересня 2021 року № 95 (зі змінами), що сприятиме комплексній оптимізації діяльності уповноважених

банків та вдосконаленню їх роботи з готівкою. Зокрема, впровадили норму для уповноважених банків про здійснення обслуговування банків та інкасаторських компаній за тарифами, не вищими за встановлені нормативно-правовим актом з питань тарифної політики Національного банку щодо розрахунково-касового обслуговування (видача готівки банкам та приймання придатної готівки від банків).

Також з 01 грудня 2023 року набрала чинності постанова Правління Національного банку України від 17 листопада 2023 року № 148, якою затверджене Положення про здійснення операцій з тестовими банкнотами за участю уповноважених банків, згідно з яким уповноважені банки повинні забезпечити перевірку та налаштування власного обладнання з автоматизованого оброблення банкнот відповідно до вимог Інструкції № 103. Це сприятиме поліпшенню якості готівки, повторно випущеної уповноваженими банками в обіг після її сортування на власному обладнанні з автоматизованого оброблення банкнот.

Обмін готівкової гривні за кордоном

Наприкінці листопада 2023 року Національний банк разом із Національним банком Польщі завершив важливий проєкт із повернення в Україну готівкової гривні, яка була обмінана протягом 2022 року європейськими центральними банками для українських громадян за кордоном.

Безпрецедентна за своїм масштабом програма обміну готівкової гривні для вимушених переселенців з України була реалізована

на підставі укладених Національним банком угод з центральними банками 10 європейських країн: Польщі, Німеччини, Бельгії, Нідерландів, Італії, Мальти, Литви, Латвії, Швеції та Швейцарії. Після завершення таких обмінних операцій Національний банк здійснював викуп отриманої іноземними центральними банками готівкової гривні, загальна сума якої становила майже 970 млн грн.

Основним хабом, який акумулював за кордоном всю обмінану іноземними центральними банками готівкову гривню, став Національний банк Польщі.

За партнерську ініціативу щодо розроблення та впровадження механізму обміну готівкової гривні за кордоном для вимушених переселенців з України Національний банк України і Національний банк Польщі отримали у 2023 році престижну нагороду Central Banking Award у номінації “Currency Manager”.

Про інкасацію

Протягом 2023 року 27 банків (два з них наразі ліквідовано) здійснювали діяльність з перевезення й інкасації валютних цінностей та обслуговували 54 146 точок інкасації, 5 209 відділень, 15 657 банкоматів та 17 508 ПТКС. Також на умовах аутсорсингу СІТ-компанії забезпечували готівковий обіг необхідними послугами інкасації. Усього на кінець 2023 року право на надання банкам послуг з інкасації відповідно до отриманої ліцензії мали 11 юридичних осіб. Вони обслуговували 2059 точок клієнтів, 307 відділень та 6487 банкоматів і ПТКС.

У 2023 році ми удосконалили систему ліцензування юридичних осіб для роботи на

Загалом за 2023 рік кількість банкнот в обігу зменшилася на 206,3 млн шт. (на 7,05%), монет – збільшилася на 339,5 млн шт. (на 2,4%).

Найбільше за кількістю в готівковому обігу перебувало банкнот номіналом 500 гривень та розмінних монет номіналом 10 копійок (28,3% та 28,2% відповідно).

Водночас на кінець 2023 року в готівковому обігу країни перебувало майже 241 млн шт. банкнот найвищого номіналу – 1 000 гривень, введених у обіг більше 4 років тому (з 25 жовтня 2019 року).

Станом на 01 січня 2024 року на одного українця припадало 66 шт. банкнот (менше на 5 шт., або на 7% порівняно з 2022 роком) та 177 шт. розмінних та обігових монет, які є засобом платежу (більше на 8 шт., або на 4,7% порівняно з 2022 роком). Станом на 01 січня 2023 року на одного українця припадало 71 шт. банкнот та 169 шт. монет.

У структурі готівки в обігу також враховуються монети дрібних номіналів (1, 2, 5 та 25 копійок), доки громадяни можуть їх обміняти на монети й банкноти інших номіналів, що перебувають в обігу.

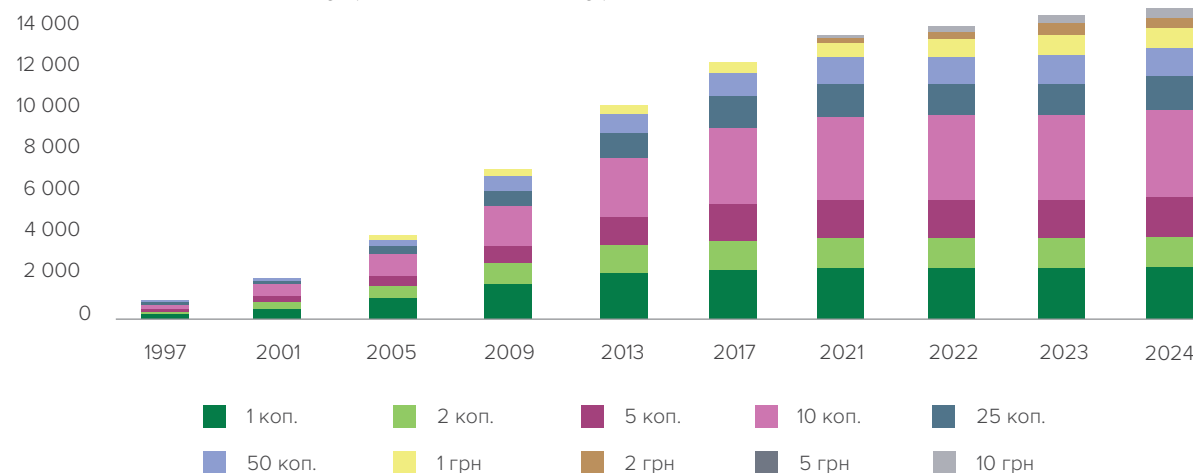
У 2023 році Національний банк продовжував вилучення розмінних монет номіналами 1, 2, 5, 25 копійок, поступове вилучення банкнот номіналами 1 і 2 гривні зразків 2003–2007 років та обігових монет номіналом 1 гривня, виготовлених до 2018 року.

Ураховуючи введення воєнного стану в Україні, численні звернення фізичних осіб та той факт, що значна частина громадян перебуває за межами їх постійного місця проживання, ми подовжили термін обміну Національним банком та уповноваженими банками фізичним

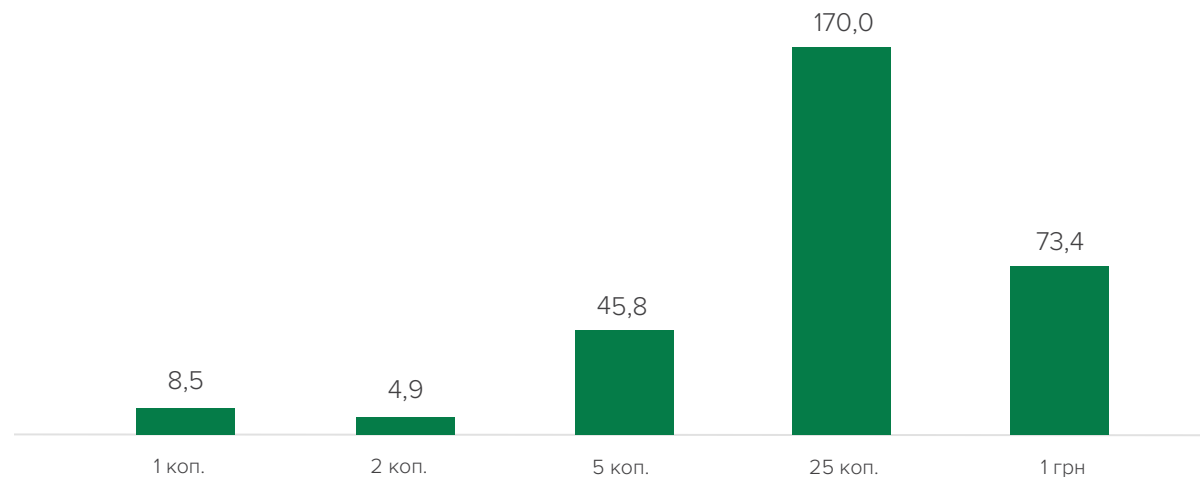
особам вилучених з обігу монет номіналами 1, 2, 5 та 25 копійок і банкнот усіх номіналів зразків до 2003 року всіх років випуску на монети і банкноти всіх номіналів, що перебувають в обігу.

Здійснити обмін можна буде до кінця воєнного стану в Україні та протягом 90 календарних днів із дати його припинення або скасування.

Кількість монет в обігу (на початок року), млн шт.

Вилучення з обігу монет номіналом 1, 2, 5, 25 коп. та 1 грн (без залишків оборотної каси Національного банку), млн шт.

Усього з 01 жовтня 2019 року до 31 грудня 2023 року вилучено з обігу монети номіналами 1, 2, 5, 25 копійок та 1 грн (старого зразка, виготовлені до 2018 року), у кількості 302,61 млн шт., або 4,1% від загальної кількості монет цих номіналів, що перебували в обігу станом на 01 жовтня 2019 року (7 439,7 млн шт.). Із них номіналами: 1 коп. – 8,51 млн шт., 2 коп. – 4,88 млн шт., 5 коп. – 45,8 млн шт., 25 коп. – 170,04 млн шт. та 1 грн – 73,39 млн штук.

Загалом готівково-грошовий обіг в Україні у 2023 році характеризувався зростанням обсягу готівки в обігу на 48,3 млрд грн, або на 6,7% порівняно з 2022 роком. Водночас темпи зростання готівки в обігу у 2023 році були вдвічі меншими, ніж у 2022 році (обсяг готівки в обігу за 2022 рік зріс на 88,5 млрд грн, або на 14,1% порівняно з 2021 роком). Залишки готівки в касах банків станом на 01 січня 2024 року становили 48,2 млрд грн. За 2023 рік обсяг залишків готівки в касах банків зменшився на 0,8 млрд грн, або майже на 1,7%.

У 2023 році спостерігалось збільшення обсягів касових оборотів банків та СІТ-компаній за надходженнями готівки, а також за видачами готівки до/з кас банків. Порівняно з попереднім роком обсяги касових оборотів за надходженнями готівки до кас банків та СІТ-компаній збільшилися на 299,1 млрд грн (на 13,6%), а за видачами готівки з кас банків – на 261,9 млрд грн (на 11,5%).

За 2023 рік, якщо порівняти з попереднім роком, найбільші обсяги

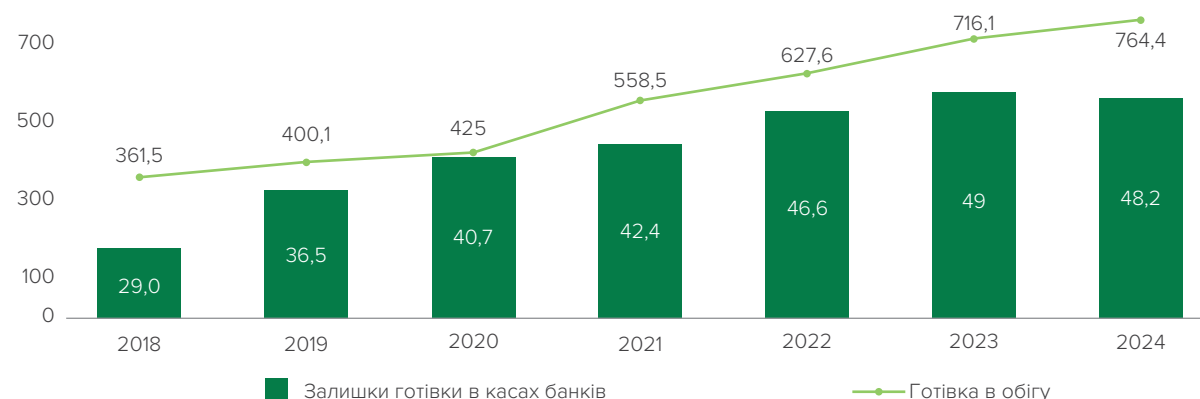
зростання спостерігалися за такими напрямками надходження готівки:

- як торговельної виручки – на 140,3 млрд грн, або на 19,9%, – до 844,9 млрд грн;
- від продажу іноземної валюти – на 101,0 млрд грн, або на 76,8%, – до 232,5 млрд грн;

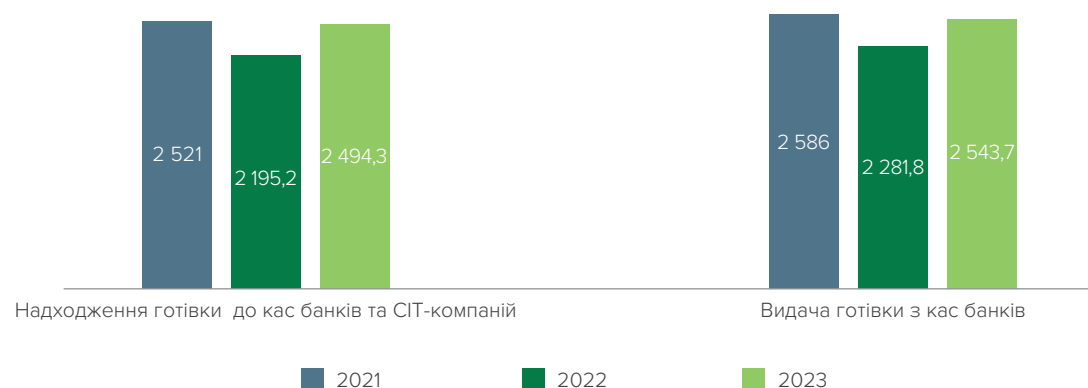
- як виручки від усіх видів послуг – на 45,0 млрд грн, або на 13,0%, – до 391,7 млрд грн.

Водночас за 2023 рік спостерігалось скорочення обсягів надходження готівки до кас банків із використанням платіжних карток на 46,0 млрд грн, або майже на 6,0%, – до 729,9 млрд грн.

Готівка в обігу та залишки готівки в касах банків (на початок року), млрд грн

Касові обороти банків та СІТ-компаній, млрд грн

За 2023 рік, якщо порівняти з попереднім роком, найбільші обсяги зростання спостерігалися за такими напрямками видачі готівки з кас банків:

- за платіжними картками – на 243,3 млрд грн, або 12,8%, – до 2138,6 млрд грн;
- на оплату праці та стипендій – на 13,6 млрд грн, або 27,3%, – до 63,3 млрд грн;
- за придбану іноземну валюту – на 12,6 млрд грн, або на 14,4%, – до 100,4 млрд грн.

Водночас за 2023 рік спостерігалось скорочення обсягів видачі готівки через каси банків з рахунків за вкладками фізичних осіб на 11,1 млрд грн, або на 23,7%, – до 35,8 млрд грн.

Сальдо валютно-обмінних операцій (перевищення надходжень готівкової гривні до кас банків від продажу іноземної валюти над видачами гривні за придбану іноземну валюту) за 2023 рік становило 132,0 млрд грн (за 2022 рік – 43,7 млрд грн).

Про стан перерахування готівки

З метою забезпечення стійкості готівкового обігу в 2023 році ми значно активізували свою роботу щодо підвищення якості готівки в обігу.

Так, за 2023 рік оброблено на автоматизованих системах оброблення банкнот (BPS 1040/M7) 807,4 млн шт. банкнот. Це більше на 305,1 млн шт. банкнот порівняно з 2022 роком. Зокрема, перераховано придатних до обігу 239,2 млн шт. банкнот, зношених – 27,2 млн шт. банкнот. Ручна

добробка знадобилася для 11,2 млн шт. банкнот. Було знищено на автоматизованих системах оброблення банкнот 529,8 млн шт. не придатних до обігу банкнот. Крім того, на автоматизованих системах знищення банкнот утилізовано 39,2 млн шт. банкнот.

Водночас від банків до підрозділів Національного банку упродовж 2023 року надійшло на перерахування придатних до обігу банкнот 701,1 млн шт. Ця кількість є удвічі більшою порівняно з 2022 роком (353,4 млн шт. у 2022 році).

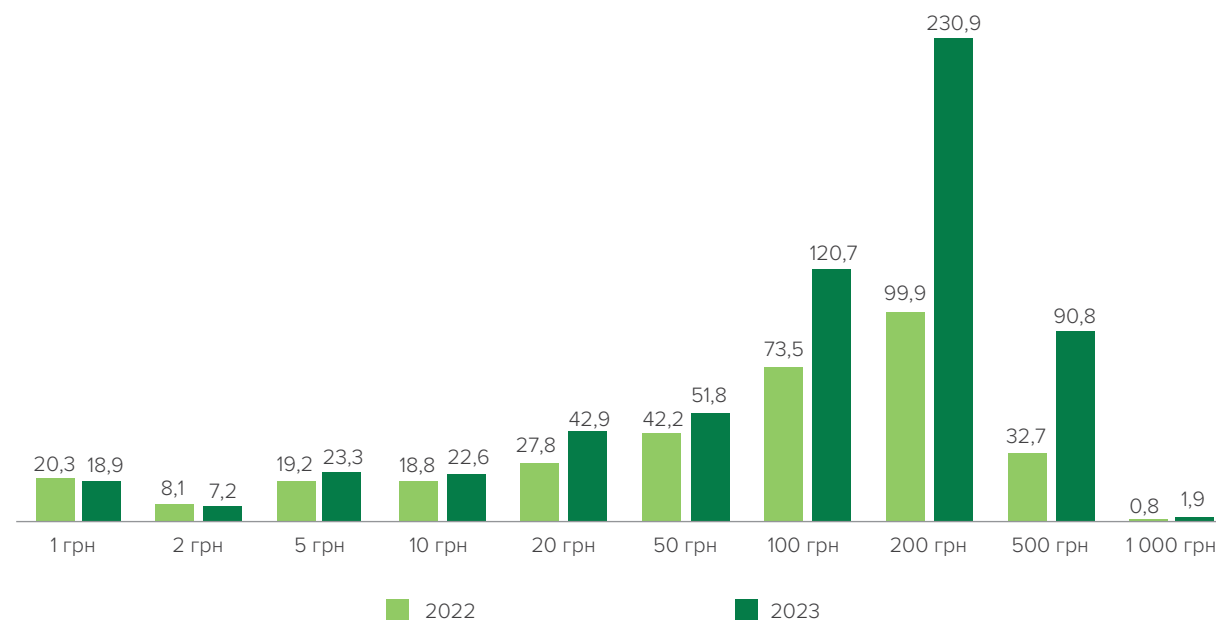
Зокрема, надійшло від банків на перерахування придатних до обігу банкнот:

- до підрозділів грошового обігу в регіонах – 288,1 млн шт., що на 35% більше, ніж за 2022 рік (212,9 млн шт.);
- до Центрального сховища – 413 млн шт., що на 194 % більше, ніж за 2022 рік (140,4 млн шт.).

Вилучення зношених банкнот

У межах забезпечення клієнтоорієнтованості готівкового обігу та з метою підвищення якості готівки в обігу в 2023 році ми також суттєво посилили свою роботу щодо вилучення з обігу зношених банкнот.

Кількість вилучених з обігу зношених банкнот у розрізі номіналів, млн шт.

Так, за 2023 рік обсяг вилучених з обігу Національним банком та уповноваженими банками зношених банкнот становив 610,97 млн шт. на суму 109,4 млрд грн. За кількістю вилучених зношених банкнот це більше в 1,8 раза, ніж було вилучено за 2022 рік (343,3 млн шт. на суму 47,4 млрд грн).

У 2023 році, якщо порівняти з попереднім роком, обсяги вилучення зношених банкнот збільшилися майже за всіма номіналами (за винятком банкнот 1 грн та 2 грн). Найбільші обсяги вилучення зношених банкнот у 2023 році спостерігалися за номіналом 200 грн – у 2,3 раза більше, ніж було вилучено у 2022 році.

Усі вилучені з обігу за 2023 рік зношені банкноти гривні становлять 22% від кількості банкнот, що перебували в обігу станом на 01 січня 2024 року (2 722,1 млн шт.).

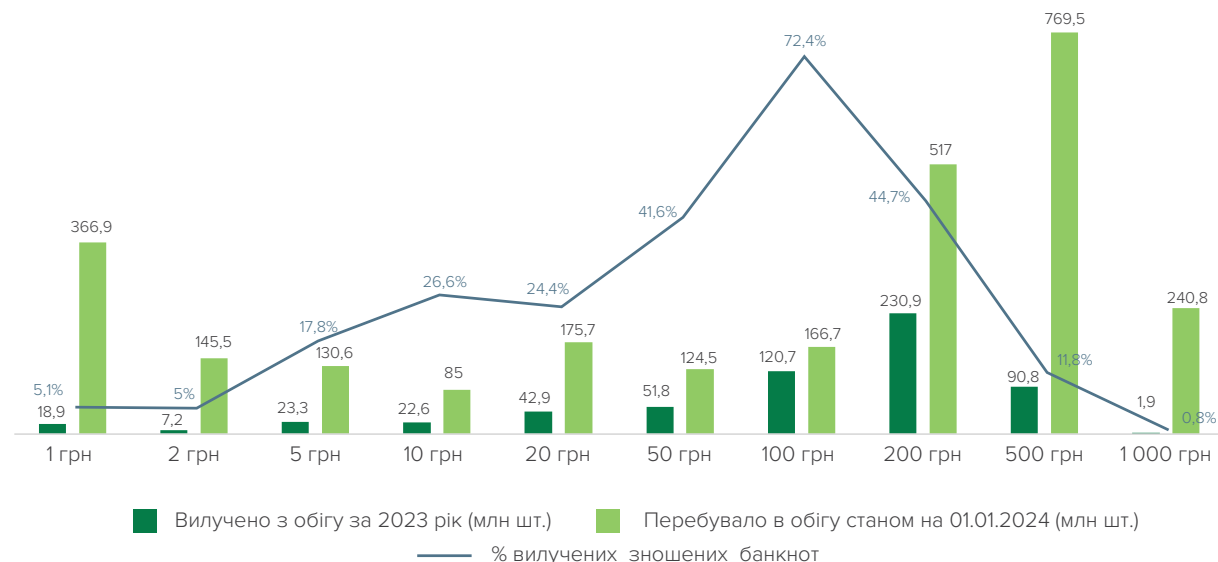
Станом на кінець звітного року найбільший відсоток вилучених з обігу зношених банкнот відносно банкнот, що перебували в обігу, припадає на такі номінали: 50 грн – 41,6%, 100 грн – 72,4% та 200 грн – 44,7%.

Доходи Національного банку за касове обслуговування банків та інкасаторських компаній

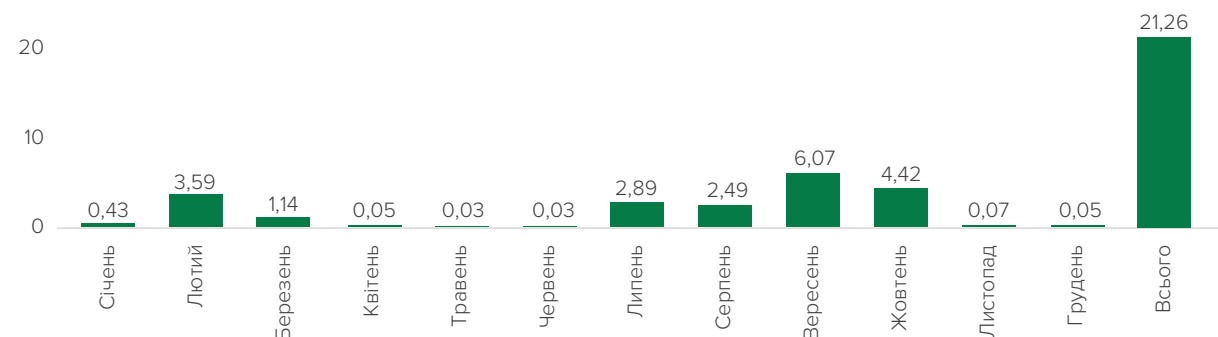
За 2023 рік за касове обслуговування банків та інкасаторських компаній ми отримали доходів на загальну суму 21,26 млн грн (за 2022 рік – 64,39 млн грн), що пов'язано зі збільшенням суми безоплатних послуг з касового обслуговування, які надає Національний банк:

- підрозділи грошового обігу в регіонах – за касове обслуговування банків – 12,39 млн грн;
- Центральне сховище – за касове обслуговування банків та інкасаторських компаній – 8,87 млн грн.

Вилучено з обігу зношених банкнот за 2023 рік відносно банкнот, які перебували в обігу станом на 01.01.2024, млн шт.

Отримані доходи за касове обслуговування в розрізі місяців 2023 року, млн грн

У 2023 році ми не оновлювали тарифи на послуги з касового обслуговування банків та інкасаторських компаній готівкою, а лише уточнювали назви окремих послуг для їхнього узгодження з ухваленими нормативно-правовими актами Національного банку.

Сума касового обслуговування за 2023 рік становила 451,2 млрд грн, із них безоплатні послуги – на суму 442,7 млрд грн. Це майже 98% від загальної суми касового обслуговування.

Вилучення з обігу підроблених грошових знаків

Ми здійснюємо постійний моніторинг стану вилучення з обігу підроблених грошових знаків та констатуємо відносно низький рівень підроблення банкнот національної валюти.

Кількість підроблених банкнот гривні, вилучених з обігу в банківській системі України, в 2023 році становила 0,00021% від загальної кількості готівки, що перебувала в грошовому обігу. Тобто на один мільйон справжніх банкнот гривні припадало близько 2,1 шт. підробок.

У країнах Євросоюзу, наприклад, згідно з даними офіційного сайту Європейського центрального банку за підсумками 2023 року цей показник становив приблизно 16 шт. підроблених банкнот євро.

За результатами 2023 року підробки банкнот гривні нового зразка становлять лише 18% від загальної кількості підробок, вилучених у банківській системі України. Відповідно у 2023 році кількість підроблених банкнот гривні нового зразка на один мільйон справжніх банкнот в обігу становила лише 0,4 шт.

Загалом упродовж 2023 року з обігу вилучено 5 657 шт. підроблених банкнот національної валюти на суму 1 661 688 грн (у 2022 році – 5 346 шт. підроблених банкнот національної валюти на суму 1 836 575 грн).

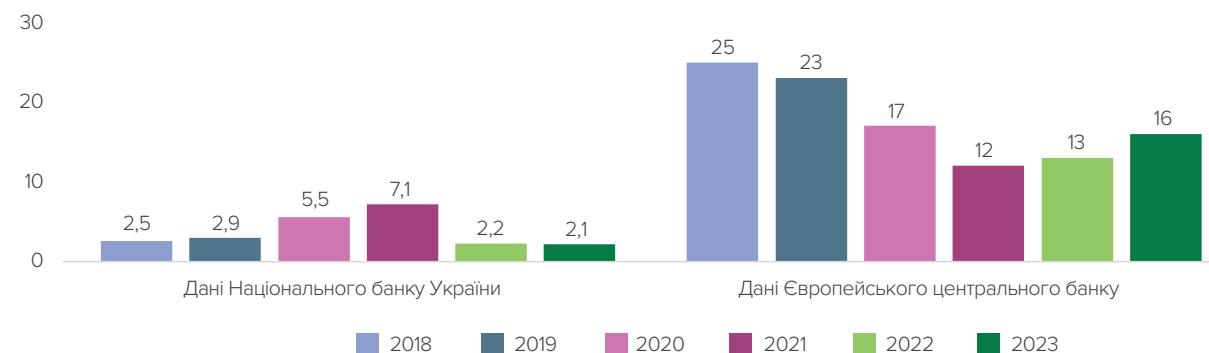
Порівняно з 2022 роком кількість вилучених із грошового обігу підроблених банкнот збільшилася на 6%, а сума – зменшилася на 10%.

Більшість (93%) вилучених з обігу підроблених банкнот припадала на банкноти трьох номіналів:

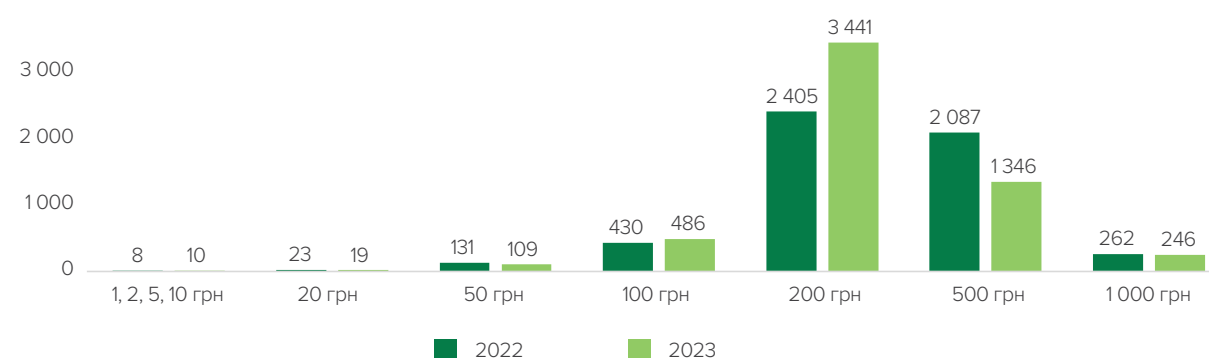
- 200 грн (61% від загальної кількості вилучених підробок та 41% від їхньої загальної суми);
- 500 грн (24% та 41% відповідно);
- 100 грн (8% та 3% відповідно);

Інші вилучені з обігу підроблені банкноти номіналами 1, 2, 5, 10, 20, 50, 1000 грн становили лише 7%.

Кількість підроблених банкнот на 1 млн справжніх банкнот, шт.

Кількість вилучених підроблених банкнот гривні за номіналами, шт.

Серед вилучених з обігу у 2023 році підроблених банкнот іноземної валюти переважали долари США (97% від загальної кількості всіх вилучених підроблених банкнот іноземної валюти) та євро (3%).

Водночас підробки номіналами 50 та 100 доларів США становили 7% та 92% від загальної кількості вилучених підроблених доларів США відповідно, підробки номіналами 50 та 200 євро – 39% та 30% від загальної кількості вилучених підроблених євро.

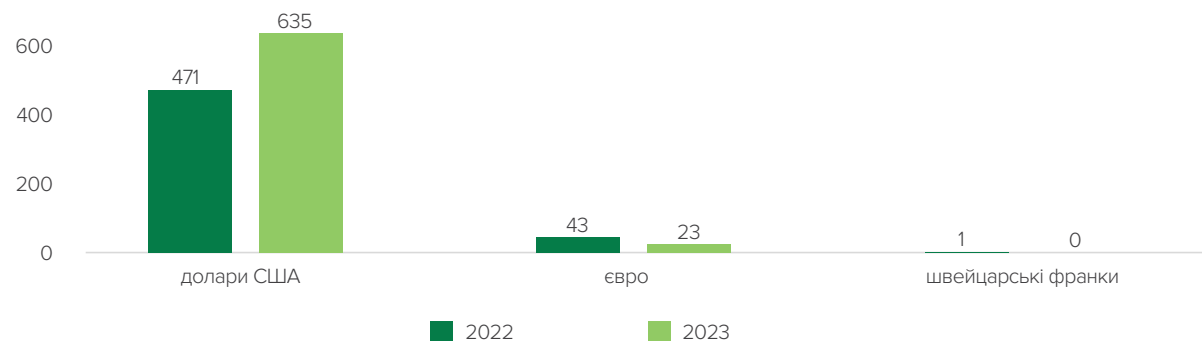
У межах діяльності Центру компетенції з протидії підробленню грошових знаків протягом року ми провели 26 семінарів та вебінарів з питань визначення справжності та платіжності грошових знаків для майже п'яти з половиною тисяч касових працівників банків.

Щодо вилучення підроблених грошових знаків ми постійно взаємодіяли із Бюро економічної безпеки України та Департаментом стратегічних розслідувань Національної поліції України, експертними установами Міністерства внутрішніх справ України та Міністерства юстиції України, Європейським центральним банком та іншими центральними банками країн світу.

Випуск та реалізація нумізматичної, сувенірної продукції та інвестиційних монет

У драматичний період нашої історії, коли вся Україна відстоює свою незалежність, суверенітет і територіальну цілісність, захищає власну мову, традиції та культурну спадщину, Національний банк, випускаючи нумізматичну продукцію, віддає належну шану мужності, героїзму та незламності наших неймовірних захисників та відзначає силу духу українського народу.

Кількість вилучених підроблених банкнот іноземної валюти, шт.

У 2023 році Національний банк випустив 34 найменування нумізматичної продукції.

її загальний тираж становив 1 507 500 шт., що на 53% більше порівняно з попереднім роком.

Обсяги випущеної Національним банком України нумізматичної продукції за 2022–2023 роки, шт.

Значення	2022		2023		Приріст, %
	Тираж	Кількість найменувань	Тираж	Кількість найменувань	
Нумізматична продукція					
пам'ятні монети					
з нейзильберу	545 000	14	785 000	15	↑ 44%
зі срібла	25 000	6	35 000	7	↑ 40%
сувенірна продукція					
сувенірна продукція	412 500	14	687 500	15	↑ 66%
Загальна кількість	982 500	34	1 507 500	37	↑ 53%

Особливим попитом протягом 2023 року користувалися пам'ятні монети патріотичного спрямування, зокрема:

“Сміливість бути. UA”, присвячена сміливості української нації. Українці без зброї в руках зупиняють танки, виходять на мітинги та толоки, відстоюють свою самоідентичність та незалежність, рятують вдень та вночі людей і тварин, під обстрілами, без світла, без води невтомно та щоденно працюючи заради майбутнього, заради життя, заради розквіту нашої держави та Перемоги – світла над темрявою.

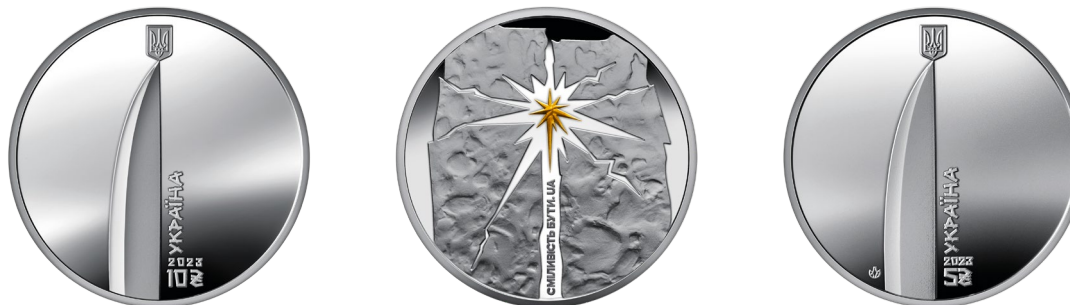
Бо Україна – це країна сміливих людей!
Сміливість – це кожен українець!

“Народжений в Україні”, присвячена маленьким українцям, які несуть в собі животворне коріння віків і сучасності, місце і час народження яких на цій землі не випадкові.

“Захисниці”, присвячена українським жінкам. Окреме місце відведено пам'ятним монетам, присвяченим людям героїчних професій, які щодня і щоночі робили й роблять неможливе: енергетикам, залізничникам, волонтерам, оскільки Україна – країна супергероїв!

Також попитом користувалися монети, що репрезентують національне багатство й колорит українців: “Український борщ”, “Українська мова”.

Пам'ятні монети “Сміливість бути. UA” зі срібла номіналом 10 гривень та з нейзильберу номіналом 5 гривень

Пам'ятні монети “Захисниці” зі срібла номіналом 10 гривень та з нейзильберу номіналом 5 гривень

Серію, присвячену Збройним Силам України, ми продовжили випуском обігових пам'ятних монет: “Сили підтримки Збройних Сил України”, “ППО – надійний щит України”, “Командування об'єднаних сил Збройних Сил України”, а також реалізували випуск роликів цих обігових пам'ятних монет у тематичному пакованні.

Також ми продовжили серію “Флора і фауна України” та “Східний календар”.

Крім того, випуски пам'ятних монет були присвячені:

Архистратигу Михаїлу – незмінному борцю із силами зла, захиснику віри, покровителю воїнів, які борються за праведне діло та захищають добро;

Василю Кричевському – до 150-річчя від дня народження цієї потужної і самобутньої постаті в українському мистецтві кінця XIX – середини XX ст.;

Павлу Скоропадському – українському державному та політичному діячеві, воєначальнику, гетьману України (у 1918 році);

100-річчю Національного наукового центру “Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса”;

Воєнній розвідці України – високотехнологічній та високоінтелектуальній складовій сил безпеки і оборони України, яка надійно стоїть на захисті національних інтересів нашої держави;

Антонівському мосту – найбільш згадуваному в часи війни мосту в Україні – одній з трьох ключових переправ через Дніпро

Ролики обігових пам'ятних монет присвячені Збройним Силам України

в Херсонській області, стратегічно важливому об'єкту для регіону та країни в цілому.

Також випущено низку пам'ятних медалей, присвячених містам героїв (Охтирці, Волновасі, Чернігову, Миколаєву), Маріупольському драмтеатру, міжнародній конференції United for Justice – Об'єднані заради справедливості, Сержантському корпусу.

У 2023 році ми також ввели в обіг чимало цікавих та оригінальних наборів пам'ятних монет:

- набір із трьох срібних монет у формі дзвоників у сувенірній упаковці “Щедрик – колядка дзвонів”, що став окрасою нашої нумізматичної продукції. Цей набір продовжує серію “Українська спадщина” та присвячений одному з національних музичних символів України – всесвітньо

відомій колядці “Щедрик” в обробці композитора Миколи Леонтовича;

- набір із двох срібних монет “Володимирський собор у м. Київ”, присвячений одній з архітектурних перлин Києва національного значення – Володимирському собору;
- набір із двох срібних монет у формі серця “Дружба та братство – найбільше багатство” – реалізував спільний нумізматичний проєкт Національного банку України та Національного банку Польщі як прояв солідарності українського та польського народів в умовах російської агресії проти України.

Увічнюючи силу духу та героїзм українців, до перших роковин повномасштабного вторгнення ми створили пам'ятну банкноту

“ПАМ’ЯТАЄМО! НЕ ПРОБАЧИМО!”, присвячену боротьбі України проти російських загарбників та вшануванню сили духу українського народу, його стійкості, незламності та героїзму.

Ця банкнота номіналом 20 гривень не лише відкрила нову серію пам’ятних банкнот, а й стала унікальною завдяки своєму яскравому та виразному дизайну, виконаному вертикально.

У 2023 році дохід Національного банку від реалізації пам’ятних та інвестиційних монет України, сувенірної та супутньої продукції становив 660,6 млн грн, що у 2,2 раза, або на 363 млн грн більше порівняно з 2022 роком.

Загальний обсяг реалізованої на внутрішньому та зовнішньому ринках нумізматичної продукції становив майже 2 млн шт., що на 762 тис. шт. більше порівняно з попереднім роком, зокрема:

на внутрішньому ринку: 1 964,68 тис. шт., дохід від реалізації яких становив 656,50 млн грн:

пам’ятних монет – 878,66 тис. шт.
на суму 361,46 млн грн:

- золотих монет – 18,37 тис. шт. на суму 168,8 млн грн,
- срібних монет – 59,36 тис. шт. на суму 124,09 млн грн,
- монет із нейзильберу – 800,93 тис. шт. на суму 68,57 млн грн;

інвестиційних монет – 7,2 тис. шт.
на загальну суму 204,34 млн грн:

- золотих монет – 5,3 тис. шт. на суму 202,09 млн грн,
- срібних монет – 1,9 тис. шт. на суму 2,25 млн грн;

сувенірної та супутньої продукції –
1 078,82 тис. шт. на суму 90,7 млн грн:

- сувенірної продукції – 946,58 тис. шт. на суму 85,01 млн грн,
- супутньої продукції – 127,79 тис. шт. на суму 5,69 млн грн;

на зовнішньому ринку: 4,45 тис. шт., дохід від реалізації яких становив 4,1 млн грн:

- пам’ятних монет – 0,16 тис. шт. на суму 0,23 млн грн,
- сувенірної продукції – 1,25 тис. шт. на суму 0,21 млн грн,

інвестиційних монет – 3,04 тис. шт.
на загальну суму 3,69 млн грн:

- золотих монет – 0,04 тис. шт. на суму 0,1 млн грн,
- срібних монет – 3 тис. шт. на суму 3,59 млн грн.

З метою надання клієнтам якісного сервісу та забезпечення прозорої реалізації нумізматичної продукції в лютому 2023 року ми завершили роботу з оптимізації [інтернет-магазину](#) та відновили його роботу. Це дало нам змогу реалізувати через інтернет-магазин у 2023 році 727 тис. шт. продукції та отримати дохід на суму 255,19 млн грн, що становило майже 40% від загальної суми отриманого від реалізації нумізматичної продукції доходу.

Пам’ятна банкнота “ПАМ’ЯТАЄМО! НЕ ПРОБАЧИМО

Попри існуючу нестабільність, пов'язану з повномасштабним вторгненням росії в Україну, введенням воєнного стану та відсутністю авіасполучення, у 2023 році нам вдалося відновити логістичні ланцюги та забезпечити реалізацію нумізматичної продукції Національного банку на зовнішньому ринку, а саме упродовж 2023 року реалізовано 3,04 тис. шт. інвестиційних монет, 0,16 тис. шт. пам'ятних монет та 1,25 тис. шт. сувенірної продукції на загальну суму 143,5 тис. доларів США.

З метою популяризації української нумізматичної продукції у світі Національний банк відновив у 2023 році свою виставкову діяльність: як віртуальний учасник міжнародної виставки “World Money Fair 2023” в онлайн-форматі ми представили широкий асортимент нової та оригінальної нумізматичної продукції, уведеної в обіг під час повномасштабного вторгнення росії в Україну.

Для підвищення впізнаваності нумізматичного бренду Національного банку ми подали заявку для участі в престижному міжнародному монетному конкурсі “The Coin of the Year” (“COTY”), який щорічно проводить авторитетне нумізматичне видання “World Coin News”. За результатами голосування міжнародного журі, до складу якого входило понад 100 експертів з усього світу, більшістю голосів перше місце отримала пам'ятна монета номіналом 5 гривень “До 30-річчя незалежності України”, яка разом із пам'ятною монетою номіналом 10 гривень “25 років Конституції України” напередодні увійшла до 10 найкращих монет світу цього міжнародного монетного

конкурсу, здобувши перемогу в номінаціях “Найкраща монета про сучасну подію” та “Найхудожніша монета року” відповідно.

У наступному році ми продовжимо працювати над створенням нових оригінальних дизайнів нумізматичної продукції та її просуванням на міжнародних ринках, а також упровадженням сучасних форм і технологій, пошуком нового змісту й тем.

Регулювання платіжного ринку

У 2023 році у сфері регулювання платіжного ринку ми здійснили низку заходів, а саме:

1) удосконалили порядок реєстрації комерційних агентів надавачів фінансових платіжних послуг:

надали право банкам залучати фізичних осіб-підприємців як комерційних агентів (раніше таке право було лише в небанківських надавачів платіжних послуг);

урегулювали питання щодо переліку осіб, які не можуть залучатися для надання фінансових платіжних послуг як комерційні агенти з приймання готівки;

з метою забезпечення виходу на ринок доброчесних комерційних агентів посилили вимоги до них, зокрема:

- зобов'язали надавачів платіжних послуг перевіряти, чи немає в комерційних агентів або їхніх керівників судимості, обмеження чи заборони займатися певною діяльністю, застосованих заходів впливу тощо;

- удосконалили механізми внутрішнього контролю надавачів платіжних послуг за діяльністю комерційних агентів стосовно зберігання обсягів готівки, проведення її інкасації, а також переліку заходів, що застосовуватимуться до комерційних агентів у разі порушення ними вимог законодавства з питань платіжних послуг та фінансового моніторингу;
- уточнили порядок розгляду документів для реєстрації комерційних агентів, у тому числі стосовно надання регуляторіві додаткової інформації, документів, пояснень, потрібних для уточнення відомостей про комерційного агента;

2) оновили порядок реєстрації та внесення до Реєстру платіжної інфраструктури (далі – Реєстр) відомостей про платіжні системи та їх суб'єктів, зокрема врегулювали питання щодо:

права Національного банку відмовити в реєстрації міжнародних платіжних систем, створених нерезидентами, а також скасувати їх реєстрацію в разі:

- наявності інформації про співпрацю або здійснення платіжних операцій за участю платіжних систем, банків, небанківських установ, до яких (або до операторів, власників, керівників яких) застосовано санкції іноземними державами (крім держави, що здійснює збройну агресію проти України), міждержавними об'єднаннями, міжнародними організаціями та/або Україною (вимога застосовується протягом строку дії санкцій і трьох років після скасування санкцій);

- функціонування на території держави, що здійснює збройну агресію проти України;
 - права Національного банку скасувати реєстрацію міжнародної платіжної системи, створеної нерезидентом, якщо протягом 180 календарних днів кількість прямих учасників такої платіжної системи в Україні не відповідає вимогам українського законодавства (тобто є меншою трьох);
 - унесення до Реєстру відомостей про технологічних операторів платіжних послуг, яких окремо залучатимуть учасники платіжної системи, за умови, що таке право буде передбачене узгодженими з Національним банком документами, що визначають умови та порядок діяльності платіжної системи тощо;
- 3) спростили вимоги до порядку відкриття рахунків користувачам надавачами платіжних послуг з обслуговування рахунків (далі – надавач платіжних послуг) та надали право:
- фізичним особам – кандидатам, представникам користувачів, розпорядникам – пред'являти уповноваженому працівникові надавача платіжних послуг е-паспорт, е-паспорт для виїзду за кордон, е-свідоцтво про народження, дані про реєстраційний номер облікової картки платника податків за допомогою мобільного додатка Єдиного державного вебпорталу електронних послуг не лише під час відкриття рахунку, а й під час його обслуговування;
 - користувачеві – подавати заяву про закриття рахунку до надавача платіжних послуг у порядку, визначеному в договорі між надавачем платіжних послуг та користувачем;

- надавачам платіжних послуг – визначити день відкриття рахунку користувача в договорі між надавачем платіжних послуг та користувачем;

4) актуалізували нормативну базу, що регулює діяльність платіжного ринку, відповідно до змін, унесених до законів України, зокрема:

- встановили порядок відкриття та закриття банками рахунків електронному резиденту (е-резиденту) для здійснення підприємницької діяльності;
- виключили норму щодо часу перебування коштів на платіжному рахунку користувача, необхідного для виконання платіжної операції;
- надали право надавачеві платіжних послуг закривати поточні, платіжні, вкладні (депозитні) рахунки користувача за настання підстав, визначених у законах України, зокрема в Податковому кодексі України, та повертати залишок коштів на рахунках користувачеві;
- уточнили назву податкового номера для окремих категорій користувачів у зв'язку з унесенням змін до Податкового кодексу України;
- визначили платіжні операції, щодо яких платник не має права відкликати згоду на їх виконання, та передбачив можливість використання коду автентифікації для засвідчення платіжної інструкції;
- з метою удосконалення порядку відкриття і закриття банками рахунків виборчих фондів та фондів всеукраїнського референдуму встановили вказівки щодо заповнення реквізитів заяв про відкриття рахунків та

виключили форми таких заяв із нормативно-правового акта, який регулює порядок відкриття і закриття банками рахунків виборчих фондів та фондів всеукраїнського референдуму;

5) посилили вимоги до еквайрів під час виконання ними платіжних операцій з метою підвищення їх прозорості та посилення рівня захисту прав користувачів. Зокрема:

- зобов'язали еквайрів та інших надавачів платіжних послуг (банки та небанківські фінансові установи), що беруть участь у здійсненні платіжної операції, супроводжувати її детальною інформацією, визначеною в законодавстві;
- визначили, що еквайр чи інший надавач платіжних послуг (банк або небанківська фінансова установа) під час здійснення платіжної послуги, ініційованої користувачем на користь отримувача через еквайра чи іншого надавача платіжних послуг, не є ані платником, ані отримувачем за нею;
- зобов'язали еквайрів за кожною виконаною платіжною операцією, включаючи операцію, здійснену за участі іншого надавача платіжних послуг, володіти інформацією про платника та отримувача (повний номер платіжної картки/найменування та номер рахунку торговця);
- деталізували вимоги до документів, що надаються для підтвердження здійснення операцій з використанням платіжних інструментів, зокрема до квитанції платіжного терміналу;

6) удосконалили регулювання операцій з електронними грошима, а саме:

- установили обов'язок емітента електронних грошей повідомляти контролюючий орган про відкриття та закриття електронного гаманця платника податків, повідомляти орган державної виконавчої служби або приватного виконавця про відкриття, закриття електронного гаманця споживача чи користувача, які є боржниками;
- скасували обмеження щодо максимальної суми електронних грошей (400 тис. грн), яка може зберігатися на поповнюваних електронних гаманцях користувача чи споживача;
- надали право здійснювати погашення електронних грошей користувача на рахунок у Державній казначейській службі України або на рахунок органу державної виконавчої служби, приватного виконавця, відкритий у банку.

Розвиток грошової та платіжної інфраструктури

Розвиток ринку платіжних карток в Україні

Протягом 2023 року на території України діяли сім “карткових” платіжних систем, серед яких, зокрема:

- чотири платіжні системи, створені нерезидентами, зокрема MasterCard, VISA, American Express,
- одна державна платіжна система, створена Національним банком (Національна платіжна система “Український платіжний простір”).

Загальна кількість прямих учасників платіжних систем, які діяли на території України протягом

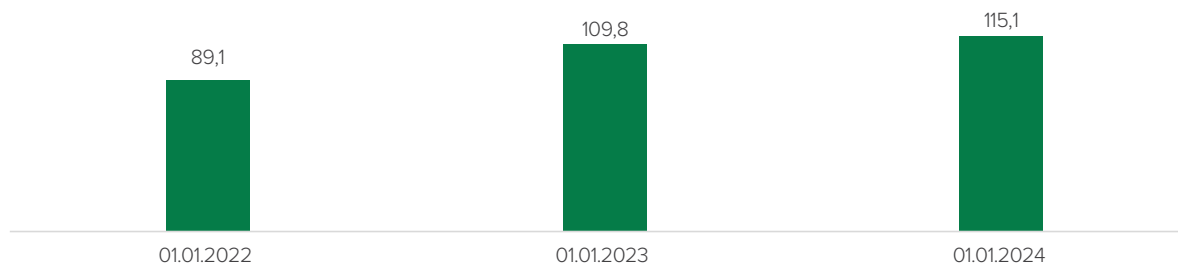
2023 року, становила 63 фінансові установи (61 банк, оператор поштового зв'язку АТ “Укрпошта” та небанківська фінансова установа ТОВ “НоваПей”) та 36 непрямих учасників – небанківських фінансових установ (через 14 прямих учасників).

Емісія платіжних карток та їх види

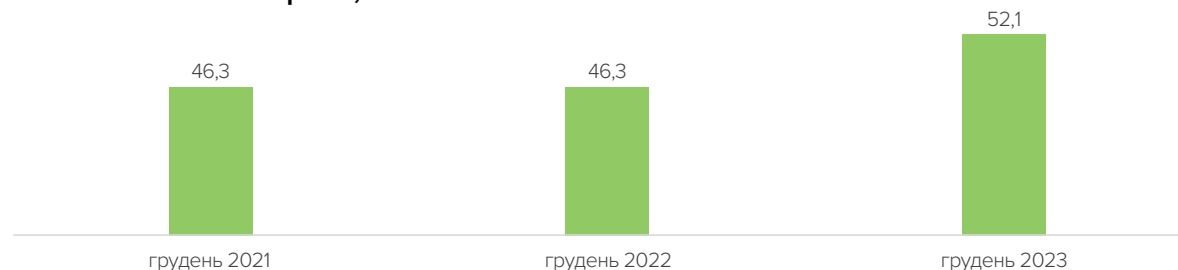
Кількість платіжних карток, емітованих українськими емітентами, станом на 31 грудня 2023 року становила 115,1 млн шт. Це на 4,9% більше, ніж станом на 31 грудня 2022 року. Кількість платіжних карток, які використовувалися для здійснення видаткових операцій у грудні 2023 року, становила 52,1 млн шт. (45,3% емітованих платіжних карток).

Упродовж 2023 року зростала кількість безконтактних платіжних карток, які використовувалися для здійснення операцій. У грудні 2023 року порівняно з груднем 2022 року їх кількість зросла на 17,2% – з 26,1 млн шт. до 30,6 млн шт. платіжних карток. Загалом більше половини (58,7%) платіжних карток, які застосовувалися в грудні 2023 року для здійснення видаткових операцій, – це безконтактні платіжні картки. Також у 2023 році зросла кількість токенизованих платіжних карток. Так, у грудні 2023 року порівняно з груднем 2022 року їх кількість збільшилась на 57,0% – з 7,9 млн шт. до 12,4 млн шт.

Загальна кількість емітованих платіжних карток, млн шт.

Активні платіжні картки, млн шт.

Станом на 31 грудня 2023 року найбільша кількість платіжних карток емітована в міжнародній платіжній системі MasterCard (62,6 млн шт., або 54,4%). Лідером за емісією платіжних карток є АТ КБ “ПриватБанк” (43,9% усіх емітованих платіжних карток).

Платіжна інфраструктура

Кількість платіжних терміналів у торговельній та сервісній мережах порівняно з 2022 роком збільшилася на 25,1% – до 449,5 тис. шт. (із них 445,9 тис. шт. (99,2%) – безконтактні термінали). Кількість платіжних пристроїв банків та небанківських фінансових установ (банкомати, ПТКС та платіжні термінали) зросла на 30,0% – до 48,9 тис. од.

Найбільша кількість торговельних терміналів – в АТ КБ “ПриватБанк” (64,2% усіх платіжних терміналів у торговельній та сервісній мережах).

Операції з використанням платіжних карток

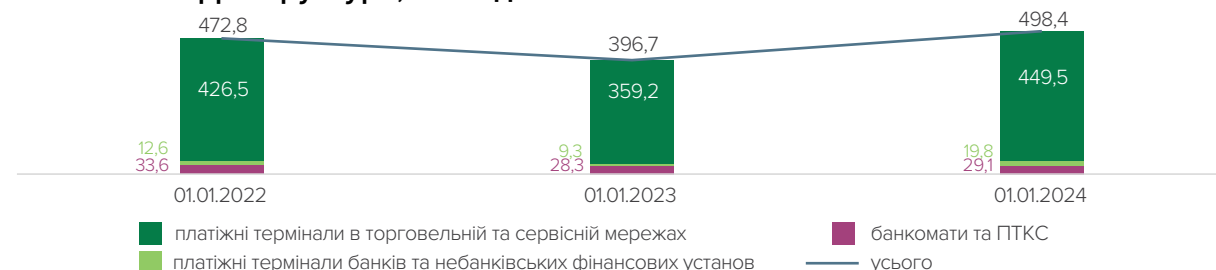
Кількість операцій з використанням платіжних карток, емітованих українськими емітентами (банками та небанківськими фінансовими установами) за 2023 рік становила 7 912,5 млн шт., а їхня сума – 6 140,8 млрд грн. Найбільша кількість таких операцій здійснювалася в мережі інших еквайрів-резидентів (49,7% від кількості усіх операцій з платіжними картками), а найбільша сума операцій – у власній мережі українських емітентів (63,5% від суми всіх операцій із платіжними картками).

За межами України обсяг операцій із платіжними картками, емітованими українськими емітентами, становив 8,1% від кількості та 9,6%

від суми всіх операцій із картками. Водночас обсяг операцій з платіжними картками, емітованими банками-

нерезидентами, на території України був незначним та становив 0,5% від кількості та 0,8% від суми всіх таких операцій.

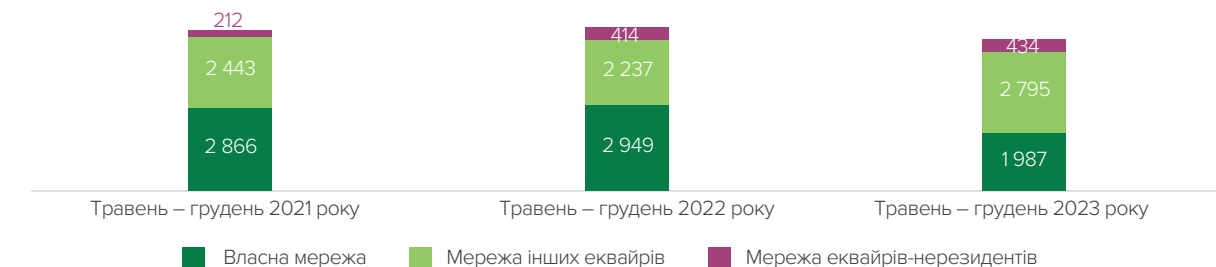
Платіжна інфраструктура, тис. од.

Кількість операцій з використанням платіжних карток, емітованих українськими емітентами, у розрізі мережі здійснення операцій, млн шт.²¹

Сума операцій з використанням платіжних карток, емітованих українськими емітентами, у розрізі мережі здійснення операцій, млрд грн

²¹ Для порівняння взято період травень – грудень у зв'язку із призупиненням подання статистичної звітності щодо операцій з платіжними картками за лютий – квітень 2022 року відповідно до Правил організації статистичної звітності, що подається до Національного банку України в умовах особливого періоду, затверджених постановою Правління Національного банку України від 18 грудня 2018 року № 140.

Зміна обсягів операцій з використанням платіжних карток, емітованих українськими емітентами, у 2023 році пояснюється перерозподілом платіжних операцій між даними статистичної звітності щодо операцій з платіжними картками та кредитових і дебетових переказів. Статистична звітність про кредитові та дебетові перекази запроваджена Національним банком у квітні 2023 року на виконання вимог нового Закону України “Про платіжні послуги”, який набрав чинності 12 січня 2023 року.

Кількість безготівкових операцій із використанням платіжних карток, здійснених в Україні та за кордоном, за 2023 рік становила 7 397,2 млн шт. (93,5% від загальної кількості), а сума – 3 980,0 млрд грн (64,8% від загальної суми операцій з платіжними картками).

Кількість операцій з отримання готівки з використанням платіжних карток за 2023 рік становила 515,3 млн шт. (6,5% від загальної кількості), а сума – 2 160,8 млрд грн (35,2% від загальної суми операцій з платіжними картками).

Кількість операцій з отримання готівки та безготівкових операцій, здійснених із використанням платіжних карток, млн шт.

Сума операцій з отримання готівки та безготівкових операцій, здійснених із використанням платіжних карток, млрд грн

Майже 70% кількості безготівкових операцій з використанням платіжних карток здійснювалось у торговельній мережі, їхня сума становила 40,4% від усіх безготівкових операцій. Водночас близько 90,0% від кількості та суми таких операцій здійснювалися з використанням безконтактної технології оплати та NFC-технології.

37,1% від суми безготівкових операцій з використанням платіжних карток – це “перекази з картки на картку”, їхня кількість становила 10,1%.

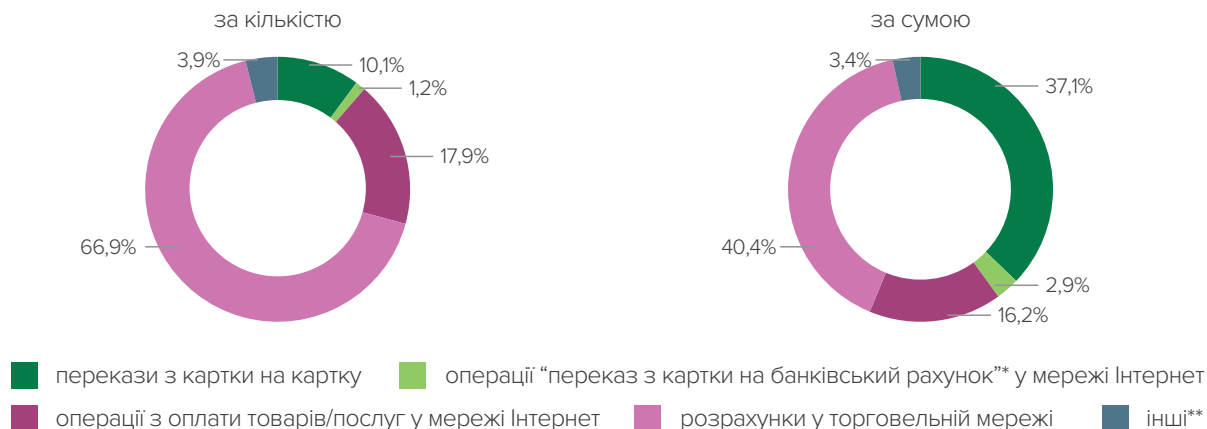
Діяльність платіжних систем “переказу коштів” в Україні

Протягом 2023 року послуги з виконання платіжних операцій фактично надавали 35 платіжних систем “переказу коштів”, із них 26 систем, створених резидентами, та 9 систем, створених нерезидентами.

Усього за 2023 рік із використанням платіжних систем “переказу коштів”, створених як резидентами, так і нерезидентами, переказано:

- у межах України – 728,0 млрд грн, або 19,9 млрд дол. США в еквіваленті;
- в Україну – 2,6 млрд дол. США в еквіваленті.

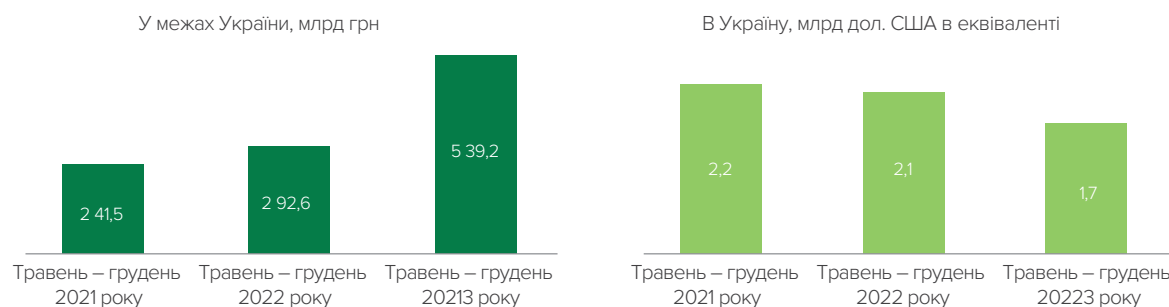
Структура безготівкових операцій з використанням платіжних карток за 2023 рік

*Платіжні операції з використанням платіжної картки на банківський рахунок (погашення кредитів, поповнення депозитів тощо).

**Операції у пристроях самообслуговування та операції “квазікеш”.

Сума переказів, здійснених через платіжні системи “переказу коштів”²²

²² Для порівняння взято період травень – грудень у зв'язку із призупиненням подання статистичної звітності щодо операцій з платіжними картками за лютий – квітень 2022 року відповідно до Правил організації статистичної звітності, що подається до Національного банку України в умовах особливого періоду, затверджених постановою Правління Національного банку України від 18 грудня 2018 року № 140.

Також слід зазначити, що відповідно до постанови Правління Національного банку України від 24 лютого 2022 року № 18 “Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану” уповноваженим установам встановлено обмеження на відправку коштів з України.

Діяльність платіжних систем “переказу коштів”, створених резидентами

Протягом 2023 року послуги з виконання платіжних операцій надавали 11 систем, створених банками, та 15 систем, створених небанківськими установами.

Із використанням платіжних систем, створених банками та небанківськими установами-резидентами, за 2023 рік переказано:

- у межах України – 728,0 млрд грн, або 19,9 млрд дол. США в еквіваленті;
- в Україну – 475,7 млн дол. США в еквіваленті.

Лідером за сумою переказів у межах України за 2023 рік була платіжна система “NovaPay” (32,0% усіх внутрішньодержавних переказів).

Діяльність платіжних систем, створених нерезидентами

Протягом 2023 року послуги з переказу коштів в Україні надавали дев'ять платіжних систем “переказу коштів”, створених нерезидентами (із яких чотири системи зі США, три – з Великобританії, по одній – із Грузії та Канади).

За 2023 рік платіжними системами, створеними нерезидентами, переказано:

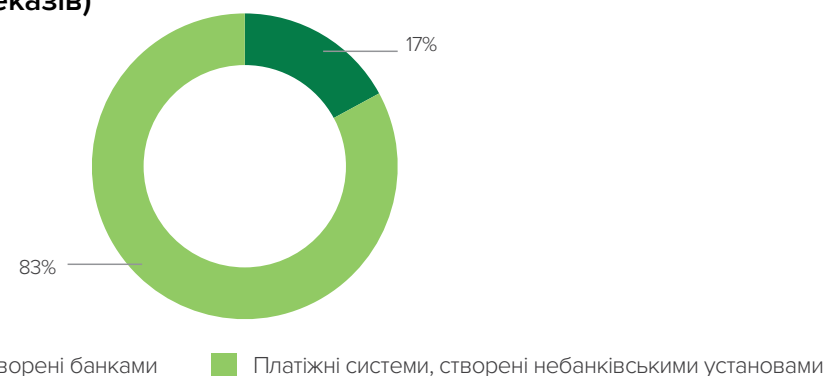
- у межах України – 16,9 млн грн, або 0,5 млн дол. США в еквіваленті;
- в Україну – 2,1 млрд дол. США в еквіваленті.

Перше місце за обсягами переказів в Україну за 2023 рік посідає система Western Union

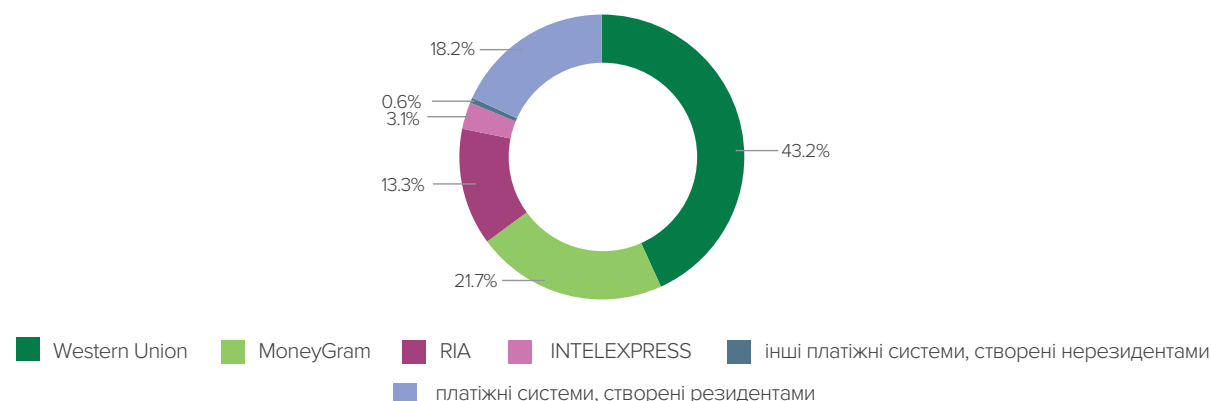
(43,2% транскордонних переказів в Україну, здійснених через платіжні системи “переказу коштів”).

У 2023 році найбільші обсяги переказів в Україну надходили зі США (18%), Ізраїлю (17%) та Італії (15%).

Розподіл сум переказів, здійснених через платіжні системи в межах України за 2023 (за сумою переказів)

Розподіл транскордонних переказів в Україну, здійснених через системи “переказу коштів” (у розрізі платіжних систем за сумою)

Система електронних платежів Національного банку України

Упродовж 2023 року, незважаючи на продовження дії воєнного стану, Система електронних платежів Національного банку (далі – СЕП) працювала ефективно та надійно, забезпечуючи високий рівень безпеки проведення міжбанківських платіжних операцій у національній валюті.

Ми вживали всіх належних і необхідних заходів для того, щоб незважаючи на складні обставини СЕП продовжувала працювати безперебійно та в штатному режимі.

СЕП є єдиною системно важливою державною платіжною системою класу RTGS 24/7. За підсумками звітного року вона забезпечила проведення 99% міжбанківських платежів у національній валюті в межах України.

У 2023 році через СЕП здійснено 422,8 млн платежів на суму 209 923 млрд грн. 44% кількості платежів в СЕП – це платежі між рахунками клієнтів банків.

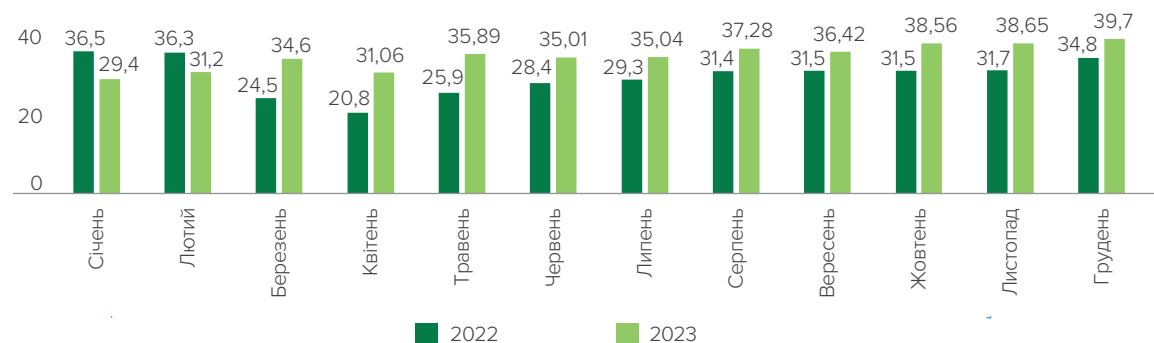
З часу запровадження режиму роботи СЕП у форматі 24/7/365 (з 01 квітня 2023 року), зросла кількість платежів, які обробила система.

Порівняно з 2022 роком кількість платежів зросла на 17%, а сума – на 57%

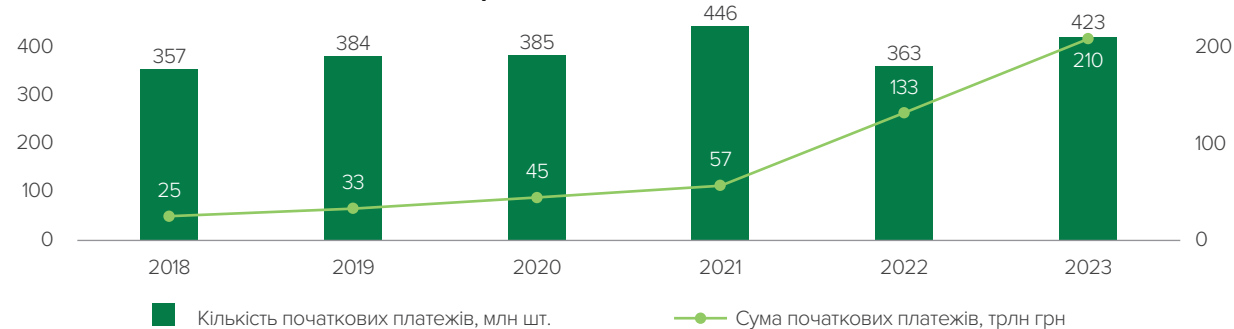
Міжбанківські платежі у гривні за прямими кореспондентськими рахунками банків та через СЕП

Кількість платежів, здійснених через СЕП, млн шт.

Обсяги платежів, здійснених через СЕП

Також спостерігалася тенденція зростання попиту клієнтів на використання СЕП у вихідні дні. Так, якщо у квітні 2023 року кількість платежів, зокрема у суботу в середньому становила близько 200 тис., то у грудні вона зросла удвічі.

У середньому за день СЕП упродовж минулого року обробляла близько 1,2 млн платежів на суму 617 млрд грн.

Переважну більшість платежів торік надіслали до системи банки України та їхні філії – 96% від їх загальної кількості.

Розвиток СЕП, упровадження ISO20022

Незважаючи на повномасштабну війну та ракетний терор, СЕП ефективно розвивалася.

Перехід на нове покоління СЕП

01 квітня 2023 року Національний банк перейшов на нове покоління системи – СЕП 4.0. (у межах робіт згідно з проєктом “Розвиток платіжної інфраструктури України на базі міжнародного стандарту ISO 20022”).

Відтепер система функціонує на базі міжнародного стандарту ISO 20022 та в режимі роботи 24/7/365 із датою поточного календарного дня.

Нове покоління СЕП є складним та унікальним програмно-технічним комплексом, розробленим фахівцями Національного банку. Воно побудоване з використанням сучасних програмних технологій та технічних

СЕП. Факти та цифри, 2023 рік

Показник	Кількість
Учасники системи – юридичні особи станом на 01.01.2024	63 банки України Державна казначейська служба України, Національний банк України
Кількість операцій	422,8 млн платежів (в т.ч. між рахунками клієнтів банків-учасників СЕП – 186 млн платежів)
Сума операцій	209 923 млрд грн (в т.ч. між рахунками клієнтів банків-учасників СЕП – 16 491 млрд грн)
Середньоденний обсяг операцій	1,2 млн платежів 617 млрд грн
Середньоденний залишок коштів на рахунках учасників СЕП	267 млрд грн
Структура платежів (за кількістю)	до 1 тис. грн – 41% від 1 тис. грн до 100 тис. грн – 55% від 100 тис. грн і більше – 4%
Структура платежів (за сумою)	до 1 тис. грн – менше 1% від 1 тис. грн до 100 тис. грн – 1% від 100 тис. грн і більше – 99%

засобів, що дає змогу здійснювати електронні платежі ще швидше, зручніше та безпечніше, передавати максимально повну інформацію про платіжну трансакцію.

Завдяки міжнародному стандарту ISO 20022 з'явилася можливість уніфікації платіжних повідомлень, створення єдиних правил їх заповнення і оброблення, розширення реквізитного складу додатковими полями та структурованою інформацією. Це сприятиме ще більшій автоматизації та пришвидшенню оброблення платіжних операцій, підвищенню рівня обслуговування учасників СЕП та їхніх клієнтів.

У процесі міграції на нове покоління СЕП були задіяні всі банки, Державна казначейська служба, Національний депозитарій України, а також компанії-розробники програмного забезпечення систем автоматизації банків.

Міграція відбулася без порушення неперервної роботи всієї системи, що вдалося досягти, зокрема, завдяки проведенню всебічних тестувань на спеціалізованому стенді нового покоління СЕП. Із квітня 2021 року він був цілодобово (у режимі 24/7) доступний для учасників СЕП та використовувався для тестування і перевірки функціональної готовності їх систем у будь-який зручний час.

Перехід на нове покоління СЕП став однією з найбільших міграцій, яку будь-коли здійснювали фінансові установи України, і, крім того, потужним поштовхом для майбутнього розвитку і модернізації інформаційних систем українських банків

та фінансових установ. Це створило передумови для подальшої інтеграції з європейською платіжною інфраструктурою.

Упровадження нової версії СЕП дало змогу:

- стандартизувати обмін інформацією між учасниками СЕП та депозитаріями за міжнародним стандартом ISO 20022, тим самим гармонізуючи український платіжний простір зі світовим;
- здійснювати платежі в цілодобовому режимі без технологічних перерв;
- застосувати сучасну систему криптографічного захисту інформації;
- підвищити рівень автоматизації платежів;
- збагатити реквізитний склад платежів додатковою інформацією та передавати великий обсяг платіжної інформації в структурованому вигляді.

Також однією з новацій СЕП 4.0 стала реалізація можливості виконання платежів користувачів небанківських надавачів платіжних послуг через банки – учасників СЕП як посередників із використанням виключно номера платіжного рахунку в стандарті IBAN. Ця функціональність передбачає змогу для небанківського надавача платіжних послуг під час використання кількох банків – учасників СЕП, які його обслуговують, управляти трасою проходження платежу, а клієнту небанківського надавача платіжних послуг – використовувати єдиний номер платіжного рахунку та бути повноправним учасником платіжного ринку нарівні з власниками поточних рахунків у банках.

Подальший розвиток СЕП

Перехід на нове покоління СЕП є важливою технологічною передумовою для подальшого якісного розвитку платіжної інфраструктури України. Зокрема, враховуючи отримання Україною статусу кандидата на членство в ЄС, ми і надалі активно працюємо над можливістю приєднання нашої країни до Єдиної зони платежів у євро (SEPA) та реалізацією функціональності миттєвих платежів у наступній версії СЕП – СЕП-4.1.

Запровадження функціональності миттєвих платежів як наступний етап розвитку СЕП передбачено Стратегією Національного банку.

Це збільшить сферу використання системи, сприятиме посиленню конкуренції на платіжному ринку та зменшенню вартості безготівкових розрахунків для кінцевих користувачів.

Важливою складовою на шляху реалізації функціональності миттєвих платежів є проведення загальноукраїнського тестування на стенді СЕП згідно з підготовленою методикою. Із жовтня 2023 року учасники СЕП можуть тестувати функціональність миттєвих платежів у цілодобовому режимі. До 01 грудня 2024 року планується завершити всі підготовчі роботи для впровадження нової версії СЕП-4.1 із реалізацією функціональності миттєвих платежів.

Для консультування учасників, які беруть участь у впровадженні нових можливостей, функціонує спеціальна скринька електронної пошти iso20022@bank.gov.ua, за допомогою якої здійснюється постійний обмін інформацією між учасниками та командою Національного банку.

Інтеграція з SEPA

У 2023 році ми забезпечили підготовчу роботу для початку процесу приєднання України до Єдиної зони платежів в євро (далі – SEPA).

Отримання статусу кандидата на вступ до ЄС 23 червня 2022 року дає Україні можливості для більш тісної інтеграції України з ЄС до набуття членства.

З моменту підписання Угоди про асоціацію з ЄС у 2014 році Україна досягла відчутного прогресу у здійсненні реформ та наблизенні українського законодавства до законодавства ЄС.

Україна висловила зацікавленість у приєднанні до SEPA під час шостою саміту Східного партнерства (15 грудня 2021 року), за результатами якого стороною ЄС підтверджено підтримку заінтересованих держав-партнерів у досягненні критеріїв для приєднання до SEPA.

Загальна мета інтеграції України з SEPA – спрощення взаємодії українських суб'єктів господарювання та громадян із ринком ЄС та зменшення витрат учасників платіжного ринку за рахунок використання стандартизованої платіжної інфраструктури ЄС.

Упродовж минулого року ми вивчали питання приєднання до SEPA та провели низку консультацій з нашими партнерами з центральних банків Литви, Польщі, Швейцарії, Бельгії, Італії та Чехії.

У 2024 році Національний банк планує подати офіційну заявку від України для приєднання до SEPA, за результатом розгляду якої Європейська платіжна рада (компетентний орган щодо розвитку SEPA) має визнати Україну юрисдикцією, яка відповідає критеріям приєднання до SEPA.

Далі в Україні буде створено відповідну платіжну інфраструктуру для технічної інтеграції, через яку банки приєднуються до SEPA та відкривають своїм клієнтам можливості для швидших та дешевших транскордонних платежів у євро.

Миттєві платежі в Україні

Уже багато років поспіль незмінний вектор розвитку платіжної інфраструктури ЄС передбачає розвиток миттєвих платежів. Не є винятком у цьому й Україна.

У 2023 році ми завершили створення моделі миттєвих платежів в Україні, зокрема за рахунок співпраці з європейськими експертами в межах проекту Європейського Союзу Twinning “Посилення інституційної та регуляторної спроможності Національного банку України з метою імплементації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС”.

Для Національного банку робота над реалізацією миттєвих платежів є логічним кроком у дорожній карті розвитку СЕП.

Упровадження в квітні 2023 року нового покоління СЕП, що функціонує на основі міжнародного стандарту ISO 20022 та доступне для проведення міжбанківських

платежів 24 години на добу сім днів на тиждень, стало основою для подальшої роботи над розробленням миттєвих платежів.

Ми активно працювали над створенням документів миттєвих платежів, зокрема функціональних та технологічних специфікацій, розпочали технологічну реалізацію миттєвих платежів у СЕП на основі міжнародного стандарту ISO 20022 за схемою миттєвого кредитового переказу SEPA (SEPA Instant Credit Transfer).

Важливим фактом стала поява із жовтня 2023 року для учасників СЕП стенда (СЕП 4.1.), на якому вони змогли розпочати тестування миттєвих платежів у системі.

Ураховуючи рекомендації експертів країн Європейського Союзу, аналіз роботи вже впроваджених миттєвих платежів у світі, ми дійшли висновку, що для успішного впровадження миттєвих платежів та їх сприйняття користувачами недостатньо побудувати лише технологію, потрібно побудувати досконалу екосистему миттєвих платежів. Зокрема, для цього розроблено формулу успішного впровадження миттєвих платежів, основу якої становлять:

- забезпечення миттєвого виконання платіжних операцій;
- запровадження єдиних принципів тарифікації;
- забезпечення доступності миттєвих платежів для всіх користувачів;
- створення єдиного досвіду користувача;

- забезпечення зручного обміну реквізитами;
- запровадження окремої та впізнаваної торговельної марки.

Ми обговорили формулу та її складові з учасниками фінансового ринку, з якими також триває комунікація та опрацювання питання використання такого сучасного рішення, як QR-код для передавання реквізитів платіжних операцій, також опрацьовується питання щодо забезпечення єдиного досвіду користувачів під час використання миттєвих платежів.

Очікується, що миттєві платежі позитивно вплинуть на рівень фінансової інклюзії та розвиток безготівкових розрахунків у країні. Водночас миттєві платежі мають стати основою для подальшої трансформації фінансового ринку України, у тому числі для здешевлення платіжних операцій. Використовуючи миттєві платежі, користувачі отримуватимуть кошти на рахунок протягом декількох секунд та зможуть використовувати їх для здійснення наступних платіжних операцій.

Зокрема, важливою є роль миттєвих платежів у розвитку відкритого банкінгу. Крім того, запровадження миттєвих платежів в Україні є важливим кроком у контексті майбутнього приєднання нашої держави до SEPA.

Запровадження миттєвих платежів в Україні Національний банк планує здійснити до кінця I кварталу 2025 року.

Система BankID Національного банку України

Упродовж 2023 року Система BankID Національного банку й надалі стабільно розвивалася та забезпечувала громадян інструментом віддаленої ідентифікації та верифікації для отримання широкого переліку дистанційних послуг. Зокрема, система є важливим елементом розширення інклюзії та забезпечення безбар'єрності фінансового сектору.

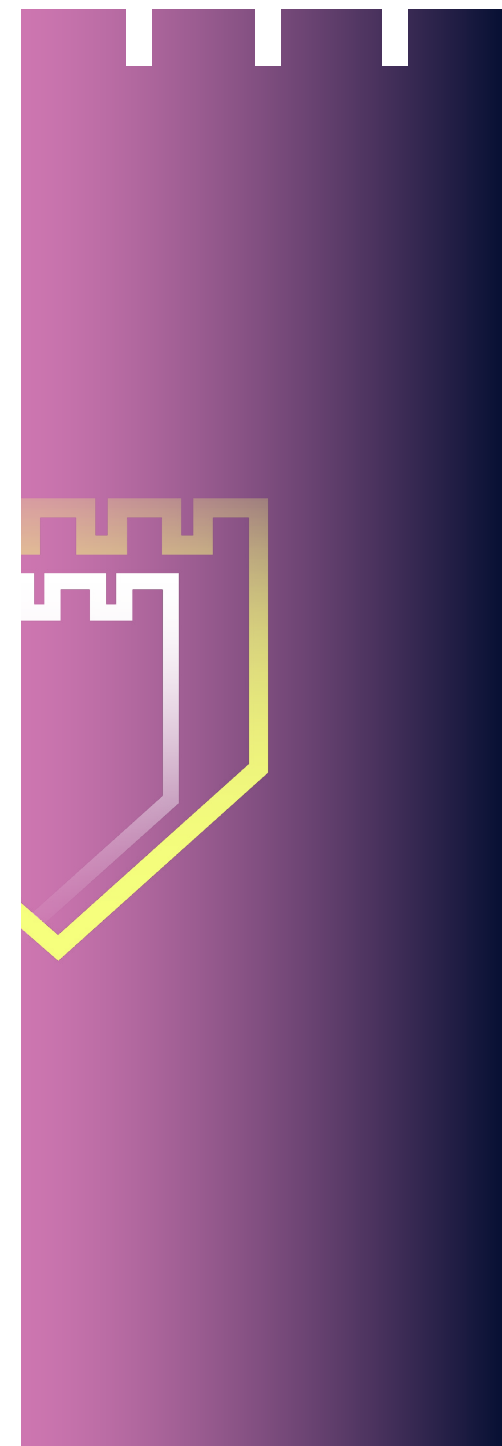
Важливу роль системи в цифровій трансформації країни та ефективність її розвитку було відзначено експертами як в Україні, так і за її межами:

українською бізнес-спільнотою в особі Ukrainian Association of Fintech and Innovation Companies – Національний банк отримав нагороду за розвиток Системи BankID Національного банку Ukrainian Fintech Awards у номінації “Best remote identification provider”;

міжнародним виданням Central banking Awards – Національний банк отримав нагороду за розвиток Системи BankID Національного банку в категорії “Ініціатива у сфері платіжної та ринкової інфраструктури”.

У 2023 році до Системи BankID Національного банку підключився 21 новий абонент – надавач послуг, із них 18 – комерційні установи та три – некомерційні.

Станом на кінець 2023 року загальна кількість підключених учасників Системи BankID Національного банку становила 135, із них:

- 38 абонентів-ідентифікаторів (банки України, що забезпечують доступ до системи для 99,9% фізичних осіб – держателів платіжних карток);
- 97 абонентів – надавачів послуг (у тому числі небанківські фінансові установи, страхові компанії, мобільні оператори, постачальники комунальних послуг, державні установи).

Система BankID Національного банку, як і раніше, застосовується як один з основних інструментів автентифікації громадян у мобільному застосунку “Дія” та Інтегрованій системі електронної ідентифікації ID.GOV.UA.

Крім того, серед комерційних абонентів – надавачів послуг спостерігалось зростання попиту на використання системи не лише фінансовим сектором, а й іншими комерційними компаніями. Наприклад, вона активно використовувалася під час отримання послуг мобільних операторів, оренди транспортних засобів тощо. Кількість електронних ідентифікацій комерційних абонентів протягом 2023 року збільшилася на 36% та становила 4,3 млн. Із них 93% ініційовані компаніями, які надають фінансові послуги.

Також у 2023 році до Системи BankID Національного банку підключено онлайн-сервіс Кредитний реєстр Національного банку. Це дало змогу користувачам із використанням системи отримувати в електронній формі інформацію про свої кредити в банках України.

За 2023 рік у Системі BankID Національного банку здійснено 42,9 млн успішних електронних ідентифікацій. Це перевищило

минулорічний показник на третину (31%), або на 10,1 млн, електронних ідентифікацій.

З метою розвитку Системи BankID Національного банку у 2023 році ми прийняли низку важливих змін та доопрацювали відповідне програмне забезпечення, зокрема:

- впровадили в експлуатацію нову функціональність системи – на основі стандартизованих наборів даних та диференційованих міжабонентських тарифів. Такий підхід підвищує захист даних, дає змогу оптимізувати витрати абонентів – надавачів послуг за рахунок отримання лише необхідного обсягу даних про користувача для надання йому конкретної послуги і сприяє розширенню сфери застосування системи завдяки гнучким тарифам;
- посилили захист даних користувачів Системи BankID Національного банку, уточнивши вимоги до здійснення абонентами – ідентифікаторами багатфакторної автентифікації користувача, кожен із яких має належати до різних

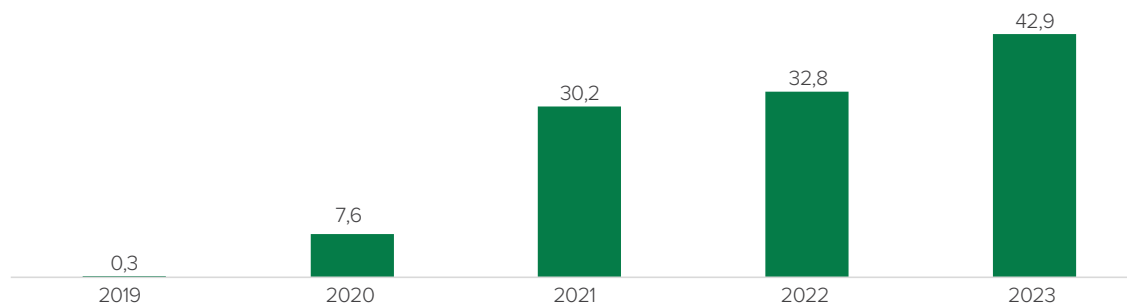
категорій (знання, володіння, притаманність) та які мають бути незалежними один від одного, що унеможливить їх одночасну компрометацію.

Упровадження стандартів відкритого банкінгу

Сучасний світ невпинно рухається до принципово нової технологічної, економічної та соціальної реальності. Важливе значення в майбутньому фінансового ринку надається відкритому банкінгу.

Відкритий банкінг – це структурований і безпечний для користувача обмін даними між надавачами платіжних послуг через прикладні програмні інтерфейси (API). Такий обмін здійснюватиметься через забезпечення надавачами платіжних послуг з обслуговування рахунку доступу до рахунків своїх користувачів (клієнтів) надавачам нефінансових платіжних послуг. У цій моделі лише користувач

Кількість успішних ідентифікацій за рік, млн шт.

вирішує, хто має отримати доступ до його рахунку та інформації про нього.

Відкритий банкінг на сьогодні працює в країнах Європейського союзу, Великобританії та інших країнах світу. Для упровадження відкритого банкінгу в Україні Національний банк разом з учасниками платіжного ринку і надалі працює над імплементацією європейських підходів та практики.

Наразі в Україні діє Закон України “Про платіжні послуги”, що імплементує європейську платіжну директиву PSD2, зокрема відкритий банкінг. Відповідно до цього закону з 01 серпня 2025 року відкритий банкінг повинен запрацювати в Україні, а надавачі платіжних послуг з обслуговування рахунку повинні будуть відкрити свої прикладні програмні інтерфейси (API) для надавачів нефінансових платіжних послуг.

Після впровадження відкритого банкінгу користувачі матимуть змогу отримати доступ до ширшого спектру платіжних послуг, які надаватимуться надавачами нефінансових платіжних послуг – надавачами платіжних послуг з ініціювання платіжної операції та надавачами послуг з надання відомостей з рахунків. Наприклад, відображення в одному застосунку інформації про рух коштів та їх залишок на рахунках, відкритих у різних фінансових установах, ініціювання платіжних операцій за ними тощо. Крім того, відкритий банкінг сприятиме розвитку фінтеху, впровадженню інновацій, посиленню конкуренції серед надавачів платіжних послуг та в результаті поліпшенню якості платіжних послуг.

У 2023 році разом із робочими групами учасників ринку ми розробили та затвердили Концепцію відкритого банкінгу, в якій визначено напрями розвитку, дорожню карту та основні вимоги щодо впровадження відкритого банкінгу в Україні.

Також ми розпочали роботу над створенням нормативно-правових актів для регулювання роботи відкритого банкінгу, а учасники платіжного ринку – над розробленням технічних специфікацій прикладних програмних інтерфейсів (API), які мають стати єдиним стандартом для здійснення налаштувань інформаційних систем надавачів платіжних послуг у межах роботи у відкритому банкінгу.

Ми плануємо і далі разом з учасниками платіжного ринку та асоціаціями працювати над упровадженням відкритого банкінгу в Україні.

Проект “Е-гривня” – цифрові гроші Національного банку України

У 2023 році ми розпочали підготовку до пілотного проекту е-гривні. Його метою є тестування е-гривні з використанням технологій розподіленого реєстру (DLT) для визначення технологічних перспектив виконання е-гривнею функцій грошей, задоволення потреб користувачів платіжних послуг та перевірки гіпотез щодо програмованості.

Такий підхід відповідає методології Міжнародного валютного фонду щодо проектів цифрових валют центральних банків (CBDC) – “5P methodology”.

Планується провести тестування е-гривні у відкритому середовищі, тобто з групою реальних користувачів та надавачів платіжних послуг. Під час пілотного проекту маємо намір протестувати можливість використання е-гривні для здійснення роздрібних платіжних операцій. Передбачається, що е-гривня має виконувати всі функції грошей, доповнюючи готівкову та безготівкову форми гривні. Також е-гривня має бути ефективним інструментом для виконання соціальних виплат, так як кошти в е-гривні зможуть бути запрограмовані для цільового використання за допомогою смартконтрактів. Крім того, плануємо проаналізувати ризики впливу е-гривні на фінансову стабільність та трансмісійний механізм.

Так, сформовано ціль, завдання пілотного проекту та критерії успішності їх виконання, підготовлено бізнес-вимоги до технологічного рішення для проведення пілотного проекту е-гривні.

Крім того, у 2023 році ми досліджували світовий досвід розроблення та впровадження інших цифрових валют центральних банків (CBDC), проведення пілотних проектів та розвиток можливих технологій для CBDC з метою врахування інноваційних рішень у проекті “Е-гривня”.

З урахуванням результатів пілотного проекту е-гривні, аналізу ризиків її впливу на фінансову стабільність та трансмісійний механізм Національний банк зможе ухвалити зважене рішення щодо доцільності широкомасштабного випуску е-гривні в Україні.

Нульова толерантність до російського й білоруського програмного забезпечення

У 2023 році ми визначили одним зі своїх стратегічних пріоритетів питання нульової толерантності до використання надавачами фінансових послуг програмного забезпечення, що має походження з ворожих країн, насамперед до російського та білоруського.

Тож ми зосередилися на комплексній роботі, спрямованій на реалізацію цього [стратегічного заходу](#).

Зокрема, ми проінформували банки та технологічних операторів платіжної інфраструктури про суттєві ризики використання ними у своїй діяльності програмного забезпечення, яке має російське походження, та надали рекомендації щодо вжиття ними необхідних заходів.

Протягом липня – серпня 2023 року ми оцінили використання банками та технологічними операторами платіжної інфраструктури ворожого програмного забезпечення. Водночас взяли до відома заплановані банками та технологічними операторами заходи, розроблені ними з урахуванням наданих рекомендацій та спрямовані на мінімізацію кіберризиків, пов'язаних із використанням ворожого програмного забезпечення, зокрема плани щодо його заміни.

Ми періодично моніторимо надані банками та технологічними операторами плани щодо мінімізації ризиків інформаційної та кібербезпеки у зв'язку з використанням програмного забезпечення зазначених постачальників, оцінки достатності запланованих та вжитих ними заходів, вивчаємо структуру власності та кінцевих бенефіціарних власників компаній – постачальників програмного забезпечення з метою встановлення наявності взаємозв'язків з країною-агресором.

Додатково розроблено план дій, спрямований на забезпечення нульової толерантності до російського та білоруського програмного забезпечення на ринку небанківських фінансових послуг. На його виконання підготовано проєкт опитувальника з метою оцінки всього програмного забезпечення російського й білоруського походження та оцінки ризиків їх використання суб'єктами надання небанківських фінансових послуг.

Надалі в межах компетенції ми також вживатимемо заходів для досягнення цілі щодо повної відмови від російського та білоруського програмного забезпечення на фінансовому ринку України.

Так, у 2024 році планується напрацювання рекомендацій, спрямованих на відмову від використання технологічних рішень, що мають походження з ворожих країн. Також триватиме співпраця з учасниками фінансового ринку стосовно їх стимулювання щодо розроблення вітчизняного програмного забезпечення відповідно до міжнародних стандартів.

Посилення співпраці з учасниками ринку в напрямі розвитку регтеху в Україні

Стратегія НБУ та Стратегія, оновлення яких відбулося у 2023 році, передбачають, зокрема, розвиток регтеху, зосереджуючи увагу на процесах регуляторного комплаєнсу (дотримання вимог регулятора).

Основна роль у впровадженні регтеху належатиме учасникам фінансового ринку, водночас головним внеском Національного банку стане сприяння переведенню процесу регуляторного комплаєнсу на новий високотехнологічний рівень, узгоджений з автоматизацією процесів нагляду Національного банку. Для цього планується посилити співпрацю з учасниками фінансового ринку в напрямі розвитку регтеху в Україні.

У 2023 році Національний банк зосередив увагу на оновленні внутрішньої концепції заходу та підготовці зовнішнього документа – Зеленої книги розвитку RegTech в Україні, що містить актуальну позицію регулятора стосовно ключових питань впровадження регтеху. Цей документ має стати підґрунтям для подальшого дослідження поточного стану та очікувань щодо перспектив розвитку регтеху в Україні, яке планується провести в тісній співпраці з учасниками ринку.

Розширення електронного документообігу (Paperless) фінансового сектору 2.0

Протягом 2023 року ми і надалі впроваджували і розширювали сфери застосування безпаперових технологій у фінансовій системі України.

Так, на початку 2023 року затверджено план перегляду актів Національного банку для переходу на електронний документообіг, що передбачав низку необхідних для цього заходів. Зокрема, зусилля відповідальних підрозділів регулятора були спрямовані на кілька напрямів, а саме:

- внесення змін до нормативно-правових і розпорядчих актів Національного банку з метою створення додаткових можливостей для подальшого впровадження електронного документообігу у фінансовій системі України;
- паралельне доопрацювання та впровадження програмних комплексів, що дадуть змогу організувати такий перехід за процесами, де ще є така потреба.

У межах співпраці з іншими державними органами у сфері безпаперових технологій ми також звернулися до Міністерства цифрової трансформації України з проханням посприяти в перегляді законодавства України та нормативних документів інших державних органів, оскільки запровадження електронного документообігу в процесах, що описуються в нормативно-правових і розпорядчих актах

Національного банку, залежить, зокрема, від внесення змін до законодавства.

Крім того, з метою популяризації безпаперових технологій та електронного документообігу у 2023 році ми надали фінансовим установам роз'яснення, в яких містилися відповіді на найпоширеніші запитання. Також Національний банк постійно комунікував з учасниками ринку фінансових послуг через сторінку на офіційному сайті Національного банку, присвячену питанням впровадження безпаперових технологій (<https://bank.gov.ua/ua/about/paperless>).

Кіберзахист фінансового сектору

У складних умовах воєнного стану ми і надалі працювали над підвищенням кіберстійкості критичної інфраструктури банківської системи України та забезпеченням сталої роботи банківської системи України в цілому.

У 2023 році спостерігалось суттєве зростання кількості кібератак, спрямованих на критичну інфраструктуру банківської системи України, зокрема на Національний банк та інші банки, а також значне збільшення проявів актів кібершахрайства та кіберзлочинності.

В умовах безпрецедентної протидії агресору Центр кіберзахисту Національного банку та Команда реагування на кіберінциденти в банківській системі України (CSIRT-NBU) працювали в посиленому режимі та постійно моніторили ризики та кіберзагрози для наших інформаційних ресурсів

і ресурсів банківської системи України, забезпечували вжиття своєчасних та адекватних заходів реагування та протидії.

Упродовж 2023 року CSIRT-NBU виявив та провів аналіз близько 14 925 (у 2022 році – 11 280) зразків шкідливого програмного забезпечення та своєчасно інформував банки України про виявлені інциденти кібербезпеки й зафіксовані спроби вчинення кібератак. До платформи обміну інформацією про актуальні кіберзагрози “Malware Information Sharing Platform & Threat Sharing” (MISP-NBU), якою активно користуються банки, надіслано близько 116 повідомлень про кіберінциденти та індикатори кіберзагроз.

Ми і надалі активно протидіяли постійно зростаючим проявам кібершахрайства та кіберзлочинності, пов'язаним здебільшого з програмами надання державної та міжнародної фінансової допомоги громадянам України. Застосовуючи фішингові ресурси та ошукуючи громадян, зловмисники намагалися отримати доступ до їхніх персональних даних, інформації про їхні платіжні інструменти та кошти на рахунках.

Завдяки безперервному моніторингу кіберпростору в 2023 році CSIRT-NBU виявив та ініціював блокування близько 41 233 (у 2022 році – 5 710) фішингових ресурсів, пов'язаних із фінансовим шахрайством та стилізованих під урядові портали Кабінету Міністрів України, “Дія”, “єДопомога”, (ЄПільга, ЄВиплата, портал гуманітарної допомоги, Укрпошта, OLX, Нова пошта), на яких використовувалась айденітика і логотипи українських банків та платіжних сервісів. Для розповсюдження фішингових

повідомлень зловмисники активно використовували мережі та системи обміну повідомленнями (Фейсбук, Телеграм, Інстаграм, Вайбер), їхні канали, боти, групи. За результатами аналізу трендових шахрайських кампаній на порталі Центру кіберзахисту Національного банку в розділі “Кібершахрайство” опубліковано 45 матеріалів, в яких описано відповідні схеми.

У 2023 році система фільтрації фішингових доменів (Protective DNS) зафіксувала майже 18,5 млн переходів за фішинговими посиланнями та забезпечила переведення на безпечну лендінгову сторінку близько двох мільйонів запитів громадян України на такі шахрайські ресурси.

Реалізовані у 2023 році заходи щодо вдосконалення та автоматизації системи фільтрації фішингових доменів (DNS) дали змогу забезпечити блокування виявлених фішингових доменів за 2–5 хвилини від моменту їх виявлення.

Щоб посилити протидію фішингу та нагадати українцям базові правила безпеки здійснення безготівкових та онлайн-платежів, у 2023 році ми вкотре провели Всеукраїнську інформаційну кампанію з платіжної безпеки ШахрайГудбай. Цю кампанію реалізовано разом із Департаментом кіберполіції Національної поліції України, а також за підтримки проєкту USAID “Реформування фінансового сектору”.

Також упродовж 2023 року ми активно співпрацювали з європейськими

та американськими інституціями, які працюють у сфері забезпечення кібербезпеки. Це дало змогу:

- отримати допомогу в питаннях організації кібербезпеки та кіберзахисту банківського й фінансового секторів України під час війни;
- вдосконалити роботу Центру кіберзахисту та CSIRT-NBU в умовах невпинно зростаючої кількості та складності актуальних кіберзагроз;
- адаптувати та вдосконалити інструменти реагування та протидії на кіберінциденти.

Розширюючи коло та обсяги міжнародного співробітництва у сфері кібербезпеки та кіберзахисту, у 2023 році Національний банк уклав Меморандум про взаєморозуміння (у сфері забезпечення кібербезпеки та кіберзахисту) із Фондом цивільних досліджень та розвитку Сполучених Штатів Америки (CRDF Global).

Значна увага також приділялася захисту об’єктів критичної інфраструктури банківської системи України. Зокрема:

- запроваджено єдиний порядок обліку відомостей про об’єкти критичної інформаційної інфраструктури в банківській системі України та координації діяльності банків, Національного банку з питань, пов’язаних із забезпеченням їх кіберзахисту;
- забезпечено формування та підтримання в актуальному стані реєстру об’єктів критичної інформаційної інфраструктури в банківській системі України;

- для забезпечення кіберстійкості Національного банку запроваджено сучасні процедури оцінювання та оброблення ризиків інформаційної безпеки та кіберризиків інформаційних ресурсів, виявлення та оброблення вразливостей інформаційних систем, управління правами доступу до інформаційних ресурсів. Оновлено принципи забезпечення інформаційної безпеки та кіберзахисту під час віддаленої роботи.

Протягом року ми здійснили низку заходів щодо вдосконалення системи управління інформаційною безпекою Національного банку та підвищення рівня її зрілості, і надалі здійснювали підготовку до сертифікації щодо відповідності Національному стандарту України ДСТУ ISO/IEC 27001:2023 “Інформаційна безпека, кібербезпека та захист конфіденційності. Системи керування інформаційною безпекою. Вимоги” (ISO/IEC 27001:2022, IDT).

Завдяки цьому вдалося забезпечити підвищення кіберстійкості інформаційних ресурсів, мінімізацію ризиків інформаційної безпеки, координацію та розподіл повноважень під час управління ризиками інформаційної безпеки, єдиний порядок доступу до інформаційних ресурсів та привілейованих систем, інформаційну безпеку під час віддаленої роботи з інформаційними ресурсами, превентивне виявлення та оброблення вразливостей інформаційних систем із метою забезпечення безпеки їх функціонування.

На виконання вимог Закону України “Про платіжні послуги” та з метою встановлення

чітких і зрозумілих правил для боротьби з шахрайством ми розробили Положення про автентифікацію та застосування посиленої автентифікації на платіжному ринку, затверджене постановою Правління Національного банку України від 03 травня 2023 року № 58. У цьому положенні встановлено вимоги до надавачів платіжних послуг щодо автентифікації та застосування посиленої автентифікації користувачів. Зокрема, перелік випадків, коли необхідно використовувати як мінімум два елементи захисту з різних категорій, які підтверджують, що операцію здійснює не шахрай, а користувач, який має на це право. Також визначено чіткий перелік винятків, коли посилена автентифікація може не застосовуватися.

У 2023 році ми і надалі сприяли розвитку засобів дистанційної комунікації клієнтів банків, зокрема, поширюючи електронні довірчі послуги в банківській системі та на ринку небанківських фінансових послуг. Протягом 2023 року статусу кваліфікованих надавачів електронних довірчих послуг на підставі рішення засвідчувального центру набули АТ «ОЩАДБАНК» та АТ КБ «ПриватБанк».

Станом на кінець 2023 року кваліфікованими надавачами електронних довірчих послуг є Національний банк та 10 українських банків. За 2023 рік вони сформували 8,22 млн чинних сертифікатів кваліфікованого електронного підпису. Це на 700 тис. більше порівняно з 2022 роком. Кількість створених клієнтами банків електронних підписів у 2023 році порівняно з попереднім роком подвоїлася і становила 2,95 млрд (1,47 млрд у 2022 році).

З метою подальшого розвитку вітчизняного ринку фінансових послуг, засобів дистанційної комунікації клієнтів банків унормовано використання електронних підписів та електронних печаток у банківській системі України та на ринках небанківських фінансових послуг, державне регулювання та нагляд за діяльністю на яких здійснює Національний банк, а також при наданні платіжних послуг (постанова Правління Національного банку України від 20 грудня 2023 року № 172 «Про затвердження Положення про використання електронного підпису та електронної печатки»).

Відповідаючи на всі виклики та реагуючи на загрози, що постали перед Національним банком і банками України у зв'язку з триваючою повномасштабною агресією проти України та в умовах воєнного стану, Національний банк забезпечив виконання заходів стосовно контролю за дотриманням вимог щодо кіберзахисту, інформаційної безпеки, наданням електронних довірчих послуг банками України, унормованих постановою Правління Національного банку України від 16 січня 2021 року № 4 «Про затвердження Положення про здійснення контролю за дотриманням банками вимог законодавства з питань інформаційної безпеки, кіберзахисту та електронних довірчих послуг».

Із другого півріччя 2023 року, зокрема після скасування карантинних обмежень, ми відновили здійснення планових виїзних заходів контролю за забезпеченням кіберзахисту, інформаційної безпеки, наданням електронних довірчих послуг банками України та провели ризик-

орієнтоване планування таких заходів на наступний період. Це сприятиме актуалізації та вдосконаленню банками власних спроможностей для реагування на сучасні кіберзагрози, а також зміцненню кіберстійкості як банків зокрема, так і банківської системи загалом.

У межах пілотного проекту для учасників ринку небанківських фінансових послуг розроблено модель вимог та звітності з питань інформаційної безпеки та кіберзахисту, що відповідає міжнародним стандартам безпеки, проведено опитування учасників ринку шляхом заповнення інтерактивної анкети. За результатами опитування ми визначили стан інформаційної безпеки та кіберзахисту на ринку фінансових послуг відповідно до міжнародних стандартів NIST CSF v1.1 і ДСТУ ISO/IEC 27002, що у подальшому забезпечить можливість врегулювання питань інформаційної безпеки та кіберзахисту згідно з кращою міжнародною практикою.

Також у 2023 році відбувся зовнішній аудит щодо відповідності інфраструктури SWIFT положенням Концепції забезпечення безпеки користувачів SWIFT Customer Security Controls Framework v2023. Його результати засвідчили, що було забезпечено надійний захист даних та інформації в локальному середовищі SWIFT, що мінімізує кіберризик під час використання сучасних інформаційних технологій та підвищує контроль за безпекою інформації в Національному банку.

Розвиток Платформи інноваційних фінансових рішень (регуляторна платформа)

У 2023 році ми повноцінно впровадили Платформу інноваційних фінансових рішень (регуляторну платформу). Для цього протягом року:

- впроваджено основні межі правового режиму функціонування регуляторної платформи (постанова Правління Національного банку України від 30 березня 2023 року № 39 “Про затвердження Положення про регуляторну платформу для тестування послуг, технологій та інструментів на ринках фінансових послуг, платіжному ринку, заснованих на інноваційних технологіях”;
- затверджено організаційну структуру і підпорядкування підрозділів для повноцінної роботи регуляторної платформи;
- створено Раду регуляторної платформи Національного банку.

Із квітня до грудня 2023 року в межах регуляторної платформи ми розглянули і надали відповіді на сім заяв на участь. Ще одна, восьма заява, пройшла первинну оцінку

та допущена до проведення поглибленої оцінки. Також надано дев'ять роз'яснень на запити щодо роботи регуляторної платформи.

Розвиток системи збирання звітності в умовах особливого періоду

Національний банк у 2023 році в умовах воєнного стану забезпечував безперервне збирання звітності для цілей регулювання та нагляду за фінансовими ринками, підтримував розвиток та вдосконалення системи звітності шляхом розроблення нових вимог до звітності. Підставами для внесення змін до звітності були зміни в банківському законодавстві України, необхідність у виконанні заходів щодо імплементації норм законодавства ЄС та потреба в отриманні актуальних звітних даних для прийняття управлінських рішень. Упродовж року вносилися відповідні зміни до нормативно-правових актів Національного банку з питань організації звітності.

Удосконалення звітності, що подається до Національного банку

У зв'язку з переходом на нове покоління системи електронних платежів Національного

банку на основі міжнародного стандарту ISO 20022 та в цілодобовому режимі виникла потреба в регламентуванні порядку подання респондентами звітності в режимі роботи СЕП 24/7. Тому ми розробили, узгодили з респондентами і запровадили з 01 квітня 2023 року нові вимоги до подання звітності, які, зокрема, стосувалися оновленого порядку подання звітності зі щоденною та декадною періодичністю.

Для отримання даних щодо реалізації спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій) розроблено шість нових файлів: 2K1X²³, 2K2X²⁴, 2K3X²⁵, 2K4X²⁶ (місячні) та 2KN1X²⁷, 2KN2X²⁸ [для кожного указу Президента України, яким уведено в дію рішення Ради національної безпеки і оборони України про застосування, скасування та внесення змін до персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)].

З метою отримання Національним банком інформації про зв'язки клієнтів банків та контрагентів клієнтів із державою, що здійснює збройну агресію проти України, та застосування належних заходів реагування за результатами аналізу отриманої інформації

²³ 2K1X “Інформація про санкційних осіб”.

²⁴ 2K2X “Інформація про рахунки, на яких обліковуються кошти санкційних осіб”.

²⁵ 2K3X “Інформація про фінансові операції санкційних осіб, від імені/на користь санкційних осіб, у проведенні яких було відмовлено або які були зупинені”.

²⁶ 2K4X “Інформація про підконтрольних осіб та фінансові операції таких осіб/від їх імені, у проведенні яких було відмовлено або які були зупинені”.

²⁷ 2KN1X “Інформація про санкційних осіб (за новими указами)”.

²⁸ 2KN2X “Інформація про рахунки, на яких обліковуються кошти санкційних осіб (за новими указами)”.

розроблено п'ять нових квартальних файлів: 2S1X²⁹, 2S2X³⁰, 2S3X³¹, 2S4X³², 2S5X³³.

З метою виокремлення з обов'язкових резервів коштів, примусово вилучених та отриманих від володіння об'єктами права власності, що вилучені відповідно до Закону України "Про основні засади примусового вилучення в Україні об'єктів права власності Російської Федерації та її резидентів", та коштів осіб, до яких на виконання вимог Закону України "Про санкції" згідно з рішенням Ради національної безпеки і оборони України застосовано санкції, розроблено новий файл 21X³⁴, подання якого передбачено на початку 2024 року.

З метою отримання Національним банком інформації стосовно залучених банком коштів за ознакою наявності/відсутності права їх дострокового отримання клієнтами внесено зміни до файла C5X³⁵.

На виконання вимог постанови Правління Національного банку України від 30 грудня 2021 року № 162 "Про затвердження Положення про порядок визначення банками України мінімального розміру ринкового ризику" (зі змінами) розроблено декадний файл 7SX³⁶. Також унесено

зміни та оновлено вимоги для інших файлів із показниками звітності.

Зазначені вимоги були затверджені шляхом унесення відповідних змін до Правил організації статистичної звітності, що подається до Національного банку України, затверджених постановою Правління Національного банку України від 13 листопада 2018 року № 120 (зі змінами).

Відповідно до змін у законодавстві України, у тому числі в межах імплементації норм законодавства ЄС, у межах реалізації плану заходів проекту "Звітність учасників ринку небанківських фінансових установ" розроблено та постановою Правління Національного банку України 27 грудня 2023 року № 190 "Про затвердження Змін до Правил складання та подання звітності учасниками ринку небанківських фінансових послуг до Національного банку України" унесено зміни до Правил складання та подання звітності учасниками ринку небанківських фінансових послуг до Національного банку, затверджених постановою Правління Національного банку України від 25 листопада 2021 року № 123 (зі змінами). Розроблено і запроваджено 42 нових файли

з показниками звітності для учасників ринку небанківських фінансових послуг, у тому числі: 19 файлів для страховиків, дев'ять файлів для кредитних спілок, 14 файлів для фінансових компаній та ломбардів.

Розпочато роботу над новими вимогами щодо складання та подання консолідованої та субконсолідованої звітності небанківських фінансових груп до Національного банку.

Національний банк і надалі впроваджував у звітність стандарти FINREP та COREP. Активізація процесів інтеграції України до ЄС та приведення наглядової звітності у відповідність до сучасних стандартів нагляду є головними чинниками для запровадження звітності за стандартами FINREP та COREP.

Упродовж року ми оновлювали методики щодо формування показників відповідно до стандартів FINREP та COREP із використанням звітних даних, що подаються респондентами. Триває робота стосовно розширення можливостей Національного банку з отримання даних щодо ринкового ризику та даних щодо капіталу відповідно до стандарту COREP.

²⁹ 2S1X "Інформація про клієнта банку, який має зв'язки з державою, що здійснює збройну агресію проти України".

³⁰ 2S2X "Інформація про ділові відносини (крім власності) клієнта банку з державою, що здійснює збройну агресію проти України".

³¹ 2S3X "Інформація про юридичну особу, з якою клієнт банку має ділові відносини та учасником (акціонером) якої є держава, що здійснює збройну агресію проти України та/або її юридична чи фізична особа (має частку в статутному капіталі 10 і більше відсотків)".

³² 2S4X "Інформація про особу держави, що здійснює збройну агресію проти України, яка спільно з клієнтом банку є учасником (акціонером) юридичної особи".

³³ 2S5X "Інформація про юридичну особу держави, що здійснює збройну агресію проти України/державу, що здійснює збройну агресію проти України, цінними паперами (крім акцій) якої володіє клієнт банку".

³⁴ 21X "Дані для розрахунку обсягу обов'язкових резервів".

³⁵ C5X "Додаткові дані для розрахунку пруденційних нормативів".

³⁶ 7SX "Дані про мінімальний розмір ринкового ризику".

Визначення вимог до звітності в умовах особливого періоду

Протягом 2023 року кількість файлів із показниками статистичної звітності, що подавалася згідно з вимогами Правил організації статистичної звітності, що подається до Національного банку України в умовах особливого періоду, затверджених постановою Правління Національного банку України від 18 грудня 2018 року № 140 (зі змінами), збільшилася на 28 файлів і збільшуватиметься у 2024 році згідно з прийнятими рішеннями. Це пов'язано як зі змінами в законодавстві України, так і відновленням подання окремих файлів, подання яких було призупинено на початку збройної агресії росії проти України. Рішення про відновлення подання окремих файлів пов'язані зі зниженням загроз окупації низки територій та підвищенням стійкості банків до інших операційних ризиків, зокрема перебоїв з електропостачанням, і нагальною потребою в інформації з цих файлів для повноцінного здійснення Національним банком регулювання та нагляду за банківським сектором, а також підтриманням фінансової стабільності.

Розвиток Кредитного реєстру Національного банку

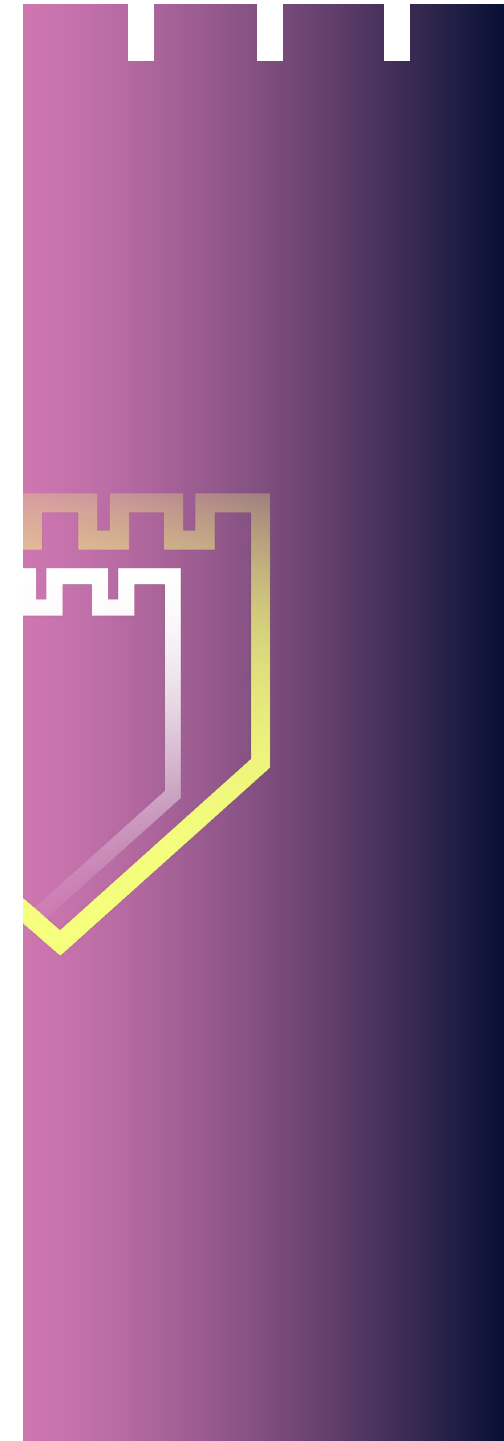
Протягом 2023 року опрацьовувалося питання щодо запровадження вимог Закону України “Про фінансові послуги та фінансові компанії” у частині оновлених вимог до кредитного реєстру Національного банку. Відповідно до змін у законодавстві значно розширився перелік інформації, що надається до Кредитного реєстру, доповнився перелік

респондентів, які зобов'язані надавати таку інформацію Національному банку.

У результаті підготовлено до затвердження проект постанови Правління Національного банку “Про затвердження Правил подання звітності про активні операції” та проект постанови “Про затвердження Правил надання Фондом гарантування вкладів фізичних осіб інформації до Кредитного реєстру Національного банку України”, які прийняті на початку 2024 року (постанови Правління Національного банку України від 18 січня 2024 року № 9 та № 8 відповідно). Цими документами встановлюються вимоги до формування звітності про активні операції/інформації про кредитні операції, що надаватимуться респондентами/Фондом гарантування вкладів фізичних осіб, і складаються з вимог до наборів даних, реквізитів повідомлень, довідників та їх значень.

Напрацювання в межах проекту “Кредитний реєстр 2.0”, а саме розроблені модель даних, систему наборів даних, реквізитів повідомлень та довідників, покладено в основу зазначених проектів нормативно-правових актів Національного банку та інформаційно-технологічних рішень щодо збирання та поширення інформації, зазначеної в Кредитному реєстрі Національного банку.

Національний банк з метою сприяння кращій адаптації діючих та нових учасників Кредитного реєстру Національного банку до нововведень постійно взаємодіє із банками, фінансовими компаніями, кредитними спілками, розробниками програмного забезпечення у форматі консультацій, роз'яснень, зворотного зв'язку, листування.

V.

ЕФЕКТИВНИЙ
ЦЕНТРАЛЬНИЙ
БАНК

ЕФЕКТИВНИЙ ЦЕНТРАЛЬНИЙ БАНК

Розвиток інституційних відносин зі стейкхолдерами

Наближення України до ЄС, імплементація європейських норм у банківське та небанківське регулювання, продовження забезпечення безперервності роботи банківської системи, пошук рішень для збільшення рівня привабливості інвестицій в українську економіку, а також можливі шляхи післявоєнного відновлення стали важливими векторами нашої взаємодії зі стейкхолдерами у 2023 році.

На початку року було відновлено проведення щомісячних зустрічей членів Правління Національного банку з керівниками топ-30 банків. Регулярна комунікація Національного банку з представниками найбільших банків дала змогу налагодити продуктивний та ефективний діалог та сформувати в банків релевантні очікування від дій регулятора. Серед тем, що обговорювалися на таких зустрічах – взаємодія з Міжнародним валютним фондом, облікова ставка, послаблення валютних обмежень, відновлення кредитування та впровадження відповідального кредитування, поживлення внутрішнього боргового ринку, зміни в підходах фінансового моніторингу, а також посилення забезпечення безперервності роботи банків. Також за запитами банків проведено зустрічі на окремі

теми. Загалом за рік відбулося 66 зустрічей із представниками банківської спільноти.

У 2023 році започатковано щоквартальні зустрічі з представниками найбільших страхових компаній. Найважливішим питанням, що обговорювалося, – перехід до нового законодавства у сфері страхування.

Забезпечення взаємодії з представниками небанківських фінансових установ на постійній основі була пріоритетною та відбувалась на всіх рівнях.

Протягом трьох місяців проводилися регулярні зустрічі з представниками небанківських фінансових установ щодо питання приймання та обміну зношеної валюти.

Загалом протягом року відбулося 25 зустрічей різного формату за участю керівництва Національного банку з представниками небанківських фінансових установ.

Національний банк підтримує постійний діалог із представниками бізнесу. Протягом року відбулося декілька зустрічей членів Правління з керівництвом та компаніями-членами Американської торгової палати, Європейської Бізнес Асоціації, Спільки українських підприємців під час проведення яких обговорювалися питання пом'якшення валютних обмежень та кредитування бізнесу. У 2023 році відбулось 25 заходів за участю бізнес-спільноти. У лютому Голова Національного банку Андрій

Пишний виступив на заході Європейської Бізнес Асоціації, основою темою якого було післявоєнне відновлення, розвиток та майбутнє України після перемоги, а також сприятливий інвестиційний клімат. А в листопаді на Щорічних зборах Європейської Бізнес Асоціації він окреслив орієнтири для бізнесу на 2024 рік у діях та рішеннях Національного банку.

У взаємодії з бізнес-спільнотою Національний банк дотримується позиції відкритої, прозорої, послідовної та прогнозованої у своїх діях інституції. У грудні Голова Національного банку поспілкувався з представниками австрійських та німецьких бізнесів в Україні за підтримки посольств обох країн та Європейської Бізнес Асоціації. На зустрічі обговорювалася монетарна політика регулятора, а також можливості пом'якшення валютних обмежень у 2024 році.

У взаємодії Національного банку з державними органами пріоритетом залишається співпраця з Урядом України з метою забезпечення монетарної стабільності, ефективної роботи банківської системи, у тому числі з метою підтримки вітчизняного бізнесу, а також взаємодія з Верховною Радою України для продовження реалізації законодавчих змін у фінансовому секторі. Ключовими аспектами законопроектів, розгляд яких у парламенті підтримувався Національним банком протягом року, були рішення, спрямовані на мінімізацію ризиків, пов'язаних з військовою

агресією, а також продовження реалізації євроінтеграційних змін у фінансовій сфері. Особливою складовою такої співпраці стало супроводження законодавчого забезпечення виконання міжнародних зобов'язань України в межах програм фінансової підтримки.

Результатом активної співпраці з Верховною Радою України стало ухвалення важливих для фінансового сектору законів, що, зокрема розроблялись безпосередньо Національним банком або за його активної участі чи враховують пропозиції Національного банку, а саме:

1. “Про кредитні спілки” № 3254-IX від 14 липня 2023 року.
2. “Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо застосування режиму експортного забезпечення на період дії воєнного, надзвичайного стану” № 2881-IX від 12 січня 2023 року.
3. “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення процедури виведення з ринку банку в умовах воєнного стану” № 3111-IX від 29 травня 2023 року.
4. “Про внесення змін до Податкового кодексу України (щодо платіжних послуг)” № 2888-IX від 12 січня 2023 року.
5. “Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення державного регулювання ринків фінансових послуг” № 3498-IX від 22 листопада 2023 року.
6. “Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо імплементації

міжнародного стандарту автоматичного обміну інформацією про фінансові рахунки” № 2970-IX від 20 березня 2023 року.

7. “Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією Російської Федерації” № 2923-IX від 23 лютого 2023 року.

8. “Про внесення змін до деяких законів України щодо особливостей нарахування процентів за споживчими кредитами під час воєнного стану та удосконалення державного регулювання у сфері фінансових послуг” № 3156-IX від 10 червня 2023 року.

9. “Про внесення змін до Закону України “Про фінансові механізми стимулювання експортної діяльності” щодо страхування інвестицій в Україні від воєнних ризиків” № 3497-IX від 22 листопада 2023 року.

Протягом 2023 року представники Національного банку взяли участь у 23 засіданнях комітетів Верховної Ради України, а також у більш ніж у 100 робочих зустрічах та нарадах, які проводились у межах законотворчої роботи парламенту.

Одним із важливих форматів інституційної взаємодії з державними органами стало укладання низки документів щодо співпраці.

16 травня 2023 року Національний банк підписав Меморандум про взаємодію і співробітництво під час здійснення оцінки стійкості банків і банківської системи України з Фондом державного майна України. Меморандум спрямований на посилення

співробітництва у сфері професійної оціночної діяльності, а саме щодо проведення рецензування звітів про оцінку ринкової (справедливої) вартості майна, складених суб'єктами оціночної діяльності під час оцінки стійкості банків і банківської системи України відповідно до Закону України “Про Національний банк України”, Закону України “Про Фонд державного майна України”, Закону України “Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні” та нормативно-правових актів Національного банку з питань оцінки стійкості банків і банківської системи України.

16 жовтня Національний банк підписав Меморандум про взаємодію з Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку та Державною установою “Орган суспільного нагляду за аудиторською діяльністю”. Меморандум спрямований на координації зусиль та спільної діяльності для забезпечення взаємодії між установами для реалізації положень Закону України “Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність”, встановлення відносин партнерства та співробітництва для постійного вдосконалення та підвищення ефективності надання аудиторських послуг, які надаються підприємствам, що становлять суспільний інтерес, обмін інформацією (крім інформації з обмеженим доступом) та досвідом у межах відповідних функцій і повноважень, спрямованих на реалізацію положень Закону України “Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність”, запобігання порушенням законодавства про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність.

Також актуалізовано та розширено Угоду про інформаційне співробітництво між Державною податковою службою України та Національним банком задля забезпечення покращення координації та взаємодії.

Голос Національного банку України: Стратегічні комунікації під час війни

Стратегічні комунікації під час війни

Стратегічні комунікації в мирний час ми спрямовували на досягнення трьох головних цілей: зміцнення довіри до Національного банку, максимізацію впливу політики регулятора на поведінку цільових аудиторій, зниження рівня невизначеності в економіці через надання інформації, потрібної для ухвалення зважених рішень.

З початком повномасштабного вторгнення РФ перед Національним банком постали нові масштабні комунікаційні виклики, які вдалося успішно подолати завдяки ґрунтовній попередній підготовці, злагодженій командній роботі в дистанційному форматі та безперервній комунікації в режимі 24/7. Забезпечення ефективної комунікаційної підтримки дій регулятора мало особливе значення в умовах початкового шоку та впродовж перших місяців війни для мінімізації панічних настроїв населення, підтримки стабільної роботи фінансової системи та збереження довіри до національної валюти.

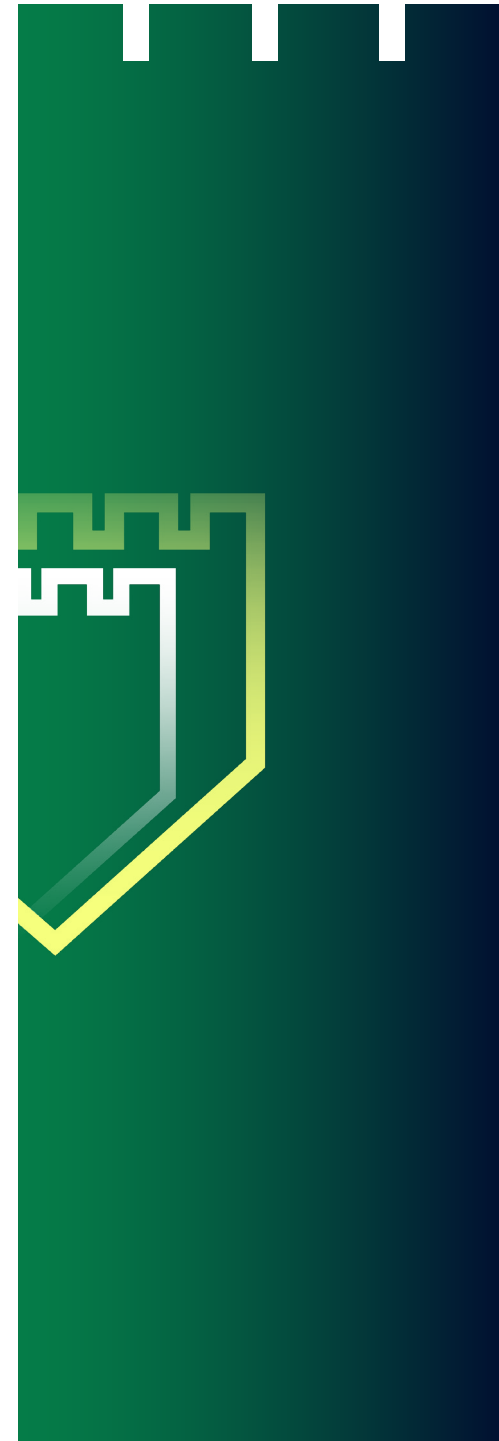
Упродовж другого року війни виклики суттєво змінювалися, що потребувало постійної адаптації політики Національного банку до викликів часу і, відповідно, оперативної й системної реакції регулятора в частині комунікацій.

Від стратегії виживання до стратегії зміцнення

Одним із ключових викликів у 2023 році для Національного банку стала потреба в досягненні стратегічної стійкості та операційної ефективності вже в умовах “нової нормальності”. Для цього потрібно було здійснити перехід від стратегії виживання до стратегії зміцнення.

Перший крок – формування чіткого стратегічного бачення подальшого шляху. Ми зосередилися, здавалося б, на неможливому – формуванні стратегій в умовах динамічної невизначеності війни: від стратегій центробанку та валютної лібералізації до стратегії розвитку для всього фінансового сектору України. Крім того, розпочали роботу над стратегією відновлення кредитування та створенням концепції повнофункціональної системи страхування воєнних ризиків. Ключова особливість цих стратегій воєнного часу – це те, що в них немає часових термінів, проте є чітке визначення цільових факторів і умов, до яких прагне центробанк, за яких переходимо до наступних етапів.

Другий крок – розбудова фінансових опор, необхідних для забезпечення економічної стійкості України під час війни.

Третій крок – сприяння в межах свого мандата пошуку джерел неемісійного фінансування держбюджету. Це передбачало також і заходи з поживлення внутрішнього ринку боргових запозичень, і посилені комунікації з міжнародними партнерами, і виявлення та припинення тіньових схем ухилення бізнесу від оподаткування за участю фінустанов.

Нова складова діяльності центробанку – ослаблення спроможності агресора фінансувати війну проти України, зокрема через запровадження та посилення санкцій. У межах своїх повноважень Національний банк ініціював запровадження Україною секторальних санкцій до фінустанов рф, удосконалив роботу з фінмоніторингу для унеможливлення обходу в Україні санкцій суб'єктами, пов'язаними з рф і білоруссю. Водночас посилив взаємодію з міжнародними партнерами як з питань подальшого посилення санкцій, так і щодо протидії шляхам їх обходу росією.

Активна комунікаційна підтримка стратегічних напрямів діяльності Національного банку сприяла кращому розумінню стратегічної перспективи головними стейкхолдерами – населенням, учасниками ринку, державою, міжнародними партнерами – і формуванню в них довіри до рішень Національного банку.

Забезпечення макрофінансової стійкості

У сфері забезпечення макрофінансової стійкості комунікації спрямовувалися на досягнення трьох основних цілей:

- збереження довіри населення, бізнесу, фінансового сектору та експертної спільноти до Національного банку як

регулятора, який проводить свою політику, зокрема монетарну, прозоро, ефективно, незалежно, компетентно та послідовно. Комунікації, зокрема, зосереджувалися на тому, що політика Національного банку спрямована на забезпечення привабливості гривневих інструментів для заощаджень, курсової стійкості, сповільнення інфляції та макрофінансової стабільності загалом, яка є необхідним підґрунтям для економічного відновлення та поживлення кредитування, особливо в умовах війни;

- пояснення цілей та очікуваних результатів рішень з монетарної політики, макроекономічних прогнозів та іншої інформації, що береться до уваги під час ухвалення відповідних рішень, а також намірів Національного банку щодо подальшої монетарної політики;
- збереження контролю за інфляційними очікуваннями домогосподарств, підприємств, банків та фінансових аналітиків.

Значна увага комунікацій Національного банку у 2023 році приділялася підтримці валютно-курскової політики. В липні було оприлюднено Стратегію пом'якшення валютних обмежень, переходу до більшої гнучкості обмінного курсу та повернення до інфляційного таргетування, яка активно роз'яснювалася як в інтерв'ю та коментарях ЗМІ, так і під час зустрічей на умовах “off the record” із журналістською та експертною спільнотами. Щоб поліпшити розуміння валютної та монетарної політики, у вересні 2023 року ми опублікували роз'яснення Стратегії простою мовою на сторінках офіційного Інтернет-представництва Національного банку. Роз'яснення стратегії

із зрозумілими та заспокійливими меседжами також активно поширювалося як на офіційних сторінках Національного банку в соціальних мережах, так і в медіа.

Важливий блок комунікаційної роботи в частині валютно-курскової політики стосувався підготовки до переходу до режиму керованої гнучкості курсу. Для успішної реалізації цього процесу Національний банк готувався заздалегідь, залучивши до нього, зокрема, технічну місію Міжнародного валютного фонду, підготувавши план комунікаційної кампанії (на тиждень вперед погодинним графіком публікацій) та ключові меседжі.

Незадовго до початку переходу до керованої гнучкості курсу проведено підготовчу роботу з учасниками фінансового ринку, з експертною спільнотою та журналістами ділових ЗМІ, адже від подання перших новин істотно залежала його успішність. Водночас на жодній з таких зустрічей не називалися ані конкретна дата відмови від фіксації обмінного курсу, ані будь-які часові межі. Ключовий акцент робився саме на передумовах такого рішення та очікуваних результатах.

Комунікації в межах комунікаційної кампанії були таргетовані на всі ключові цільові аудиторії: населення, медіа, бізнес, вітчизняних та міжнародних експертів, банки, IT-спільноту, міжнародних стейкхолдерів, працівників Національного банку. Для кожної з них використані відповідні комунікаційні канали, інструменти та меседжі.

Крім того, упродовж першого тижня після переходу до керованої гнучкості публікувалися пости Голови Національного

банку щодо результатів кожного окремого дня із заспокійливими меседжами, які активно поширювалися в медіа. Надалі Національний банк активно надавав коментарі на цю тему, наголошуючи, зокрема, на позитивних ефектах від переходу до керованої гнучкості курсу та пояснюючи, що динаміка курсу відтепер визначається змінами в балансі попиту та пропозиції на валютному ринку, а Національний банк зберігатиме присутність на ринку і згладжуватиме поточні дисбаланси.

Завдяки ретельно виваженій підготовці комунікаційна кампанія посприяла успішному переходу до керованої гнучкості курсу без дестабілізації курсу національної валюти та роботи валютного ринку в цілому. Успіх цього кейсу, особливо в умовах повномасштабної війни, відзначили міжнародні експерти, голови центральних банків, а також директор-розпорядник МВФ Крісталіна Георгієва.

За підсумками двох місяців дії нового курсового режиму ми провели лекцію про нововведення у валютно-курсній політиці для журналістів, що спеціалізуються на фінансово-економічній тематиці.

Для посилення довіри до політики Національного банку та ухвалених рішень у монетарній та валютній сферах, а також для сприяння підтримці України за кордоном проведено роз'яснювальні інформаційні кампанії на такі теми:

- “Чому Перемога України є важливою для всього світу”;
- “Приваблива гривня”;

- “Що планує робити Національний банк з курсом та валютними обмеженнями”;
- “Керована гнучкість обмінного курсу”;
- “Що таке депозитні сертифікати і для чого вони потрібні”;
- “Прибуток не є метою діяльності центрального банку”.

Окремий важливий напрям комунікацій у 2023 році присвячувався підтримці реформ фінансового сектору як з метою його інтеграції в єдину європейську систему, так і забезпечення ним надійної та ефективної підтримки економіки на етапі відбудови. Серед важливих напрямів, які супроводжувалися активно комунікаційною підтримкою: імплементація норм ЄС для банків та небанківських фінустанов, зокрема перезавантаження регулювання ринку небанківських фінпослуг відповідно до нових законів України “Про страхування”, “Про кредитні спілки”, “Про фінансові послуги та фінансові компанії”, підсумки оцінки стійкості банків, системна робота з оздоровлення та забезпечення прозорості ринку небанківських фінансових послуг, запровадження відповідального кредитування.

У межах кампаній використано широкий набір комунікаційних інструментів: пресрелізи, публікації та коментарі в ЗМІ, пости в соціальних мережах у форматі запитання-відповіді, тематичні зустрічі з експертами, представниками бізнесу та журналістами.

Безперебійна робота банківської системи за будь-яких умов

Із початку 2023 року ворог продовжив масовані ракетні атаки на енергетичну інфраструктуру України. Тому значну увагу впродовж всього року ми зосереджували на комунікаційній підтримці роботи спільної банківської мережі POWER BANKING, здатної працювати та надавати необхідні послуги клієнтам навіть під час блекауту.

Цільовою аудиторією POWER BANKING стала вся Україна – як бізнес, так і кожен українець, який користується фінансовими послугами. Мета – попередження панічних настроїв та запевнення мільйонів клієнтів банків у тому, що банківська система стійка, безпечна і працює за будь-яких умов.

Завдяки активній комунікаційній складовій проєкту тема потрапила у фокус уваги як національних, так і зарубіжних медіа. Її висвітлювали провідні національні радіо та телеканали, виходили статті як в українських загальнонаціональних та регіональних онлайн-ЗМІ, так і в міжнародній пресі, відбулися круглий стіл та низка інтерв'ю в медіа (у тому числі для міжнародних ЗМІ), поширювалася інформація в соціальних мережах. Наразі Національний банк отримує запити на технічну допомогу щодо вищезазначеного проєкту та ділиться досвідом з іншими центробанками, зокрема з Банком Англії, Ріксбанком.

У межах проєкту здійснювалося наповнення окремої лендингової сторінки (детальна інформація про мережу, перелік її відділень, поради та відповіді на поширені запитання) з постійним оновленням інформації.

Комунікаційна підтримка POWER BANKING зробила його помітним, зрозумілим клієнтам банків, забезпечила їх впевненість у єдності й стійкості банківської системи, в безперерійній роботі банків за будь-яких умов та доступності банківських послуг навіть у разі блекауту.

Розуміння громадянами, що відділення банків працюють, попри енергетичний терор, і працюватимуть навіть в умовах відключення електроенергії, дало свої результати: Національний банк не спостерігав ажіотажного попиту на готівку чи зняття депозитів населенням упродовж 2023 року. Натомість темпи зростання готівки в обігу в 2023 році виявилися вдвічі меншими, ніж у 2022 році, а обсяг строкових коштів населення в гривні за 2023 рік зріс на 37%.

Лекторій НБУ

У 2023 році ми розпочали новий освітній проєкт для журналістів українських медіа, які спеціалізуються на фінансово-економічній тематиці. Щоб дати їм змогу глибше вникнути в ключові фінансові теми та посилити власну експертність, Національний банк провів для них спеціальний цикл лекцій, охопивши теми фінансової стабільності, монетарної та валютної політики, грошового обігу та платіжного ринку, регулювання діяльності небанківських фінансових установ тощо. В межах лекторію детально за кожним напрямом профільні фахівці розповіли про роботу нашої інституції, прийняті ключові рішення, їх логіку, причини та наслідки. Лекторій був позитивно сприйнятий журналістами, на основі їх відгуків планується розширити тематику лекцій та продовжити цей проєкт у 2024 році.

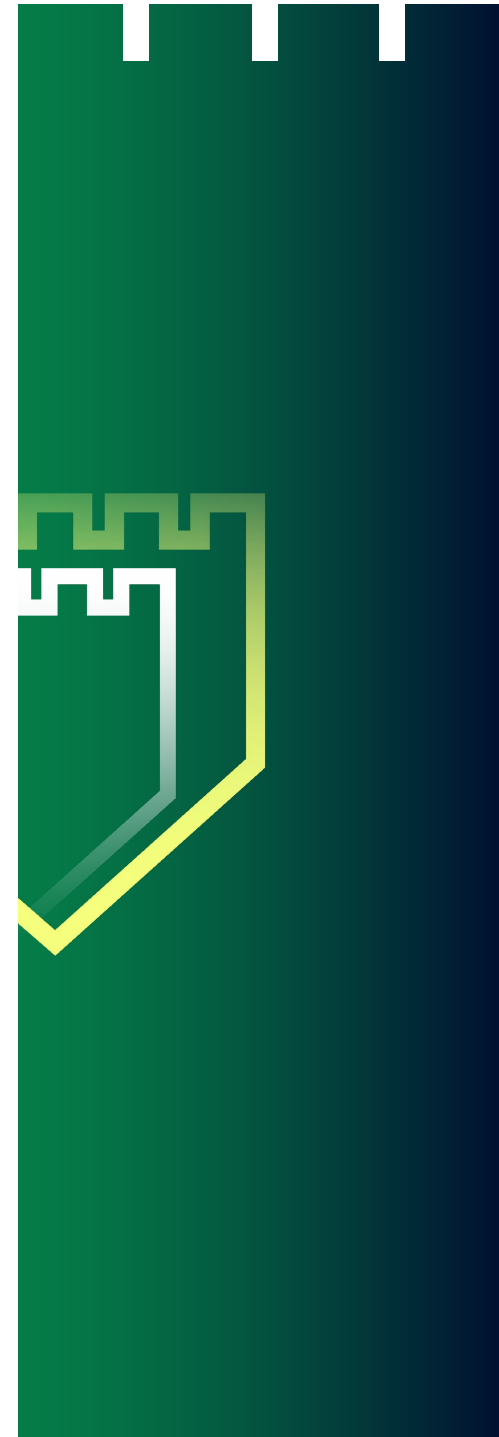
Соціальні медіа як оперативний канал доступу до інформації

Соціальні медіа й надалі відігравали важливу роль у комунікаціях Національного банку як оперативний канал доступу українців до інформації щодо рішень центробанку та формування довіри до нього з боку всіх стейкхолдерів.

Сторінки Національного банку в соціальних мережах Facebook, X (Twitter), Instagram та Telegram активно використовувалися для донесення ключових меседжів до широкої аудиторії з використанням простої мови (plain language) та візуальних інструментів. Зокрема, упродовж 2023 року на ключовому майданчику Національного банку в соціальних мережах (Facebook) лише для підтримання комунікацій з монетарної та валютної тем було опубліковано понад 110 самостійних публікацій та біля 70 додаткових до пресрелізів та звітів публікацій.

Суттєва активізація у 2023 році міжнародного напряму роботи Національного банку (зустрічі з міжнародними партнерами, участь представників у міжнародних заходах високого рівня, публікації коментарів та інтерв'ю в іноземних ЗМІ) супроводжувалася відповідним зростанням кількості комунікацій, зокрема розширенням контенту, насамперед у Facebook та X (Twitter). Публікації в X (Twitter) були частково переорієнтовані на іноземну англомовну аудиторію.

Значна увага приділялася створенню відеоконтенту – роз'яснювальних відео, інтерв'ю спікерів, презентаційних відео нумізматичної продукції.

Соціальні медіа також активно використовувалися для оперативного спростування неправдивої інформації, яка мала на меті дискредитацію керівництва та рішень Національного банку.

Загалом системні, проактивні та послідовні комунікації забезпечили ефективну підтримку дій та рішень Національного банку під час війни, сприяли стабільній роботі фінансової системи та підтримці довіри до національної валюти.

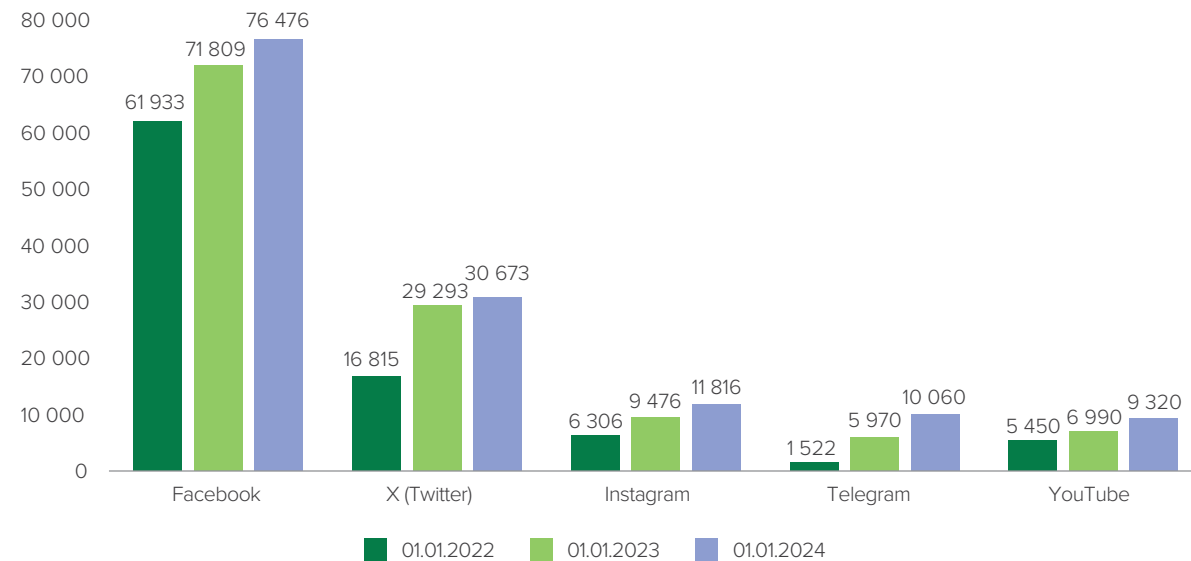
Загалом за 2023 рік ми оприлюднили 760 пресрелізів та повідомлень, надали 48 інтерв'ю вітчизняним та зарубіжним медіа та опублікували у ЗМІ 33 колонки спікерів Національного банку. Завдяки активній комунікації через соцмережі упродовж 2023 року зберігався сталий тренд до збільшення підписників усіх офіційних сторінок соціальних медіа Національного банку. Хоча темпи дещо знизилися після сплеску в 2022 році, викликаного збільшенням уваги до комунікацій центробанку в зв'язку з початком повномасштабного вторгнення.

За 2023 рік приріст підписників становив для:

- Facebook – 6%;
- X (Twitter) – 5%;
- Instagram – 25%;
- Telegram – 69%;
- YouTube – 33%.

Найдинамічніше зростав Telegram НБУ “НБУ|Знати. Розуміти” як канал оперативного інформування.

Збільшення кількості підписників сторінок НБУ в соціальних медіа

Офіційне Інтернет-представництво Національного банку (сайт Національного банку)

За 2023 рік сайт Національного банку відвідали 13,8 млн користувачів. Загальна аудиторія сайту виявилася меншою, ніж у 2022 році, але все ж суттєво перевищує показники попередніх років, наприклад, довоєнного 2021 року (4,7 млн користувачів).

Нагадаємо, що у 2022 році відбулося різке збільшення аудиторії в перші місяці повномасштабного вторгнення РФ в Україну, коли українці активно шукали актуальну інформацію про антикризові рішення регулятора та особливості роботи фінансової системи під час війни, в результаті чого відвідуваність сайту за рік сягнула 24,5 млн користувачів.

Найзатребуванішою на сайті стала інформація розділу “Фінансові ринки” (22%), включаючи офіційний курс валют. “Спеціальні рахунки” на підтримку сил оборони України та постраждалих від російської агресії отримали 20% переглядів. Розділ “Новини” посів третє місце з часткою 18,5% переглядів.

Моніторинг і аналітика медіаполя

У відповідь на нові завдання і виклики, що постали перед Національним банком у 2023 році, розширено зони відповідальності та функціонал напряму моніторингу й аналітики медіаполя.

Упродовж року з метою поліпшення інформаційного забезпечення процесу ухвалення рішень у Національному банку здійснено такі заходи:

- впроваджено нову систему оперативного інформування за результатами медіамоніторингу, що уможливило доведення інформації до адресата одразу після її виявлення;
- посилено моніторинг міжнародного інформаційного простору: налагоджено щоденне інформування про ключові новини міжнародних медіа широкого спектру тем, що становлять інтерес для Національного банку; забезпечено оперативність інформування про комунікації представників іноземних фінансових інституцій, а також про публікацію нових досліджень і аналітичних документів за сферами інтересу Національного банку;
- розширено моніторинг українського медіаполя: як за суміжними з діяльністю Національного банку сферами, так і щодо заяв, подій і трендів, які можуть вплинути на операційне середовище Національного банку або на оцінку регулятором цього середовища;
- оновлено підходи до роботи з різними типами контенту, посилено спроможності з опрацювання відеоконтенту.

Забезпечення ефективності комунікацій Національного банку

Зусилля моніторингу й аналітичних досліджень спрямовувалися на два основні напрями:

- аналіз “зворотного зв’язку” щодо діяльності Національного банку:
 - інформування про очікування та реакції стейкхолдерів щодо рішень Національного банку;

- висвітлення експертних дискусій у соціальних медіа за сферами відповідальності Національного банку;
- аналіз критики;
- інформування про альтернативи, що пропонуються експертами;
- виявлення факторів, які перешкоджають належному розумінню стейкхолдерами мети, змісту і логіки рішень Національного банку:
 - оперативне виявлення викривленої або недостовірної інформації про оголошені Національним банком рішення;
 - оперативний аналіз публічних реакцій на ухвалені Національним банком рішення, ідентифікація питань, що потребують додаткових (роз’яснювальних) комунікацій Національного банку;
 - виявлення та оперативний моніторинг інформаційних атак на Національний банк, проактивна робота з ідентифікованими інформаційними ризиками.

У 2023 році повноцінним окремим напрямом роботи стало виявлення та оцінка інформаційних заходів противника, спрямованих на послаблення фінансової стійкості України та підірив довіри населення і партнерів до Національного банку, банківської системи та національної валюти України.

За цим напрямом протягом року здійснено такі заходи:

- вдосконалено процеси медіамоніторингу та моніторингу інформаційних загроз, завдяки чому ідентифікація та локалізація інформаційного впливу противника

відбувалась, як правило, на початковій стадії прояву. Це уможливило практику раннього попередження інформаційних загроз фінансовій стабільності та реагування на них (у межах компетенції Національного банку);

- виявлено нові тактики здійснення інформаційних атак проти Національного банку, характерною рисою яких стало поширення фейків про керівництво центробанку та використання для їх “вкиду” сайтів-імітацій популярних англомовних видань. Вжито заходи з викриття схеми “вкиду” в інфополе України;
- розширено поле медіамоніторингу на суміжні з діяльністю Національного банку сфери, в яких виявлено спроби противника генерувати приводи для дестабілізуючих інформаційних атак, насамперед з метою формування негативних економічних очікувань та дискредитації співробітництва України з іноземними партнерами, які надають фінансову підтримку;
- вдосконалено підходи до аналізу виявлених інформаційних загроз та розроблення заходів з їх нейтралізації;
- впроваджено регулярне інформування іноземних партнерів про виявлені факти поширення недостовірної інформації щодо Національного банку.

Внутрішні комунікації Національного банку

В умовах продовження дії воєнного стану для команди внутрішніх комунікацій пріоритетними стали проекти, спрямовані на підтримку працівників, у тому числі інформування про заходи з підвищення їх безпеки і збереження здоров'я, зокрема

ментального. Також особлива увага приділялася напрямам благодійності та інклюзивності.

Систематично й комплексно відбувалося інформування працівників про важливі аспекти діяльності Національного банку, упроваджувалися розвиваючі програми, проводилися навчальні заходи, культурні та соціальні події. Також колектив Національного банку активно залучався до благодійних і волонтерських проектів, спрямованих як на підтримку сил оборони України, зокрема наших колег та їх рідних, які боронять Україну, так і людей, які постраждали від повномасштабної війни.

Зокрема, упродовж 2023 року реалізовано низку заходів за такими напрямами:

1) інформаційні кампанії:

- “Знати, розуміти, діяти” – інформування працівників про різноманітні аспекти посилення власної безпеки, зокрема під час надзвичайних ситуацій та екстремальних умов, інформаційну безпеку та кібергігієну (йдеться про інструкції, поради, лайфхаки, підтримку сторінки з корисними матеріалами на внутрішньому порталі Національного банку);
- “Допомога захисникам України”, “Допоможи колезі” – благодійні проекти;
- “Тримай заряд!” – психологічна допомога працівникам у співпраці зі страховою компанією;
- “Як все влаштовано” – глибше знайомство колег з діяльністю різних підрозділів Національного банку;

2) спеціальні проекти, присвячені:

- розбудові безбар’єрної фінансової системи – працівники отримали комплексні знання про інклюзивність; для керівництва Національного банку було проведено тематичний тренінг щодо навичок спілкування та роботи з людьми з інвалідністю й розроблено спеціальну сторінку на внутрішньому порталі;
- живому спілкуванню керівництва Національного банку з командою, зокрема організовано три масштабні зустрічі Правління Національного банку з менеджментом та командою, під час яких обговорювалися майбутні пріоритетні напрями діяльності центрального банку та його працівників;
- культурним та соціальним подіям, завдяки яким працівники можуть долучитися до суспільного контексту. Зокрема, в будівлі Національного банку відбулася виставка фотографій “#ті, хто тримають фінансовий фронт”. Також працівники мали можливість брати участь у презентаціях нумізматичної продукції;
- формуванню та розвитку читацької спільноти Національного банку, що включає спілкування, взаєморозвиток, обмін книгами. Відбулося якісне оновлення корпоративного буккросингу “МІЖ РЯДКАМИ”. Також завдяки працівникам Національного банку було створено книжкову полицю у військовому шпиталі;
- популяризації здорового способу життя, правильного харчування, переваг спорту. Зокрема, здійснювалося постійне інформування працівників про діяльність

бігового клубу, можливість взяти участь у командних видах спорту (баскетбольна, футбольна корпоративні команди), телемарафонах тощо;

3) благодійні заходи – кінопоказ, підтримка Першої Президентської бригади оперативного призначення ім. Гетьмана Петра Дорошенка – “Буревій”, збори коштів для військових, комплектування медичних аптечок для ЗСУ тощо;

4) події для дітей співробітників:

- вперше відбувся літній табір “FinCamp 2023” для 60 дітей – з цікавою програмою, що включала лекції та екскурсії для різних вікових категорій. Надалі Національний банк планує зробити його регулярним, масштабувати, залучаючи більше дітей працівників;
- 125 дітей взяли участь у відкритті GlobalMoneyWeek – глобальної молодіжної ініціативи з фінансової грамотності, яку в Україні втілює Національний банк, яке супроводжувалося екскурсіями, майстер-класами, смаколиками та спеціальною лекцією від Голови Національного банку;
- відбулося різдвяне свято для 88 дітей працівників з аніматорами, розмальовуванням різдвяних пряників, лекціями про нумізматику та майстер-класом з фотографування. Родзинкою стала екскурсія до кабінету Голови Національного банку, де діти могли поспілкуватися з Головою центробанку й сфотографуватися в його кріслі.

Упродовж року розширювалася функціональність таких ключових каналів внутрішніх комунікацій, як внутрішній портал Національного банку та підпортали.

Для інформування працівників також активно використовувалися такі комунікативні засоби внутрішнього інформування, як поштове розсилання засобами корпоративної електронної пошти (e-mail) Національного банку, розміщення плакатів та тижневі дайджести.

Проектне управління

Протягом 2023 року ми зосереджувалися на забезпеченні ефективності як стратегічного управління (на рівні Комітету управління змінами), так і оперативного управління проектами та програмами (на рівні Керуючих команд програм/проектів, ККП). Так, ми забезпечили досягнення задовільного показника стану реалізації портфеля проектів і програм на рівні 70% своєчасного виконання завдань. Цей показник залишається на відносно сталому рівні з початку розгортання повномасштабної війни та в умовах швидких змін і нових викликів.

Наразі портфель проектів Національного банку складається з чотирьох програм проектів та 31 проекту. Зокрема, у 2023 році відкрито вісім проектів та одна програма проектів, спрямованих на виконання Стратегії Національного банку України в напрямі забезпечення фінансової стабільності, роботи фінансової системи на відновлення країни,

розвитку сучасних фінансових послуг та вдосконалення процесів наглядних функцій пруденційного блоку.

У сфері розвитку методології проектного управління в Національному банку як стандарт застосовується каскадований підхід (waterfall approach) до реалізації проектів. Цей підхід вимагає чіткої постановки очікуваних результатів, формування розширених вимог до продукту та детального планування реалізації, що додає передбачуваності та вищої якості продукту, але уповільнює зміни та подовжує терміни отримання результату. Однак у реалізації деяких проектів Національного банку одночасно застосовується і гнучкий підхід (Agile/Scrum framework). Раніше такий підхід застосовувався лише в комплексі з каскадованим. Тож у 2023 році ми запровадили пілотний проєкт з використання гнучкого підходу (Agile/Scrum framework), мета якого налаштувати процес реалізації певних типів проектів із такими перевагами:

- оперативна адаптація планування та реалізації до поточних потреб проєкту (замовника) і середовища;
- скорочення термінів отримання результату.

У разі позитивних результатів пілотного застосування гнучкого підходу ми плануємо поширити його застосування, а також у разі потреби переглянути наявний портфель проектів у частині підходу до їх реалізації.

Європейська інтеграція та міжнародне співробітництво Національного банку України

Європейська інтеграція

У 2023 році Україна впевнено продовжила свій шлях до набуття членства в ЄС. Прогрес у реформах та успішне виконання рекомендацій Європейської Комісії сприяли позитивному рішенням Європейської Ради про початок переговорного процесу з нашою країною про членство.

Національний банк, попри війну та критичні завдання із забезпечення стабільності та неперервності функціонування фінансової системи, продовжив виконання зобов'язань відповідно до Угоди про асоціацію між Україною та ЄС у частині фінансових послуг, платіжних систем, боротьби з відмиванням грошей та фінансування тероризму, захисту прав споживачів тощо.

Представники Національного банку взяли участь у роботі двосторонніх органів асоціації між Україною та ЄС для обговорення досягнутого прогресу у фінансовій сфері та долучались до підготовки проведення та виконання завдань за результатами засідань двосторонніх органів високого рівня – Саміту Україна – ЄС та Ради асоціації Україна – ЄС.

Результати роботи Національного банку у 2023 році відзначено у Звіті про прогрес України в межах Пакета розширення Європейського Союзу, який оприлюднено в листопаді 2023 року:

“Національний банк ужив рішучих та відповідних заходів для підтримки фінансової стабільності та зміцнення довіри до національної валюти. Зокрема, шляхом призупинення режиму таргетування інфляції, фіксації та девальвації обмінного курсу та підвищення основної ставки рефінансування. Завдяки попереднім реформам і наглядом заходам, банківський сектор залишався повністю функціональним і стабільним із достатньою ліквідністю”.

Маючи статус центрального банку країни-кандидата на членство в ЄС, Національний банк суттєво активізував взаємодію з Європейською Комісією, Європейським центральним банком, Європейським органом банківського нагляду та Європейською організацією зі страхування та пенсійного забезпечення. Головний акцент у відносинах – це наближення національного фінансового законодавства до права ЄС, підготовка до майбутніх переговорів про членство та проведення скринінгу законодавства. Започатковано окремі треки співпраці з питань макроекономічного прогнозування та обміну статистичними даними, приєднання до Єдиної зони платежів в євро (SEPA), відповідності законодавства щодо центрального банку вимогам ЄС.

Національний банк активно долучився до здійснення ініційованої Урядом України первинної оцінки стану імплементації актів права ЄС та забезпечив координацію за переговорними розділами 4 “Свобода руху капіталу” та 9 “Фінансові послуги”, двома сферами переговорного розділу 17 “Економічна та монетарна політика”.

Додатково залучались до аналізу окремих актів у восьми інших переговорних розділах.

За результатами проведення “селф-скринінгу” Національний банк проаналізував близько 2 000 актів права ЄС на предмет потреби в імплементації, поточного стану наближення та необхідних законодавчих змін для забезпечення повної відповідності. Запропоновано до включення до Національної програми адаптації законодавства більше 200 актів права ЄС у частині компетенції Національного банку.

Успішно завершили свою роботу два проекти технічної допомоги, що фінансувалися коштами ЄС та спрямовувалися на підтримку процесів європейської інтеграції. А саме: Посилення регулювання та нагляду за небанківським фінансовим ринком (Проект EU-FINREG) та Посилення інституційної та регуляторної спроможності Національного банку з метою імплементації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС (Проект Twinning). Зокрема, у межах проекту Twinning завершили створення моделі миттєвих платежів в Україні.

Для виконання міжнародно-правових зобов'язань України у сфері європейської інтеграції Національний банк імплементував положення ряду актів права Європейського Союзу (acquis ЄС) у сфері страхування.

Так, постановами Правління Національного банку України від 20 грудня 2023 року № 174 “Про затвердження Положення про розкриття інформації та розміщення інформаційного документа про стандартний страховий продукт на вебсайтах страховиків та страхових посередників” та № 175 “Про затвердження

Положення про особливості укладення договорів страхування зі споживачами” до українського законодавства імplementовано положення Директиви Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2016/97 від 20 січня 2016 року про розповсюдження страхових послуг, Регламенту Європейського Парламенту і Ради (ЄС) №1286/2014/ЄС від 26 листопада 2014 року про основні інформаційні документи для пакетних роздрібних та заснованих на страхуванні інвестиційних продуктів (PRIIPs) та Імplementаційного Регламенту Комісії (ЄС) 2017/1469 про встановлення стандартизованого формату представлення інформаційного документа про страховий продукт.

Прийняті акти встановили вимоги до форми та змісту договорів страхування, а також до розкриття інформації про умови страхування. Перехідний період для страховиків і страхових посередників для приведення своєї діяльності у відповідність до вимог вищезазначених Положень становить шість місяців, разом із Законом України “Про страхування”, що введено в дію з 01 січня 2024 року та у відповідність до вимог якого страховики повинні привести свою діяльність до 01 липня 2024 року.

Також продовжено роботу з проектом ЄС “Упровадження практики ЄС із бухгалтерського обліку, фінансової звітності та аудиту в Україні (Проект EU-FAAR)” щодо розроблення української таксономії XBRL МСФЗ 2022.

Національний банк активно долучився до підготовки проекту Плану для ініціативи ЄС про створення Українського фонду (Ukraine Facility), що передбачає

фінансування для нашої держави до 2027 року в обсязі до 50 млрд євро.

Міжнародне співробітництво

У межах співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями керівництво Національного банку та інші представники центробанку взяли участь у Весняних зборах МВФ та Світового банку 10–14 квітня 2023 року в місті Вашингтоні (США) та Щорічних зборах МВФ та Світового банку 9–15 жовтня 2023 року у місті Марракеш (Марокко). Під час заходів значна увага приділялась питанню продовження підтримки України та посилення впливу на російську федерацію для припинення війни.

Програмна співпраця з МВФ залишалася для Національного банку пріоритетом. Успішне виконання Моніторингової програми із залученням Ради директорів сприяло започаткуванню роботи над новою програмою фінансування для України, а 31 березня 2023 року Виконавча рада МВФ затвердила нову чотирирічну програму для України “Механізм розширеного фінансування”. Обсяг цієї програми становить близько 15,6 млрд дол. США (11,6 млрд ЄПЗ). Україна підтвердила спроможність виконувати взяті на себе зобов’язання (були виконані як структурні маяки, так і інші важливі завдання, визначені в програмних документах) та протягом 2023 року успішно пройшла два перегляди цієї програми. Завдяки цьому Україна отримала три транші за цією програмою в загальному обсязі майже 4,5 млрд дол. США, які було спрямовано на поповнення загального фонду Державного бюджету України.

Національний банк сприяв програмній співпраці Уряду України з організаціями групи Світового банку в межах її системних проєктів. Кошти з них спрямовуються на підтримку державного бюджету та реалізацію в Україні інвестиційних проєктів із метою розвитку та підтримки, крім іншого, і фінансового сектору. 29 червня 2023 року Світовий банк схвалив проєкт “Позика на підтримку політики розвитку та відновлення України” та виділення Україні фінансування в розмірі 1,5 млрд дол. США. Ця позика надана під гарантії уряду Японії в межах Цільового фонду з надання Україні необхідної кредитної підтримки. Позика спрямована на підтримку ключових сфер урядових реформ, спрямованих на пом’якшення наслідків російського вторгнення. Попередні заходи проєкту передбачали виконання заходів у фінансовому секторі. Зокрема, Національним банком затверджено Технічне завдання з оцінки стійкості банківського сектору.

Також варто відзначити, що з початку повномасштабної агресії росії проти України Світовий банк разом із партнерами мобілізував для України кошти на майже 40 млрд дол. США.

Співробітництво Національного банку з Європейським банком реконструкції та розвитку продовжувалось у формі двосторонніх заходів. Під час них обговорювалась важливість продовження підтримки України через інвестування в приватний сектор, зокрема фінансовий, та допомогу в підтримці економіки через можливість підприємств працювати та платити податки. Європейський банк реконструкції та розвитку в межах “пакета заходів

для стійкості” для України виконав свою поставлену мету та інвестував з початку повномасштабного вторгнення росії проти України до кінця 2023 року 3 млрд євро в проекти “реальної” економіки.

У 2023 році двосторонні зустрічі та консультації щодо залучення міжнародної підтримки та посилення міжнародної ізоляції російської федерації відбувалися з Європейським центральним банком, Нідерландським банком, Хорватським народним банком, Національним Банком Бельгії, Банком Швеції, Національним Банком Польщі, Федеральним Банком Німеччини, Федеральною резервною системою США, Сенаторами США, міністерствами фінансів Нідерландів, Німеччини та США, а також іншими партнерами, що можуть сприяти ухваленню рішень стосовно збільшення санкційного тиску на банківські та фінансові установи російської федерації. Національний банк також долучився до заходів, спрямованих на пошук механізму спрямування надприбутків від заморожених російських активів на користь України для забезпечення можливості фінансування післявоєнного відновлення країни.

Задля сприяння істотному поліпшенню бізнес-клімату на деокупованих територіях проводилась комунікація з банківськими та страховими групами, а також їх дочірніми установами, стосовно деблокування транскордонних платежів на користь українських підприємств та бізнес-асоціацій, зареєстрованих на не- та/або деокупованих територіях Херсонської, Запорізької, Донецької та Луганської областей.

Протягом року зберігалася практика зустрічей з представниками дипломатичного корпусу іноземних країн. У межах діалогу з Надзвичайними і Повноважними Послами США, ЄС, Великобританії, Бельгії, Бразилії обговорювалися важливі питання розвитку двосторонньої взаємодії, перспективи забезпечення макроекономічної та фінансової стабільності, напрями поступової валютної лібералізації та отримання Україною необхідної їй підтримки як для подальшого протистояння ворогу, так і для післявоєнної відбудови.

Питання посилення взаємодії з акцентом на розвиток платіжних систем обговорювали наприкінці 2023 року і з делегацією Банку Швеції на чолі з Головою Еріком Тедееном під час першого візиту іноземного центрального банку в Україну з початку широкомасштабної війни.

З метою підтримки рівня інвестиційної привабливості України, її іміджу як країни, що продовжує успішно долати виклики війни, представники Національного банку взяли участь у низці міжнародних заходів, зокрема:

- форум EuroMoney для центральної та Східної Європи;
- 9-та конференція ЄЦБ країн Центральної, Східної та Південно-Східної Європи “Зміна геополітичного ландшафту – економічні наслідки для Центральної, Східної та Південно-Східної Європи”;
- конференція Центрального банку Словаччини “Татранський саміт 2023”;
- спільна високорівнева конференція Національного банку Хорватії та МВФ

“Розробка політик в умовах шторму: підвищення стійкості в Центральній, Східній та Південно-Східній Європі”;

- кредитна конференція J.P. Morgan для ринків, що зростають;
- бізнес-конференція “Відбудова України”.

Також проведено зустрічі з представниками міжнародних рейтингових агентств Scope Ratings, S&P Global Ratings, Fitch Ratings для інформування щодо поточної економічної ситуації в Україні, прогнозів розвитку, запланованих кроків регулятора для утримання фінансової стабільності в умовах війни.

Позитивним сигналом для міжнародних партнерів Національного банку щодо продовження активної міжнародної діяльності, попри військові дії в країні, було нарощення присутності на заходах високого рівня/участі в діяльності органів міжнародних організацій. Ми узяли участь у BIS Annual General Meeting, BIS-NBP Working Party on Monetary Policy in Central and Eastern Europe, BIS Innovation Summit, BIS-IMF Symposium, засіданні членів Basel Consultative Group of Basel Committee on Banking Supervision, засіданні членів FSB RCG for Europe, BSCEE (35th Members Annual Conference, BCBS-FSI-BSCEE high-level meeting for Europe), Vienna Initiative Full Forum.

У 2023 році тривала активна робота щодо розбудови договірної бази з питань міжнародного співробітництва з центральними банками Угорщини та Грузії. Досягнуто прогресу в узгодженні положень майбутніх меморандумів у сфері боротьби з відмиванням коштів і фінансуванням тероризму та у сфері регулювання і нагляду з Угорським

національним банком, а також Меморандуму про взаєморозуміння, співпрацю та обмін інформацією у сфері регулювання і нагляду за банками та небанківськими фінансовими установами з Національним банком Грузії.

У березні 2023 року продовжено ще на один рік Договір між центробанками України та Польщі про валютний своп гривня/долар США, укладений у перші дні повномасштабного збройного вторгнення задля підтримки фінансового сектору України. Сторони підписали Поправку № 1 до зазначеного договору.

З Центральним банком Мальти та Банком Швеції були укладені угоди про роботу з готівкою у звітному періоді. Завдяки чому було фіналізовано створення правових підстав для повернення в Україну готівкової гривні, викупленої у рамках впровадженого у 2022 році механізму обміну гривні на іншу валюту для українських громадян, змушених через війну покинути Україну. Ефективна взаємодія з міжнародними партнерами і, зокрема, Національним банком Польщі, який виступав хабом для зберігання усієї гривні, обмін якої було здійснено в 10-ти державах-учасницях ініціативи, дала змогу забезпечити її репатріацію в Україну наприкінці 2023 року.

Міжнародне технічне партнерство Національного банку (далі – МТП НБУ) – один із важелів розвитку міжнародних зв'язків. Співпрацюючи з міжнародними партнерами з розвитку, Національний банк залучає та впроваджує найкращий міжнародний досвід, посилює свою спроможність, вдосконалює та розвиває фінансовий сектор України

відповідно до найкращої європейської практики та стандартів задля протистояння викликам сьогодення. Через поширення, обмін досвідом та спеціалізованими знаннями Національний банк ділиться зі світовою фінансовою спільнотою своїми унікальними надбаннями з роботи фінансової системи під час воєнного стану задля посилення спроможності регуляторів фінансового сектору країн-партнерів України, а також підвищення його міжнародної присутності.

Основними досягненнями 2023 року за напрямом МТП НБУ стали:

- утвердження проактивної позиції Національного банку у встановленні та розширенні міжнародних зв'язків, відкритість міжнародних партнерів з розвитку щодо підтримки розвитку потенціалу Національного банку та його видимості в міжнародних професійних колах: кількість проведених заходів МТП НБУ (480) збільшено на 10% порівняно з 2022 роком, що майже відповідає довоєнному рівню активності;
- закріплення зміни географії партнерства Національного банку через зміну геополітичних пріоритетів та проєвропейських прагнень України: основний фокус співробітництва – країни ЄС та країни з розвинутою економікою;
- отримання допомоги від міжнародних партнерів з розвитку для збереження стійкості та спроможності фінансової системи України, досягнення стратегічних, євроінтеграційних цілей та пошуку унікального досвіду для вирішення викликів сьогодення.

Кількість проєктів/програм технічної допомоги і допомоги від центральних банків та регуляторів фінансового сектору країн ЄС та розвинених країн зростає. Основними нашими міжнародними партнерами з розвитку протягом 2023 року залишалися МВФ, Група Світового банку, ЄС, Європейський банк реконструкції та розвитку, Агентство з міжнародного розвитку США (USAID), Європейський центральний банк, а також центральні банки та регулятори фінансових ринків країн-партнерів України.

Наприкінці 2023 року МВФ анонсовано започаткування для України масштабної чотирирічної програми в межах Механізму розширеного фінансування (EFF) – “Робочий план з розвитку потенціалу на 2024–2028 роки: від відновлення економічної стабільності до післявоєнної відбудови та вступу до ЄС”. Національний банк один з основних реципієнтів серед інших державних органів України з отримання допомоги від одного з найбільших наших міжнародних партнерів з розвитку – МВФ.

Протягом року тривало активне співробітництво в межах проєкту Світового банку “Відновлення та стійкість фінансового сектору в Україні”, що фінансується Шведським агентством із питань міжнародної співпраці та розвитку (SIDA) та Світовим банком.

Спільно з Європейським банком реконструкції та розвитку було започатковано нові проєкти технічної допомоги:

- “Адаптація макрофінансової моделі економіки України для цілей фінансової стабільності до умов воєнного та повоєнного часу”.

- “Підтримка регулювання факторингу в Україні”.
- Продовжено строки реалізації низки проєктів і програм:
- “Реалізація адміністративної бази Закону про фінансову реструктуризацію”.
- “Адаптація положень нормативної бази України та принципів нагляду до стандартів пруденційного нагляду ЄС у банківському секторі”.
- “Приведення у відповідність до стандартів ЄС нормативно-правової бази України щодо конфіденційності і професійної таємниці”.
- “Проєктний офіс Національного банку для підтримки реалізації Стратегії фінансового сектору в Україні”.

Відбувалася активна співпраця з Агентством з міжнародного розвитку США (USAID) у межах проєктів “Кредитування сільськогосподарських виробників” та “Інвестиції для стійкості бізнесу” (попередня назва “Реформування фінансового сектору в Україні”), а також започатковано нову програму “Молодь як провідник української національної ідентичності”.

У 2023 році тривала співпраця з Міжнародною фінансовою корпорацією в межах програми “Фінансова інклюзія для економічного зростання”, яка реалізовується за фінансової підтримки Державного секретаріату Швейцарії з економічних питань (SECO) та Фондом ефективного врядування Великої Британії (GGF), а також із Женевським інститутом міжнародних відносин та розвитку в межах II фази Програми двосторонньої допомоги та посилення спроможності

центральної банків (BCC), яка реалізується за фінансової підтримки SECO. Досягнуто домовленостей про реалізацію III фази Програми на 2023–2028 роки.

Потужну підтримку в отриманні найкращого міжнародного досвіду та спеціалізованих знань надали регулятори інших країн. Так, найактивнішими були центральні банки Англії, Німеччини, Італії, Польщі, Франції, Швеції, Туреччини, Нідерландів, Латвії, Литви, а також Європейський центральний банк. Також завдяки проведеній роботі поновлено або розпочато співробітництво з центральними банками Австрії, Аргентини, Данії, Кіпру, Румунії, Македонії, Японії, Фінляндії, Хорватії та Греції.

Попри військову агресію, збережено традицію проведення масштабних щорічних заходів міжнародного технічного та експертного співробітництва (MTEC) під егідою Національного банку. Зокрема, у 2023 році відбулися:

- VII Щорічна дослідницька конференція “Економічна політика під час війни та в період післявоєнної відбудови” (116 учасників з України та з-за кордону);
- V міжнародний круглий стіл “Стратегічне планування фінансового сектору та визначення зон стабільності в умовах нестабільного зовнішнього середовища” (70 учасників з України та з-за кордону);
- практичний семінар Національного банку “Монетарна політика в країнах з ринками, що розвиваються: розуміння причин та наслідків нової хвилі інфляції” (117 учасників з України та з-за кордону).

Протягом року вдвічі зріс попит на експертну думку Національного банку. На запрошення міжнародних партнерів із розвитку та центральної банків інших країн ми узяли участь у міжнародних конференціях, круглих столах, форумах із питань регулювання діяльності НБФУ, впровадження SEPA, управління готівкою під час війни, монетарної політики, кібербезпеки, платіжних систем, фінансової стабільності, банківського нагляду, фінансової інклюзії та захисту прав споживачів тощо.

Дедалі більше країн ЄС та країн з розвинутою економікою зацікавлені в експертних знаннях Національного банку щодо підтримки безперервності функціонування фінансової системи в умовах невизначеності/нестабільності. У 2023 році ми поділилися досвідом з:

- оверсайту та готовності до екстремальних криз у сфері платіжних систем з Банком Естонії;
- підтримання працездатності платіжних систем до та під час російського вторгнення з Банком Швеції;
- проведення платіжно-розрахункових операцій та стійкості з Банком Англії;
- функціонування проєкту Power Banking з центральними банками Швеції та Англії;
- регулювання використання хмарних технологій задля зменшення ризиків з Банком Естонії;
- здійснення кризових комунікацій з Банком Латвії;

- аспектів проведення внутрішнього аудиту в центральному банку з ЄЦБ;
- управління персоналом під час воєнного стану з Банком Швеції;
- експерт Національного банку брав участь у місії технічної допомоги МВФ для Банку Албанії з МСФЗ.

Другий рік поспіль посилюються взаємовідносини та роль Національного банку в міжнародних професійних колах безпосередньо з розвитку міжнародного технічного партнерства між фінансовими регуляторами. Крім підтримання двосторонніх контактів між Національним банком та міжнародними партнерами з розвитку на постійній основі, ми також вдруге взяли участь у Щорічній зустрічі робочої групи зі співробітництва центральних банків Комітету з міжнародних зв'язків країн ЄС та окремих країн із розвинутою економікою.

Система управління процесами Національного банку України

Організація якісного виконання функцій та реалізація Стратегії НБУ ґрунтується на процесному підході. Станом на кінець 2023 року ми виокремили 294 процеси, що функціонують у Національному банку.

Досягнення визначених стратегічних цілей безпосередньо залежить від того, наскільки процеси ідентифіковані, погоджені, зрозумілі, вимірювані та контрольовані. Задля того, щоб процеси Національного банку функціонували ефективно, забезпечували

їх цільові результати, ми неухильно дотримуємося завдань та заходів плану розвитку культури управління процесами, який було прийнято до реалізації у 2023 році. План спрямований на підвищення рівня процесної культури та рівня зрілості процесного управління, плідну взаємодію між усіма підрозділами Національного банку, вдосконалення підходів до моніторингу, вимірювання процесів задля забезпечення ефективного їх виконання.

Імплементация методик та вимог Європейського центрального банку щодо бухгалтерського обліку та складання звітності в Національному банку України

Ми постійно вдосконалюємо основи та зміст своєї фінансової звітності для кращого подання інформації, корисної для користувачів, з урахуванням особливостей діяльності, взаємовідносин та впливу центрального банку, а також нашої стратегічної мети – вступу України в ЄС. Цей напрям діяльності узгоджений також із завданнями Національного банку в межах Меморандуму з МВФ про економічну і фінансову політику.

Так, Стратегією Національного банку в межах стратегічної цілі “Ефективний центральний банк” передбачено комплекс заходів з імплементации методик та вимог Європейського центрального банку (далі – ЄЦБ) щодо бухгалтерського обліку та складання звітності в Національному банку.

На виконання цих стратегічних заходів у грудні 2023 року Національний банк започаткував проєкт “Запровадження настанов ЄЦБ в обліку та звітності НБУ”.

Для його виконання протягом 2023 року ми запустили фазу аналізу, а саме:

1) розпочали вивчення вимог Настанов ЄЦБ 2016/2249 з юридичної основи

для обліку та фінансового звітування в системі ЄЦБ, який по суті є концептуальною основною фінансового звітування центральних банків Євросоюзу;

2) провели серію зустрічей із колегами з центральних банків Європи

(зокрема Польщі та Данії) з метою вивчення підходів, особливостей та методик бухгалтерського обліку та складання фінансової і статистичної звітності, що ґрунтуються на вимогах Настанов Європейського центрального банку.

Також проводиться низка заходів для організації більш тісної співпраці Національного банку безпосередньо з ЄЦБ за зазначеним напрямом.

На 2024 рік за напрямом імплементации вимог ЄЦБ Національним банком передбачено:

1) подальше вивчення вимог Настанов ЄЦБ 2016/2249 та пов'язаних документів, співпраця з Європейським центральним банком та аналіз досвіду центральних банків країн-членів ЄС щодо організації переходу, ведення обліку та складання звітності за стандартами ЄЦБ;

2) участь у навчальних заходах з питань вивчення підходів, особливостей та методик бухгалтерського обліку та складання фінансової і статистичної звітності центральними банками ЄС та ЄЦБ;

3) аналіз відмінностей (GAP-аналіз) методик бухгалтерського обліку, складу та змісту фінансової та статистичної звітності Національного банку та центральних банків ЄС, аналіз потреб у зміні законодавства і розпорядчих актах Національного банку, доопрацюванні ІТ-систем.

На основі такого аналізу формуватиметься верхнерівневий план заходів, необхідних для впровадження в Національному банку вимог ЄЦБ до обліку та звітності.

Внутрішній аудит

У 2023 році Департамент внутрішнього аудиту забезпечив неперервне виконання своїх завдань та функцій відповідно до вимог Закону України “Про Національний банк України”.

Так, Департамент внутрішнього аудиту впродовж 2023 року оцінював та сприяв удосконаленню процесів корпоративного управління, управління ризиками та внутрішнього контролю Національного банку через проведення аудиторських перевірок.

Упродовж 2023 року в Національному банку проведено 20 аудиторських перевірок ефективності процесів управління ризиками, внутрішнього контролю та виконання управлінських функцій, що забезпечуються

структурними підрозділами Національного банку, за основними напрямками діяльності структурних підрозділів. Зокрема, це були перевірки на виконання рекомендацій, наданих МВФ за результатами оцінки захисних механізмів, та відповідно до положень Меморандуму про економічну і фінансову політику з МВФ.

Перевірки здійснювалися відповідно до Плану проведення внутрішнього аудиту в структурних підрозділах Національного банку України у 2023 році, затвердженого Радою Національного банку.

Планові аудиторські перевірки охопили всі функціональні напрями нашої діяльності та здійснювались із застосуванням процесного та ризик-орієнтованого підходу до об'єктів аудиту.

У 2023 році Департамент внутрішнього аудиту регулярно взаємодіяв з Аудиторським комітетом Ради Національного банку, Радою Національного банку та Правлінням Національного банку – інформував про результати проведених перевірок та виявлені ризики. З метою оцінки ефективності внутрішнього контролю матеріали аудиторських перевірок упродовж 2023 року неодноразово долучалися до розгляду відповідних питань на засіданнях Аудиторського комітету Ради Національного банку.

Упродовж 2023 року також виконувалася Комплексна програма забезпечення та підвищення якості внутрішнього аудиту, що включала програму постійного професійного розвитку аудиторів у межах Школи внутрішнього аудиту Національного банку.

Нагадаємо, що раніше зовнішніми незалежними експертами підтверджена якість внутрішнього аудиту Національного банку. Так, відповідність внутрішнього аудиту Національного банку міжнародним стандартам професійної практики внутрішнього аудиту, як того вимагає Закон України “Про Національний банк України”, підтверджена звітом та висновками незалежних експертів Центрального банку Нідерландів за результатами зовнішнього оцінювання.

За результатами незалежного зовнішнього оцінювання відзначено зрілість, істотний прогрес та суттєве вдосконалення функцій внутрішнього аудиту в Національному банку. Ми отримали найвищу серед можливих оцінку якості внутрішнього аудиту – “Рівень 5: Оптимізуючий” – за шкалою оцінювання для організацій державного сектору (включаючи центральні банки), що визначає найвищі стандарти, принципи та вимоги до ефективного внутрішнього аудиту.

Використання новітніх технологій для автоматизації визначених функцій Національного банку України

В умовах збройної агресії російської федерації одним із головних завдань для нас є забезпечення безперервного функціонування інформаційних систем Національного банку, що сприяє безперервній діяльності української банківської системи загалом.

З цією метою завдяки використанню передового обладнання у 2023 році ми суттєво збільшили потужності корпоративної хмари Національного банку. Застосовуючи сучасні вебтехнології, ми:

- оновили портал Національного банку для приймання файлів статистичної звітності від банків та небанківських фінансових установ України;
- відкрили доступ фізичних осіб до інформації з Кредитного реєстру;
- розробили нові API для офіційного Інтернет-представництва Національного банку.

Розширення можливостей корпоративної хмари, постійне вдосконалення наявних та створення нових сучасних додатків із застосуванням сучасних веб-технологій для переважної більшості інформаційних систем Національного банку забезпечує можливість роботи персоналу навіть в умовах обмеженого доступу до локацій Національного банку у разі реалізації негативних сценаріїв розвитку подій.

З метою розширення фінансової інклюзії ми також приділяли значну увагу створенню та удосконаленню мобільних додатків для широкого загалу. Так, у мобільному застосунку “Українська гривня” ми реалізували можливість розпізнавання банкнот за допомогою алгоритмів машинного навчання на базі нейромережі, а для щоденного розрахунку офіційного курсу гривні до іноземних валют і банківських металів використовуються мікросервісні технології.

Використання сучасних передових технологій дає можливість підвищити доступність, якість та захищеність інформаційних систем Національного банку та зміцнити надійність роботи його IT-інфраструктури загалом.

Підвищення мобільності робочих місць працівників

Надання можливості роботи працівників з будь-якої локації в будь-який час є одним із засобів забезпечення безперебійного функціонування інформаційних систем.

Стратегія НБУ передбачає поступове збільшення показника мобільності робочих місць працівників, що є критично важливим в умовах воєнного стану.

У 2023 році запланований показник мобільності на рівні 65% було досягнуто. Працівники Національного банку, насамперед ті, які відповідають за роботу системно важливих інформаційних систем, забезпечені можливістю захищеного доступу до систем Національного банку з будь-якого місця їх знаходження.

Людський капітал – основний актив

Людський капітал визначає не тільки успіх організації, але і її стійкість в умовах невизначеності та здатність до інновацій. Тож інвестування в розвиток

та підтримку цього активу є стратегічно важливим для Національного банку.

Основна складова людського капіталу – це навички та кваліфікація працівників.

У 2023 році ми продовжували роботу з пошуку та добору персоналу для укомплектування штату підрозділів Національного банку кваліфікованими та вмотивованими працівниками. Упродовж року претендентам на посади направлялися пропозиції щодо роботи в Національному банку.

Зокрема, за результатами пошуку та співбесід шляхом конкурсного відбору, на вакантні посади керівників рівня В-1 призначено шість працівників (директор Департаменту нагляду за ринком небанківських фінансових послуг, директор Департаменту фінансового моніторингу, начальник Управління роботи з проблемними активами, директор Департаменту інтегрованого нагляду за банками, директор Департаменту міжнародного співробітництва, директор Департаменту грошового обігу).

Працевлаштування нових працівників та переведення діючих працівників на інші посади чи роботу здійснювалося відповідно до розпорядчих актів Національного банку, що унормовують ці процеси. Звільнення працівників з роботи відбувалося згідно з вимогами трудового законодавства України.

Також ми організували стажування та практику для 71 студента, п'ять з яких були погоджені для працевлаштування в Національному банку.

Результатом нашої наполегливої роботи над посиленням бренду роботодавця стали перемоги Національного банку у двох рейтингах:

- “Найкращий роботодавець 2023 року” (найкращі три компанії банківської сфери) за версією студентів України;
- “ТОП-25 роботодавців, відкритих для талантів до 25 років” за версією STUD-POINT.

Не менш важливою є здатність працівників адаптуватися до змін, вирішувати проблеми та ефективно співпрацювати. У 2023 році ми приділяли особливу увагу процесу ефективної адаптації. Понад 95% новоприйнятих працівників високо оцінили наявні програми адаптації та підтримки.

Крім того, тривала робота з автоматизації обліку та кадрового супроводження відповідно до вимог трудового законодавства, зокрема, що регулює організацію трудових відносин в умовах воєнного стану.

Ми також забезпечували виконання процесу військового обліку – складової змісту мобілізаційної підготовки держави, що полягає в цілеспрямованій діяльності державних органів, підприємств, установ та організацій щодо фіксації, накопичення та аналізу військово-облікових даних призовників і військовозобов'язаних.

Навчання та розвиток персоналу забезпечують конкурентну перевагу і є наступною складовою людського капіталу. Упродовж 2023 року відбулось зростання як кількості навчальних заходів та заходів розвитку, так і кількості працівників, які відвідали такі заходи. Загалом

у 2023 році ми провели 654 навчальні заходи, включаючи програми розвитку, що на третину (32,4%) більше, ніж у 2022 році. Кількість учасників цих заходів перевищила 9 700 слухачів. Загальна кількість користувачів, які успішно пройшли дистанційне навчання, становила 11 167 слухачів, що на 14% більше ніж у 2022 році.

Збереглася тенденція переважання навчальних заходів “hard skills”, у тому числі із залученням міжнародних провайдерів, порівняно з “soft skills” навчанням, відбулося 394 та 230 заходів відповідно за підсумками 2023 року. Вагому частину навчальних заходів “soft skills” провели внутрішні тренери Національного банку.

Також ми розширили навчальний напрям “peer-to-peer”, коли працівники підрозділів діляться своїми фаховими знаннями. Колеги з різних підрозділів провели 25 навчальних заходів, які відвідали 2 656 працівників Національного банку.

Також розширилася тематика та кількість навчання у форматі Клубних заходів.

Лідерство та управління талантами, як складова людського капіталу, визначають спроможність Національного банку до досягнення стратегічних цілей. Протягом 2023 року 135 працівників, включених до кадрового резерву на керівні посади рівня В-1 та В-2, успішно завершили програму навчання та отримали сертифікати про підвищення кваліфікації за освітньою програмою “Розвиток кадрового резерву Національного банку України”.

Метою навчальної програми було отримання учасниками знань та вдосконалення навичок з менеджменту та лідерства, зокрема з системного менеджменту; розвитку типів мислення керівника; інноваційного менеджменту та управління змінами; ефективного управління та розвитку команди; ефективних комунікацій і переговорів, з урахуванням викликів воєнного часу.

У межах реалізації програми розвитку лідерів ми провели низку заходів, у яких узяли участь більше ніж 280 учасників (керівники рівнів В-1, В-2 та наступники на керівні посади рівня В-1). Навчальна програма охоплювала такі актуальні у воєнний час теми, як розвиток командної стійкості; антикризовий менеджмент; критичне мислення керівника; інклюзія в комунікації та управлінні.

Також продовжувався розвиток наставництва в Національному банку. Протягом року реалізовано заходи, у яких узяли участь 96 наставників.

Корпоративна культура продовжує бути одним із ключових елементів для збереження єдності й підтримки працівників. Зміцнення цінностей, взаємопідтримки та спільної мети допомагали нам утримати стабільність й ефективність важливих процесів упродовж чергового складного року.

Особливу увагу ми приділяли корпоративному волонтерству, основним напрямом якого є допомога колегам-захисникам завдяки донатам працівників Національного банку на благодійний рахунок. Загалом за рік працівники Національного банку задонатили на цей рахунок

2 273 267 грн. У 2023 році 49 працівників Національного банку, які наразі перебувають у лавах Збройних Сил України, отримали допомогу на суму 1 410 000 грн.

Протягом року разом із Київським міським центром крові ми провели шість акцій “День донора” у приміщеннях Національного банку. Зібрану кров (164 літри) було використано для лікування поранених бійців, а також у пологових будинках, онкологічних центрах.

Спільно з благодійними фондами ми реалізували проєкт з підтримки сімей, які через війну опинилися в скрутному життєвому становищі, та здійснили передноворічні мрії 59 дітей із різних регіонів України.

Для підтримки ментального здоров'я працівників на постійній основі ми проводили різноманітні заходи: лекції від профільних лікарів, тренінги з інформаційної гігієни для дітей працівників, надавали відео поради від психологів тощо.

Результатом підтримання корпоративної культури Національного банку на високому рівні стала перемога в конкурсі “Найкраще корпоративне медіа” з проєктом “Корпоративна група у фейсбук”, у якій перемогла закрита фейсбук-група для працівників “НБУ_life”.

Крім того, у 2023 році ми провели щорічне опитування з корпоративної культури, яке мало додатковий фокус – дослідження факторів мотивації працівників, таких як: взаємодія керівник-підлеглий, рівень довіри та поваги в колективі тощо. За результатами дослідження загалом по Національному банку у 2023 році “Індекс самопочуття працівників у реаліях війни” становить 50, тоді як середнім рівнем індексу прийнято вважати 25. “Індекс

мотивації працівників” складає 81% (загальна кількість позитивних відповідей на запитання факторів).

Рівень безпеки та мотивації працівників – наступна складова стану людського капіталу.

У 2023 році, розуміючи важливість збереження фінансової підтримки працівників, ми забезпечили стабільність виплат грошової винагороди та надання матеріальної допомоги на лікування працівникам та пенсіонерам Національного банку.

Також продовжує працювати програма допомоги працівникам, житло яких зазнало пошкоджень у наслідок бойових дій.

З метою матеріальної підтримки працівників Національного банку, призваних до лав Збройних Сил України, у 2023 році прийняте рішення про надання мобілізованим працівникам матеріальної допомоги для вирішення соціально-побутових питань.

Для підтримки балансу між роботою й особистим життям працівників ухвалене рішення продовжити у 2023 році використання формату дистанційної роботи, щоб підвищити безпеку персоналу та безперебійність роботи інституції.

Турбуючись про здоров'я працівників та підтримуючи високий рівень їх працездатності, ми надаємо можливість участі в програмі добровільного медичного страхування.

Показник	Центральний апарат Національного банку України	БМД
Середній вік працівників	47	47,5
Середній стаж роботи в Національному банку	13	13
Жінок/чоловіків	54%/46%	34%/66%
Жінок/чоловіків на керівних посадах	47%/53%	26%/74%
Жінок/чоловіків на некерівних посадах	55%/45%	36%/64%
Чисельність (FTE) станом на 31.12.2023	3 323,5	1 172
Плинність персоналу 2023	5,57%	1,25%

Розвиток досліджень

Національний банк продовжує активну дослідницьку роботу, яка дає змогу залишатися на передовій економічній думки, розширювати та збагачувати свій аналітичний інструментарій, а також залучати до співпраці зовнішню експертизу. Здійснення та поширення досліджень також сприяють підвищенню довіри до політики центрального банку, що є запорукою ефективності його впливу на економічні процеси в країні.

У 2023 році Національний банк провів увесь перелік своїх традиційних дослідницьких заходів. Основною науковою подією Національного банку стала Щорічна дослідницька конференція “Економічна політика під час війни та в період післявоєнної відбудови”, організована спільно з Національним банком Польщі за сприяння Міжнародного валютного фонду. Уперше з 2019 року конференція відбулася в живому форматі, у Кракові. За два дні конференції експерти різносторонньо обговорили питання, що є справді важливими як для України, так і всього світу, адже наслідки повномасштабної війни, розв’язаної росією, відчуються на глобальному рівні. Захід зібрав більше 100 провідних експертів та представників центробанків, дослідницьких центрів та фінансових організацій із 60 країн світу. Ключовими спікерами були професор економіки та політичних наук Каліфорнійського університету в Берклі Баррі Ейхенгрін та Голова Хорватського народного банку Борис Вуйчич.

Крім того, Національний банк провів традиційний практичний семінар “Монетарна політика в країнах з ринками, що розвиваються”. Подія відбулася в онлайн-форматі за підтримки

Експертної платформи з питань бізнес-циклу зони євро (EABCN). Семінар було присвячено причинам та наслідкам нової хвилі інфляції у світі, яка сколихнула світ спочатку через постпандемічне відновлення економіки, а далі – унаслідок повномасштабного вторгнення росії в Україну, геоекономічної фрагментації та порушення глобальних ланцюгів постачання. Подія зібрала більше 100 учасників із різних країн світу. Серед спікерів: представники центральних банків, академічної спільноти, міжнародних фінансових установ та дослідницьких центрів з України, Італії, Великої Британії, Швейцарії, Норвегії, Сполучених Штатів Америки, Канади, Китаю й інших країн.

Національний банк також провів 12 традиційних відкритих дослідницьких семінарів. Під час цих заходів фахівці НБУ та запрошені провідні дослідники презентували свої напрацювання за напрямками, актуальними для роботи НБУ.

У 2023 році Національний банк продовжив активну роботу із залучення молоді до дослідницької діяльності. Було вшосте проведено Конференцію для студентів та молодих дослідників “Банківський сектор та монетарна політика: перспективи розвитку”. Переможцями змагання стали Ольга Бондаренко (Національний банк України) з роботою “Short-term forecasting of global energy and metal prices: VAR and VECM approaches”, Тетяна Стасюк (Національний університет “Острозька академія”) з роботою “Моделювання та прогнозування ціни на криптовалюту” та Роман Солтисьяк (Національний банк України) з роботою “Що впливає на рівень боргового навантаження нефінансових корпорацій України?”.

Також проведено п’ятий студентський чемпіонат “Монетарна політика: виклик НБУ університетам”. До змагання долучилися 24 команди студентів із 22 українських університетів. Перемогу в чемпіонаті здобула команда Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (наставник – Андрій Пілько). Усі фіналісти традиційно були запрошені на стажування до Національного банку (крім переможців також учасники команд Київської школи економіки та Національного університету Києво-Могилянська академія).

У 2023 році команда Національного банку здійснювала дослідження за пріоритетними напрямками: у галузі монетарної політики, фінансової стабільності, економічного відновлення, а також цифрових ринків з урахування коротко- та довгострокових наслідків війни росії проти України. Зокрема, дослідження Національного банку у 2023 році присвячені:

- особливостям наукасту економічної активності в умовах обмежених даних;
- короткостроковому прогнозуванню цін на сировинні товари;
- ролі довіри до політики центрального банку у формуванні інфляційних очікувань;
- особливостям функціонування фінансової системи.

За результатами проведених досліджень опубліковано 12 дослідницьких продуктів: чотири випуски “Робочих матеріалів НБУ”, дві статті в журналі “Visnyk of the National Bank of Ukraine”, три статті в міжнародних рецензованих виданнях та три робочі матеріали за програмою співпраці з ВСС.